

**DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ**

MELTEM TEKİN BAYRAM

OCAK 2022

DİYARBAKIR

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ**

MELTEM TEKİN BAYRAM

DİCLE ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV
YÖNETMELİĞİNİN BİR PARÇASI OLARAK
MİMARLIK ANA BİLİM DALINDA
YÜKSEK LİSANS TEZİ
OLARAK HAZIRLANMIŞTIR

OCAK 2022

DİYARBAKIR

**DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ**

Meltem TEKİN BAYRAM tarafından Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin bir parçası olarak hazırlanan bu çalışma, aşağıda bilgileri yazılı jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek **Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ
Müdür, **Fen Bilimleri Enstitüsü**

Doç. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ
Danışman, **Mimarlık Bölümü,**
Dicle Üniversitesi

Sınav Jürisi:

Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ(*)
Mimarlık Bölümü, Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ (**)
Mimarlık Bölümü, Dicle Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇAĞLAYAN
Mimarlık Bölümü, Mardin Artuklu Üniversitesi

ONAY

Savunma Tarihi: 20 / 01 / 2022

(*) Sınav Jürisi kısmının birinci satırına Jüri Başkanının bilgilerini yazınız.

(**) Sınav Jürisi kısmının ikinci satırına Tez Danışmanının bilgilerini yazınız.

Aileme...

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tez çalışmasında yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bahse konu bu kural ve ilkelerin gerektirdiği üzere, bu çalışmada özgün olmayan tüm bilimsel içerikleri kurallara uygun biçimde alıntılıyıp kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Beyanımınla çelişen herhangi bir delil bulunduğu takdirde tüm sorumluluğu üstleneceğimi kabul ederim.

Ad, Soyad: Meltem TEKİN BAYRAM

İmza:

TEŞEKKÜR

Tezimin hazırlanması aşamasında bilgi ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ'a, tez ile ilgili deneyim ve fikirlerini paylaştan değerli hocalarım Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ, Prof. Dr. Fatma Meral HALİFEOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇAĞLAYAN'a, belgelerin tedarik edilmesinde kolaylık sağlayan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ne, konuyla ilgili deneyimlerini aktaran Yüksek Mimar Mehmet Şakir GÜLER'e, paylaştığı anılar ve bilgiler için Altınakar Köy Muhtarı Kudbettin ALTINAKAR'a, tez süreci boyunca birlikte çalıştığım meslektaşım ve arkadaşım Latife ÖLKER'e, birçok konuda yardımcı olan arkadaşlarım Esra GÜZEL, Helin ÇAĞALA ve desteğini esirgemeyen diğer tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne (DÜBAP), bu tez çalışmasında sağladıkları finansal destek için (Proje No: MİMARLIK.21.003) teşekkür ederim.

Çalışmalarım esnasında maddi, manevi her türlü desteği sağlayan sevgili anneme, aramızdan çok erken ayrılmış olsa da desteğini her zaman hissettiğim sevgili babama ve sürecin tüm aşamalarını benimle geçiren kıymetli eşim Evren BAYRAM'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xx
ÖZET.....	xxi
ABSTRACT.....	xxii
1. GİRİŞ	1
1.1 Materyal ve Metot	2
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. ÇINAR İLÇESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	7
3.1 Konumu ve Coğrafyası.....	7
3.2 Jeolojik Yapısı	8
3.3 Tarihi	8
3.4 Geleneksel Dokusu.....	9
3.4.1 Höyükler.....	12
3.4.2 Kaleler	12
3.4.3 Tarihi köprüler	13
3.4.4 Dilaver Hanı	14
3.4.5 Değirmenler.....	14
3.4.6 Şeyh Ahmet Camii	15
3.4.7 Aktepe Köyü Minaresi	16
3.4.8 Türbeler	16
3.4.9 Ballıbaba Köyü Çesmesi	17

4. GÜZELŞEYH KASRI'NIN MEVCUT DURUM TESPİTİ.....	19
4.1 Güzelşeyh Kasrı Hakkında Genel Bilgiler	19
4.2 Adının Kaynağı	19
4.3 Yapının Tarihçesi	20
4.4 Güzelşeyh Kasrı'nın Mimari Özellikleri	21
4.4.1 Yapının konumu.....	21
4.4.2 Alan Çalışması	22
4.4.3 Mimari tanımlama.....	22
4.4.3.1 Plan özellikleri	24
4.4.3.2 Cephe özellikleri	41
4.5 Rölöve Çizimleri	48
4.6 Yapıda meydana gelen hasarlar.....	58
4.6.1 Yapısal sorunlar	58
4.6.2 Malzeme sorunları.....	60
4.6.2.1 Taş malzemede meydana gelen bozulmalar	60
4.6.2.2 Ahşap malzemede meydana gelen bozulmalar	61
4.6.2.3 Metal malzemede meydana gelen bozulmalar.....	62
4.6.2.4 Harç ve sıvada meydana gelen bozulmalar.....	63
4.7 Hasar ve Malzeme Analiz Çizimleri	64
5. RESTİTÜSYON	84
5.1 Dönemsel Analiz Çalışması	84
5.2 Restitüsyon Çalışmasında İzlenen Yöntem	92
5.2.1 Yapıdan gelen izle elde edilen bilgiler.....	93
5.2.2 Yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen bilgiler.....	94
5.2.3 Benzer örnek ve karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgiler	94
5.2.4 Mimari gereklilik	94

5.3	Yapının Restitüsyon Çalışmasında Kaynak Kullanımı	94
5.3.1	Girişler.....	95
5.3.1.1	Doğu girişi	95
5.3.1.2	Batı girişi.....	98
5.3.2	Zemin kattaki mekânlar.....	99
5.3.2.1	Dehliz (ZK-07)	99
5.3.2.2	ZK-01 numaralı oda.....	101
5.3.2.3	ZK-03, ZK-06, ZK-08, ZK-09, ZK-10, ZK-11, ZK-13, ZK-14, ZK-15, ZK-16 numaralı odalar	102
5.3.2.4	ZK-12, ZK-17 numaralı odalar	102
5.3.3	Birinci kattaki mekânlar	103
5.3.3.1	BR-01 numaralı oda.....	103
5.3.3.2	BR-02 numaralı oda.....	106
5.3.3.3	Aralık (BR-03).....	108
5.3.4	Cepheler	109
5.3.4.1	Kuzey ve güney cepheleri.....	109
5.3.4.2	Batı cephesi.....	110
5.3.4.3	Doğu cephesi.....	112
5.4	Restitüsyon Çizimleri	113
6.	RESTORASYON.....	143
6.1	Restorasyon Yaklaşımı	143
6.2	Restorasyon Müdahaleleri	144
6.2.1	Temizleme.....	144
6.2.1.1	Mekanik temizlik	144
6.2.1.2	Lazer ile temizleme.....	144
6.2.1.3	Kimyasal temizlik	145
6.2.1.4	Suyla yıkama.....	145

6.2.1.5	Emici kil ve kâğıt hamuru uygulama.....	145
6.2.1.6	Emici jel uygulama	145
6.2.1.7	Yapıda uygulanacak temizleme müdahale kararları.....	145
6.2.2	Sağlamlaştırma.....	147
6.2.2.1	Zemine yönelik yapılan müdahaleler.....	148
6.2.2.2	Taşıyıcı sisteme yönelik yapılan müdahaleler	148
6.2.2.3	Malzemeye yönelik yapılan müdahaleler	149
6.2.3	Tamamlama (Bütünleme).....	152
6.2.4	Yeniden yapım	153
6.2.5	Yenileme	154
6.2.6	Yeni işlev verme	154
6.2.7	Çağdaş mekanik sistemler.....	155
6.3	Restorasyon Müdahaleleri Sonucunda Yapının Boyutlandırılması	155
6.4	Restorasyon Çizimleri	157
7.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	181
	KAYNAKLAR	185
	EKLER.....	189
	ÖZGEÇMİŞ	209

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Güzelşeyh Kasrı'nda Laser Scanner cihazının kurulduğu noktalar.....	4
Şekil 3.1 Çınar ilçesi sınırlarını gösteren harita (URL-1).....	7
Şekil 3.2 Çınar ilçesinin görünümü (Diyarbakır 1973 il yılı, 1973).....	9
Şekil 3.3 Çem-i Reş Kaya Yerleşimi (Yıldız ve vd., 2015).....	10
Şekil 3.4 Çınar ilçesinin kültür varlıklarını gösteren harita (Haspolat, 2015)	11
Şekil 3.5 a) İncirtepe Höyüğü, b) Tavşantepe Höyüğü (Doru ve Ay, 2015)	12
Şekil 3.6 a) Zerzevan Kalesi tepeden görünümü (URL-3), b) Kale kalıntıları (Tekin Bayram, 2021).....	13
Şekil 3.7 a) Dilaver Köprüsü, b) Taşhelvası I Köprüsü (Yıldız ve vd., 2015).....	14
Şekil 3.8 Dilaver Hanı kalıntıları (Yıldız ve vd., 2015).....	14
Şekil 3.9 a) Dilaver Değirmeni, b) Taşhelvası I Değirmeni, c) Taşhelvası II Değirmeni (Yıldız ve vd., 2015)	15
Şekil 3.10 Şeyh Ahmet Camii (Yıldız ve vd., 2015)	15
Şekil 3.11 a) Aktepe Köyü Minaresi'nin eski fotoğrafı (Y. Kenan Haspolat Arşivi'nden), b) Minarenin yakın tarihli fotoğrafı (Yıldız ve vd., 2015)	16
Şekil 3.12 a) Şeyh Kasım Türbesi, b) Şeyh Hasen-i Nurani Türbesi, c) Şeyh Ahmet Türbesi (Yıldız ve vd., 2015)	17
Şekil 3.13 Ballıbaba Köyü Çeşmesi (Yıldız ve vd., 2015)	17
Şekil 4.1 Midyat Devlet Konukevi (URL-4).....	20
Şekil 4.2 Çınar ilçesi Altınakar Köyü Gelensu Mezrası'nı gösteren harita (DKTVKKBK Arşivi)	21
Şekil 4.3 Güzelşeyh Kasrı'nın kadastral durumu (URL-5).....	21
Şekil 4.4 Araştırma kazısında açılan gözlem çukurları.....	22
Şekil 4.5 Yapının mevcut durumunu gösteren hava fotoğrafı	23
Şekil 4.6 Güzelşeyh Kasrı zemin kat planı rölöve çizimi	24
Şekil 4.7 Dehlizin yapıdaki konumu.....	25
Şekil 4.8 Yapıya ulaşımı sağlayan batı girişi ve dehliz	26
Şekil 4.9 Medrese bölümünde yer alan 16 odanın girişini gösteren hava fotoğrafı...	26
Şekil 4.10 ZK-01 Numaralı odanın yapıdaki konumu	27
Şekil 4.11 ZK-01 Numaralı odaya geçişi sağlayan kapı	27

Şekil 4.12 ZK-02 Numaralı odanın yapıdaki konumu	28
Şekil 4.13 ZK-02 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı.....	29
Şekil 4.14 ZK-03 Numaralı odanın yapıdaki konumu	29
Şekil 4.15 ZK-03 Numaralı odanın ayakta kalan duvarları ve toprak altında kalan giriş kapısı	30
Şekil 4.16 ZK-04 Numaralı odanın tonuzunda yer alan motifler.....	30
Şekil 4.17 ZK-04 Numaralı odanın yapıdaki konumu	31
Şekil 4.18 ZK-04 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı.....	32
Şekil 4.19 ZK-05 Numaralı odanın yapıdaki konumu	33
Şekil 4.20 ZK-05 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı.....	33
Şekil 4.21 ZK-06 Nolu odanın yapıdaki konumu	34
Şekil 4.22 Zemin katta yer alan merdiven kalıntısı.....	34
Şekil 4.23 Güzelşeyh Kasrı birinci kat planı rölöve çizimi	35
Şekil 4.24 BK-01 Nolu odanın yapıdaki konumu.....	35
Şekil 4.25 BK-01 Nolu odanın doğu duvarı	36
Şekil 4.26 BK-01 Numaralı odanın, doğu ve güney duvarındaki pencere, niş ve kapatılmış kapı	37
Şekil 4.27 BK-02 Numaralı odanın yapıdaki konumu.....	38
Şekil 4.28 BK-02 Numaralı odanın batı duvarı	39
Şekil 4.29 BK-02 Numaralı odanın doğu duvarı ve püskül motifli kuşak.....	39
Şekil 4.30 BK-02 Numaralı odanın güney duvarı ve mihrabiyeli niş.....	40
Şekil 4.31 Batı cephesi.....	41
Şekil 4.32 Yuvarlak kemerli batı girişi	42
Şekil 4.33 BK-02 Numaralı odanın batıya bakan duvarı	43
Şekil 4.34 Doğu cephesinde kazı sonrası çıkan kapı kalıntısı	44
Şekil 4.35 Kuzey cephesi	45
Şekil 4.36 Güney cephesi.....	46
Şekil 4.37 Güney cephesinin tezyinatlı birinci katı	47
Şekil 4.38 Vaziyet Planı, Rölöve Çizimi	48
Şekil 4.39 Zemin Kat Planı, Rölöve Çizimi.....	49
Şekil 4.40 Birinci Kat Planı, Rölöve Çizimi	50
Şekil 4.41 Zemin Kat Tavan Planı, Rölöve Çizimi.....	51
Şekil 4.42 Kuzey ve Batı Cephesi, Rölöve Çizimi	52

Şekil 4.43 Güney ve Doğu Cephesi, Rölöve Çizimi.....	53
Şekil 4.44 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Rölöve Çizimi	54
Şekil 4.45 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Rölöve Çizimi	55
Şekil 4.46 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Rölöve Çizimi	56
Şekil 4.47 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Rölöve Çizimi	57
Şekil 4.48 Yapıda meydana gelen yapısal açılmalar.....	58
Şekil 4.49 Yapıda meydana gelen eksenel kaymalar ve yıkılmış duvarlar.....	59
Şekil 4.50 Döşemelerde meydana gelen çökmeler	59
Şekil 4.51 a) Tuzlanma, vandalizm, grafiti b) İslenme, yosunlaşma, kabuklanma c) Nemlenme, renk değişimi, çatlama d) Kararma, kirlenme, parça kaybı e) Boyanma, lekelenme, aşınma	61
Şekil 4.52 a) Kesit kaybı, şişme, çürüme b) Aşınma, sehim, renk değişimi.....	62
Şekil 4.53 Metal malzemede meydana gelen korozyon, parça kaybı, aşınma	62
Şekil 4.54 a) Boyanma, b) Derz kaybı, c) Kavlanma, yosunlaşma d) Dökülme, e) İslenme, f) Grafiti.....	63
Şekil 4.55 Vaziyet Planı, Hasar Analiz Çizimleri.....	64
Şekil 4.56 Zemin Kat Planı, Hasar Analiz Çizimleri	65
Şekil 4.57 Birinci Kat Planı, Hasar Analiz Çizimleri	66
Şekil 4.58 Zemin Kat Tavan Planı, Hasar Analiz Çizimleri	67
Şekil 4.59 Kuzey ve Batı Cephesi, Hasar Analiz Çizimleri.....	68
Şekil 4.60 Güney ve Doğu Cephesi, Hasar Analiz Çizimleri	69
Şekil 4.61 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri.....	70
Şekil 4.62 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri.....	71
Şekil 4.63 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri.....	72
Şekil 4.64 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri.....	73
Şekil 4.65 Vaziyet Planı, Malzeme Analiz Çizimleri	74
Şekil 4.66 Zemin Kat Planı, Malzeme Analiz Çizimleri	75
Şekil 4.67 Birinci Kat Planı, Malzeme Analiz Çizimleri.....	76
Şekil 4.68 Zemin Kat Tavan Planı, Malzeme Analiz Çizimleri	77
Şekil 4.69 Kuzey ve Batı Cephesi, Malzeme Analiz Çizimleri	78
Şekil 4.70 Güney ve Doğu Cephesi, Malzeme Analiz Çizimleri.....	79
Şekil 4.71 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri	80
Şekil 4.72 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri	81

Şekil 4.73 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri	82
Şekil 4.74 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri	83
Şekil 5.1 Restitüsyon 1. Dönem zemin kat planı çizimi	87
Şekil 5.2 Restitüsyon 1. Dönem Cephe çizimleri	87
Şekil 5.3 Şeyh Mehmed Beytullah Efendi tarafından Diyarbekir İdari Meclisi'nden istenilen ta'amiye tahsis hakkındaki Osmanlı belgesi, 1898 (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri)	88
Şekil 5.4 Restitüsyon 2. Dönem Cephe çizimleri	91
Şekil 5.5 Restitüsyon 3. Dönem Batı Cephesi çizimi	92
Şekil 5.6 Yapıda yapılan lokal kazılar sonucu çıkan duvar ve merdiven kalıntıları..	93
Şekil 5.7 Yapının tamamlanmadığını gösteren duvar parçaları	94
Şekil 5.8 Lokal kazılar sonucu ortaya çıkarılan eşik ve döşeme.....	95
Şekil 5.9 Doğu girişi kalıntıları	95
Şekil 5.10 1989 yılında çekilmiş doğu girişi fotoğrafı (DKTVKBK Arşivi)	96
Şekil 5.11 Sivri kemerli bordür, alınlık ve niş (DKTVKBK Arşivi)	97
Şekil 5.12 Taç kapı tezyinatının detay fotoğrafları (DKTVKBK Arşivi).....	97
Şekil 5.13 Batı girişinin eski bir fotoğrafı (Kudbettin Altınakar albümünden) ve günümüzdeki durumu.....	98
Şekil 5.14 Duvar ve merdiven kalıntıları	99
Şekil 5.15 1989 yılında çekilen medrese bölümü fotoğrafı (DKTVKBK Arşivi) ...	100
Şekil 5.16 Tonoz ve duvar detayları	100
Şekil 5.17 Duvardaki tonoz izleri.....	101
Şekil 5.18 ZK-01 nolu odanın batı duvarı (DKTVKBK Arşivi)	101
Şekil 5.19 Odaların duvar izlerini gösteren günümüzdeki (Tekin Bayram, 2020) ve 1989 tarihli fotoğrafları (DKTVKBK Arşivi).....	102
Şekil 5.20 Doğu cephesinde yapılacak tepe pencereleri	102
Şekil 5.21 Kazı sonrası ortaya çıkan, BK-01 numaralı odanın kuzey iç duvarındaki pencere, niş ve sütuncelerde kullanılan taşlar	103
Şekil 5.22 BK-01 numaralı odanın 1989 öncesi durumu (Köy Ahalisinden).....	104
Şekil 5.23 BK-01 numaralı odanın 1989 öncesi durumu (Köy Ahalisinden).....	105
Şekil 5.24 BK-01 numaralı odanın güney duvarı (Kudbettin Altınakar albümünden)	106
Şekil 5.25 BK-02 numaralı odanın kuzey duvarı (DKTVKBK Arşivi).....	107

Şekil 5.26 BK-02 numaralı odanın doğu duvarı (DKTVKKBK Arşivi)	107
Şekil 5.27 BK-03 numaralı odanın kuzey duvarı.....	108
Şekil 5.28 BK-03 numaralı odanın batı duvarı (Bkz. Şekil 5.13) (Kudbettin Altınakar albümünden).....	108
Şekil 5.29 Kuzey ve güney cepheleri (DKTVKKBK Arşivi).....	109
Şekil 5.30 Batı cephesi (Bkz. Şekil 5.28) (Kudbettin Altınakar albümünden)	110
Şekil 5.31 Batı cephesi.....	111
Şekil 5.32 Doğu duvarına ait eski bir fotoğraf ve mevcut kalıntılar (DKTVKKBK Arşivi)	112
Şekil 5.33 1. Dönem Dam Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	113
Şekil 5.34 1. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	114
Şekil 5.35 1. Dönem Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.	115
Şekil 5.36 1. Dönem Cepheler, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	116
Şekil 5.37 1. Dönem Kesitler (1-6), Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	117
Şekil 5.38 1. Dönem Kesitler (7-12), Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	118
Şekil 5.39 2. Dönem Dam Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	119
Şekil 5.40 2. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	120
Şekil 5.41 2. Dönem Birinci Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	121
Şekil 5.42 2. Dönem Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.	122
Şekil 5.43 2. Dönem Birinci Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	123
Şekil 5.44 2. Dönem Kuzey ve Batı Cephesi, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	124
Şekil 5.45 2. Dönem Güney ve Doğu Cephesi, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	125
Şekil 5.46 2. Dönem 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	126
Şekil 5.47 2. Dönem 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	127
Şekil 5.48 2. Dönem 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	128
Şekil 5.49 2. Dönem 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	129
Şekil 5.50 3. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri.....	130
Şekil 5.51 3. Dönem Batı Cephesi ve 1-1' Kesiti, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri	131

Şekil 5.52 Dam Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri.....	132
Şekil 5.53 Zemin Kat Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri	133
Şekil 5.54 Birinci Kat Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri.....	134
Şekil 5.55 Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri	135
Şekil 5.56 Birinci Kat Tavan Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri.....	136
Şekil 5.57 Kuzey ve Batı Cephesi, Restitüsyon Analiz Çizimleri	137
Şekil 5.58 Güney ve Doğu Cephesi, Restitüsyon Analiz Çizimleri.....	138
Şekil 5.59 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri	139
Şekil 5.60 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri	140
Şekil 5.61 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri	141
Şekil 5.62 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri	142
Şekil 6.1 Kasrın batı cephesi.....	156
Şekil 6.2 Kasrın güney cephesi	156
Şekil 6.3 Kasrın doğu cephesi.....	156
Şekil 6.4 Vaziyet Planı, Restorasyon Çizimleri	157
Şekil 6.5 Dam Planı, Restorasyon Çizimleri.....	158
Şekil 6.6 Zemin Kat Planı, Restorasyon Çizimleri	159
Şekil 6.7 Birinci Kat Planı, Restorasyon Çizimleri	160
Şekil 6.8 Zemin Kat Tavan Planı, Restorasyon Çizimleri	161
Şekil 6.9 Birinci Kat Tavan Planı, Restorasyon Çizimleri.....	162
Şekil 6.10 Kuzey ve Batı Cephesi, Restorasyon Çizimleri.....	163
Şekil 6.11 Güney ve Doğu Cephesi, Restorasyon Çizimleri	164
Şekil 6.12 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri	165
Şekil 6.13 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri	166
Şekil 6.14 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri	167
Şekil 6.15 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri	168
Şekil 6.16 Vaziyet Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri.....	169
Şekil 6.17 Dam Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri.....	170
Şekil 6.18 Zemin Kat Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri	171
Şekil 6.19 Birinci Kat Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri.....	172
Şekil 6.20 Zemin Kat Tavan Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri	173
Şekil 6.21 Birinci Kat Tavan Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri.....	174
Şekil 6.22 Kuzey ve Batı Cephesi, Restorasyon Müdahale Çizimleri.....	175

Şekil 6.23 Güney ve Doğu Cephesi, Restorasyon Müdahale Çizimleri	176
Şekil 6.24 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri	177
Şekil 6.25 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri	178
Şekil 6.26 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri	179
Şekil 6.27 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri ...	180

EKLER LİSTESİ

EK 1 Çınar ilçe merkezinin yer değiştirmesiyle ilgili yapılan yazışmalar (Devlet Arşivleri Başkanlığı)	190
EK 2 Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yazılmış, yapıyla ilgili bilgi veren 1898 tarihli belge ve çevirisi (Devlet Arşivleri Başkanlığı)	194
EK 3 Güzelşeyh Kasrı'nın Tescil Fişi ve yapı adına yapılan resmi yazışmalar (DKTVKKBK Arşivi)	195

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Simge

Açıklama

cm	santimetre
m	metre
km	kilometre
m ²	metre kare
I	Bir
II	İki
III	Üç
IV	Dört
XI	11
XII	12
XVII	17
XIX	19
XX	20

Kısaltma

Açıklama

H	Hicri takvim
M	Miladi takvim
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
DKTVKBK	Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
TDV	Türk Diyanet Vakfı
vd.	ve diğerleri
vs.	vesair
tah.	tahmini
yy	yüzyıl
Bkz.	Bakınız

ÖZET

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ

Tekin Bayram, Meltem

Yüksek Lisans, Mimarlık Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Gülin Payaşı Oğuz

Ocak 2022, 232 sayfa

Diyarbakır ve ilçeleri, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış, kültür, sanat, bilim merkezi ve önemli ticaret yollarının kavşak noktasında bulunmasından dolayı bünyesinde çok sayıda anıtsal yapı barındırmaktadır. Diyarbakır kent merkezine hükmeden devletlerin neredeyse tamamı, jeopolitik öneme sahip yollar ve kaleler bulundurun Çınar ilçesinde hakimiyet kurmuş ve dönemsel izler bırakmıştır. Kentin güney sınırlarında konumlanan Çınar ilçesi, kent merkezine 20 km uzaklıktadır. Eski adıyla Melkis, Hanakpınar veya Akpınar olarak bilinen ilçe, Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerinde yer almaktadır. Kuruluşu, MÖ 2000’li yıllarda bölgede hakimiyet kuran Hurriler dönemine dayanmaktadır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ilçede, eski çağlara ait höyükler, Roma, Bizans ve İslam Devletleri gibi birçok medeniyete ait kale, köprü, kale kent, antik yerleşme, ören yeri, han, değirmen, medrese, cami, kasır, çeşme gibi tarihi değerler mevcuttur. Son dönemlerde ulusal ve uluslararası gündemde adından sıkça bahsedilen, büyük bir ziyaretçi kitlesine sahip UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde yer alan Zerzevan Kalesi de ilçe sınırlarında yer almaktadır. Asur döneminden İslam Devletlerinin bölgeyi ele geçirmesine kadar, farklı medeniyetlerin hüküm sürdüğü kale, barındırdığı anıtsal yapı çeşitliliği bakımından birçok döneme ait mimari ve yapıım tekniğine ışık tuttuğundan büyük öneme sahiptir.

Çalışmada, Çınar ilçesinin Altınakar Köyü Gelensu Mezrası’nda yer alan Güzelşeyh Kasrı ele alınmıştır. Yapının hangi tarihte yapıldığına dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yapı üzerindeki dönemsel eklere, çevredeki diğer anıtsal yapı özellikleri ve resmî belgelere bakıldığında, ilk olarak han/menzilhane olarak kullanılmıştır. 1900’lü yıllarda medrese ve tekke olarak kullanıldığı, eski Osmanlı belgelerinde geçmektedir. Sonraki dönemlerde terkedilen yapı, bazalt ve kalkerin birlikte kullanımı ile kendine has mimari ve yerel üslubu itibarıyla özgün ve eşsiz bir yapıdır. Bu anlamda, yapının belgelenmesi ve korunması; kültürel, sosyal ve tarihi açıdan hem yerel halk hem de kent için önemli ve değerlidir. Büyük bölümü yıkılmış ve metruk durumda bulunan yapının, yok olmadan belgelenmesi ve koruma kararlarının alınması, tez çalışmasının temel amacıdır.

Çalışma kapsamında Güzelşeyh Kasrı’nın zamanla geçirdiği değişimler gözlenmiş ve sorunları tespit edilmiştir. Mimari ve yapıım özellikleri detaylı bir şekilde anlatılmış olup mevcut durumu rölöve çizimlerine aktarılmıştır. Mevcut izler, eski belge, fotoğraf ve sözlü kaynaklar kullanılarak restitüsyon çalışması yapılmıştır. Toplumsal belleği yaşatacak, topluma hizmet edecek ve sürdürülebilir bir kullanım sağlayacak yeni işlev sayesinde yaşaması hedeflenen yapının, restorasyon ve koruma önerileri geliştirilmiş olup projelendirilerek belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güzelşeyh Kasrı, Koruma, Restorasyon, Çınar, Diyarbakır

ABSTRACT

THE CONSERVATION AND RESTORATION PROPOSAL OF DIYARBAKIR GUZELSEYH PAVILION

Tekin Bayram, Meltem

Master of Science in Department of Architecture

Supervisor: Doç. Dr. Gülin Payaslı Oğuz

January 2022, 232 pages

Diyarbakir and its districts have hosted various civilizations throughout history, and have many monumental structures as they are located at the crossroads of culture, art, science center and important trade routes. Almost all of the states that ruled the city center of Diyarbakır, including roads and castles with geopolitical importance, established their dominance in Çınar district and left periodic traces. Çınar district, located on the southern borders of the city, is 20 km away from the city center. The district, formerly known as Melkis, Hanakpınar or Akpınar, is located on the Diyarbakır-Mardin Caravan Road. Its foundation dates back to the Hurrian period, which ruled the region in the 2000s BC. In the district, which has hosted many civilizations, there are historical values such as mounds belonging to ancient times, castles, bridges, castle cities, ancient settlements, ruins, inns, mills, madrasahs, mosques, pavilions and fountains belonging to many civilizations such as Roman, Byzantine and Islamic States. Zerzevan Castle, which is on the UNESCO World Heritage Tentative List with a large visitor population, is also located within the borders of the district. The castle, where different civilizations ruled from the Assyrian period until the Islamic States took over the region, is of great importance as it sheds light on the architectural and construction techniques of many periods in terms of the diversity of monumental structures it contains.

In the study, Güzelseyh Pavilion located in Altınakar Village Gelensu hamlet of Çınar district was discussed. There is no definite information about the date when the building was built. Considering the periodical annexes, other monumental building features and official documents on the building, it was first used as an inn/hostelry. It is mentioned in old Ottoman documents that it was used as a madrasa and lodge in the 1900s. The building, which was abandoned in the following periods, is an original and unique structure with its unique architectural and local style, with the combined use of basalt and limestone. In this sense, the documentation and protection of the building; culturally, socially and historically important and valuable for both the local people and the city. The main purpose of the thesis work is to document the building, most of which is in ruins and in a derelict state, before it is destroyed, and to take conservation decisions.

Within the scope of the study, the changes that Güzelseyh Pavilion has undergone over time have been observed and its problems have been identified. Architectural and construction features have been explained in detail and the current situation has been transferred to the survey drawings. A restitution study was carried out using existing traces, old documents, photographs and oral sources. Restoration and conservation proposals have been developed, projected and documented on behalf of the building, which is aimed to live thanks to the new function that will keep the social memory alive, serve the society and ensure sustainable use.

Keywords: Guzelseyh Pavilion, Conservation, Restoration, Çınar, Diyarbakir

1. GİRİŞ

Zengin kültürel bir mimariye sahip Mezopotamya toprakları, binlerce yıllık medeniyetlerin ticaret ve yaşam merkezi olması itibariyle her parçasında birçok değer barındırmaktadır. Bu değerlerin tespit edilmesi ve belgelenmesi; ulusal belleğin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için çok önemlidir.

Diyarbakır, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış kültür, sanat, bilim merkezi ve önemli ticaret yollarının kavşak noktasında bulunmasından dolayı bünyesinde çok sayıda han, hamam, kervansaray, çarşı, köprü, cami, kilise, çeşme, ev vs. gibi anıtsal yapı barındırmaktadır. Bu yapılar inşa edildikleri dönemin mimari, teknik, estetik, malzeme özelliklerini yansıttıklarından korunmaları ve belgelenmeleri gerekmektedir (Halifeoğlu ve Dalkılıç, 2015).

Diyarbakır kent merkezine hükmeden devletlerin neredeyse tamamı, jeopolitik öneme sahip yollar ve kaleler bulunduran Çınar ilçesinde de hakimiyet kurmuş ve dönemsel izler bırakmıştır. Diyarbakır ilinin güney sınırlarında bulunan Çınar ilçesi, kent merkezine 20 km uzaklıktadır. Eski adıyla Melkis, Hanakpınar veya Akpınar olan ilçe, Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerinde yer almaktadır. Kuruluşu, MÖ 2000’li yıllarda bölgede hakimiyet kuran Hurriler dönemine dayanmaktadır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ilçede, eski çağlara ait höyükler, Roma, Bizans ve İslam Devletleri gibi birçok medeniyete ait kale, köprü, kale kent, antik yerleşme, ören yeri gibi tarihi unsurların varlığı tespit edilmiş ve halen edilmektedir (Doru ve Ay, 2015).

İlçe sınırlarında yer alan, son dönemlerde adından sıkça bahsedilen ve aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde yer alan Zerzavan Kalesi, Roma’nın Sınır Garnizonu olarak tanımlandığından bünyesinde birçok farklı nitelikte anıtsal yapı taşımaktadır. Surlarla çevrelenmiş askeri yerleşimin güney bölümünde; gözetleme kulesi, yönetim binası, kilise, arsenal, kaya sunağı yer alırken, cadde-sokak dokusunun bulunduğu kuzey bölümde; konutlar, su sarnıçları, yeraltı kilisesi, yeraltı sığınağı ve Mithras Tapınağı yer almaktadır. Ayrıca surların dışında kaya mezarları, su kanalları ve taş ocakları bulunmaktadır (Coşkun, 2021).

Asur döneminden İslam Devletlerinin bölgeyi ele geçirmesine kadar, farklı medeniyetlerin hüküm sürdüğü kale, barındırdığı anıtsal yapı çeşitliliği bakımından birçok döneme ait mimari ve yapım tekniğine ışık tutmaktadır. Kale, tüm bu özelliklerden dolayı, ilçede büyük bir ziyaretçi potansiyeli oluşturmaktadır. Ayrıca Osmanlı idaresinde bölgede han, değirmen, medrese, cami, kasır, çeşme gibi eserler de inşa edilmiştir (Yıldız ve vd., 2015).

Bu tez çalışması kapsamında çalışılmak üzere seçilen tarihi yapı, Çınar ilçesinin Altınakar köyü Gelensu mezrasında yer alan, Güzelşeyh Kasrı'dır. Yapının hangi tarihte yapıldığına dair kesin bir bilgi bilinmemektedir. Kaynaklar ve mevcut durum göz önünde bulundurulduğunda, farklı dönem izleri taşıyan yapının zaman içerisinde birçok fonksiyon yüklendiği anlaşılmaktadır. Bakımsızlık ve kullanılmama sonucu yapının büyük çoğunluğu yıkılmış, kalan bölümler de yıkılma tehlikesi altındadır.

Güzelşeyh Kasrı'nın inşa edildiği günden günümüze ulaşana kadar, farklı inşa süreçleriyle birlikte farklı işlevleri yüklenen bir yapı olması, bazalt ve kalkerin birlikte kullanılmasıyla mimari ve yerel üslubu itibarıyla özgün ve eşsiz bir yapıdır. Bu anlamda yapının belgelenmesi ve korunması; kültürel, sosyal ve tarihi açıdan hem yerel halk hem de kent için önemli ve değerlidir. Büyük bölümü yıkılmış ve metruk durumda bulunan yapının yok olmadan belgelenmesi bu tez çalışmasının temel amacıdır.

Çalışma kapsamında Çınar ilçesinin tarihi ve kültürü araştırılmış olup yapının, bulunduğu konum göz önünde bulundurularak bölgedeki mimari ve yapım özellikleri incelenmiştir. Güzelşeyh Kasrı'nın zamanla geçirdiği değişimler gözlenmiş ve sorunları tespit edilmiştir. Mimari ve yapım özellikleri detaylı bir şekilde anlatılmış olup mevcut durumu rölöve çizimlerine aktarılmıştır. Mevcut izler, eski belge, fotoğraf ve sözlü kaynaklar kullanılarak restitüsyon çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda restorasyon ve koruma önerileri geliştirilmiş ve projelendirilerek belgelenmiştir.

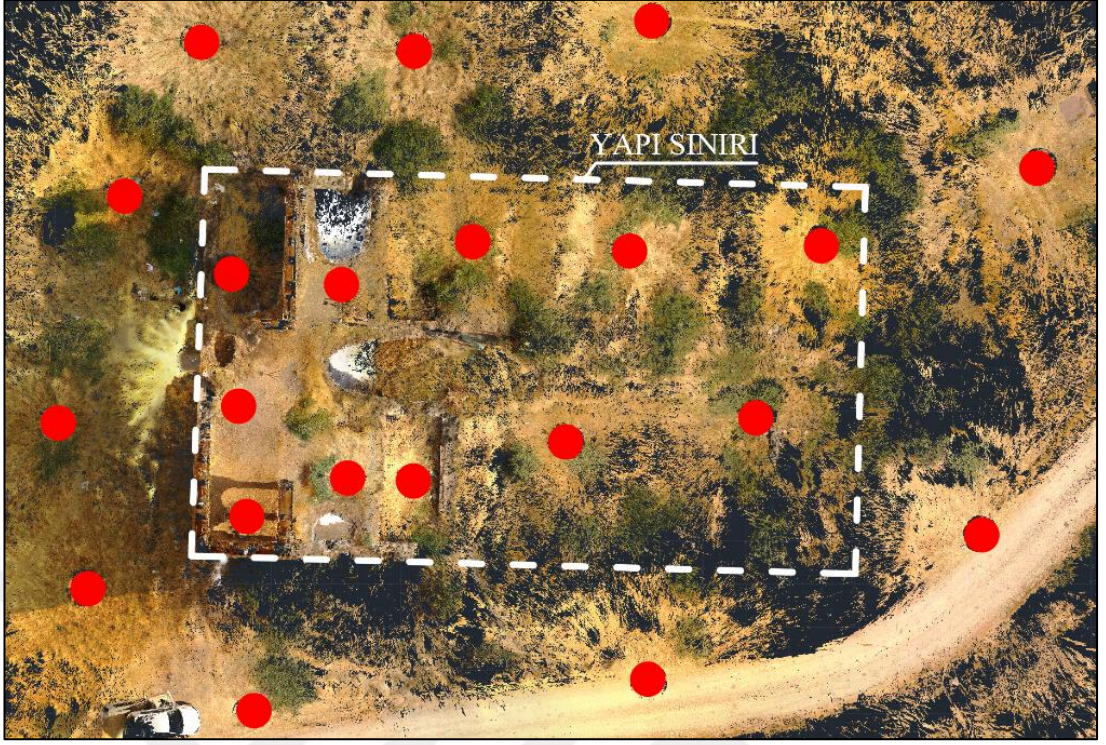
1.1 Materyal ve Metot

Çalışma konusu olan Güzelşeyh Kasrı'nın mevcut sorunları analiz edilerek çözüm önerileri geliştirilmesi ve projelendirilmesi tezin ana materyalini oluşturmaktadır.

Ayrıca ölçüm esnasında kullanılan Laser Scanner cihazı, lazer metre, şerit metre, drone cihazı, profesyonel fotoğraf makinası, tez ajandası, dosya, kâğıt, kalem vb. kırtasiye ihtiyaçları başlıca alan materyalleridir.

Güzelşeyh Kasrı'nın rölöve ölçümleri, Ağustos 2020 tarihinde dört kişilik bir ekip ile yapıldı. Aynı zamanda yapının detaylı fotoğrafları, profesyonel fotoğraf makinası ile çekilerek, albüm hazırlandı. Laser Scanner cihazı, yapının iç ve dış olmak üzere otuz farklı noktasında Şekil 1.1'deki gibi konumlandırılarak üç boyutlu ölçümler oluşturuldu. Ayrıca alanda lazer metre, şerit metre, milimetrik not defteri ve kalem kullanıldı. Altınakar Köy Muhtarı Kudbettin Altınakar ile yapıya dair görüşmeler yapıldı ve kayıt altına alındı. Eylül 2020 tarihinde, yapının kroki fotoğrafları için drone çekimi yapıldı. Müze Müdürlüğü tarafından, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun gözetiminde Aralık 2020 tarihinde toprak altında kalan yapı sınırlarını belirlememek için araştırma kazısı yapıldı. Kazı sonrası Mayıs 2021 tarihinde, fotoğraf ve drone çekimleri güncellendi.

Laser Scanner verileri dijital ortamda Faro scene programı ile birleştirildi. Programda üç boyutlu yapı gözlemlenerek çizim için gerekli iki boyutlu renkli orthofotoğraflar alınarak, Autocad 2019 programı kullanılarak, rölöve çizimlerine başlandı. Planlar, cepheler ve son olarak kesitler çizildi. Çekilen fotoğraflar, drone kayıtları ve lazer cihazının verileri incelenerek, çizimlere mevcut hasarlar işlendi. Böylece yapının mevcut durumu kayıt altına alındı. DKTVKBK'den yapıya ait tescil fişi, ilgili yazışmalar alınmış ve kent ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nden yapının eski fotoğrafları alınıp, mülk sahipleri ile görüşmeler yapıldı. Elde edilen tüm veriler kullanılarak restitüsyon çalışması oluşturuldu. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ulusal ve uluslararası tüzüklere uygun müdahale kararları alınıp, restorasyon çizimleri yapıldı. Çizimler kullanılarak yapının son hali, üç boyutlu olarak çizildi.

Şekil 1.1 Güzelşeyh Kaseri'nda Laser Scanner cihazının kurulduğu noktalar

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

“Diyarbakır Güzelşeyh Kasrı Koruma ve Restorasyon Önerisi” adlı tez konumun detaylı bir literatür çalışması yapılmıştır.

Diyarbakır ilçeleri arasında yer alan Çınar ilçesinin kültürel özelliği, barındırdığı tarihi zenginlikleri gösteren çalışmalar incelenmiştir.

Güzelşeyh Kasrı’nın inşa edildiği dönemden günümüze kadar yüklendiği farklı fonksiyonların kelime anlamı, mimari özellikleri, sosyal etkisi gibi kavramlara değinen kitap, tez ve makalelere bakılmıştır.

Koruma açısından tekil ölçekte çalışılan tezler, yöntem ve değerlendirmeler açısından çalışmama katkıda bulunmuştur. Ayrıca konuyla ilgili makalelerden, tezlerden, yasa, yönetmelikler, tüzükler ve ilke kararlarından, internet ortamında yapılan araştırmalardan faydalanılmıştır.

Güzelşeyh Kasrı’nın bulunduğu Diyarbakır’ın Çınar ilçesinin tarihi, kültürel ve mimari gelişiminin anlatıldığı kitap, tez ve yayınların bazıları şunlardır;

Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı’nın “Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bağdat- Basra- Bitlis- Diyarbakır- İsfahan- Malatya- Mardin- Musul- Tebriz- Van (4.Kitap 1.Cilt)”, Diyarbakır Salnameleri, Valilik tarafından yayınlanan Diyarbakır İl Yıllığı 1967, Diyarbakır İl Yıllığı 1973 ve Diyarbakır Kültür Envanteri, Yusuf Kenan Haspolat koordinatörlüğünde hazırlanan “Tarih, Kültür, İnanç Kenti Diyarbakır’ adlı kitaplarda, Diyarbakır kentinin barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlikler, birçok farklı açıdan değerlendirilmektedir. Yusuf Kenan Haspolat’ın editörlüğünde hazırlanmış ‘Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar’ ve “Her yönüyle Diyarbakır İlçeleri” ve yazarı olduğu “Diyarbakır İlçe Evleri, Köşkler, Saraylar, Küçeler” adlı kitaplarda, Çınar ilçesi ile ilgili kültürel, dini, tarihi ve sosyal açıdan detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir.

Koruma düşüncesinin gelişimi ve restorasyon müdahale teknikleri ile ilgili değerlendirmeler için; Zeynep Ahunbay’ın “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon”, Kemal Kutgün Eyüpgiller ve Lory Zakar’ın “Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri” adlı kitaplardan ve daha birçok farklı yayından faydalanılmıştır.

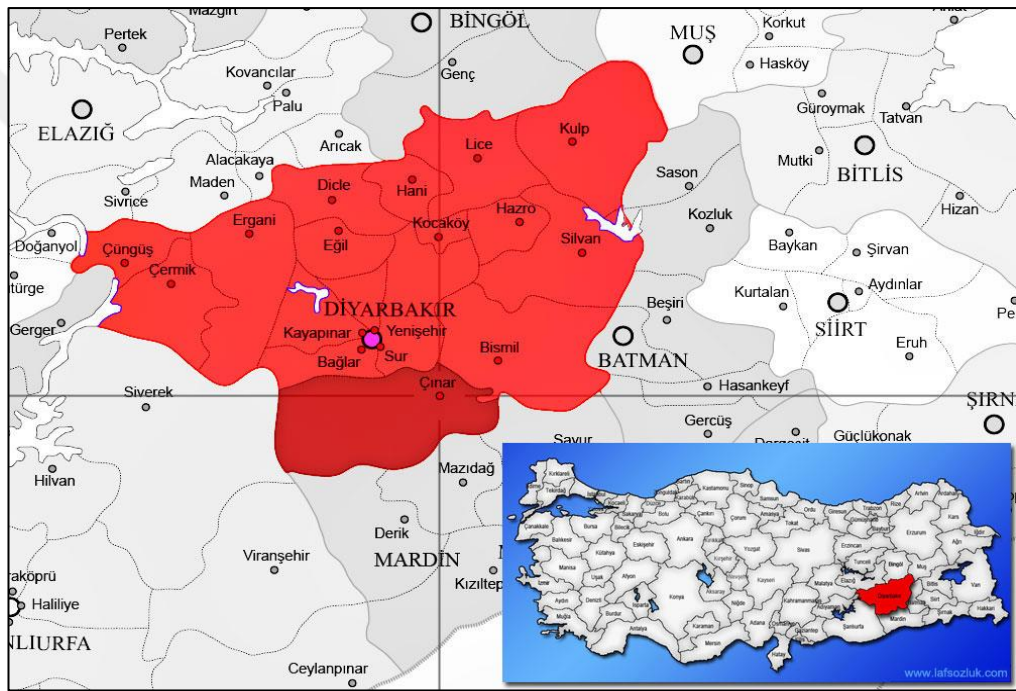
Güzelşeyh Kasrı ile ilgili eski fotoğraf ve belgeler için Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi ve Altınakar Köyü Gelensu Mezrası halkına ait alb mlerden yararlanılmıştır.

3. ÇINAR İLÇESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1 Konumu ve Coğrafyası

Diyarbakır havzasının güney kesiminde, Diyarbakır-Mardin illeri arasında, kent merkezine 32 km uzaklıkta yer alan Çınar ilçesinin doğusunda Mardin'in Savur ilçesi ve Diyarbakır'ın Bismil ilçesi, güneyinde Mardin'in Derik ve Mazıdağı ilçeleri, batısında Şanlıurfa'nın Siverek ve Viranşehir ilçeleri, kuzeybatısında Diyarbakır il merkezi bulunmaktadır (Şekil 3.1). İlçenin doğusu geniş ve düz bir ova iken batısı dağlık ve engebeli arazilerden oluşmaktadır (Kavak, 2015).

Şekil 3.1 Çınar ilçesi sınırlarını gösteren harita (URL-1)

Diyarbakır-Mardin yolu üzerinde bulunan Çınar ilçesi, merkezi altı mahalleden oluşmakla birlikte, sınırları içinde bir belde, 72 köy, 58 mezra ve 14 kom¹ yer almaktadır. Karasal bir iklime sahip olan ilçenin yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları soğuk ve yağışlı geçmektedir. İlçede, tarım ve hayvancılık geçim kaynağı olarak en çok tercih edilen alanlardır. İlçede, akarsu olarak Göksu ve Dilaver Çayı, durgun su olarak Göksu barajı, Beşpınar, Yukarı Ortaviran ve Künreş göletleri bulunmaktadır (Doru ve Aksoy, 2015).

¹ Kom, genellikle taştan yapılmış basit evler ile bunların kenar ve çevresinde ağiller yer alan geçici yerleşim alanlarıdır (URL-2).

3.2 Jeolojik Yapısı

Diyarbakır ilinin jeolojik haritasına bakıldığında, Çınar ilçesinde geniş bir kireçtaşı (kalker) ve az miktarda bazalt tabakası görülmektedir. İlçenin batı kesimindeki derin şelfte kireçtaşı içeren kil-marn, tebeşirli killi kireçtaşının art arda birikmesiyle bir tabaka oluşturmuştur. Bu düzeylerde kireçtaşı iyi blok verdiği için yapı taşı olarak kullanıma elverişlidir. Bundan dolayı Diyarbakır, Çüngüş, Çermik, Hazro, Hani, Ergani ve Adıyaman yörelerinde bu düzeyde kireçtaşı blokları veren çok sayıda taş ocağı yer almaktadır (Kavak, 2015).

3.3 Tarihi

Eski dönemlerde ismi Melkiş olarak geçen Karacadağ'ın bir köyü olan ilçe merkezi, ismini Çınar Köyü'nden almaktadır. Karacadağ'daki yer seçiminin uygun olmaması, Çınar Köyü'ne ulaşım zorluğu, emniyetin sağlanmasındaki güçlük, ilçenin yeni bir yere taşınması konusunu gündeme getirmiştir. Diyarbakır-Mardin yolu arasında bir ilçenin olmaması, iki kent arasında güvenli yolculuğun yapılabilmesi için ilçe merkezi köylere eş mesafelerde bulunan Aşağı Konak'a taşınmış ve burası bir süre ilçe statüsüne yükselmiştir. Aşağı Konak ilçe statüsünden düşürülünce 'Hana Ahpar' ilçe olarak düşünülmüştür. Türkçe adıyla Akpınar, Tarihi Diyarbekir-Mardin Kervan Yolu üzerinde, konaklama yeri olan bir köydür. Yol üzerinde bulunan bir pınarın yanına han yapılmasıyla burası Hanakpınar olarak anılmaya başlamıştır. 1937 yılında ilçe olduktan sonra Çınar olarak isim değiştirmiştir (Abakay ve Abakay, 2015) (Bkz. EK1).

İlçe, Diyarbakır'a hâkim olmuş birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır. Beneklitaş Köyü ile Sırmakesen Köyü'ne doğru yönelen Besta Huriyan (Hurriler Deresi), M.Ö. 1500-3000 yılları arasında, bölgeye hâkim olan Hurriler döneminden izlere sahiptir. İlçeye daha sonradan sırasıyla Mitanniler, Asurlar, Medler, Persler, Makedonlar, Selevkoklar, Partlar ve Roma egemen olmuştur. MS 639 yılında, Hz. Ömer halifeliğinde İslam Devletleri'nin idaresine girmiştir. İslamiyetin kabulünden sonra, ilçeye sırasıyla Selçuklular, İnaloğulları, Artukoğulları, Eyyübililer, Anadolu Selçukluları, İlhanlı ve Timur hakimiyet kurmuştur. 1502 yılında Safeviler ile yapılan Çaldıran Savaşı'nda Osmanlılar kaybettiği halde halk Safevi Devletini tanımamış ve 1515 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır (Doru ve Ay, 2015).

3.4 Geleneksel Dokusu

Çınar'da ilk yerleşimden itibaren günümüze kadar ulaşan birçok arkeolojik alan ve anıtsal yapı mevcuttur. Anıtsal yapılar, mimari ve süsleme özelliği açısından taşrada inşa edilmiş yapıların özelliklerini taşımaktadır. Günlük kullanım için inşa edilen yapılarda işlev ön plana çıkmaktadır (Haspolat, 2014). Yöredeki ekonomik zayıflık, Güzelşeyh Kasrı dışındaki eserlere, sadelik ve moloz taşın yüksek oranda kullanımı şeklinde yansımaktadır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Çınar ilçesinin görünümü (Diyarbakır 1973 il yılı, 1973)

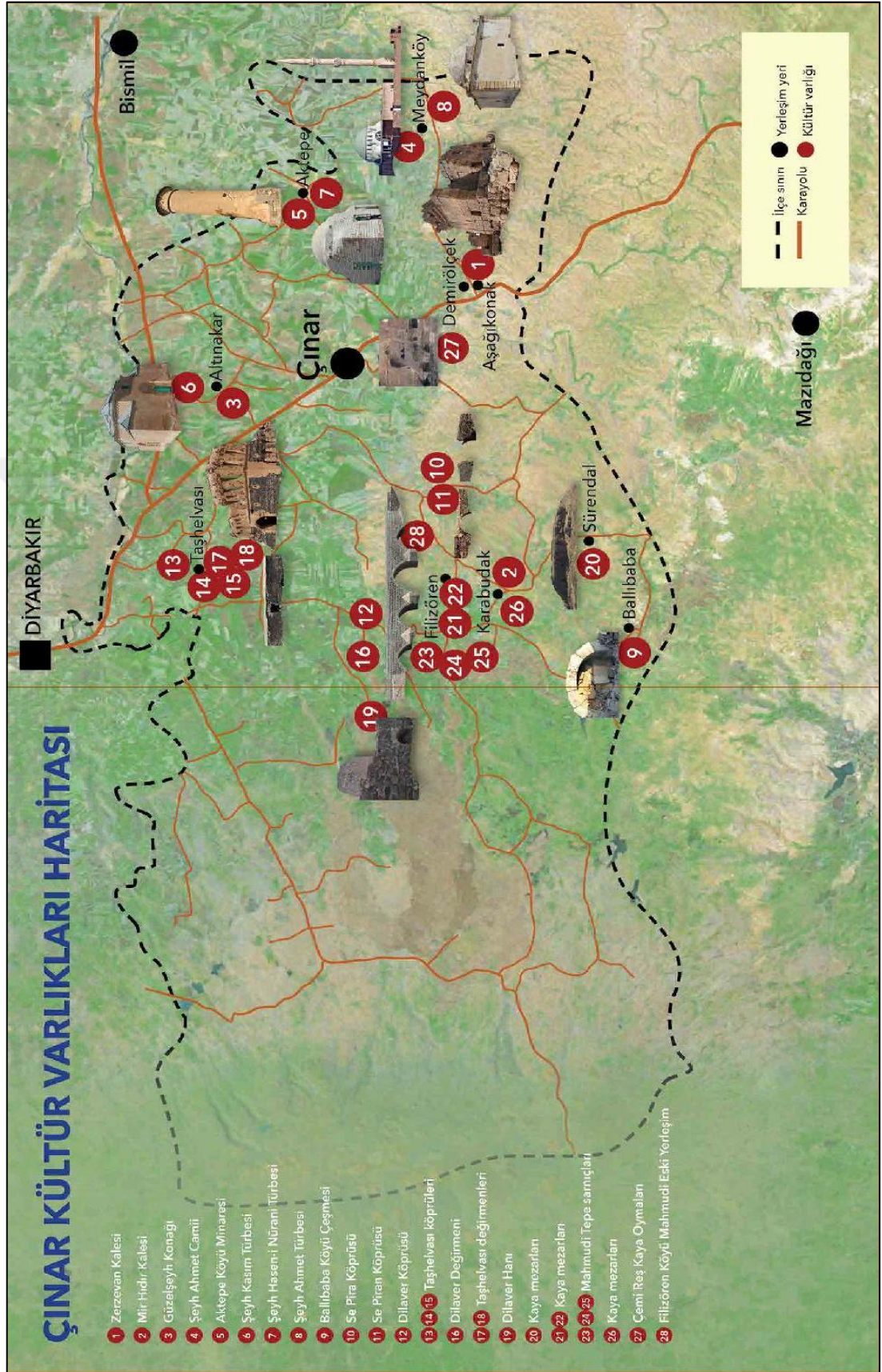
Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Çınar ilçesinde 31 Antik Çağ Yerleşimi saptanmıştır. MÖ 5000 yıllarından günümüze kadar farklı çağlara tarihlenen 32 Höyük, Roma-Bizans-İslam özellikleri gösteren 12 Antik Yerleşme, 4 Kale, 3 Kale Kent, Roma-Bizans dönemlerinde inşa edilmiş 2 Lejyon/Karakol, 2 Ören Yeri bulunmaktadır (Doru ve Ay, 2015).

İlçe sınırları içinde günümüze ulaşan en eski kültür varlığı, yapımı Paleolitik Çağ'a dayanan Çem-i Reş Kaya Yerleşimi'dir (Şekil 3.3). Özellikle Dicle Nehri ve Dicle Nehri'ne bağlı kollar olan çaylara hâkim kayalıklarda, bu tarz kaya oyma mekânlara rastlanılmaktadır. Roma ve Bizans dönemlerinde inşa edilen Zerzevan Kalesi, Filizören Köyü Mezarları ve Sarnıçları dikkat çekici diğer eserlerdir. 1515 yıllarında Osmanlı idaresinde iken başlayan Kürt Medrese Geleneği, Aktepe ve Altınakar köylerinde devam ettirilmiştir. Bu köylerde medrese geleneğinin yaşatılabilmesi için hız kazanan imar faaliyetleri sonucu inşa edilen medrese, cami günümüze o dönemden kalan önemli eserlerdir (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.3 Çem-i Reş Kaya Yerleşimi (Yıldız ve vd., 2015)

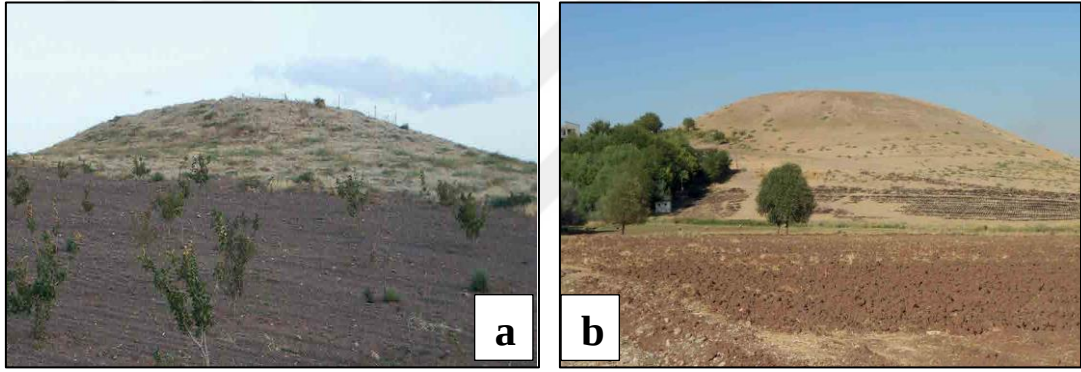
Zerzevan Kalesi, Mir Hıdır Kalesi, Güzelşeyh Kasrı, Şeyh Ahmed Camii, Aktepe Köyü Minaresi, Şeyh Kasım Türbesi, Şeyh Hasen-i Nurani Türbesi, Şeyh Ahmet Türbesi, Ballıbaba Köyü Çeşmesi, Üçlü Köprü I (Se Pira) Köprüsü, Üçlü Köprü II (Se Pira) Köprüsü, Dilaver Köprüsü, Taşhelva I Köprüsü, Taşhelva II Köprüsü, Taşhelva III Köprüsü, Dilaver Değirmeni, Taşhelva I Değirmeni, Taşhelva II Değirmeni, Dilaver Hanı, Sürendal Köyü Kaya Mezarlığı, Filizören Köyü Mahmudi Tepe Kaya Mezarı, Filizören Köyü Kaya Mezarı, Filizören Köyü Mahmudi Tepe I-II. Sarnıçlar, Filizören Köyü Mahmudi Tepe III. Sarnıç (Havuz), Karabudak Köyü Kaya Mezarları, Aşağı Konak Köyü Çem-i Reş Kaya Oymaları, Filizören Köyü Mahmudi Tepe IV. Sarnıç, Filizören Köyü Mahmudi Tepe Eski Yerleşim, Küfri Eski Yerleşim, Kore (Bayırkonak Köyü) Kalesi ve Eski yerleşim Yeri, ilçede yer alan kültürel varlıklardır (Şekil 3.4) (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.4 Çınar ilçesinin kültür varlıklarını gösteren harita (Haspolat, 2015)

3.4.1 Höyükler

Çınar ilçesi sınırlarında, MÖ 5000 yıllarından günümüze doğru farklı çağlara tarihlenen, kayıtlı 32 Höyük bulunmaktadır. Bu höyüklerin bazılarının anlatıldığı Kurh monolitinde; Asur Kralı II. Ashurnasipral'in MÖ 882 yılında yaptığı seferde; Kaşyari-Mazıdağı bölgesini geçtiğini, Kinibu kentini alıp yöneticisinin derisini Damdamusa duvarlarına astığını, Mariru kentini tahrip edip, Nirbu ülkesindeki Tela'ya geçtiğini ve orayı da tahrip ettiğinden bahsedilmektedir. Son olarak Tuşhan'a vardığını ve saray yaptırdığına dair bilgiler monolitte geçmektedir. Sözü geçen Kinibu'nun İncirtepe, Damdamusa'nın Tavşantepe, Tela'nın Aktepe ve Tuşhan'nın Üçtepe Höyüğü olarak tespit edildiği, sefer esnasında kullanılan yolun Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu olabileceği kaynaklarda geçmektedir (Şekil 3.5). Sözü geçen höyüklerde yapılan kazılarda, Asur dönemine ait birçok seramik mevcuttur (Doru ve Ay, 2015).

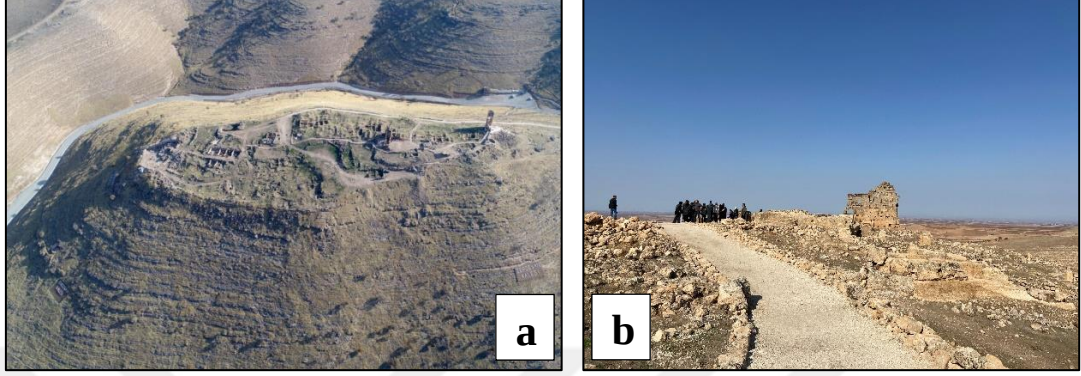

Şekil 3.5 a) İncirtepe Höyüğü, b) Tavşantepe Höyüğü (Doru ve Ay, 2015)

3.4.2 Kaleler

Çınar ilçesi sınırlarında Zerzevan, Mir Hıdır, Çakırkaya ve Gıra Pıra Hane kaleleri bulunmaktadır. Roma, Bizans ve İslam Dönemi özellikleri gösteren kalelerin en bilinen örneği, Zerzevan Kalesi'dir. 2014 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleri ile Doç. Dr. Aytaç Coşkun başkanlığında başlayan kazı çalışmaları sayesinde kale ile ilgili birçok veri elde edilmiştir. MÖ 882-611 yıllarında bölgede hakimiyet kuran Asurlar dönemine kadar tarihlenen, Roma'nın Sınır Garnizonu olarak isimlendirilen kale; vadiye hâkim, antik kral yolu üzerinde, geniş bir görüş alanına sahip, stratejik bir konumda inşa edilmiştir (Şekil 3.6). Askeri yerleşim yeri olmasının yanı sıra, kazılar esnasında bulunan mimari kalıntılar ve buluntular, sivillerin de burada yaşadıklarını göstermektedir. Surlarla çevrelenmiş askeri yerleşimde, kamu yapılarının bulunduğu güney alanda gözetleme kulesi yer almaktadır. Bu kısımda

yönetim binası, kilise, silah deposu, kaya sunağı bulunmaktadır. Cadde-sokak yapısının görüldüğü kuzey alanda; konutlar, su sarnıçları, yeraltı kilisesi, yeraltı sığınağı ve Mithras Tapınağı yer almaktadır. Ayrıca surların dışında kaya mezarları, su kanalları ve taş ocakları bulunmaktadır (Coşkun, 2021).

Şekil 3.6 a) Zerzevan Kalesi tepeden görünümü (URL-3), b) Kale kalıntıları (Tekin Bayram, 2021)

3.4.3 Tarihi köprüler

Tarihi Diyarbakır-Viranşehir Kervan Yolu üzerindeki Üçlü Köprü I (Se Pira) Köprüsü, Üçlü Köprü II (Se Piran) Köprüsü, Dilaver Köprüsü ve Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerindeki Taşhelvası I Köprüsü, Taşhelvası II Köprüsü, Taşhelvası III Köprüsü, ilçede yer alan tarihi köprülerdir. XVII. yüzyıla tarihlenen köprülerde bazalt; sadece moloz veya moloz ile inceyonu birlikte kullanılmıştır. Sivri ve yuvarlak kemerlerin görüldüğü bu köprüler, tek gözlü veya çok gözlü biçimde inşa edilmişlerdir. Bölgedeki XVII. yüzyıl Osmanlı dönemi köprülerinin güzel bir örneği olan Dilaver Köprüsü, Dilaver Çayı üzerinde bulunmaktadır. Yanında bulunan han kalıntıları ve yol güzergahındaki diğer köprüler bu yolun Tarihi Kervan Yolu olduğunu kanıtlamaktadır. Yöre halkı tarafından Han Köprüsü olarak da bilinmektedir. Düz yollu ve sivri kemerli olan köprünün dört gözü bulunmaktadır (Şekil 3.7). Kesme bazalt kullanılarak inşa edilen köprüde, sonraki dönemlerde kabayonu bazalt malzeme kullanılarak onarım yapılmıştır. Üç tane bulunan selyaranları, üçgen tabanlı olup üçgen külahla sonlanmaktadır (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.7 a) Dilaver Köprüsü, b) Taşhelvası I Köprüsü (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.4 Dilaver Hanı

Tarihi Diyarbakır-Viranşehir Kervan Yolu üzerinde, Şeyh Çoban Köyü sınırlarında yer alan hanın, günümüze sadece moloz kalıntıları ulaşmıştır (Şekil 3.8). Yanı başında Dilaver köprüsü bulunmaktadır. H 1204-1030/ M 1615-1620 yıllarında Diyarbakır’da valilik yapan Dilaver Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Hanın bulunduğu alan, yöre halkı tarafından Han Mevkisi olarak adlandırılmaktadır (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.8 Dilaver Hanı kalıntıları (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.5 Değirmenler

Çınar ilçesi sınırlarında yer alan üç değirmen, ismini aldıkları köprü yakınlarında yer almaktadır. Su kulesi, su kanalı ve değirmen odalarından oluşmaktadırlar. Dikdörtgen formda değirmen odasına sahip Dilaver Değirmeni’nin su kulesi kuzey güney yönde uzanmaktadır. Su kanalı ve beden duvarları kısmen harap olmuş ise de üst örtüsünün tamamı yıkılmıştır. L formda değirmen odasına sahip Taşhelvası I Değirmeni, dairesel formdaki su kanalı ile dereden aldığı suyu su kulesine taşımaktadır. Değirmen odası duvarlarında nişler bulunmaktadır. Moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilen değirmenin üst örtüsü ahşap kirişleme olup, günümüzde yıkılmıştır. Dikdörtgen planlı

değirmen odasına sahip Taşhelvası II Değirmeni, su kanalı ile dereden aldığı suyu dairesel formdaki su kulesine taşımaktadır. Değirmen odasına giriş, yarım daire kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 3.9). Kapının doğusunda yuvarlak kemer ile oluşturulmuş su tahliye açıklığı yer almaktadır. Açıklığın üst kısmında pencere bulunmaktadır. Değirmen odası beşik tonoz ile örtülü olup moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Duvar köşeleri ve kapı-pencere çerçevelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Odada, yarım daire kemerli ocak nişi ve düz lentolu bir niş bulunmaktadır (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.9 a) Dilaver Değirmeni, b) Taşhelvası I Değirmeni, c) Taşhelvası II Değirmeni (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.6 Şeyh Ahmet Camii

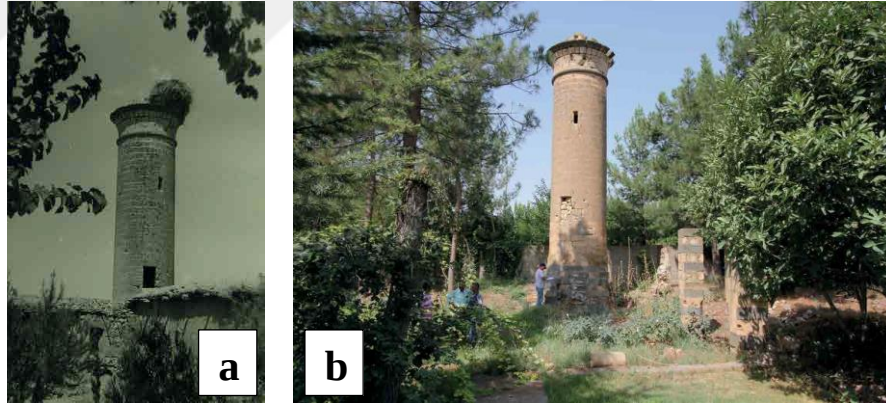
Aktepe Köyü'nde yer alan Şeyh Ahmet Camii, Çınar ilçesinde yer alıp günümüze ulaşabilen tek tarihi camidir. Kitabesi bulunmadığından, kesin olarak hangi tarihte inşa edildiği bilinmemektedir. Dikdörtgen bir plandan oluşan cami, iki sahanlı olup, çapraz tonoz ile örtülmüştür. Sahnınlar, iki payeye oturmuş üç yuvarlak kemerle birbirinden ayrılmaktadır (Şekil 3.10). Sahnılarda kullanılan çapraz tonozlar, Mardin'de bulunan camiler ile benzerlik göstermektedir. Kible duvarında iki mihrap nişi yer almaktadır (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.10 Şeyh Ahmet Camii (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.7 Aktepe Köyü Minaresi

Şahıs mülkiyetinde bulunan bir bahçenin içerisinde yer almaktadır. Üzerinde yazıt bulunmadığından, kesin yapıma tarihi bilinmemektedir. Bazı kaynaklara göre Şeyh Hasan Nurani'nin hocasının hükümdara, talebesi için yazdığı mektup sonucunda, dönemin padişahı Sultan Abdülmecid Han'ın (1839-1861) emriyle Aktepe Köyü'nde tekke ve medrese inşa ettirdiği geçmektedir (Haspolat, 2011). Bu bilgiler ışığında medrese, camii ve minarenin bu dönemde inşa edildiği söylenmektedir. Minare, kare formdaki kaide üzerinde yükselmektedir. Kaidenin giriş kapısı doğu cephesinde yer almaktadır. Fakat günümüzde kapatılmıştır. Pabuç bölümünün köşelerinde mukarnaslar bulunmaktadır. Silindirik bir gövde ile yükselen minare, sade bir şekilde olup kaval silme ile sonlanmaktadır. İç mekân aydınlatması, gövdede yer alan mazgal pencere ile sağlanmaktadır. Minarenin kaidesi pabuç kısmına kadar gömülü şekildedir. Minarenin şerefesinin üst kısmı yıkılmıştır. Minarenin kuzeydoğusunda inceyonu malzeme ile inşa edilmiş duvar kalıntıları bulunmaktadır (Şekil 3.11). Bu kalıntıların cami ve medreseye ait olduğu, yerinde yapılan incelemeler sonucu plan kurgusunda görülmektedir (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.11 a) Aktepe Köyü Minaresi'nin eski fotoğrafı (Y. Kenan Haspolat Arşivi'nden), b) Minarenin yakın tarihli fotoğrafı (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.8 Türbeler

Şeyh Kasım Türbesi, Şeyh Hasen-i Nurani Türbesi ve Şeyh Ahmet Türbesi Çınarda bulunan tarihi türbelerdir. Türbeler kare planlı olup tek kubbeli plan şemasına sahiptir (Şekil 3.12). Yapımı XIX. ve XX. yüzyıla tarihlenen türbeler, inceyonu kalker kullanılarak inşa edilmişlerdir (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.12 a) Şeyh Kasım Türbesi, b) Şeyh Hasen-i Nurani Türbesi, c) Şeyh Ahmet Türbesi (Yıldız ve vd., 2015)

3.4.9 Ballıbaba Köyü Çesmesi

Sadece kemerli kısmı ayakta olan çeşme; yarım daire kemer formu, inşa tarzı ve malzemesi ile Roma çeşmelerinin özelliklerini taşımaktadır. İri kesme taş kullanılarak dikdörtgen formda inşa edildiği düşünülmektedir (Şekil 3.13). Önünde, havuz kalıntıları bulunmaktadır (Yıldız ve vd., 2015).

Şekil 3.13 Ballıbaba Köyü Çesmesi (Yıldız ve vd., 2015)

4. GÜZELŞEYH KASRI'NIN MEVCUT DURUM TESPİTİ

4.1 Güzelşeyh Kasrı Hakkında Genel Bilgiler

Güzelşeyh Kasrı'nın kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Yapı üzerinde dönemsel ekler mevcuttur. Yakın dönemlerde yapılmayan bu ekler; yapı bütününe mekânsal artış sağlamış, nitelikli özelliklere sahip ve halka uzun yıllar hizmet ettiğinden korumaya değer özellikler taşımaktadır.

1989 yılında, Müzeler ve Kazılar Dairesi Başkanlığı'na bağlı bir grubun yürüttüğü Üçtepe kazıları sırasında, kazı sonrası yaptıkları çevre gezisinde karşılaştıkları yapının tescil edilmesi için yazışmalar başlatılmış, fotoğrafları çekilip gerekli kurumlara gönderilmiştir (Bkz. EK 3). Uzun süren yazışmalar sonucu, Güzelşeyh Kasrı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 06.06.1990 tarihli 65 numaralı toplantı 482 sayılı kararı ile 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereğince, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Şahıs mülkiyetinde olan yapı Altınakar ailesine aittir.

Yapı, günümüzde bakımsız ve metruk durumda bulunduğundan büyük bölümü yıkılmış ve yıkılan bu kısımların üzeri toprak ile kaplı duruma gelmiştir. İki kattan oluşan yapının; zemin katında altı odanın duvarları, birinci katında ise iki odanın duvarları kısmi olarak ayakta. Zemin kattaki tonozlu döşemelerin biri sağlam iken üçü tamamen, ikisi kısmi olarak çökmüştür. Birinci katın üst döşemesi ise tamamen yıkılmıştır. Yapının ayakta olan kısımlarında taşıyıcı elaman kayıpları fazla olduğundan, her an yıkılma tehlikesi altındadır.

4.2 Adının Kaynağı

Kasır isminin nereden ve kim tarafından verildiğine dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak kasrın yer aldığı Gelensu Mezrası'nın Kürtçe dilinde karşılığı olan Gozelşéx, tescil döneminde kurumlar arası bazı yazışmalarda Güzelşih köyündeki Güzelşih Kasrı tabirleri, bazı kaynaklarda Güzel-şeyh şeklinde yapılan isimlendirmeler, kasrın adının bulunduğu mezranın yöredeki Kürtçe dili kullanımından Türkçeye çevrilmiş olabileceği ihtimalini güçlü kılmaktadır.

4.3 Yapının Tarihçesi

Yapının kesin yapım tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1989 yılında tescil işlemleri için yapılan incelemeler, raporlar ve kurumlar arası yazışmalarda yapının han olarak da kullanıldığı yazılmaktadır (DKTVKKBK Arşivi), (Bkz. EK 3).

1898 tarihli bir Osmanlı belgesinde, yapıyı medrese ve tekke işlevlerinde 40 yıl boyunca kullanan, yörede ve çevre kentlerden gelen talebelere dini tedrisat ve vaaz veren Altınakar ailesinin büyük dedeleri Şeyh Kasım Efendi'den bahsedilmektedir. Şeyh Kasım Efendi'nin 1895 yılında vefat ettiği ve bu yapıda 40 yıl eğitim verdiği bilgisi göz önünde bulundurulduğunda, yapının ikinci dönem olarak düşünülen kalkerli kısımların, 1855 yılından önce ve şeyh tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri), (Bkz. EK 2). Ayrıca bazı kaynaklara göre yapının medresesine vakfedilen bir kitabın arka kapağında H 1288/M 1871 tarihinin mevcut olduğu geçmektedir (Yıldız ve vd., 2015).

Tescil belgesinde bahsedildiği üzere Mardinli taş ustalarına yaptırıldığı söylenen kalkerli bölümün tezyinatı, Mardin kentinde yer alan birçok yapıda görülmektedir (Şekil 4.1). Bu dönemde Neo-Klasik ve Eklektik üslubun yanında İslâm ve Klasik Osmanlı mimarisinin izleri görülmektedir (Kuran, 1992). Çoğunlukla kargir inşa edilen yapıların neredeyse tamamında pilastr, silme, korniş, kavisli pencere üstleri ve rozetler, deniz kabuğu biçiminde Barok, Ampir ve Neo-Rönesans Üslupları kullanılmıştır (Coşansel, 1991). Bu özelliklere sahip birçok saray, köşk, kasır ve diğer anıtsal yapılar, Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilmiştir (Ekim, 2018).

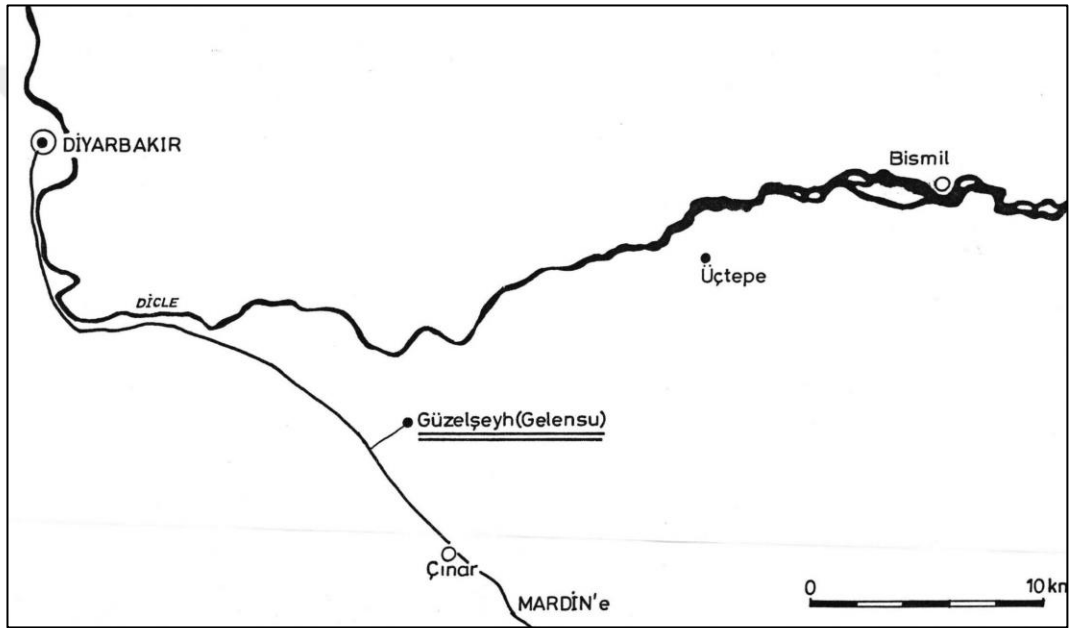

Şekil 4.1 Midyat Devlet Konukevi (URL-4)

4.4 Güzelşeyh Kasrı'nın Mimari Özellikleri

4.4.1 Yapının konumu

Diyarbakır-Çınar karayolu üzerinde şehir merkezinin yaklaşık 25 km güneydoğusunda, ilçe merkezinin 6 km kuzeybatısında bulunmaktadır. Karayolu ile Diyarbakır'a gelindiğinde yolun kuzeydoğusuna sapan 2 km uzunluğunda bir köy yolu ile kasra ulaşım sağlanmaktadır (Şekil 4.2). Kasır, köy ve ovaya hâkim bir tepede inşa edilmiştir. Güzelşeyh Kasrı, Diyarbakır Çınar İlçesi Altınakar Köyü Gelensu Mezrası'nın 200 metre batısında 32. Parsel, 38.1426/41.0034 koordinatlarında yer almaktadır (Şekil 4.3) (URL-5).

Şekil 4.2 Çınar ilçesi Altınakar Köyü Gelensu Mezrası'nı gösteren harita (DKTVKKB Arşivi)

Şekil 4.3 Güzelşeyh Kasrı'nın kadastral durumu (URL-5)

4.4.2 Alan Çalışması

Alan taraması ile ilgili ilk çalışma, Ağustos 2020 tarihinde yapıldı. Laser Scanner cihazı ile yapının farklı noktaları taratıldı. Detaylı bir şekilde fotoğraflanarak mevcut durumunu gösteren albüm hazırlandı. Eylül 2020 tarihinde, belirsiz olan yapı sınırlarının tanımlanabilmesi için drone kullanılarak geniş ölçekli hava fotoğrafları ve video çekildi. MSG Mimarlık firmasının talebiyle, Müze Müdürlüğü tarafından, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun gözetiminde, Aralık 2020 tarihinde, toprak altında kalan yapı sınırlarını belirlememek için araştırma kazısı yapıldı. Çevre sınırlarının tamamı ortaya çıkarıldı. Merdiven, doğu girişi, eşik, döşeme ve duvar izleri için gözlem çukurları oluşturularak lokal kazılar yapıldı (Şekil 4.4). Kazı sonrası Mayıs 2021 tarihinde, fotoğraf ve drone çekimleri tekrarlandı. Rölöve çizimleri, yeni veriler ışığında revize edildi.

Şekil 4.4 Araştırma kazısında açılan gözlem çukurları

4.4.3 Mimari tanımlama

İki katlı kagir yapı, doğu batı yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Kalker ve bazalt birlikte kullanılarak inşa edilmiştir. Zemin katta bulunan aynı boyuttaki odalar, medrese-tekke bölümünü oluştururken, birinci katta yer alan iki köşk odası ve ortalarındaki aralık, yaşam alanı ve misafir ağırlamak için kullanılmaktadır. Üst kata

ulaşmayı sağlayan merdiven, kuzeydeki odaların dördüncüsünde yer alıp batı girişine yakın konumda bulunmaktadır.

Doğu ve batı cephesinden olmak üzere iki kapı ile yapının dehliz bölümüne geçilmektedir. Doğu girişi yıkılmış durumda iken batı girişi hasarlı olmasına rağmen ayaktaadır. Dehliz bölümü; dikdörtgen planlı, beşik tonozlu bir yapıya sahiptir. Bu bölümün kuzey ve güney duvarlarında yarım daire kemerli girişleri olan medrese-tekke odaları bulunmaktadır. Batı tarafındaki kapıdan giriş sağlandığında, doğuda kalan iki tonozlu oda ayakta olsa da karşılarında kalan odaların üst örtüsü ve bazı duvarları yıkılmıştır. Yapının doğuya doğru geri kalan bölümünün tamamı, neredeyse temel seviyesine kadar yıkılmış ve büyük kısmı toprak altında kalmıştır.

Yapının üst katına çıkmayı sağlayan merdiven yıkılmıştır. Yapının mevcut duvar ve döşemelerinin yıkılmasıyla oluşan moloz yığını ve toprak tabakası üst kata çıkmayı sağlamaktadır. Üst katta bulunan iki oda ve aralığın üst örtüsü yıkılmış olsa da duvarlarının bir bölümü ayaktaadır. Yapının uzun süre kullanılmaması, bakımının yapılmaması ve dış koşullara maruz kalması yıkılma sürecini hızlandırmıştır (Şekil 4.5) (Bkz. Bölüm 4.5).

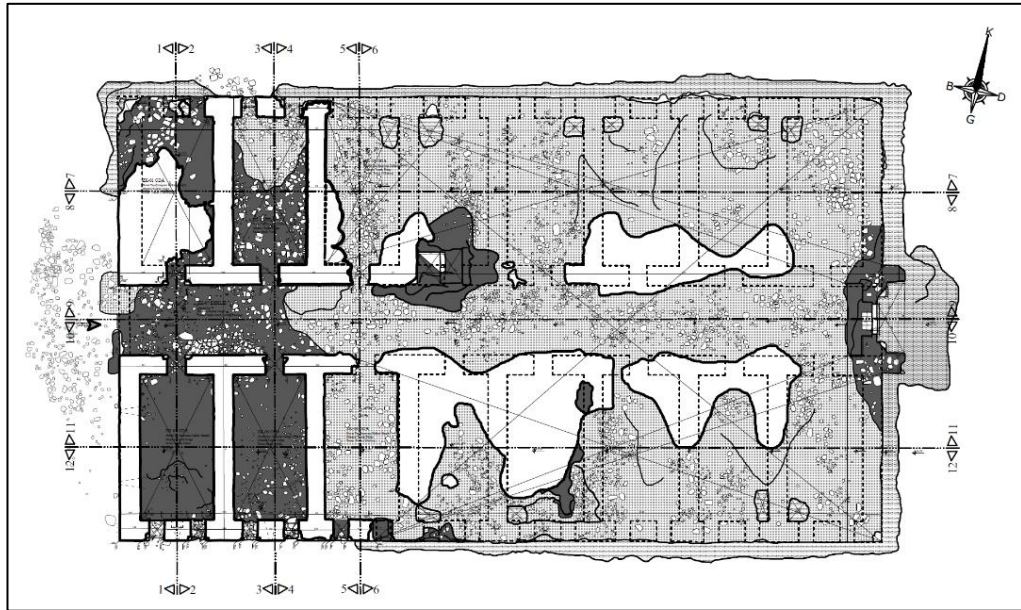
Şekil 4.5 Yapının mevcut durumunu gösteren hava fotoğrafı

4.4.3.1 Plan özellikleri

Güzelşeyh Kasrı, zemin ve birinci kat olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. Dikdörtgen formdaki zemin katta, yapıya ulaşımı sağlayan doğu ve batı yönden iki giriş bulunmaktadır. Girişler, etrafı odalarla sıralı orta bir koridor/dehlize açılmaktadır. Zemin katın ortasında yer alan, doğu batı yönde uzanan, dikdörtgen formda ve koridor şeklindeki dehlizin; kuzey yönünde 8 oda, güney yönünde 8 oda yer almaktadır. Batı kapısından yapıya giriş sağlandığında, kuzey yönde konumlanan odalardan, dördüncüsünün içinden alınan bir alana yerleştirilen ve üst kata ulaşımı sağlayan sarmal formda taş bir merdiven bulunmaktadır. Birinci katta ise kuzey güney yönünde dikdörtgen uzanan iki köşk odası ve orta bölümde aralık yer almaktadır.

Zemin kat planı

Yapının zemin kat bölümü, 22.30 m eninde, 38.50 m boyunda 858.55 m² alana sahip dikdörtgen bir plandan oluşmaktadır. Kuzeyde sekiz, güneyde sekiz olmak üzere 16 oda ve ortalarında doğu batı yönünde uzanan, iki kapıyla girişi sağlanan dehliz mevcuttur. 95-100 cm aralığında değişen kalınlıklara sahip duvarlar, yığma duvar tekniğinde moloz ve harç kullanılarak örülmüştür. Bazı duvarları ayakta olsa da yapının büyük bölümü yıkılmış ve toprak altında bulunmaktadır. (Şekil 4.6), (Bkz. Bölüm 4.5).

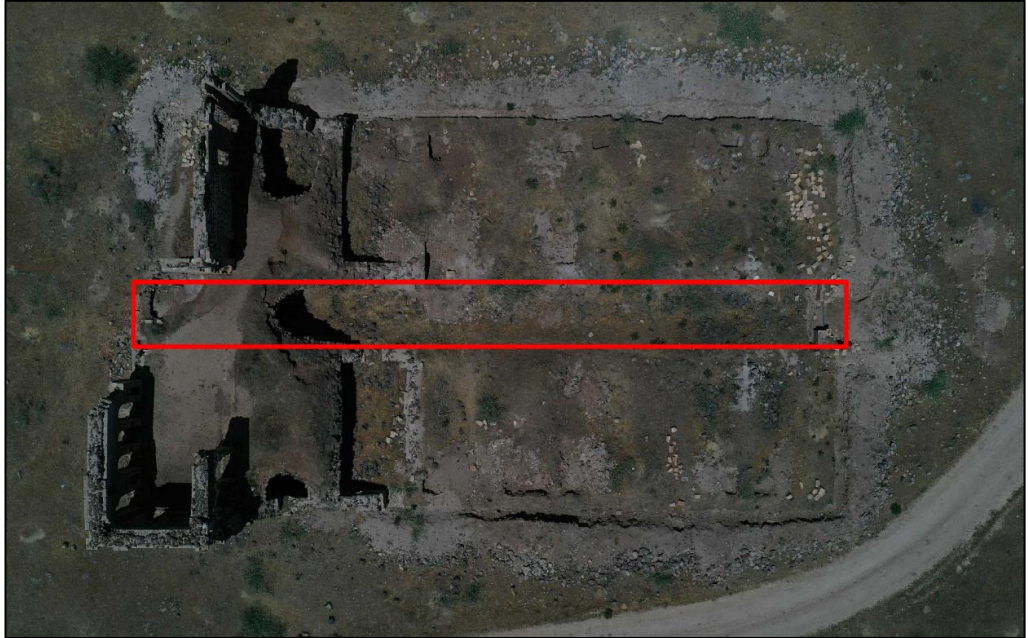

Şekil 4.6 Güzelşeyh Kasrı zemin kat planı rölöve çizimi

Dehliz (ZK-07): Yapının orta kısmında doğu batı yönünde uzanan 3.50 m eninde, 38.50 m boyunda, 134.75 m² alana sahip, dikdörtgen bir plandan oluşmaktadır. Tonoz ve yer döşemesi arasındaki yükseklik 4.15 m ve 4.35 m arasında değişmektedir (Sıfır kotu kazı sonrası ortaya çıkan döşemenin üst noktasına verilmiştir ve çıkan değerler, sıfır kotuna göre yüksekliktir).

Kuzey ve güney yönünde yarım daire kemerli kapılarla geçişleri sağlanan, 16 oda vardır. Ayrıca üst kata ulaşımı sağlayan sarmal merdivenin geçişi de bu dehliz vasıtasıyla sağlanmaktadır. Zemin döşemesi inceyonu bazalt, üst örtüsü beşik tonozdur. 95-100 cm aralığında değişen kalınlığa sahip duvarlar, kabayonu bazalt ile örülmüş olup hücrelere geçişi sağlayan kapıların çevresi, kemeri, kapılar üstünde doğu batı boyunca uzanan kuşak ve duvar kenarlarında inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır (Şekil 4.7).

Duvarlar ve tonoz kerpiç esaslı sıva ile sıvanmıştır. Batı yönünden dehlize giriş sağlandığında kuzeyde iki, güneyde iki adet ayakta kalan yarım daire kemerli kapı geçişi bulunmaktadır. Dehlizin geri kalan kısmı yıkılmış olup toprak altında kalmıştır (Şekil 4.8).

Şekil 4.7 Dehlizin yapıdaki konumu

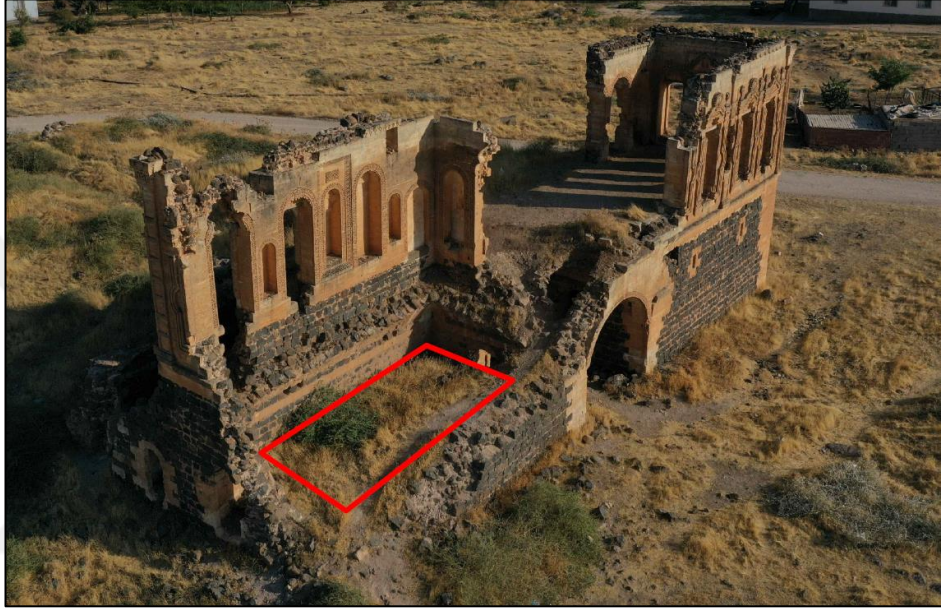
Şekil 4.8 Yapıya ulaşımı sağlayan batı girişi ve dehliz

Zemin kat odaları: Yapı alanının zemin katında yer alan odaların, kazı sonucunda 16 tane olduğu saptanmıştır. Dikdörtgen formda kuzey yönünde sekiz oda, güney yönünde sekiz oda bulunmaktadır. Odalardan iki kuzeyde, iki güneyde olmak üzere dördünün kapısı ve duvarları ayakta iken, diğerleri yıkılmış veya toprak altında kalmıştır. Odalara geçiş, yarım daire kemerli kapılardan sağlanmaktadır. Duvar kalınlıkları 90-105 cm aralığında değişmektedir (Şekil 4.9), (Bkz. Bölüm 4.5).

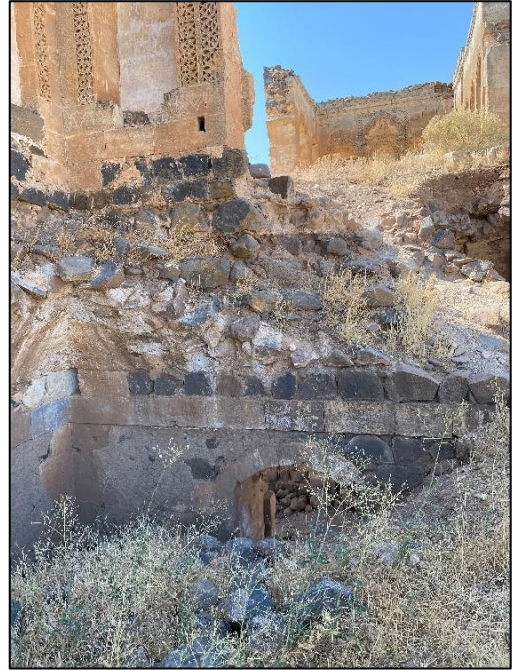

Şekil 4.9 Medrese bölümünde yer alan 16 odanın girişini gösteren hava fotoğrafı

ZK-01 numaralı oda: Zemin kat planının kuzeybatı noktasında yer alan odanın büyük bölümü yıkılmıştır (Şekil 4.10). Dikdörtgen planlı oda; 3.60 m eninde, 7.50 m boyundadır. Odaya giriş sağlayan yarım daire kemerli kapı ayakta olsa da, odanın üst döşemesi ve yıkılmış iki duvarın moloz kalıntıları, belli bir yükseklikte toprakla birlikte yığın oluşturmuştur. Bu durum odaya kapıdan girişi engellemektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.10 ZK-01 Numaralı odanın yapıdaki konumu

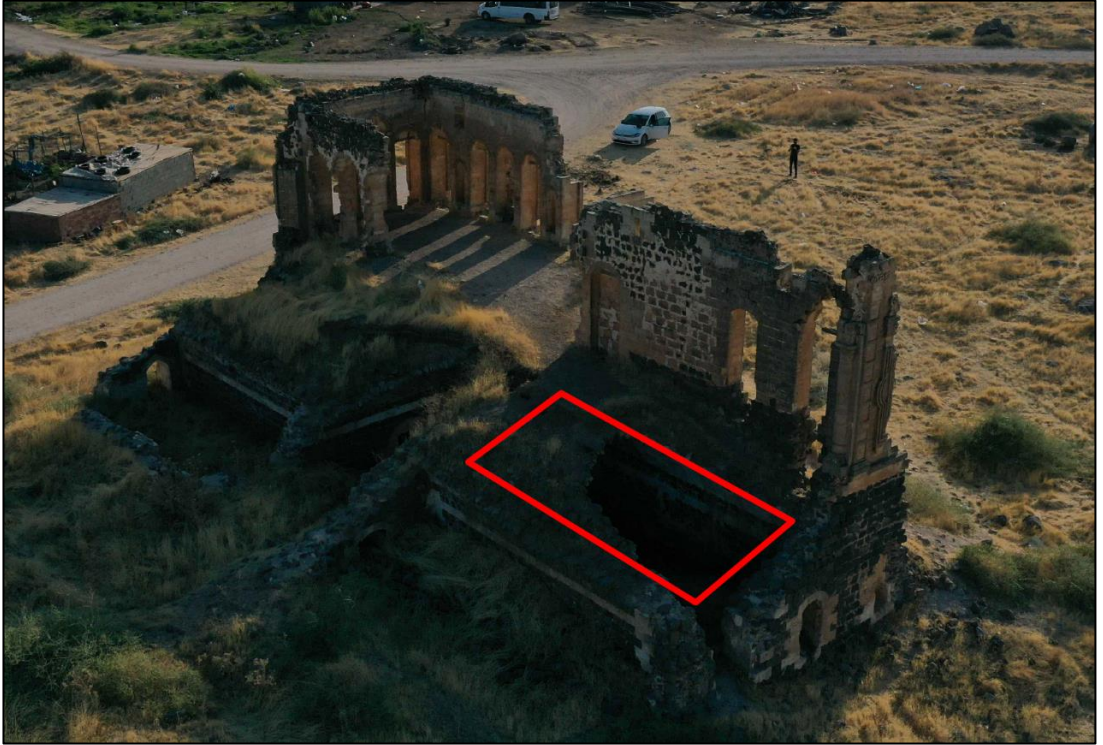

Şekil 4.11 ZK-01 Numaralı odaya geçişi sağlayan kapı

ZK-02 numaralı oda: Zemin kat planının kuzeyinde yer alan odanın kuzey duvarı ve tonozun bir kısmı yıkılmıştır (Şekil 4.12). Dikdörtgen plana sahip oda; 3.70 m eninde, 7.40 m boyundadır.

Odaya geçişi sağlayan yarım daire kemerli kapının dehlize bakan tarafı 1.97 m yüksekliğinde, 81 cm eninde olup, her iki tarafta altışar cm çıkıntıya sahiptir. Kapının odaya bakan tarafı basık kemerli, 93 cm eninde ve 2.27 m boyundadır. Odanın tonozu, ortalama 4.32 m yüksekliğinde olup tonoz yayının eğimi duvarda kuşak şeklinde olan kalkerin hemen üst noktası olan 2.55 m kotundan başlamaktadır. Odanın kuzey duvarında yer alan sivri kemerli pencerenin biri yıkılmıştır. Kemerli sağlam olan pencerenin eni 64 cm, üst kotu 2.17 m olup kemerin oturduğu üzengi 2.02 m yüksekliğindedir.

95-100 cm aralığında değişen kalınlığa sahip duvarlar kabayonu bazalt ile örülmüş olup duvar kenarlarında, odanın dört tarafında tek sıra kuşak şeklinde, kapı-pencere kemeri ve çevresinde inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır. Döşeme toprak ve moloz yığını ile kaplıdır (Şekil 4.13).

Şekil 4.12 ZK-02 Numaralı odanın yapıdaki konumu

Şekil 4.13 ZK-02 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı

ZK-03 numaralı oda: Zemin kat planının kuzeydoğusunda yer alan dikdörtgen planlı oda; 3.70 m eninde, 7.40 boyundadır (Şekil 4.14). Tonozu ve iki duvarı tamamen yıkılmıştır. Zeminde otsu bitki, moloz ve toprak yığını mevcuttur. ZK-02 ile ortak duvarı ve dehlize bakan güney duvarı, kabayonu bazalt ile örülmüş olup duvar kenarlarında, odanın dört tarafında tek sıra kuşak şeklinde, kapı kemeri ve çerçevesinde inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır (Şekil 4.15).

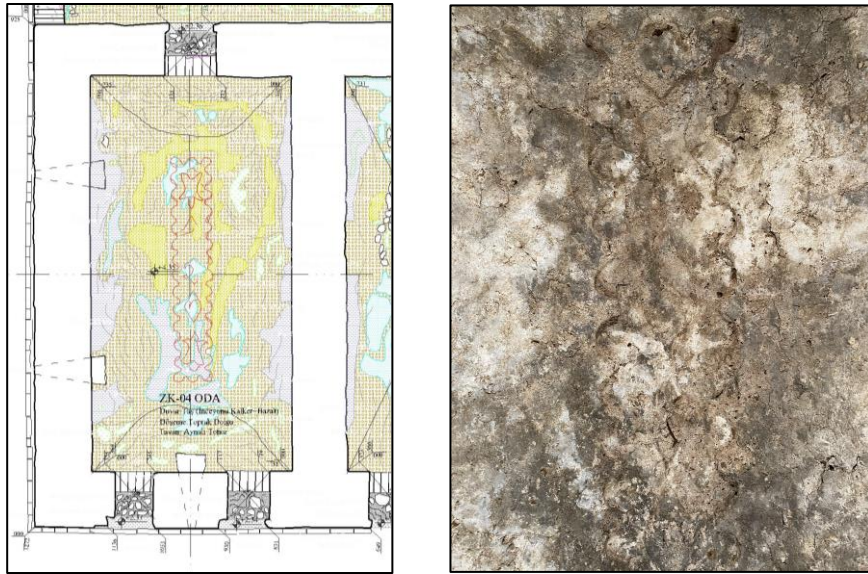

Şekil 4.14 ZK-03 Numaralı odanın yapıdaki konumu

Şekil 4.15 ZK-03 Numaralı odanın ayakta kalan duvarları ve toprak altında kalan giriş kapısı

ZK-04 numaralı oda: Zemin kat planının güneybatısında yer alan oda, dikdörtgen planlı olup 3.70 m eninde, 7.35 m boyundadır. Odaya geçişi sağlayan kapının dehlize bakan tarafındaki kemer taşları mevcut olmamakla birlikte kapı, 80 cm eninde olup her iki tarafta altışar cm çıkıntıya sahiptir. Odanın içine bakan basık kemerli kapının yüksekliği 2.36 m, eni 94 cm olarak ölçülmüştür. Odanın tonozu ortalama 4.35 m yüksekliğinde olup tonoz yayının eğimi, duvarda kuşak şeklinde bırakılmış kalkerin hemen üst noktası olan 2.85 m kotundan başlamaktadır. Aynalı tonoz şeklinde örülen üst döşemeye, kalın bir kerpiç sıva uygulandıktan sonra orta bölümü lale motifleri ile süslenmiştir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 ZK-04 Numaralı odanın tonuzunda yer alan motifler

Batı duvarında ortalama 2.85 m yüksekliğinde yer alan iki dikdörtgen tepe penceresi bulunmaktadır. Pencereilerin odanın içine bakan tarafı 50 cm eninde, 65 cm yüksekliğindedir. Dış cepheye doğru yükselen ve daralan pencereler ortalama 15 cm eninde, 45 cm boyundadır. Ayrıca duvarın kuzeybatı noktasında baca boşluğu bulunmaktadır.

Sivri kemerli iki pencere ve ikisinin ortasında dikdörtgen bir tepe penceresi odanın güney duvarında yer almaktadır. Sivri kemerli pencerelerin ortalama eni 77 cm, yüksekliği 1.85 olup kemerin oturduğu üzengi 1.65 m yüksekliğindedir. 2.90 m yüksekliğinde yer alan tepe penceresi 52 cm eninde olup 62 cm boyundadır. Dış cepheye doğru yükselen ve daralan pencere 20 cm eninde olup 47 cm boyundadır.

Duvarlar kabayonu bazalt ile örölmüş olup duvar kenarlarında, odanın dört duvarında tek sıra kuşak şeklinde, kapı-pencere kemeri ve çevçevesinde inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır. Ayrıca duvarlar ve tonoz kerpiç esaslı sıva ile sıvanmış ve boyanmıştır. Döşeme toprak ile kaplıdır (Şekil 4.17 ve Şekil 4.18).

Şekil 4.17 ZK-04 Numaralı odanın yapıdaki konumu

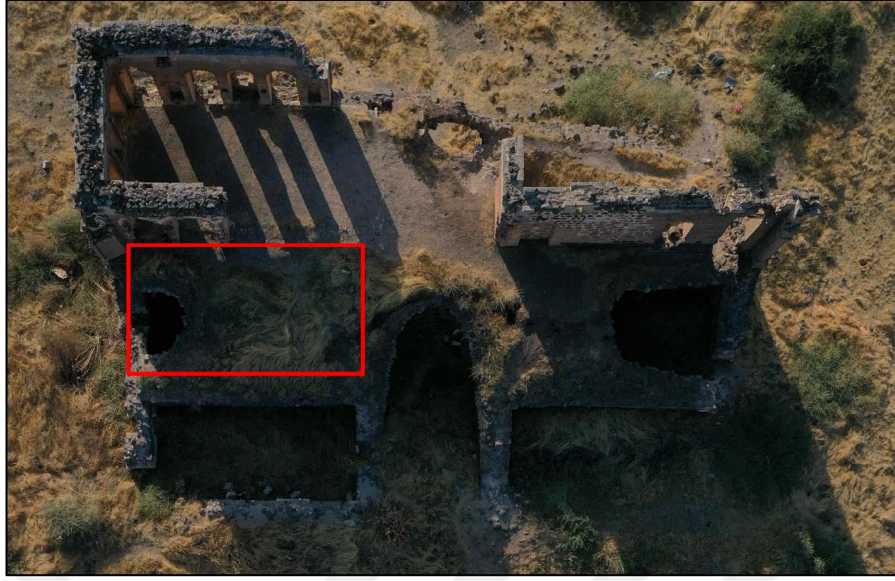

Şekil 4.18 ZK-04 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı

ZK-05 numaralı oda: Zemin kat planının güneyinde yer alan oda, dikdörtgen planlı olup 3.65 m eninde, 7.35 m boyundadır. Odanın güney duvarı ve tonozunun bir kısmı yıkılmıştır (Şekil 4.19).

Odaya geçişi sağlayan kapının dehlize bakan tarafı yarım daire kemerlidir. 80 cm eninde 2.01 m yükseklikte olup her iki tarafta altışar cm çıkıntıya sahiptir. Odanın içine bakan tarafı basık kemerli olan kapının yüksekliği 2.32 m, eni 92 cm olarak ölçülmüştür. Odanın tonozu ortalama 4.45 m yüksekliğinde olup tonoz yayının eğimi, duvarda kuşak şeklinde bırakılmış kalkerin hemen üst noktası olan 2.55 m kotundan başlamaktadır. Beşik tonoz şeklinde örülen üst döşemeye kerpiç sıva uygulanmıştır. Odanın güney duvarında, sivri kemerli iki pencere ve ikisinin ortasında bir kısmı yıkılmış dikdörtgen bir tepe penceresi yer almaktadır. Sivri kemerli pencerelerin ortalama eni 75 cm, yüksekliği 1.85 m olup kemerin oturduğu üzengi 1.65 m yüksekliğindedir. 3.00 m yüksekliğinde yer alan tepe penceresi, 50 cm genişliğindedir.

Duvarlar kabayonu bazalt ile örülmüş olup duvar kenarlarında, odanın dört tarafında tek sıra kuşak şeklinde, kapı-pencere kemeri ve çevrevesinde inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır. Döşeme toprak ve moloz ile kaplıdır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19 ZK-05 Numaralı odanın yapıdaki konumu

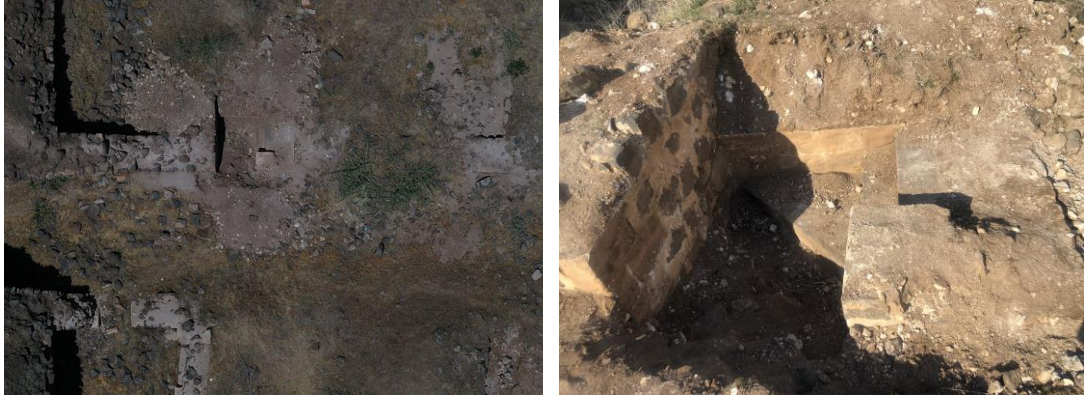
Şekil 4.20 ZK-05 Numaralı odanın güney ve kuzey duvarı

ZK-06 numaralı oda: Zemin kat planının güneydoğusunda yer alan dikdörtgen planlı oda; 3.70 m eninde, 7.35 m boyundadır. Tonozun tamamı, duvarların ise üst kısımları yıkılmıştır. Güney duvarında, sivri kemerli bir pencere yer almaktadır. Fakat büyük bölümü toprak altında kalmıştır. Duvarları kabayonu bazalt ile örülmüş olup duvar kenarlarında, odanın dört duvarında tek sıra kuşak şeklinde, kapı kemeri ve çevresinde inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21 ZK-06 Nolu odanın yapıdaki konumu

Merdiven: Üst kata ulaşmayı sağlayan merdiven, mülk sahiplerinin yönlendirmesi ile yapılan kazı çalışması sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Yapıya batı kapısıyla giriş sağlandığında, kuzey tarafta kalan odaların dördüncüsünün bulunduğu konumda, taşıyıcı duvarları inceyonu kalker, basamakları inceyonu bazalt malzeme olan sarmal yapıda yapılmış merdiven kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 4.22).

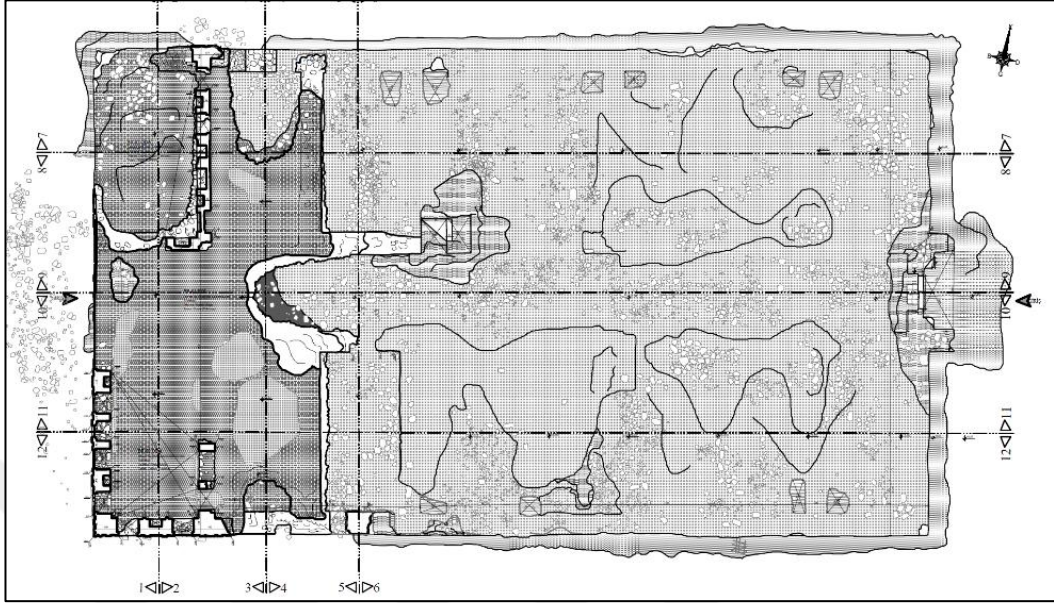

Şekil 4.22 Zemin katta yer alan merdiven kalıntısı

Birinci kat planı

Doğu batı yönünde uzanan alt kata dik konumlanmış, kuzey güney yönlü üst kat, 5.35 m eninde 22.60 m boyunda 120.90 m² alana sahip dikdörtgen bir plandan oluşmaktadır (Şekil 4.23). İki köşk odası ve orta bölümde aralık yer almaktadır. 60-80 cm arasında değişen kalınlığa sahip duvarlar, sandık duvar tekniğinde örülmüş olup, dış yüzlerinde

inceyonu kalker kullanılırken iç kısımlarında moloz ve harç kullanılmıştır. Üst döşeme tamamen, yer döşemesi ise büyük oranda yıkılmıştır.

Şekil 4.23 Güzelşeyh Kasrı birinci kat planı rölöve çizimi

BR-01 numaralı oda: Birinci kat planının kuzeybatısında yer alan dikdörtgen planlı oda; 4.00 m eninde, 7.75 m boyundadır. Üst döşemesi ve üç duvarının büyük bölümü yıkılmıştır (Şekil 4.24). Odanın doğu duvarında; iki pencere, iki tepe penceresi, pencere boyutunda büyük bir niş, bir mihrabiye nişi, aynı boyutta iki küçük niş ve kapatılmış kapı bulunmaktadır. Odanın iç bölümündeki duvarlar inceyonu kalker ile örülmüşken, doğu yönüne bakan duvarlarda; inceyonu kalker ve kabayonu bazalt malzeme birlikte kullanılmıştır.

Şekil 4.24 BK-01 Nolu odanın yapıdaki konumu

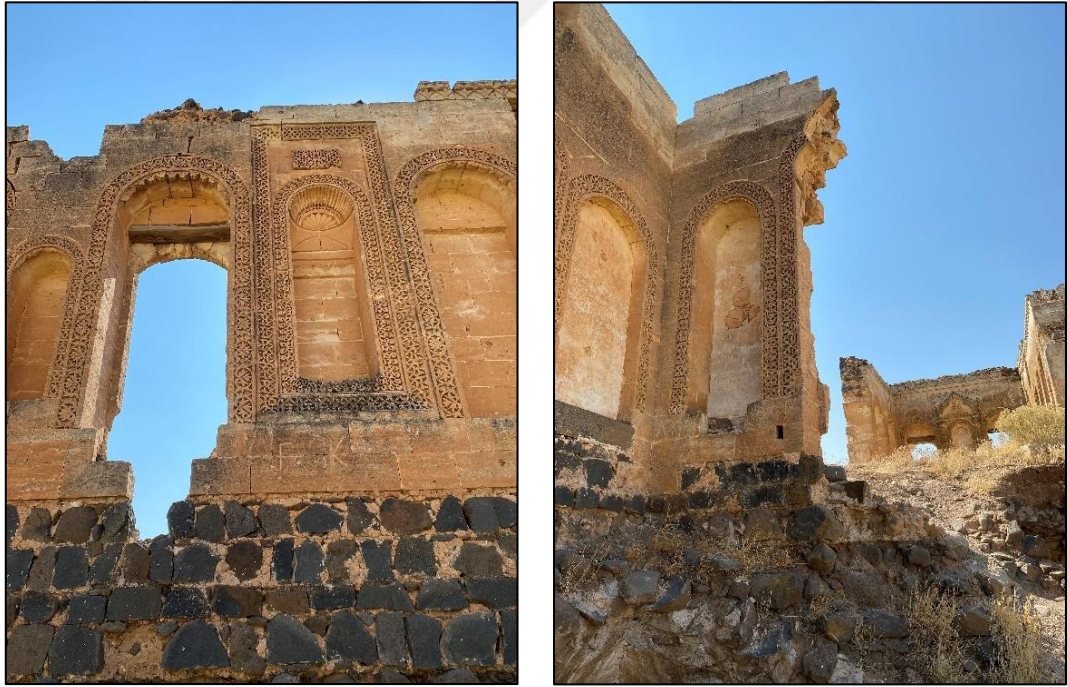
En solda olan pencere kemerinin bir kısmı yıkılmıştır. Pencere boşluğunun eni 93 cm olup sağ ve sol kenarlarında altışar santim dış mevcuttur. İçinde bulunduğu nişin eni 1.06 m, üzeni yüksekliği 2.05 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi, palmet ve rumi motiflerle süslenmiş kalker ile örülmüştür. Ortada kalan pencere, yarım daire kemerli olup alınlığa sahiptir. Ahşap lentosu zarar görmüş olsa da yerindedir. Pencere boşluğunun eni 83 cm, sağ ve solunda yedişer santim dış mevcuttur. Boyu 1.81 m, içinde bulunduğu nişin eni 97 cm, boyu 2.53 m, üzeni yüksekliği 2.06 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi stilize edilmiş lotus, palmet ve rumi motiflerle süslenmiştir. Pencere boyutundaki yarım daire kemerli niş mihrabiyenin sağında yer almaktadır. Pencere boşluğunun içinde bulunduğu nişin eni 93 cm, boyu 2.53 m, üzeni yüksekliği 2.06 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi stilize edilmiş lotus, palmet ve rumi motiflerle süslenmiştir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 BK-01 Nolu odanın doğu duvarı

Basık kemerli kapatılmış kapı, odanın sağında yer almaktadır. Kapının eni 87 cm, boyu 1.90 m, üzeni yüksekliği 1.65 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi, stilize edilmiş lotus, palmet ve rumi motiflerle süslenmiştir. Mihrabiye nişi, doğu duvarının ortasında bulunmaktadır. Nişin çevresinde dikdörtgen formunda, palmet ve rumi ile süslenmiş iç bükey bir bordür yer almaktadır. Niş kemerinin hemen üstünde palmet, rumi, ve şesberk motiflerinin kullanıldığı dikdörtgen bir levha mevcuttur. Mihrabiye nişinin kemeri, iç bükey biçimde içeri doğru uzanmaktadır. Yarım rozet şeklinde güneş tasvir edilmiş olup yaydığı ışık dışa doğru bombeli yay şeklinde uzanmaktadır. Eni 55 cm,

boyu 2.00 m, üzengi yüksekliği 1.70 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi, stilize edilmiş bitkisel motifli palmet, rumi ve şeşberk motifleri ile geçmeli olarak süslenmiştir (Şekil 4.25). Kuzey ve güney duvarlarına aynı uzaklıkta yer alan orta boyutlu, yarım daire kemerli iki nişin ortalama eni 47 cm, boyu 1.40 m, üzengi yüksekliği 1.15 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi; lotus, palmet ve rumi motifleri ile süslenmiştir. Tüm pencere ve niş kemer yaylarında, çoğunlukla tahrip ve yok olmuşsa da palmet işlemeli sarkıtlar kullanılmıştır. Dikdörtgen biçimli iki tepe penceresi, orta boyutlu nişlerin üstünde yer almaktadır. 8.12 m yüksekliğinde yer alan tepe pencerelerinden soldakinin bir kısmı yıkılmış olsa da, ortalama 50 cm eninde olup 70 cm boyundadır. Dış cepheye (doğu cephesi) doğru yükselen ve daralan pencere, 16 cm eninde olup 45 cm boyundadır. Pencerelerin hemen üstünde baklava dilimli püskül motifi olan kuşak taşları mevcuttur (Şekil 4.24). Odanın güney duvarının ayakta olan parçasında, yarım daire kemerli niş yer almaktadır. Nişin eni 70 cm, boyu 2.20 m, üzengi yüksekliği 1.85 m olarak ölçülmüştür. Çerçevesi, palmet ve rumi motiflerle süslenmiştir (Şekil 4.26) (DKTVKBK Arşivi).

Şekil 4.26 BK-01 Numaralı odanın, doğu ve güney duvarındaki pencere, niş ve kapatılmış kapı

BR-02 numaralı oda: Birinci kat planının güney batısında yer alan dikdörtgen planlı oda, 4.05 m enindedir. Üst döşemesi ve bir duvarı tamamen, iki duvarı kısmen

yıkılmıştır (Şekil 4.27). Odanın doğu duvarında; iki niş, güney duvarında; iki pencere ve bir mihrabiye nişi, batı duvarında; üç pencere, ikisi orta büyüklükte biri büyük üç niş, biri yıkılmış iki tepe penceresi yer almaktadır.

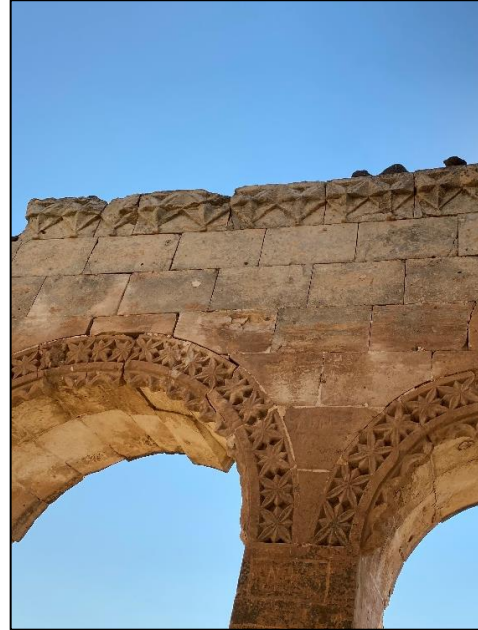
Şekil 4.27 BK-02 Numaralı odanın yapıdaki konumu

Odanın batı duvarında; üç pencere, ikisi orta büyüklükte ve biri büyük üç niş, biri yıkılmış iki tepe penceresi yer almaktadır. Pencere boşluğunun, odanın içine bakan tarafının ortalama eni 95 cm, boyu 2.53 m, üzengi yüksekliği 2.05 m olarak ölçülmüştür. Büyük olan nişin, eni 92 cm, boyu 2.30 m, üzengi yüksekliği 1.85 m olarak ölçülmüştür. Kemerleri üzerine palmet ve rumiler işlenmiştir. Aynı boyutta olan orta büyüklükteki nişler; 45 cm eninde, 1.40 m boyunda, üzengisi 1.15 m yüksekliğindedir. Yarım daire kemerleri üzerine bitkisel motifli lotus ve palmetler işlenmiştir. Ortadaki pencereler ve büyük niş arasında filizlenen palmet motifli iki kandillik bulunmaktadır. Aynı büyüklükteki her iki niş üzerinde dikdörtgen biçimde, biri yıkılmış iki tepe penceresi mevcuttur. 8.13 m yükseklikte yer alan pencerelerin eni 50 cm, boyu 70 cm'dir. Dış cepheye (batı cephesi) doğru yükselen ve daralan pencereler, 18 cm eninde olup 40 cm boyundadır (Şekil 4.28).

Şekil 4.28 BK-02 Numaralı odanın batı duvarı

Odanın doğu duvarında, yarım daire kemerli bir niş ve bir pencere yer almaktadır. Pencerenin eni 1.00 m, boyu 2.53 m, üzengi yüksekliği 2.05 m olarak ölçülmüştür. Nişin eni 1.40 m, boyu 2.85 m, üzengi yüksekliği 2.55 m olarak ölçülmüştür. Kemerleri stilize edilmiş şesberk motifleri ile süslenmiştir. Büyük nişin her iki kenarında, filizlenen palmet motifli kandillik bulunmaktadır. Duvarın üst noktasında, baklava dilimli püskül motifli olan kuşak taşları mevcuttur (Şekil 4.29).

Şekil 4.29 BK-02 Numaralı odanın doğu duvarı ve püskül motifli kuşak

Odanın güney duvarında, iki pencere ve bir mihrabiye nişi yer almaktadır. Pencere boşluğunun odanın içine bakan tarafının ortalama eni 95 cm, boyu 2.54 m, üzeni yüksekliği 2.07 m olarak ölçülmüştür. Pencere kemerleri üzerine palmet ve rumiler işlenmiştir. İki pencere arasında mihrabiye nişi yer almaktadır. Nişin çevresinde, bitkisel motifli palmet ve rumi ile süslenmiş dikdörtgen bordür bulunmaktadır. Bordürün içinde, nişin her iki tarafında silindirik sütunlar mevcuttur. Kaide üzerinden bir silme ile geçilerek uzanan silindirik gövde, bitkisel motifli rumi motifinin bir türü olan ortabağ ile işlenmiştir. Gövdeden bir silme geçilerek kıvrık dallı palmet ve rumiden oluşan başlık ile sütunlar sonlanmaktadır. Başlıklar üzerinde bulunan taç ile üç dilimli kemer alınlığa geçilmektedir. Kemer içinde ters U şeklinde bir levha bulunmaktadır. Üç dilimli kemer ve levha, farklı çeşitlerde uygulanmış bitkisel motifli lotus, palmet ve rumi ile tezyin edilmiştir. Yarım daire kemerli mihrabiye iç bükey bir forma sahiptir. Nişin içinde yer alan yarım rozet şeklinde güneş ve yaydığı ışık tasviri dışı doğru bombeli yay şeklinde uzanmaktadır. Yarım rozet ile dikey bombeli kıvrımlar arasında bir silme ve kıvrımlı bir şerit bulunmaktadır (DKTVKKBK Arşivi). Nişin eni 55 cm, boyu 1.90 m, üzeni yüksekliği 1.60 m olarak ölçülmüştür. Nişin kemeri ve çerçevesi, stilize edilmiş bitkisel motifli geçmeli palmet ve rumi ile tezyin edilmiştir. Duvarın en üst noktasında kuşak şeklinde odanın dört tarafına uzanan, yarım rozet ve altında baklava dilimli püskül motifli taşlar bulunmaktadır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 BK-02 Numaralı odanın güney duvarı ve mihrabiye nişi

BR-03 Aralık: Birinci kat planının ortasında yer alan ve geçiş alanı olarak kullanılan birimin, kuzeyinde bulunan duvar parçası dışında tüm duvarları ve üst örtüsü yıkılmıştır. Bazı noktalarda çöken yer döşemesinde otsu bitki ve toprak bulunmaktadır.

4.4.3.2 Cephe özellikleri

Güzelşeyh Kasrı'nın medrese-tekke bölümü; parsele doğu batı yönünde, köşk kısmı; kuzey güney yönünde konumlanmıştır. Yapının ana girişi, doğu cephesinde yer almasına rağmen nitelikli cephesi batı yönüne düşmektedir. Kasrın cepheleri neoklasik tarzda, odaların iç duvarları klasik tarzda tezyin edilmiştir. Zemin katta yer alan pencere-kapı çevresinde ve duvar kenarlarında inceyonu kalker, orta kısımlarında kabayonu bazalt malzeme kullanılmıştır. Birinci katın odalarının doğuya bakan dış tarafında inceyonu kalker ve kabayonu bazalt birlikte kullanılmış olsa da iç duvarlar ve diğer cepheler tamamen inceyonu kalker malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (Bkz. Bölüm 4.5).

Batı cephesi

İki katlı olan batı cephesinin kuzeyinde; batı duvarı yıkılmış ZK-01 ve BK-01 odaları, ortada; batı girişi, güneyinde; ZK-04 ve BK-02 odaları bulunmaktadır (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Batı cephesi

ZK-04 odasına ait iki tepe penceresi, BK-02 odasına ait üç pencere ve bir tepe penceresi, batı duvarında yer almaktadır. İki katı birbirinden ayıran, ortalama 4.45 m yükseklikte yer alan, 23 cm boyunda ters S kıvrımlı kat silmesi bulunmaktadır (Şekil 4.31).

Batı girişi yarım daire kemerli olup, kemer yayı stilize edilmiş palmet ve rumi ile inceyonu kalker üzerine tezyin edilmiştir (Şekil 4.32). Kapının eni 3.45 m, boyu 3.63 m, üzengi yüksekliği 2.16 m olarak ölçülmüştür. ZK-04 numaralı odanın batı duvarında yer alan tepe pencereleri, 3.06 m yükseklikte olup 16 cm eninde, 47 cm boyunda ve dikdörtgen formdadır. Kemer, kapı boşluğunun çevresi, tepe pencerelerinin çerçevesi ve duvarın köşesinde inceyonu kalker, duvarın orta kısımlarında kabayonu bazalt malzeme kullanılmıştır (Bkz. Bölüm 4.5).

Şekil 4.32 Yuvarlak kemerli batı girişi

BK-02 numaralı odanın batı duvarında, kemerlerinin bir kısmı yıkılmış dıştan basık kemerli üç pencere yer almaktadır. Pencerelerin çerçevesi, neoklasik tarzda kabartma biçiminde dikey şeritler ve ortasında C kıvrımlı taşlarla çevrelenmiştir. Sütunvari tarzda oluşturulan çerçeve; bir kaideyle başlamış, kabartmalı dikey şeritler ile gövde oluşturulmuştur. Yukarı doğru düz devam eden şeritler, gövdenin ortasında C kıvrımı şeklini almış ve sonrasında düz devam etmiştir. İki tarafı kıvrımlı dorik başlıkla sonlanmıştır. Dorik başlık üzerine oturtulan palmet ve rumi motiflerle süslenmiş ikinci başlık bulunmaktadır. Bir sıra ters S kıvrımlı, bir sıra dışı doğru bombeli C kıvrımlı

silmelerle çerçevenin üst kısmı oluşturulmuştur. Silmelerin üzeri ve alın kısmı, palmet ve rumi ile süslenmiştir. Çerçevenin her iki kenarına, kaide üzerine oturtulmuş ay ve yıldız, ortasına çelenk motifli taşlar ile tezyinat yapılmıştır. Pencerenin iç çerçevesi, zencirek motifi ile süslenmiştir. Pencerelelerin ortalama eni 85 cm, boyu 1.85 m, üzengi yüksekliği 1.62 m olarak ölçölmüştür (Şekil 4.33) (DKTVKKBK Arşivi).

İki pencere arasında 8.35 m yükseklikte, 18 cm eninde 46 cm boyunda dikdörtgen formda tepe penceresi bulunmaktadır. Batı duvarının güney duvarıyla birleştiiğ i noktada iki pilastr mevcuttur. Kaide üzerinden bir silme geçilerek silindirik gövdeye ulaşmaktadır. Gövdeden bir silme ile dorik başliğ a geçilmektedir. Pilastr üstünde, palmet ve rumi motiflerle tezyin edilmiş bir başlık ile duvar kenarı sonlanmaktadır. Duvar kenarından kuzeye doğru iki pencere sonrasında, neoklasik tarzda stilize edilmiş bir sütunce ile sınır oluşturulmuştur ve sonrasında pencere düzeni aynı şekilde devam etmektedir. Yapının mevcut haliyle en üst noktasında, bir kısmı kayıp olsa da yapıyı çepeçevre saran yarım rozet biçiminde taşlar yer almaktadır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33 BK-02 Numaralı odanın batıya bakan duvarı

Doğu cephesi

Cephede yer alan medrese bölümü, tamamen yıkılmış olup kazı sonrası sadece duvar hizasını gösteren iki üç sıra dizilmiş taş duvar ve büyük bölümü yıkılmış taş kapı (portal) kalıntısı mevcuttur. Doğu cephedeki ana giriş dört sıra bordür ile iç bükey formda tasarlanmıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34 Doğu cephesinde kazı sonrası çıkan kapı kalıntısı

BK-02 numaralı odanın doğu duvarında yarım daire kemerli iki niş ayakta kalmıştır. En soldaki nişin eni 1.00 m, boyu 2.53 m, üzeni yüksekliği 2.05 m olarak ölçülmüştür. Yanındaki nişin eni 1.40 m, boyu 2.85 m, üzeni yüksekliği 2.55 m ölçülmüştür. Nişlerin çevresi ve duvar kenarları inceyonu kalker ile, üst kısımları kabayonu bazalt malzeme kullanılarak örülmüştür (Bkz. Bölüm 4.5).

BK-01 numaralı odanın doğu duvarında, basık kemerli iki pencere ve kapatılmış bir kapı bulunmaktadır. Kapının eni 87 cm, boyu 1.90 m, üzeni yüksekliği 1.65 m olarak ölçülmüştür. Ortada olan pencere, basık kemerlidir. Pencerenin eni 85 cm, 1.81 m, üzeni yüksekliği 1.61 m olarak ölçülmüştür. En sağda olan pencere kemerinin bir kısmı yıkılmıştır. Pencere boşluğunun eni 93 cm, üzeni yüksekliği 1.60 m olarak ölçülmüştür. Pencere-kapı çevresi ve duvarın büyük bölümü, inceyonu kalker ile orta ve üst kısmının bir bölümü kabayonu bazalt malzeme kullanılarak örülmüştür. Dikdörtgen formdaki iki tepe penceresi, 8.38 mt yüksekliğinde yer almaktadır. Tepe pencerelerinden sağdakinin bir kısmı yıkılmış olsa da, ortalama 16 cm eninde olup 45 cm boyundadır. Doğu duvarının kuzey duvarıyla birleştiği noktada çıkıntı şeklinde bir duvar parçası bulunmaktadır. Duvar üstünde 2.75 m boyunda bir sütun bulunmaktadır. Kaide üzerinden bir silme ile 32 cm kalınlığında silindirik bir gövdeye, devamında bir silme ile dorik başlığa geçilerek sütun sonlanmaktadır (Şekil 4.34).

Kuzey cephesi

Cephede; kuzeybatı kısmında yer alan BK-01 numaralı odanın bir parçası, ZK-01 ve ZK-02 numaralı odanın duvarları ve yıkılmış medrese bölümünün toprak altında kalan bölümü bulunmaktadır. Zemin katta yer alan ZK-01 numaralı odanın bir ve ZK-02 numaralı odanın iki penceresi yer almaktadır. Basık kemerli pencerelerin eni, ortalama 70 cm, boyu 1.30 m, üzengi yüksekliği 1.15 m olarak ölçülmüştür. Pencere kenarları ve birinci katın tamamı, inceyonu kalker ile geri kalan duvarlar kabayonu bazalt malzeme kullanılarak örülmüştür (Bkz. Bölüm 4.5).

BK-01 numaralı odanın kuzey duvarının neredeyse tamamı yıkılmıştır. Pencerelerin çerçevesinin bir parçası ayakta. Batı cephesinde yer alan pencere çerçevesi ile aynı biçimde tezyin edilmiştir. Sütunvari tarzda oluşturulan çerçeve; bir kaideyle başlamış, kabartmalı dikey şeritler ile gövde oluşturulmuştur. Yukarı doğru düz devam eden şeritler gövdenin ortasında C kıvrımı şeklini almış ve sonrasında düz devam etmiştir. İki tarafı kıvrımlı dorik başlıkla sonlanmıştır. Dorik başlık üzerine oturtulan palmet ve rumi motiflerle süslenmiş ikinci başlık bulunmaktadır. Başlık üzerinde, kaideye oturtulmuş ay ve yıldız motifli taşlar tezyin edilmiştir. Pencerenin iç çerçevesi, zencirek motifi ile süslenmiştir. Çerçevenin solunda, neoklasik tarzda stilize edilmiş sütunce mevcuttur (Şekil 4.35).

Şekil 4.35 Kuzey cephesi

Güney cephesi

Cephede; ZK-04, ZK-05, ZK-06 odalarının duvarları, BK-02 numaralı odanın duvarı ve yıkılmış medrese bölümünün toprak altında kalan bölümü bulunmaktadır. Zemin katta, ZK-04 numaralı odanın iki penceresi ve bir tepe penceresi, ZK-05 ve ZK-06 numaralı odaların ikişer penceresi ve birinci katta BK-02 numaralı odanın iki penceresi yer almaktadır. Zemin katta yer alan, kemeri yıkılmış altı pencerenin ortalama eni 75 cm olarak ölçülmüştür. İki pencere ortasına denk gelen, 3.03 m yükseklikte, 18 cm eninde, 47 cm boyunda dikdörtgen formda tepe penceresi bulunmaktadır. Pencere çevresi, duvar kenarları ve birinci katın tamamı inceyonu kalker ile geri kalan duvarlar kabayonu bazalt malzeme kullanılarak örülmüştür (Şekil 4.36), (Bkz. Bölüm 4.5).

Şekil 4.36 Güney cephesi

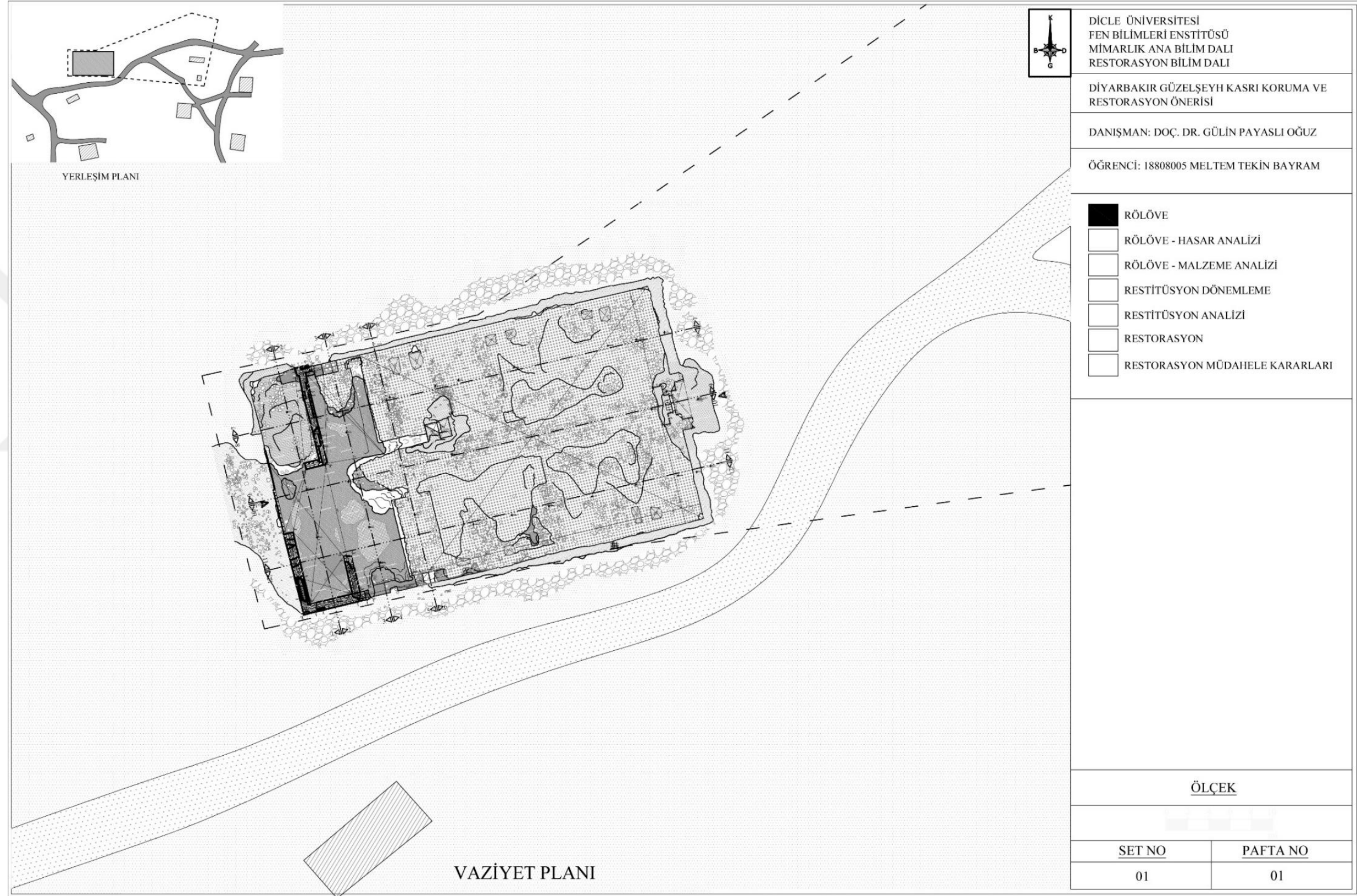
Birinci katın güney duvarının batı duvarıyla birleştiği noktada iki pilastr mevcuttur. Kaide üzerinden bir silme geçilerek silindirik gövdeye ulaşılmaktadır. Gövdeden bir silme ile dorik başlığa geçilmektedir. Pilastr üstünde, palmet ve rumi motiflerle tezyin edilmiş bir başlık ile duvar kenarı sonlanmaktadır. Duvar kenarından doğuya doğru iki pencere sonrasında, neoklasik tarzda stilize edilmiş bir sütunce ile sınır oluşturulmuştur. Duvarın en üst noktasında, çoğu yok olan yapıyı çepeçevre saran yarım rozet biçiminde taşlar yer almaktadır (Şekil 4.36).

BK-02 numaralı odasının güney duvarında; basık kemerli, çerçeveseli iki pencere yer almaktadır. Sütunvari tarzda oluşturulan çerçeve; bir kaideyle başlamış, kabartmalı dikey şeritler ile gövde oluşturulmuştur. Yukarı doğru düz devam eden şeritler, gövdenin ortasında C kıvrımı şeklini almış ve sonrasında düz devam etmiştir. İki tarafı kıvrımlı dorik başlıkla sonlanmıştır. Dorik başlık üzerine oturtulan palmet ve rumi motiflerle süslenmiş ikinci başlık bulunmaktadır. Bir sıra ters S kıvrımlı, bir sıra dışı doğru bombeli C kıvrımlı silmelerle çerçevenin üst kısmı oluşturulmuştur. Silmelerin üzeri ve alın kısmı palmet ve rumi ile süslenmiştir. Çerçevenin her iki kenarına, kaide üzerine oturtulmuş ay ve yıldız, ortasına çelenk motifli taşlar ile tezyinat yapılmıştır. Pencerenin iç çerçevesi, zencirek motif ile süslenmiştir. Pencerelelerin ortalama eni 85 cm, boyu 1.85 m, üzengi yüksekliği 1.62 m olarak ölçülmüştür (Şekil 4.37) (DKTVKBK Arşivi).

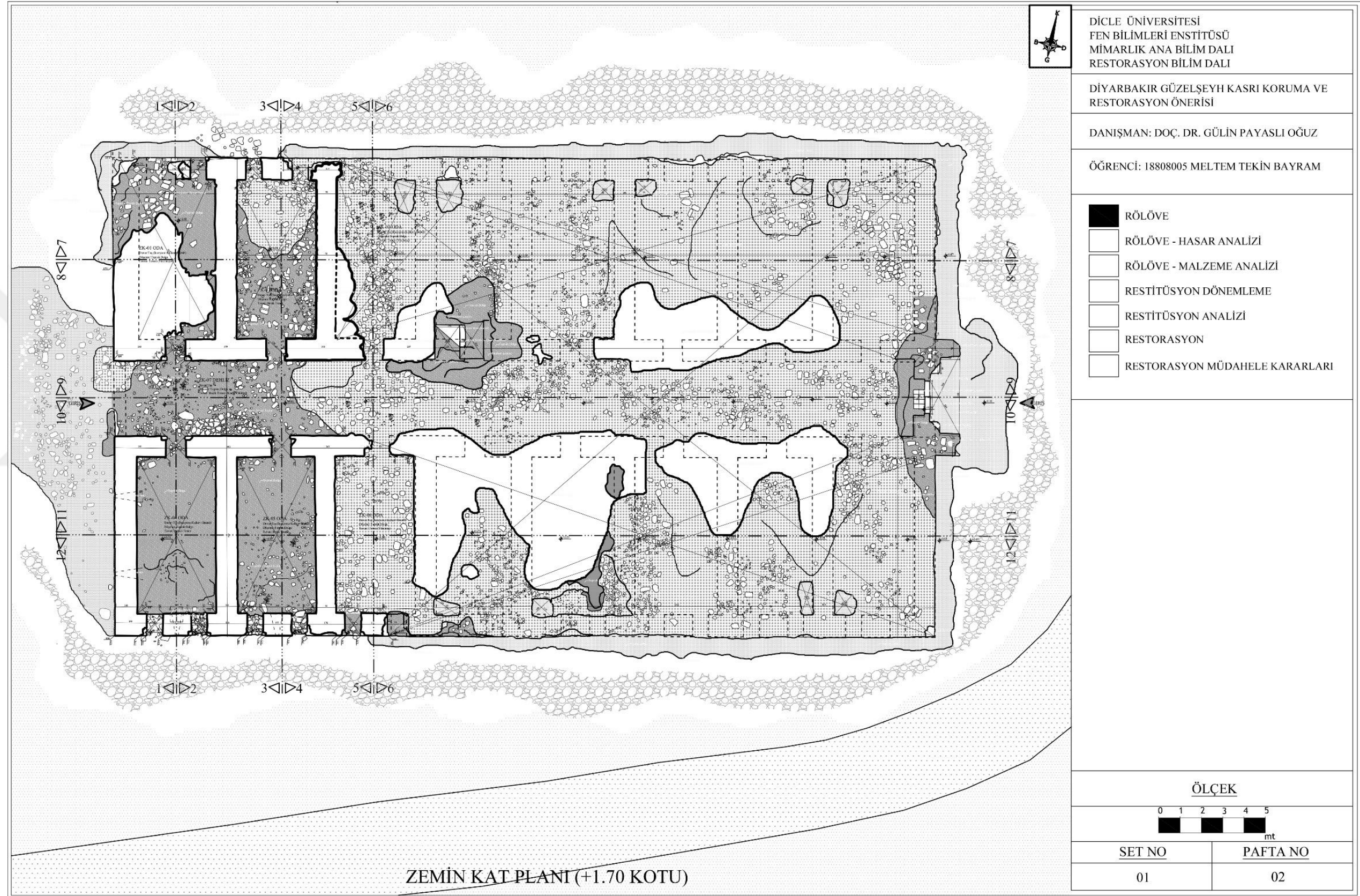

Şekil 4.37 Güney cephesinin tezyinatlı birinci katı

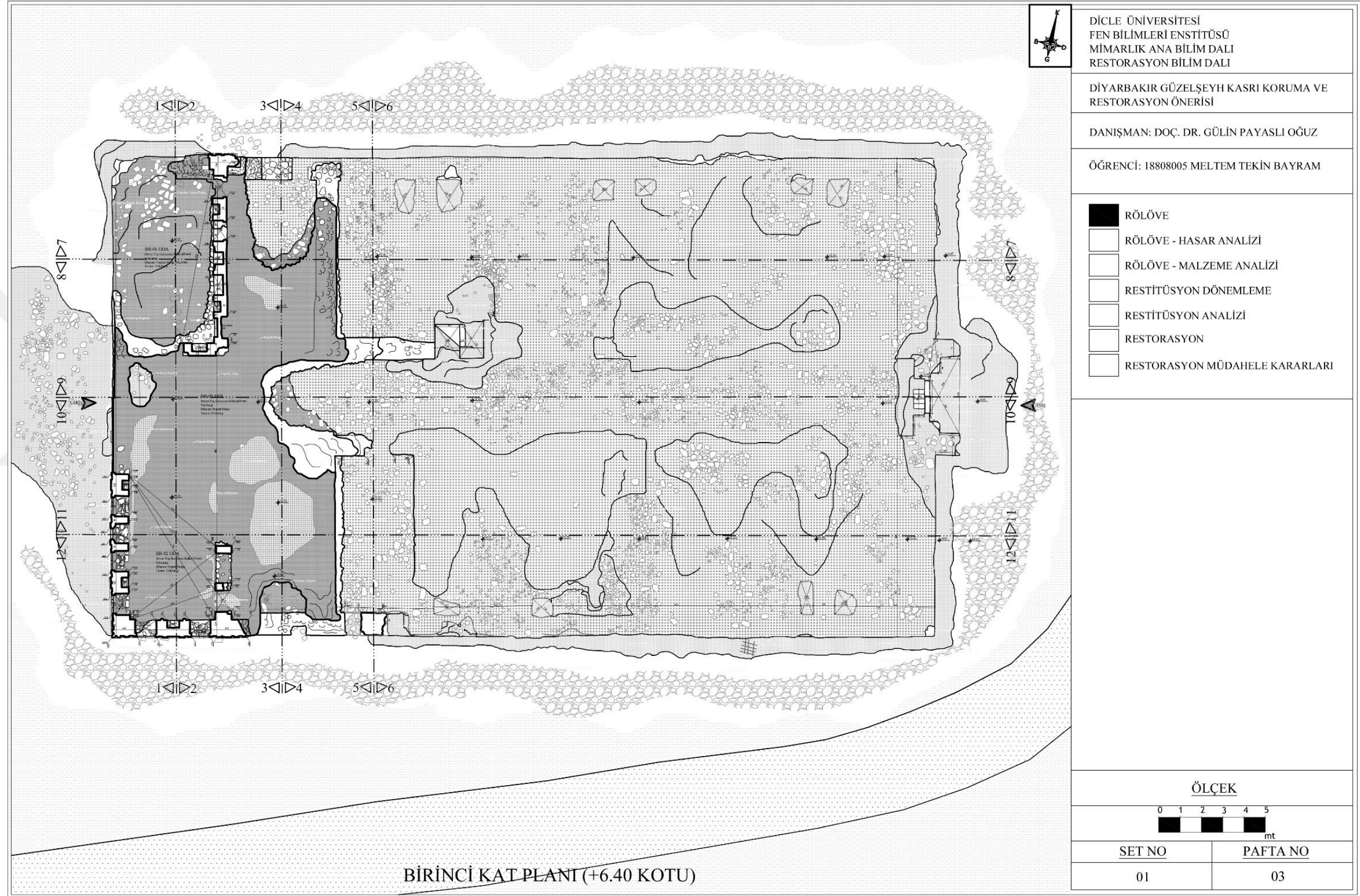
4.5 Rölöve Çizimleri

Şekil 4.38 Vaziyet Planı, Rölöve Çizimi

Şekil 4.39 Zemin Kat Planı, Rölöve Çizimi

Şekil 4.40 Birinci Kat Planı, Rölöve Çizimi

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

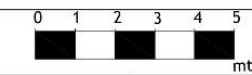
DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☒ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

ÖLÇEK

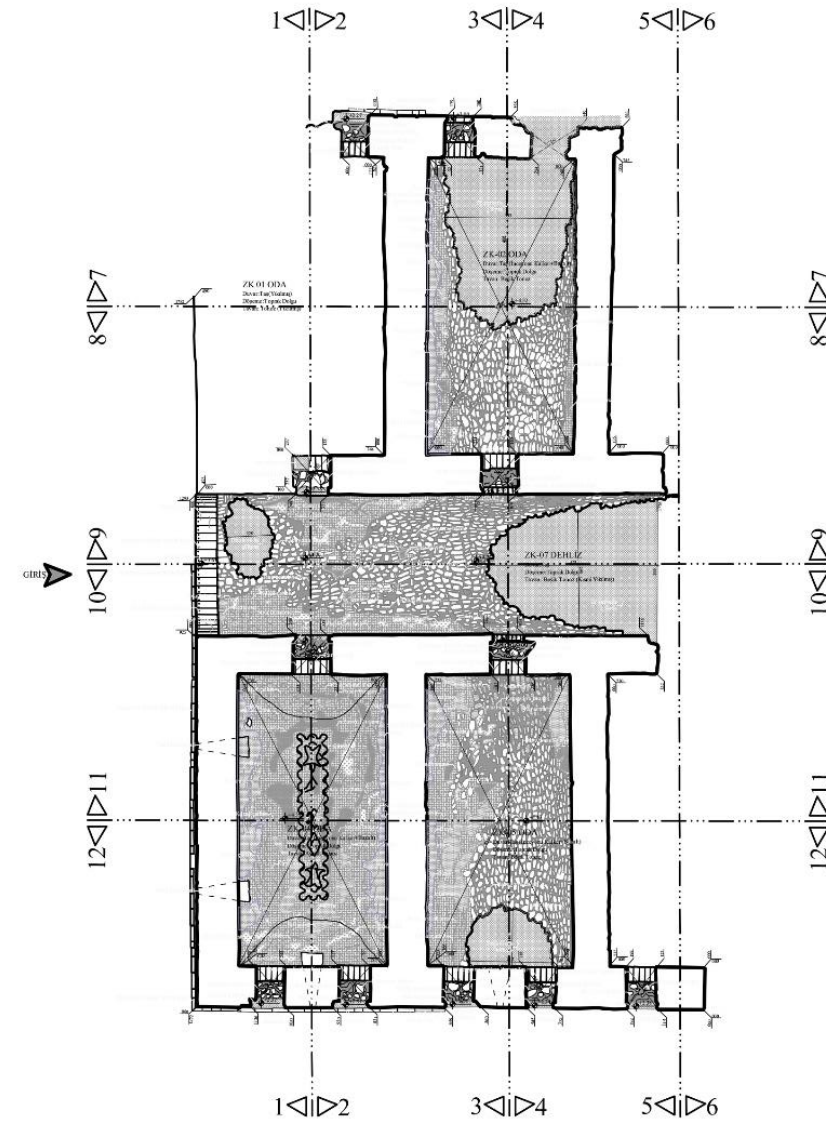

SET NO

PAFTA NO

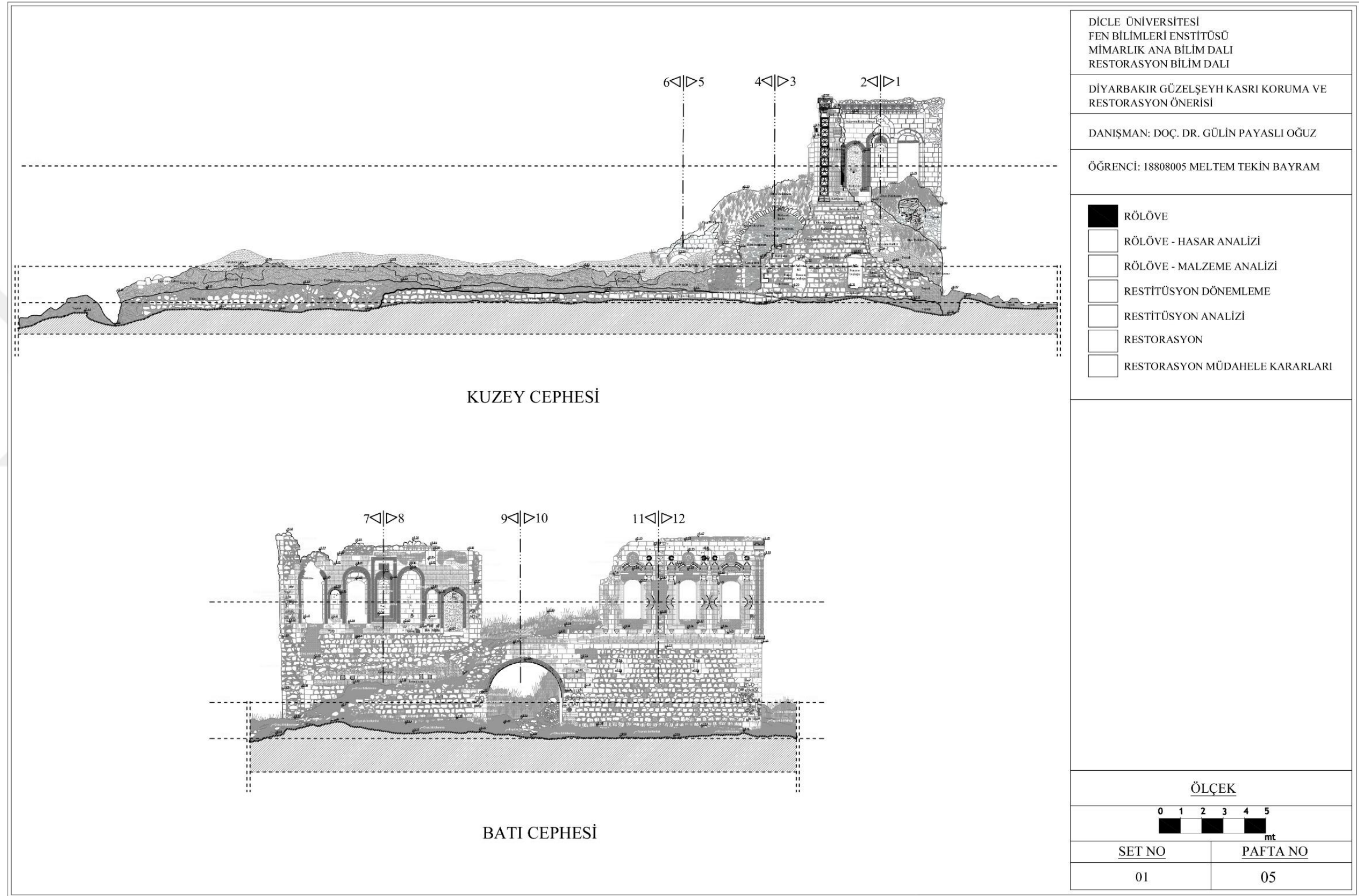
01

04

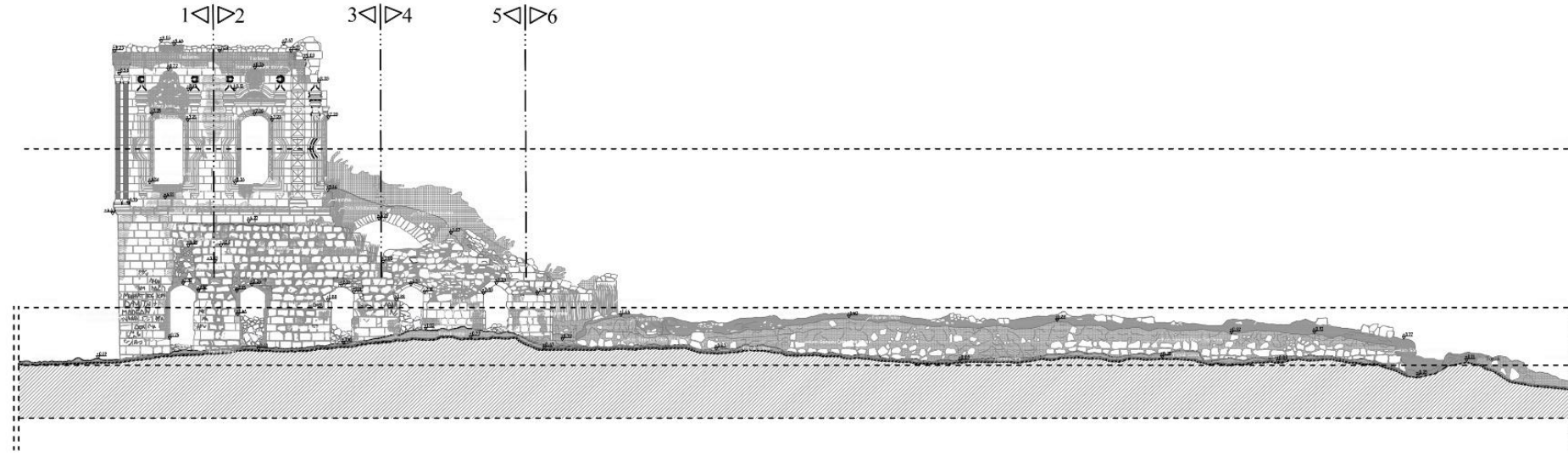

TAVAN PLANI (+1.70 KOTU)

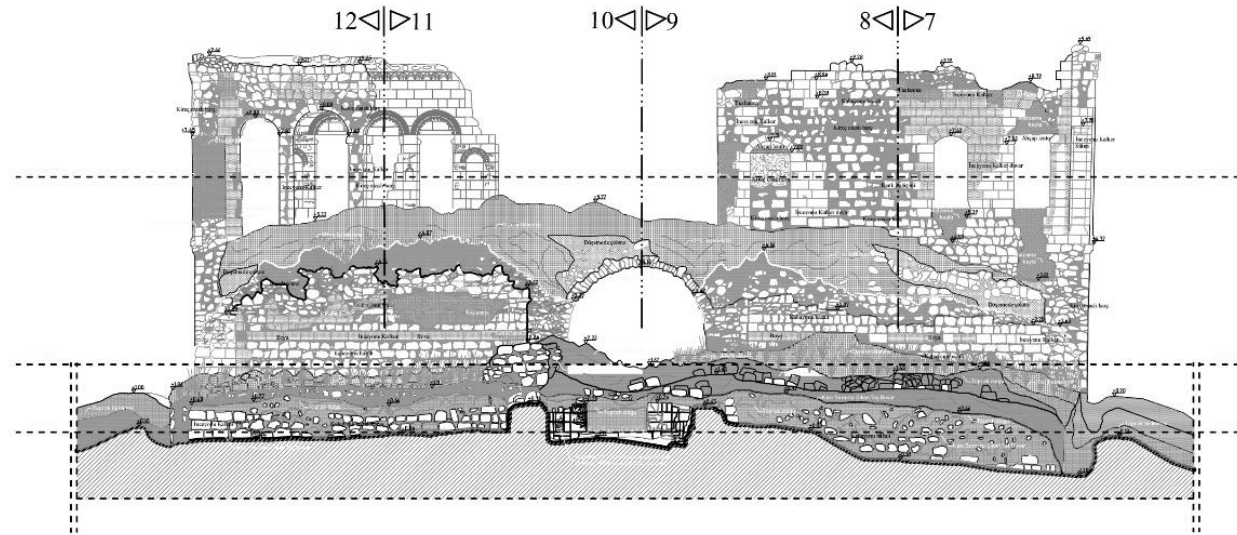
Şekil 4.41 Zemin Kat Tavan Planı, Rölöve Çizimi

Şekil 4.42 Kuzey ve Batı Cephesi, Rölöve Çizimi

GÜNEY CEPHESİ

DOĞU CEPHESİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

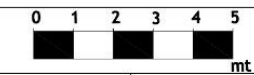
DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☒ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

ÖLÇEK

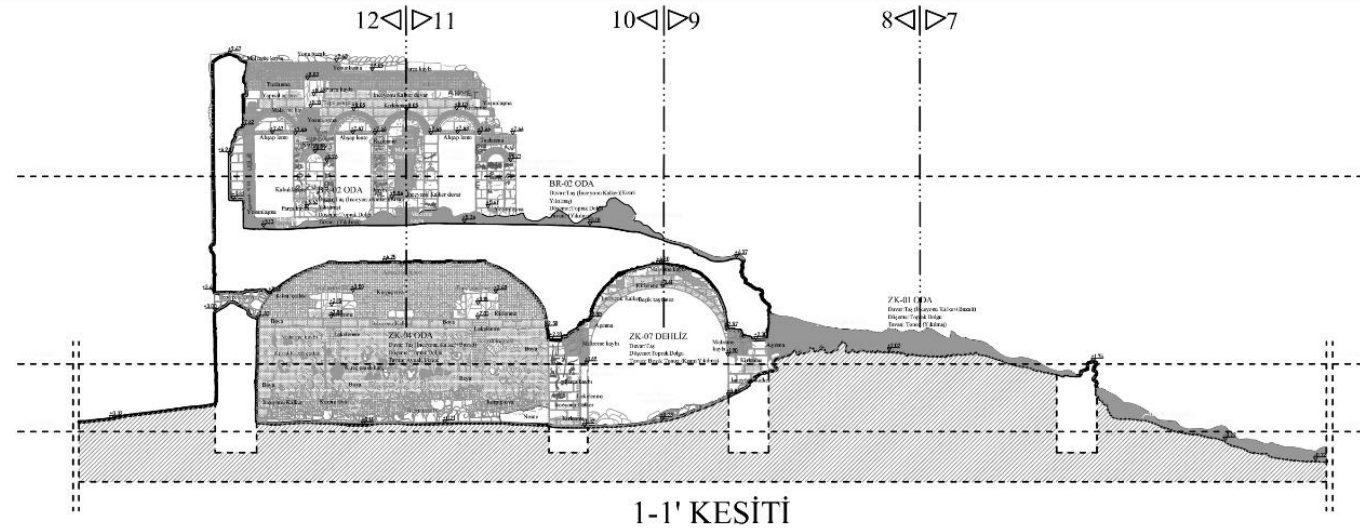
SET NO

PAFTA NO

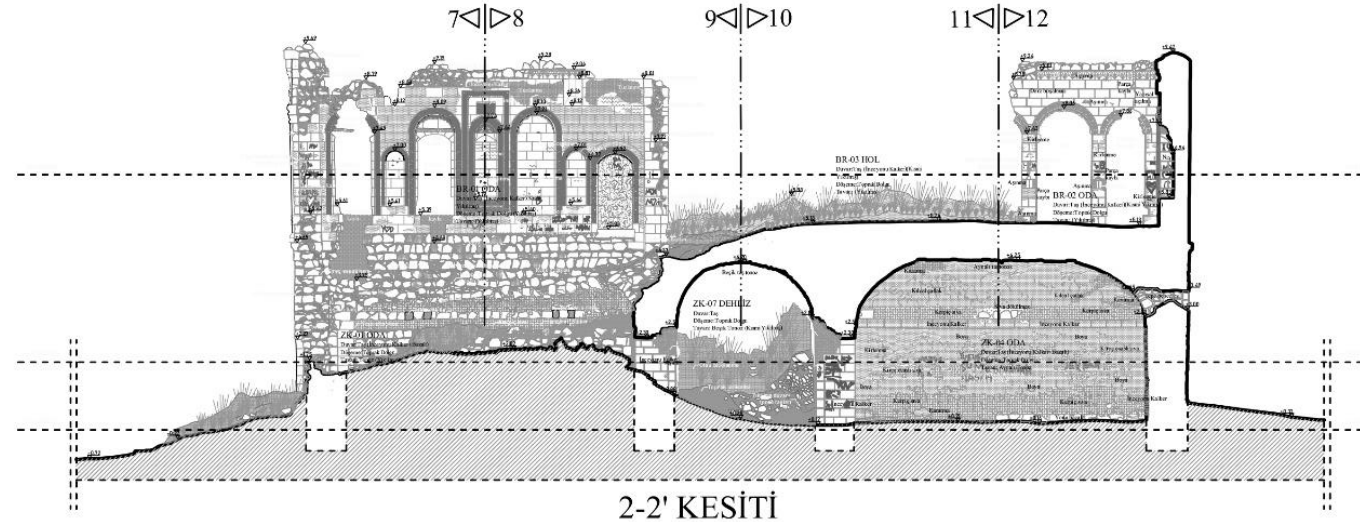
01

06

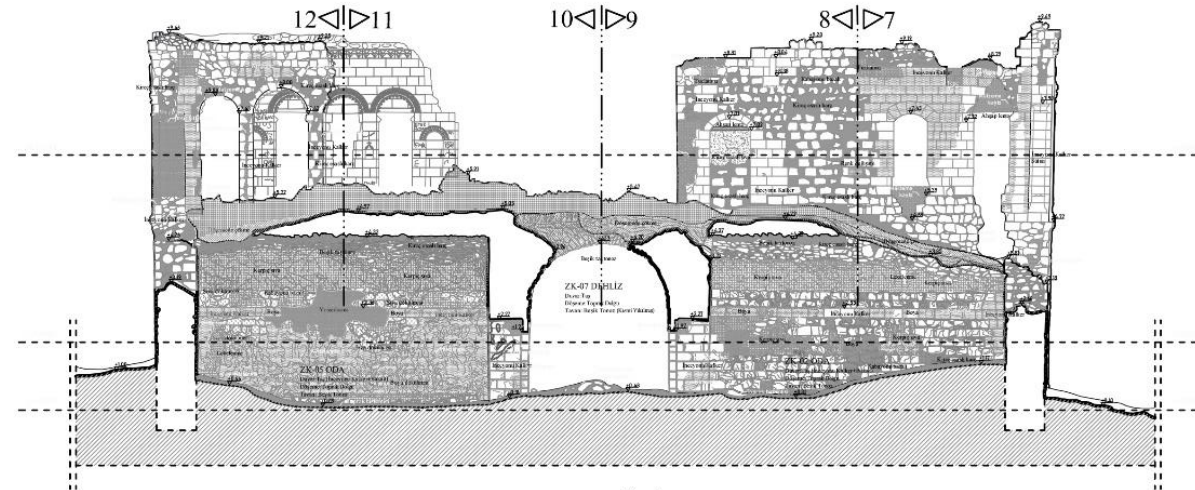
Şekil 4.43 Güney ve Doğu Cephesi, Rölöve Çizimi

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

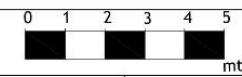
DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- RÖLÖVE
- RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- RESTİTÜSYON ANALİZİ
- RESTORASYON
- RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

ÖLÇEK

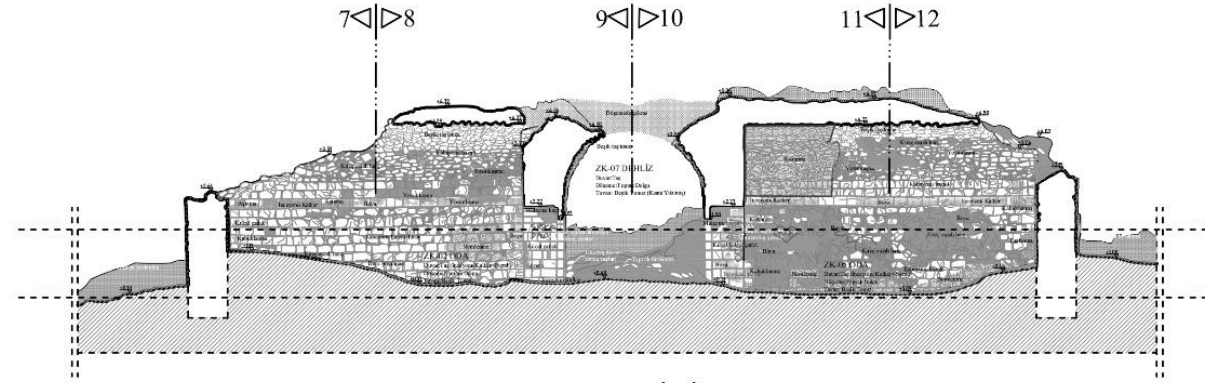
SET NO

PAFTA NO

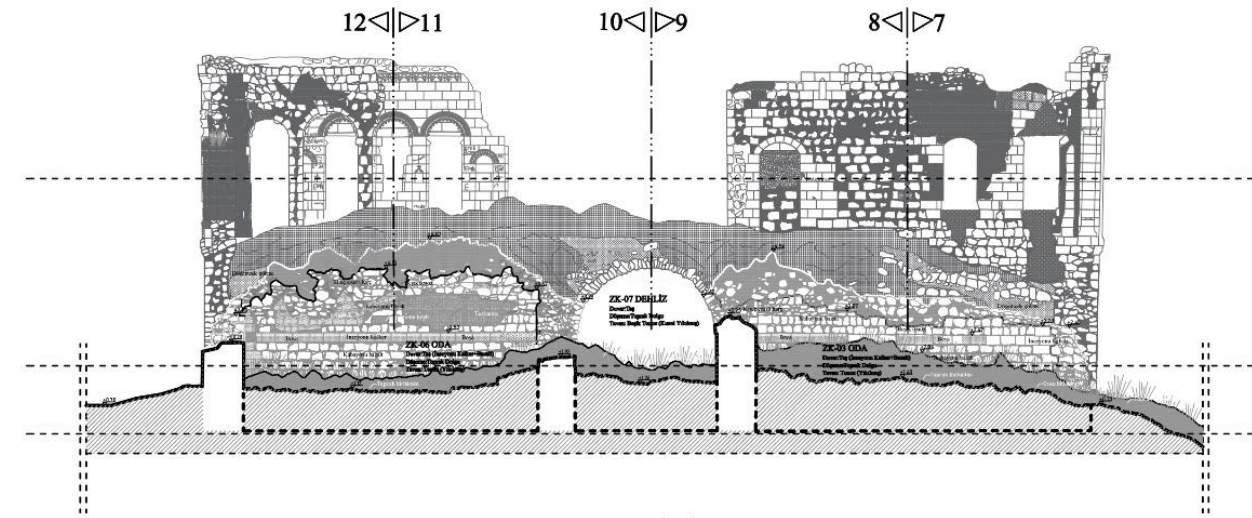
01

07

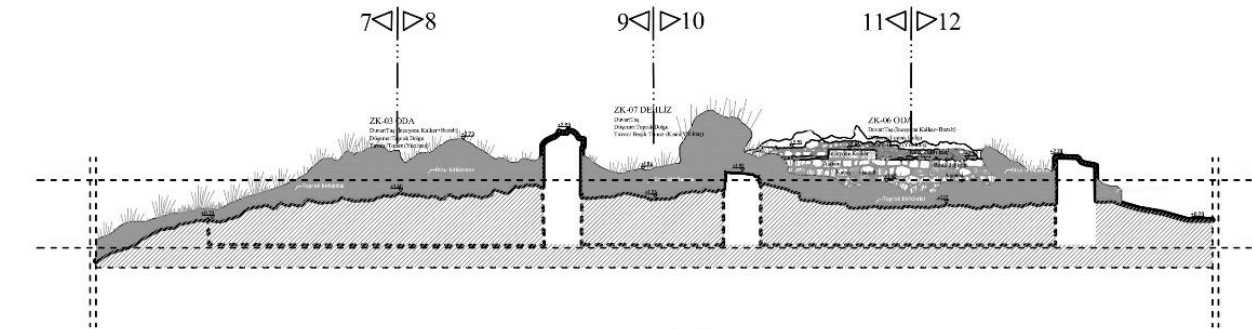
Şekil 4.44 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Rölöve Çizimi

4-4' KESİTİ

5-5' KESİTİ

6-6' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

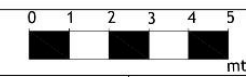
DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☒ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

ÖLÇEK

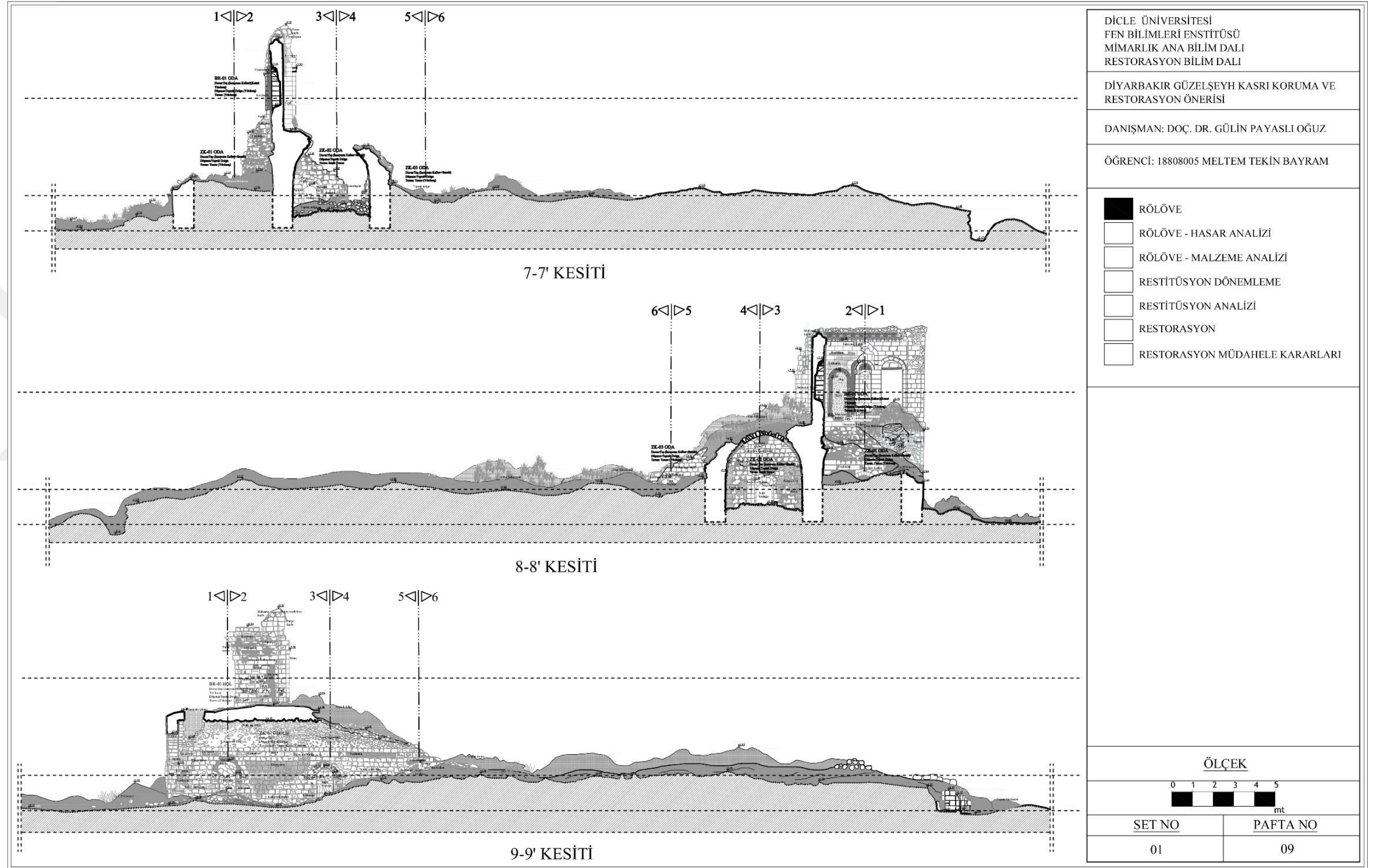
SET NO

PAFTA NO

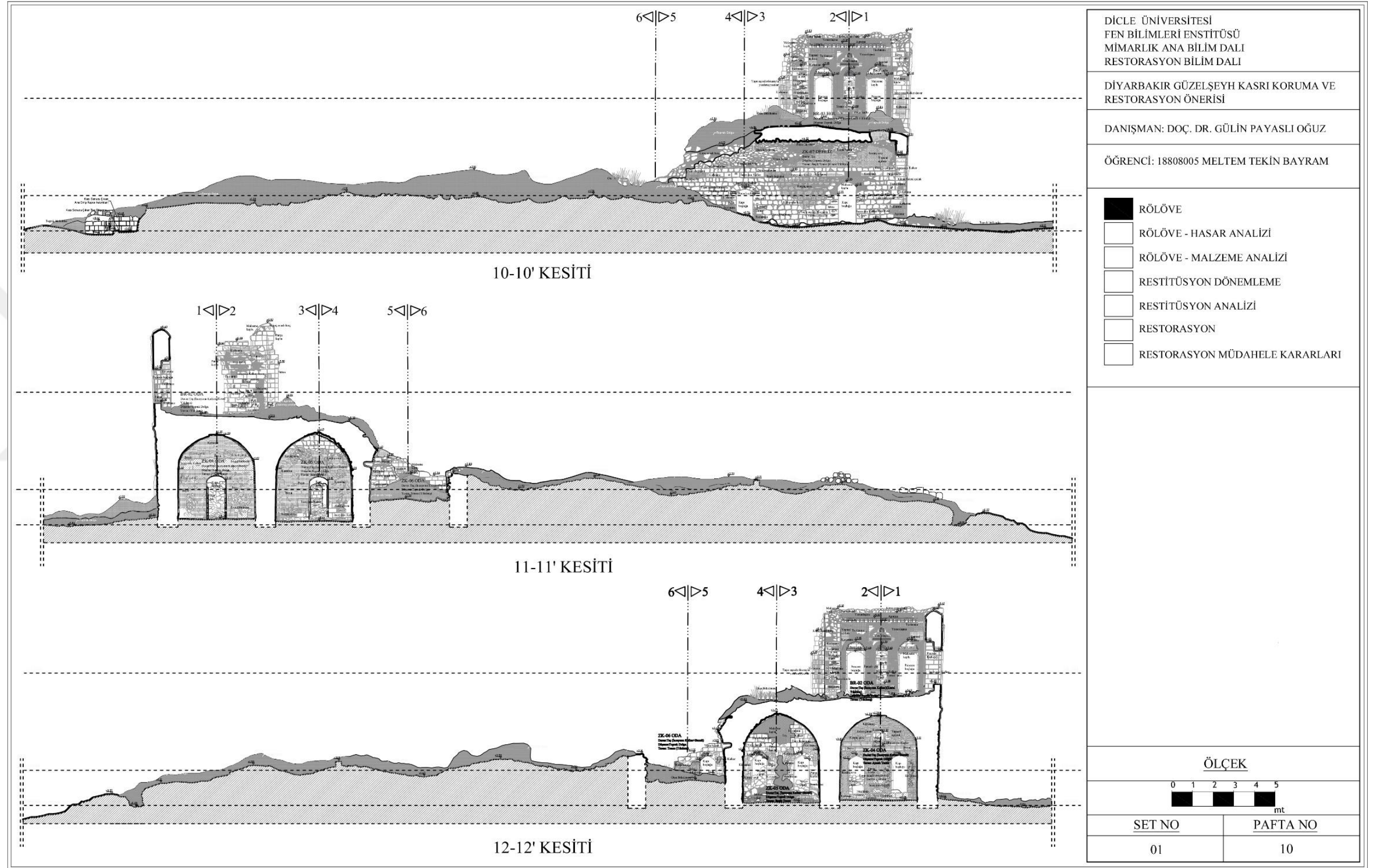
01

08

Şekil 4.45 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Rölöve Çizimi

Şekil 4.46 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Rölöve Çizimi

Şekil 4.47 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Rölöve Çizimi

4.6 Yapıda meydana gelen hasarlar

Yapının metruk durumda olması, bakımsızlık, insanların verdiği zararlar, hayvan barınağı gibi tasarıma aykırı kullanım vs. gibi dış etmenler, kasrın yıkılmasına ve büyük hasar almasına sebep olmuştur. Kasırdaki meydana gelen hasarlar, yapısal sorunlar ve malzeme sorunları altında incelenecektir (Bkz. Bölüm 4.7).

4.6.1 Yapısal sorunlar

Temel, duvar, döşeme, kemer, tonoz, sütun ve çatı elemanlarında meydana gelen hasarlar yapısal sorun altında incelenmektedir.

Temeller, düşeyden gelen yükleri zemine ulaştıran yapı elemanlarıdır. Bunlar, yapının zemin ile bağlantısını sağlayan elemanlar olduğundan düşey yüklerde artma veya azalma yaşandığında ve zemin yapısı değiştiğinde; yapıda şekil bozukluğu, oturma ve strüktürel çatlama gibi problemlere sebep olmaktadır (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güzelşeyh Kasrı'nın terkedilmesi ve rutin bakımlarının yapılmaması sonucu, zaman içerisinde büyük bir bölümü yıkılmıştır. Yıkılma, muhtemelen çatı elemanlarının hasar almasından veya kayıp olmasından başlayıp yapının dış hava koşullarına ve insanlar tarafından verilen zararlarla karşı karşıya kalmasıyla hızlanmıştır. Yıkılma sonucu temele ulaşan düzensiz yük aktarımı ve zemindeki değişimler sebebiyle, yapının birçok yerinde oturma ve devamında duvar ile kemerlerde derin açılmalar görülmektedir (Şekil 4.48) (Bkz. Bölüm 4.7).

Şekil 4.48 Yapıda meydana gelen yapısal açılmalar

Duvarlar, düşeyden gelen yükleri temele aktaran taşıyıcı elemanlardır. Yapıda, birinci katın üst döşemesinin olmaması, zemin kattaki tonozların bir kısmının tamamen bir bölümünün ise kısmi çökmesi, duvarlara gelen yüklerin dengesiz dağılmasına neden olmuştur. Üst kat duvarlarında hiç yük yokken, yıkılmış bölümdeki duvarlara olması gerekenden fazla yük binmiştir. Taşıyıcı özelliğini yerine getiremeyen bu duvarlarda dışa doğru eksenel kayma, yıkılma ve malzeme kaybı gibi yapısal sorunlar mevcuttur (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 Yapıda meydana gelen eksenel kaymalar ve yıkılmış duvarlar

Döşemeler, duvarları birbirine bağlayan ve yük aktarımı sağlayan yatay taşıyıcı elemanlardır. Yapıda; birinci katın damı ve medrese bölümünün doğu tarafındaki tonozların tamamı ile zemin katın batı tarafındaki tonozların bir kısmının çökmesi, yapının mevcut durumda yaşanılmasını olanaksız kılmıştır. Döşemelerin yıkılmış olması, düşey taşıyıcı olan duvarların ve ana taşıyıcı temellerin görevlerini yapamamalarını ve yapıya zarar vermelerine sebep olmuştur (Şekil 4.50).

Şekil 4.50 Döşemelerde meydana gelen çökmeler

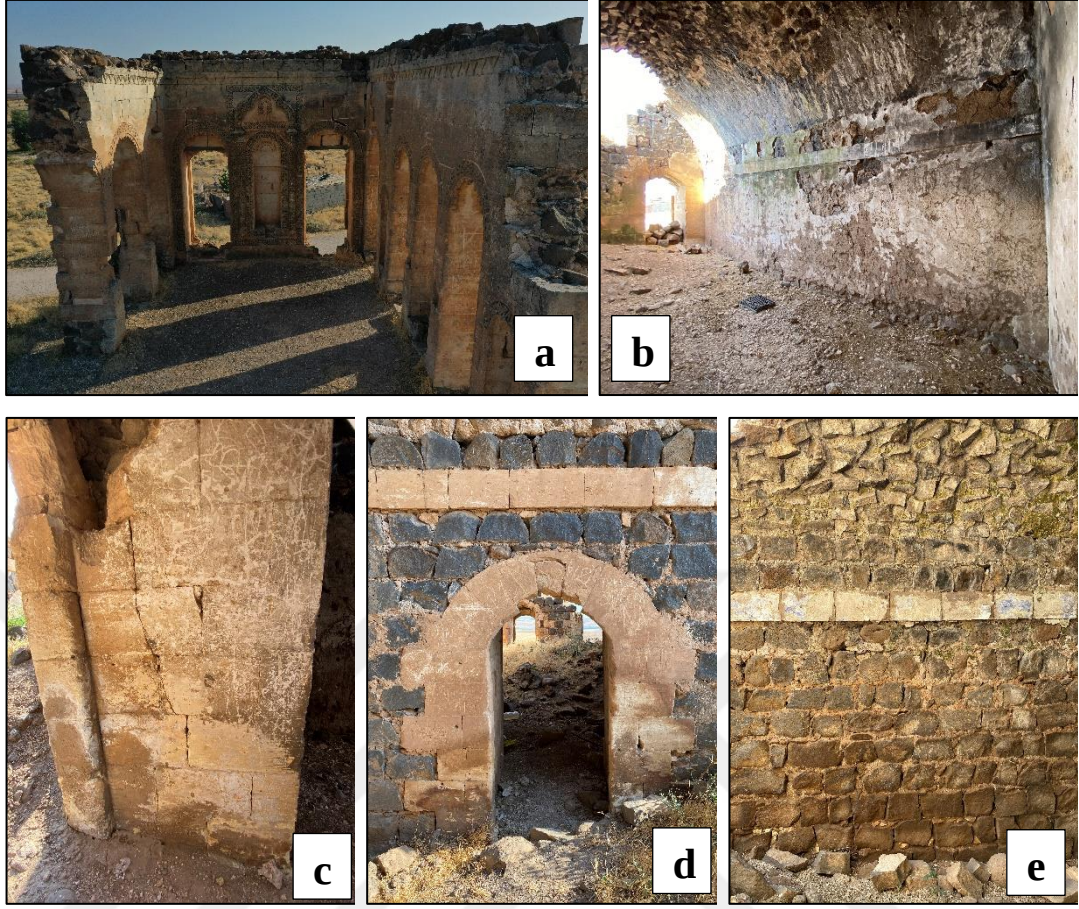
4.6.2 Malzeme sorunları

Kasırda kullanılan yapı malzemeleri ve bileşenleri tespit edilip mevcut bozulmalar bu bölümde incelenmiştir. Yapıda sırasıyla; kalker ve bazalt (duvar, döşeme, tonoz), ahşap (kiriş, lento, kapı, pencere), metal (korkuluk, aksamalar), kerpiç ve kireç (harç ve sıva) malzemeleri kullanılmıştır. Kasrın metruk durumda olması, bakımsızlık, doğal etkenlere maruz kalması ve insanlar tarafından zarar verilmesi yapıdaki malzemelerin birçok hasar almasına sebep olmuştur (Bkz. Bölüm 4.7).

4.6.2.1 Taş malzemede meydana gelen bozulmalar

Taş, geleneksel yapılarda dayanım, işleme kolaylığı ve estetik özellikleri itibariyle en çok kullanılan malzemedir. Oluşumlarına (magmatik, tortul, metamorfik) ve fiziksel özelliklerine (işlenebilirlik, estetiklik vs.) göre, yapılarda kullanım yerleri değişkenlik göstermektedir. Yapıda kullanılan bazalt; magmatik taş grubunda, kalker; tortul taş grubunda yer almaktadır. Tarihi yapılarda bazalt; taşıyıcı sütun, duvar, kemer ve döşemelerde kullanılırken, kalker; temel, duvar, kemer, tonoz ve döşemelerde tercih edilmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Yapıda kullanılan kalker ve bazalt malzemede meydana gelen bozulmalar; tuzlanma (çiçeklenme), lekelenme, yosunlaşma, kılcal çatlak, kabuklanma, aşınma, parça kaybı, otsu bitkilenme, kararma ve kirlenme şeklinde tespit edilmiştir (Şekil 4.38). Cephelerde, birinci katın üst noktalarında yoğun tuzlanma, tonoz yüzeylerinde ve cephelerin eteklerinde yosunlaşma, birinci katın açıkta kalan zemin döşemesinde otsu bitkilenme ve diğer bozulmalar yapının birçok yerinde görülmektedir. Ayrıca insanlar tarafından birçok taşın üzerine vandalizm ve grafiti ile yazılar yazılmıştır (Şekil 4.51) (Bkz. Bölüm 4.7).

Şekil 4.51 a) Tuzlanma, vandalizm, grafiti b) İşlenme, yosunlaşma, kabuklanma c) Nemlenme, renk değişimi, çatlama d) Karama, kirlenme, parça kaybı e) Boyanma, lekelenme, aşınma

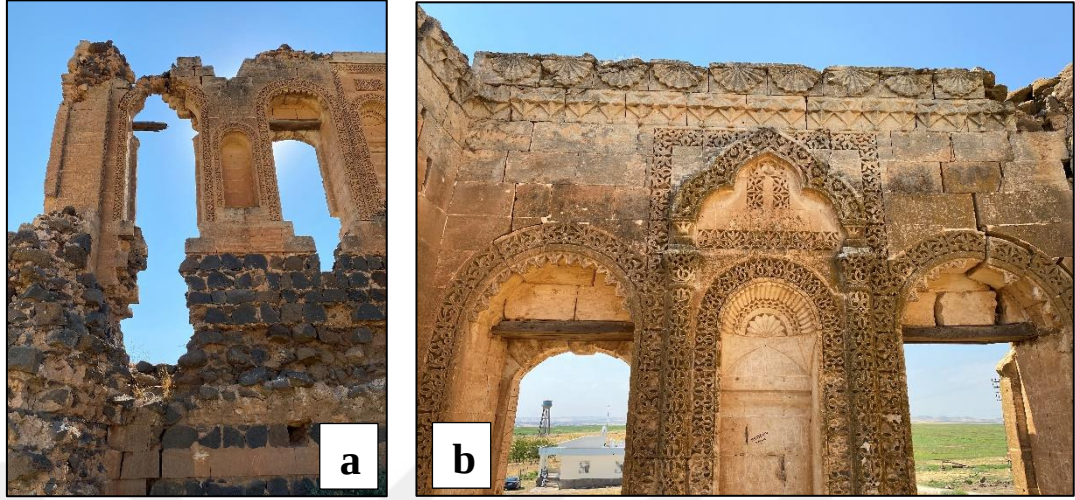
4.6.2.2 Ahşap malzemede meydana gelen bozulmalar

Ahşap, ilk yerleşik yaşam adımları atıldığı dönemden günümüze kadar, yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Yapıların strüktüründe, iç ve dış mekanlarda kaplama malzemesi ve mobilya gibi birçok alanda kullanım çeşitliliği, kolay işlenebilir, zaman tasarrufu ve estetik özelliği olması, her dönem tercih edilmesini sağlamıştır (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güneydoğu bölgesinde iklim, sıcak ve kurak olduğundan yapı strüktüründe ahşap kullanımı sınırlıdır. Bölgemizdeki geleneksel yapıların cumba, hatıl, lento, kiriş, bağdadi duvar, kapı ve pencere doğramaları gibi bölümlerinde kullanılmaktadır.

Güzelşeyh Kasrı'nın kapı ve pencere doğramaları, lento ve birinci kat üst döşemesinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapı kullanılmadığından mevcut durumunda tüm kapı ve pencere doğramaları, ahşap kirişler yok olmuştur. Pencere lentolarının çoğunluğu

kayıp, yerinde olanlarda ise kesit kaybı, renk değişimi, çürüme, sehim gibi deformasyonlar görülmektedir (Şekil 4.52) (Bkz. Bölüm 4.7).

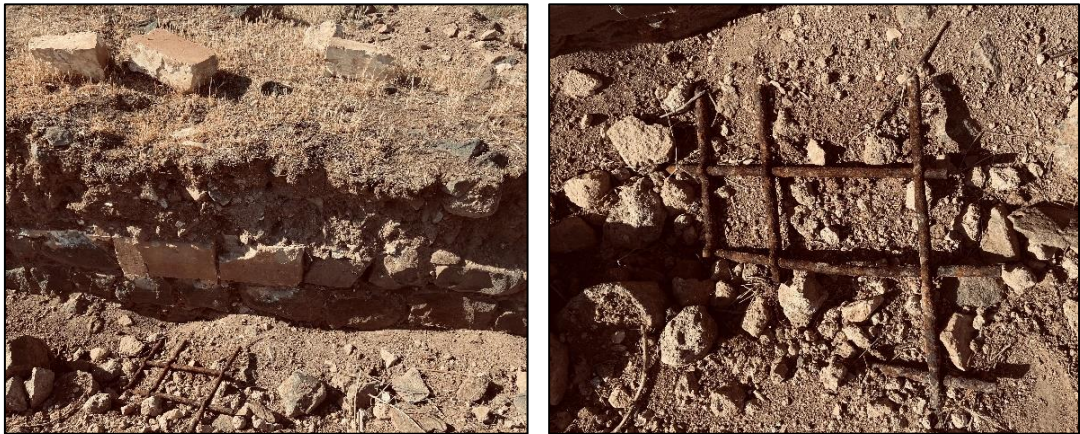

Şekil 4.52 a) Kesit kaybı, şişme, çürüme b) Aşınma, sehim, renk değişimi

4.6.2.3 Metal malzemede meydana gelen bozulmalar

Metal, tarih boyunca dayanım, işlenebilme, elektriği iletme gibi çeşitli özelliklerinden dolayı yapım işlemlerinde kullanılmıştır. Geleneksel yapılarda kolon, kiriş, kemer, gergi elemanı, korkuluk, kaplama, kenet, aksam vs. gibi birçok alanda kullanılmaktadır (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güzelşeyh Kasrı'nın pencere korkuluklarında ve aksamlarda, metal malzeme kullanılmıştır. Yapı kullanılmadığından, mevcut durumunda tüm korkuluklar kayıptır. Korkuluklardan sadece biri yapılan lokal kazılar sırasında toprak altından çıkmıştır. Niteliğini kaybetmiş korkulukta korozyon, aşınma, parça kaybı gibi bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.53).

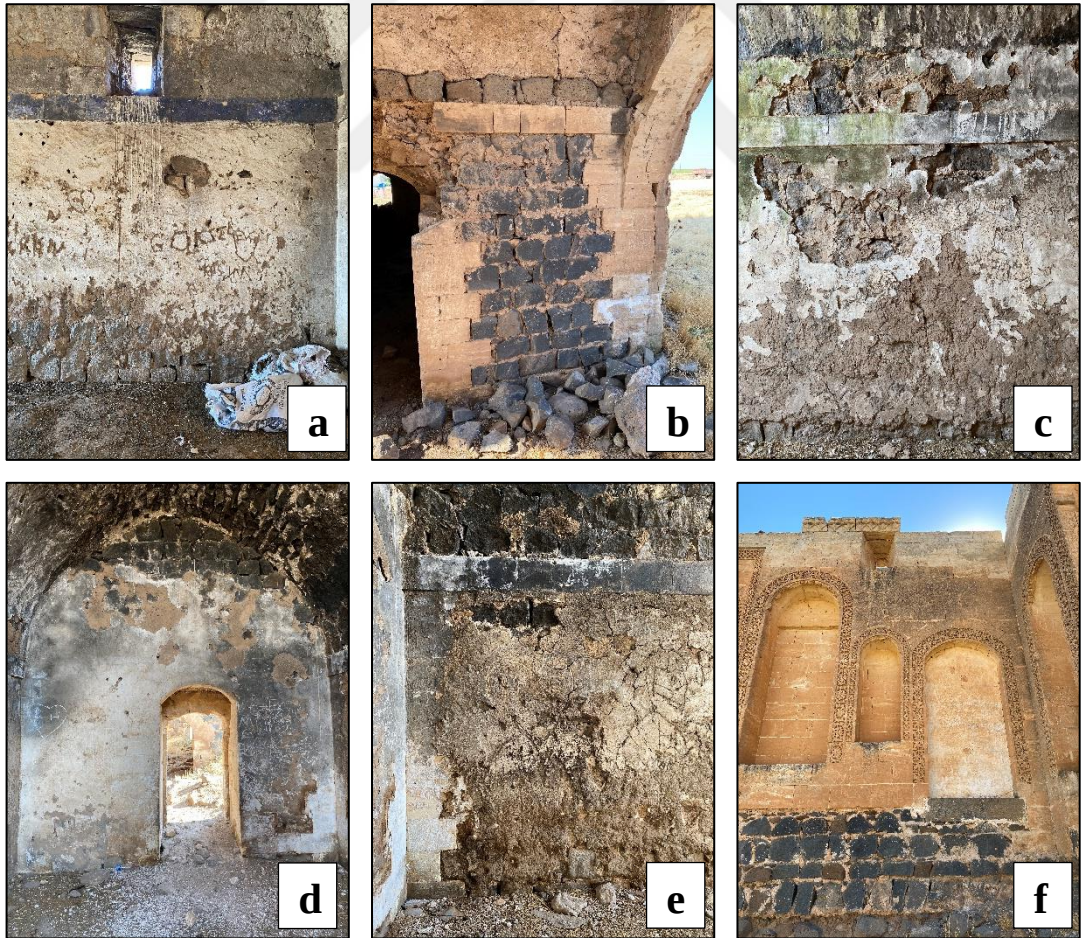

Şekil 4.53 Metal malzemede meydana gelen korozyon, parça kaybı, aşınma

4.6.2.4 Harç ve sıvada meydana gelen bozulmalar

Kargir esaslı malzemelerin ufaltılıp tanecik biçimine getirilerek, su ve katkı malzemeleri ile karıştırılarak hazırlanan harç ve sıvalar, geleneksel yapılarda bileşen olarak görev yapmaktadır. Harç yapı malzemelerinin örülmesi esnasında kullanılırken, sıva örülen duvar, tonoz, kubbe yüzeylerinde kaplama ve süslenmede kullanılmaktadır. Yapı elemanlarını oluşturan malzemeler, kendi özellikleri ile uyumlu harç ve sıva ile birlikte kullanıldığında, zamanla bir bütün olarak yapıdan gelen yüklere karşı koymaktadır (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güzelşeyh Kasrı'nın zemin katındaki duvar ve tonoz yüzeyleri kerpiç esaslı sıva ile, birinci katta kapatılmış kapının iç yüzeyi ve BR-01 numaralı odanın güney duvarında yer alan nişin iç kısmı, kireç esaslı sıva ile sıvanmıştır. Duvarların örülmesinde kireç esaslı harç kullanılmıştır. Kasır, uzun süre bakımsız kaldığından, sıva ve harçlarda dökülme, şişme, kavlanma (kabuklanma), derz kaybı, yosunlaşma ve boyanma gibi bozulmalar oluşmuştur (Şekil 4.54) (Bkz. Bölüm 4.7).

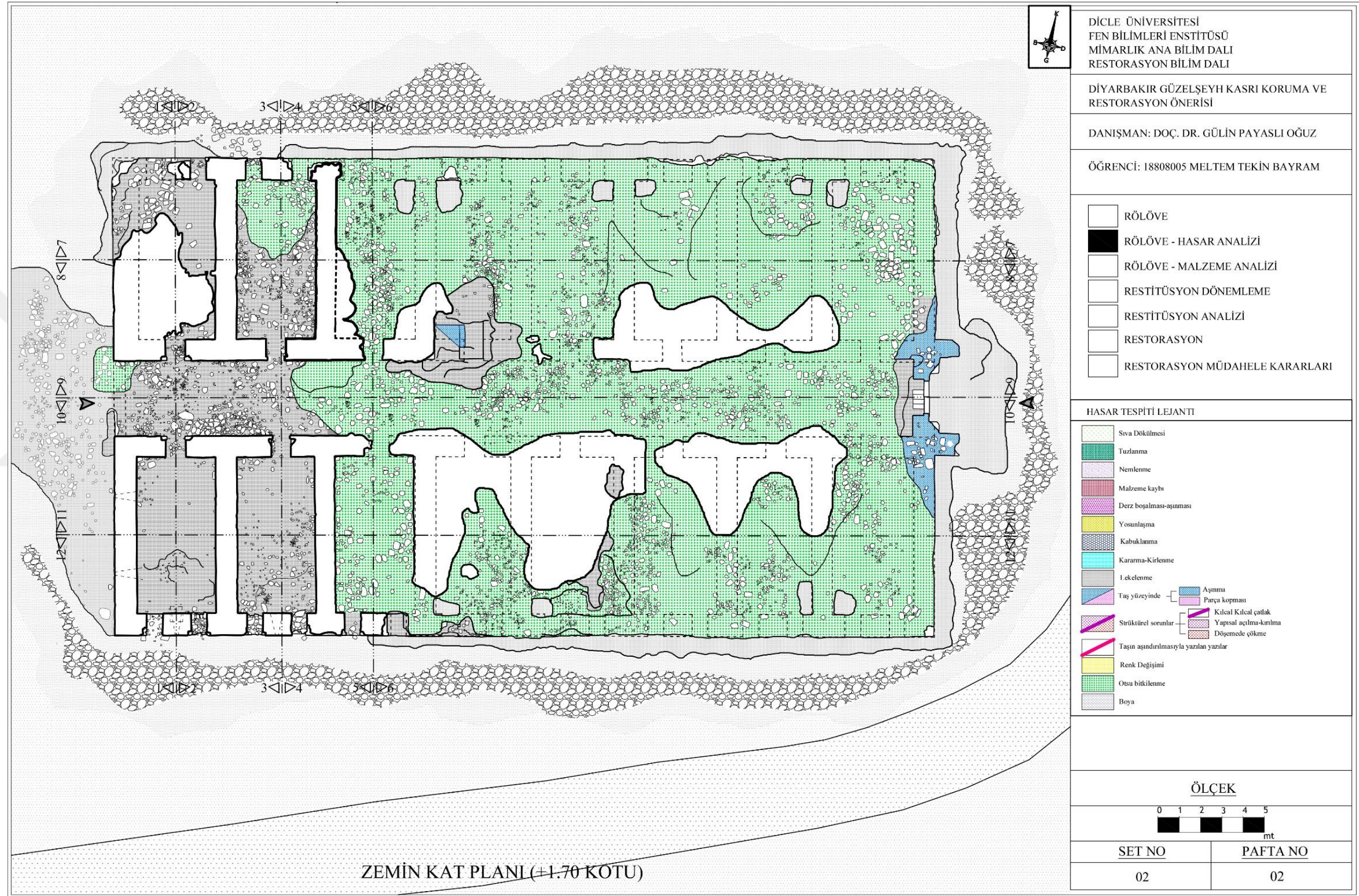

Şekil 4.54 a) Boyanma, b) Derz kaybı, c) Kavlanma, yosunlaşma d) Dökülme, e) İslenme, f) Grafiti

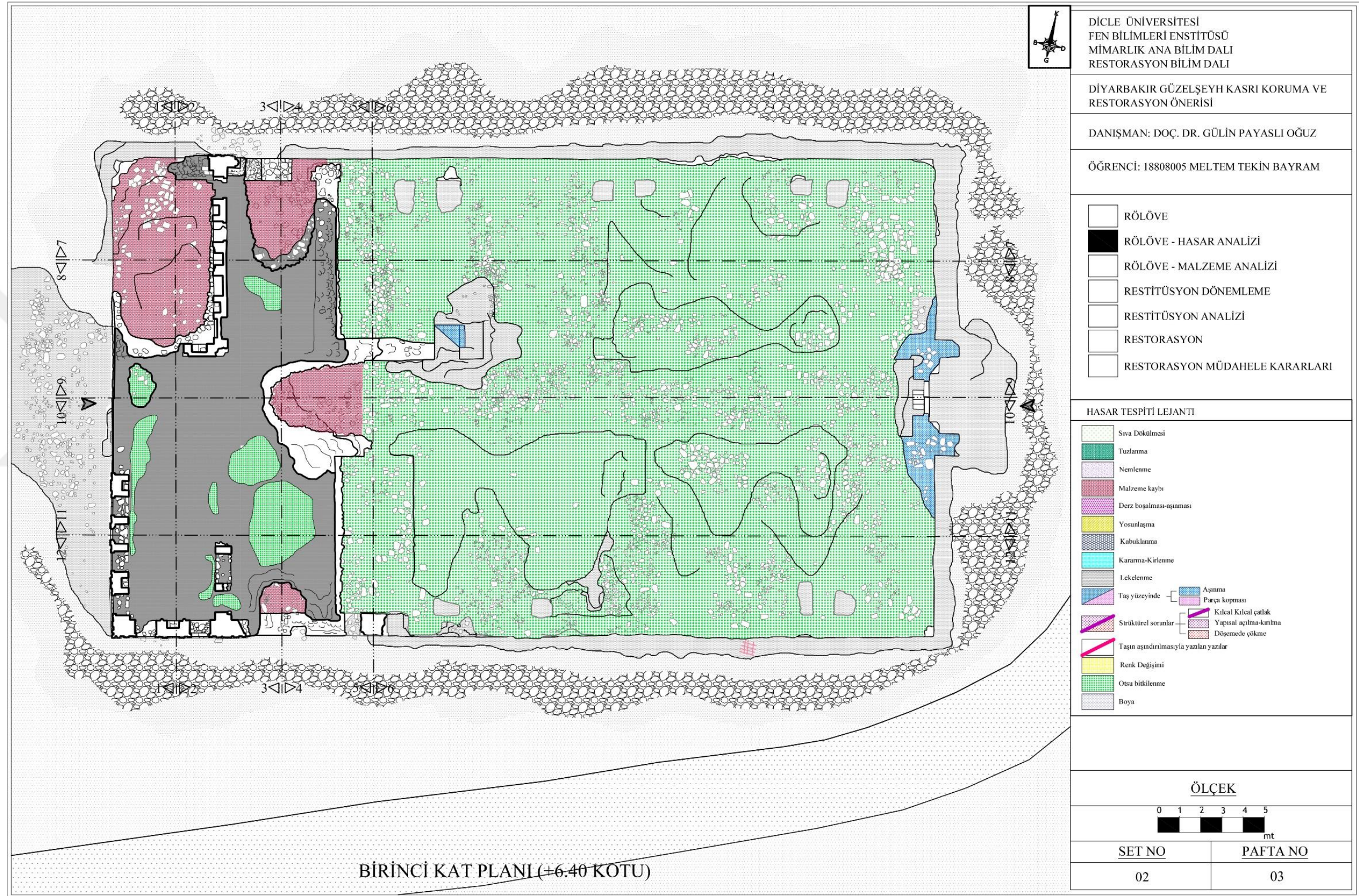
4.7 Hasar ve Malzeme Analiz Çizimleri

Şekil 4.55 Vaziyet Planı, Hasar Analiz Çizimleri

Şekil 4.56 Zemin Kat Planı, Hasar Analiz Çizimleri

Şekil 4.57 Birinci Kat Planı, Hasar Analiz Çizimleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

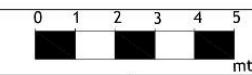
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

	RÖLÖVE
	RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
	RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
	RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
	RESTİTÜSYON ANALİZİ
	RESTORASYON
	RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

HASAR TESPİTİ LEJANTİ

	Sıva Dökülmesi
	Tuzlanma
	Nemlenme
	Malzeme kaybı
	Derz boşalması-aşınması
	Yosunlaşma
	Kabuklanma
	Kararma-Kirlenme
	İkelenme
	Taş yüzeyinde
	Aşınma
	Parça kopması
	Kirel Kirel çatlak
	Yapısal açılma-kırılma
	Döşemede çökme
	Taşın aşındırılmasıyla yazılan yazılar
	Renk Değişimi
	Otsu bitkilenme
	Boya

ÖLÇEK

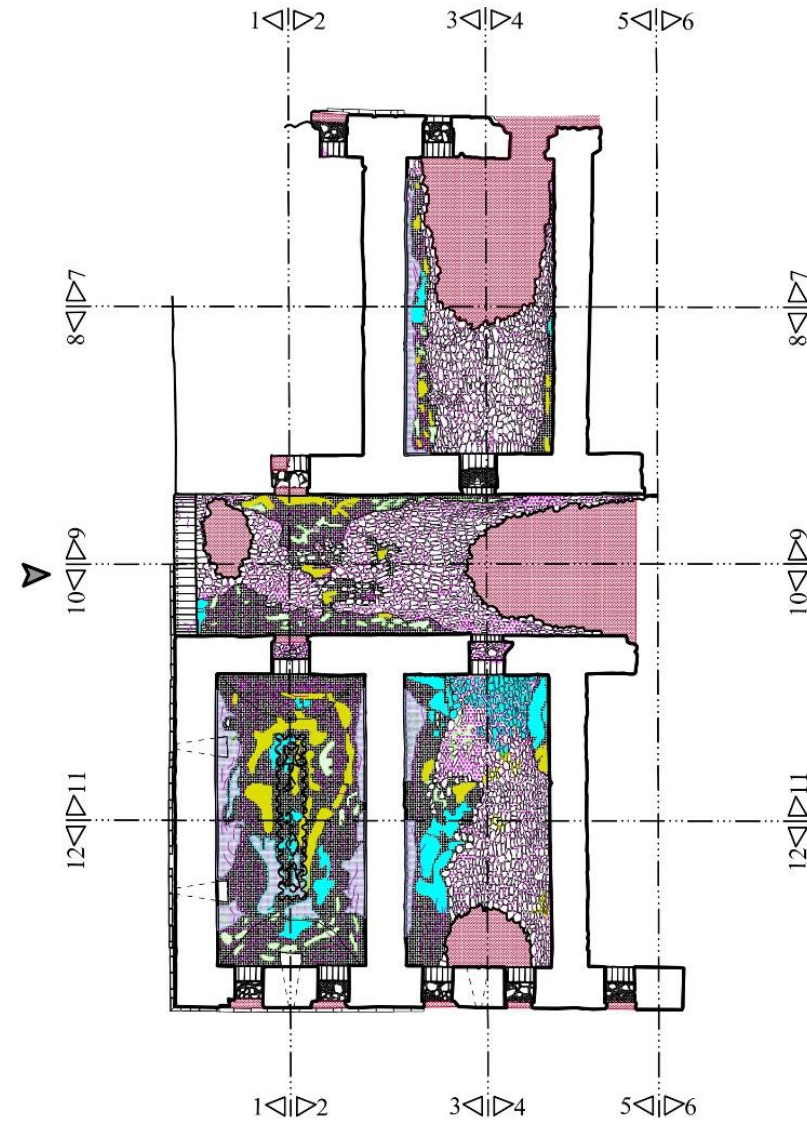

SET NO

PAFTA NO

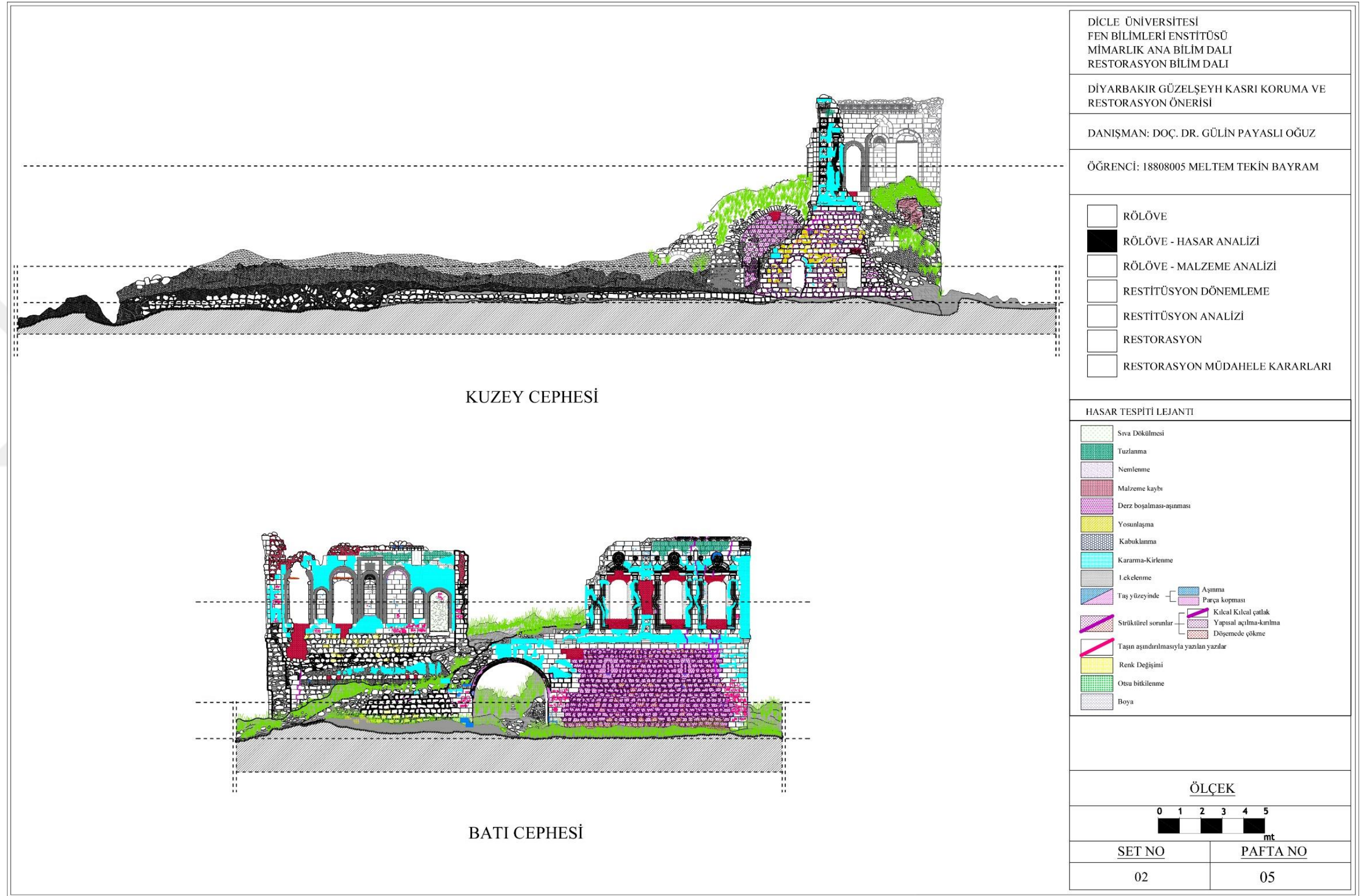
02

04

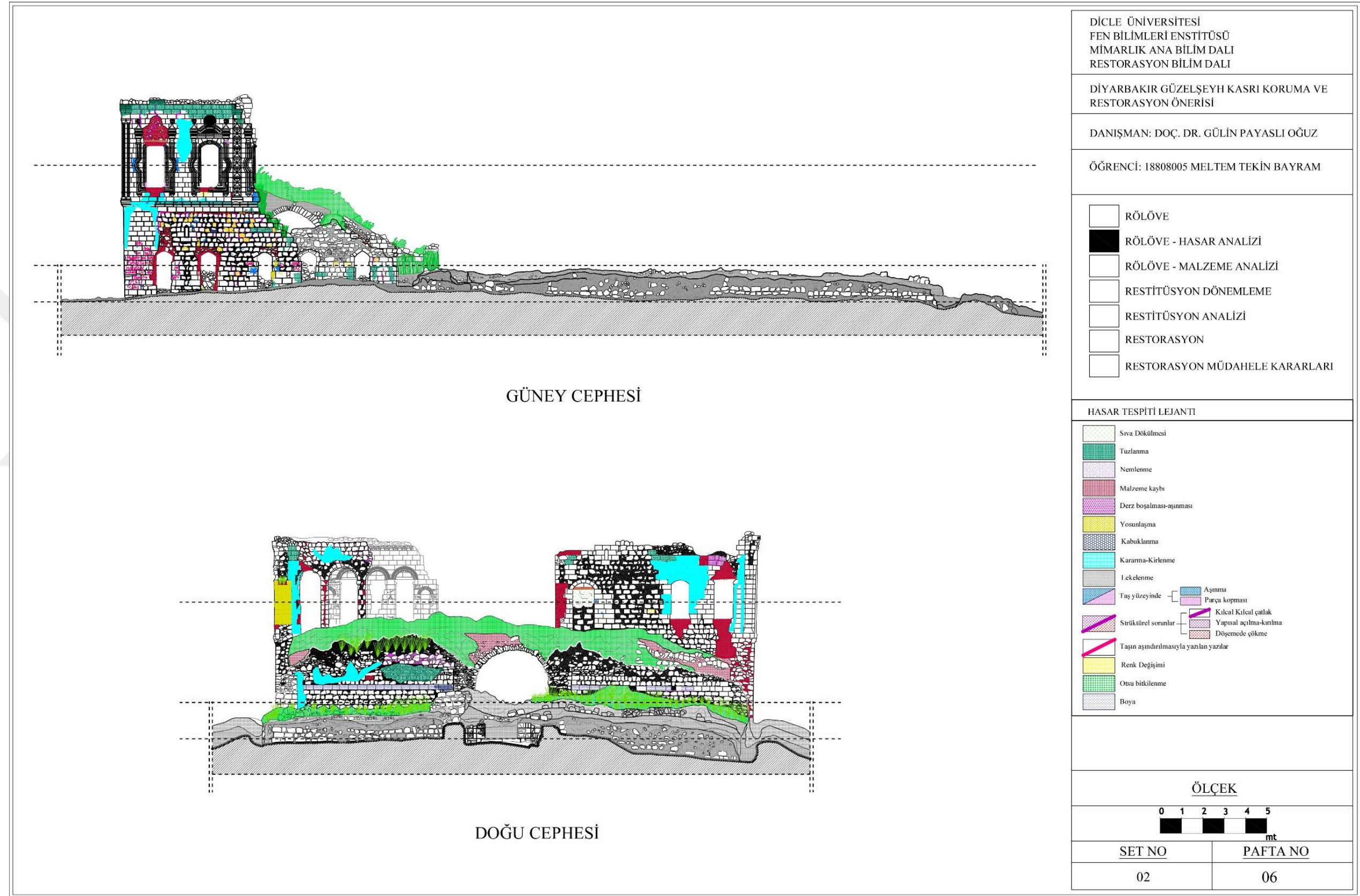

TAVAN PLANI (+1.70 KOTU)

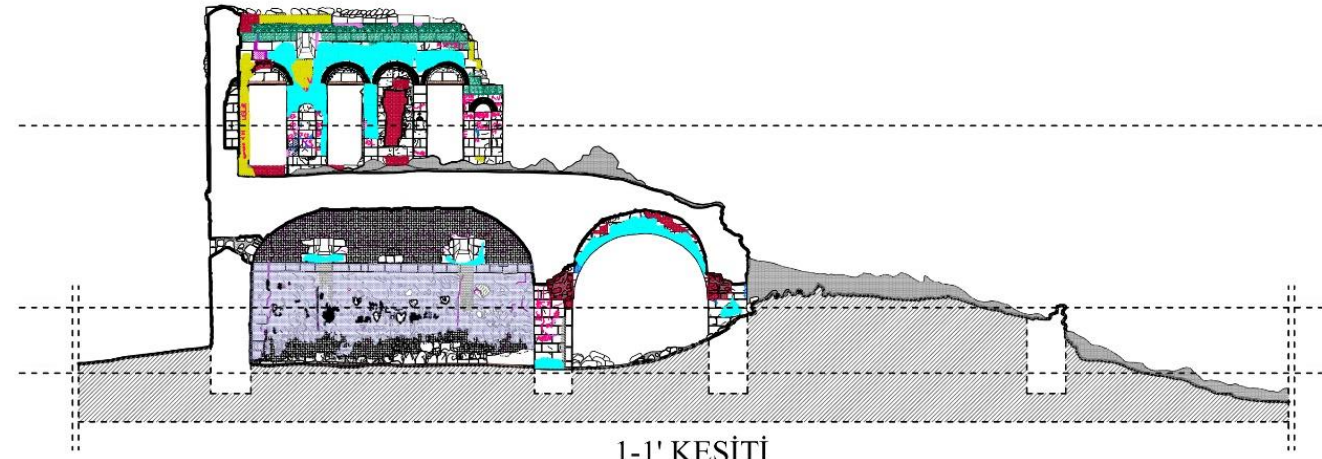
Şekil 4.58 Zemin Kat Tavan Planı, Hasar Analiz Çizimleri

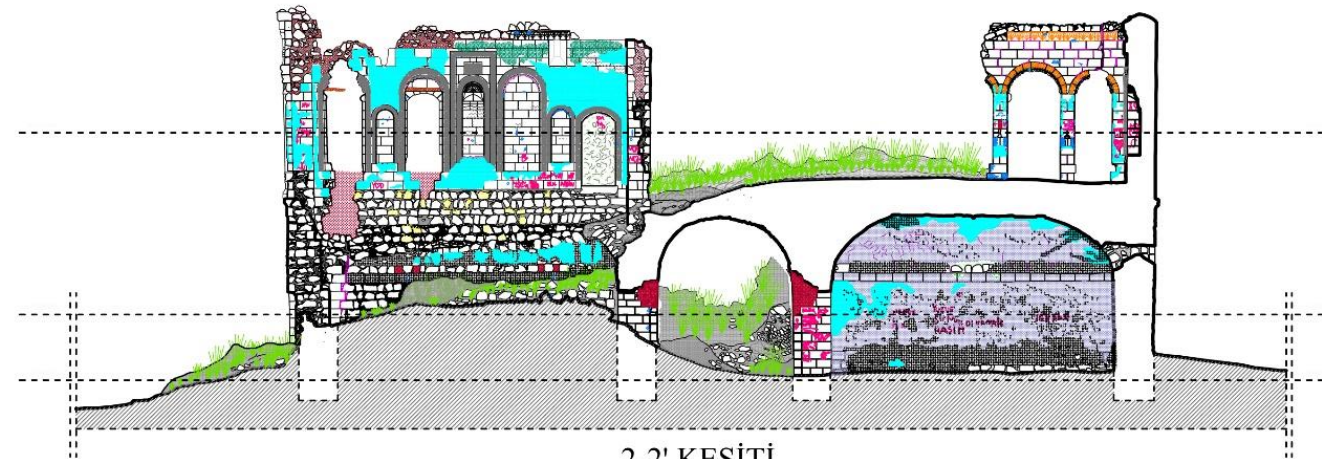
Şekil 4.59 Kuzey ve Batı Cephesi, Hasar Analiz Çizimleri

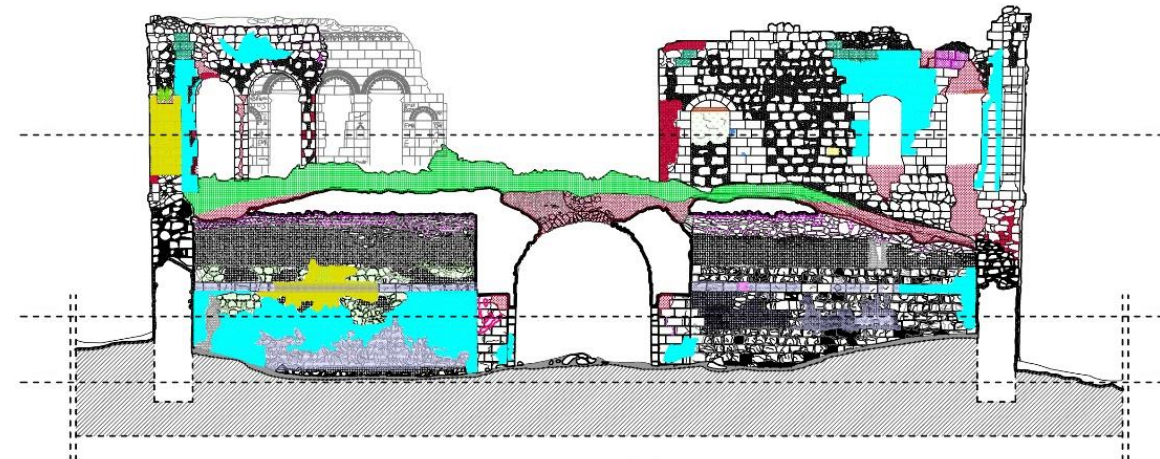
Şekil 4.60 Güney ve Doğu Cephesi, Hasar Analiz Çizimleri

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

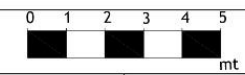
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

	RÖLÖVE
	RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
	RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
	RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
	RESTİTÜSYON ANALİZİ
	RESTORASYON
	RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

HASAR TESPİTİ LEJANTİ

	Sıva Dökülmesi
	Tuzlanma
	Nemlenme
	Malzeme kaybı
	Derz boşalması-aşınması
	Yosunlaşma
	Kabuklanma
	Kararma-Kirlenme
	Lekeleme
	Taş yüzeyinde
	Aşınma
	Parça kopması
	Kırcal Kırcal çatlak
	Yapısal açılma-kırılma
	Döşemede çökme
	Taşın aşındırılmasıyla yazılan yazılar
	Renk Değişimi
	Otsu bitkilenme
	Boya

ÖLÇEK

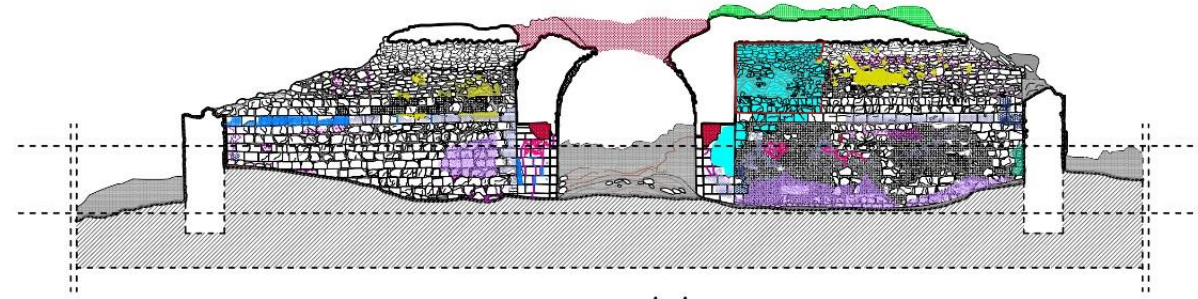
SET NO

PAFTA NO

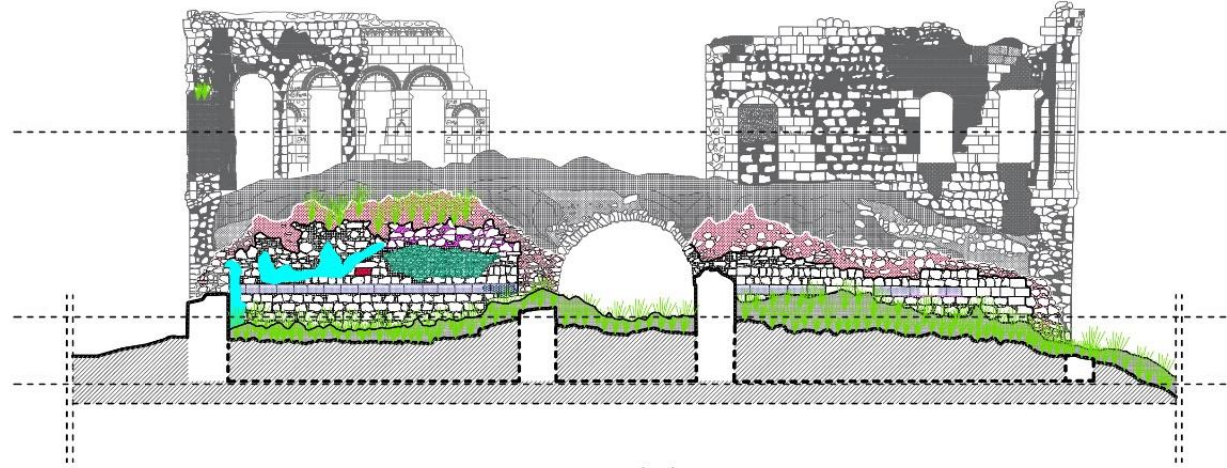
02

07

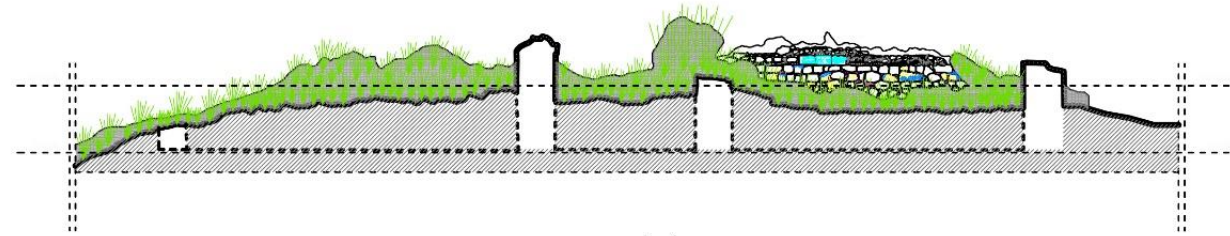
Şekil 4.61 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri

4-4' KESİTİ

5-5' KESİTİ

6-6' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

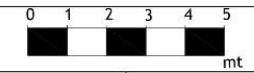
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

	RÖLÖVE
	RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
	RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
	RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
	RESTİTÜSYON ANALİZİ
	RESTORASYON
	RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

HASAR TESPİTİ LEJANTİ

	Sıva Dökülmesi
	Tuzlanma
	Nemlenme
	Malzeme kaybı
	Derz boğalması-aşınması
	Yosunlaşma
	Kabuklanma
	Kararma-Kirlenme
	Lekeleme
	Taş yüzeyinde
	Aşınma
	Parça kopması
	Kılcal Kılcal çatlak
	Yapısal açılma-kırılma
	Döşemede çökme
	Taşın aşındırılmasıyla yazılan yazılar
	Renk Değişimi
	Otsu bitkilene
	Boya

ÖLÇEK

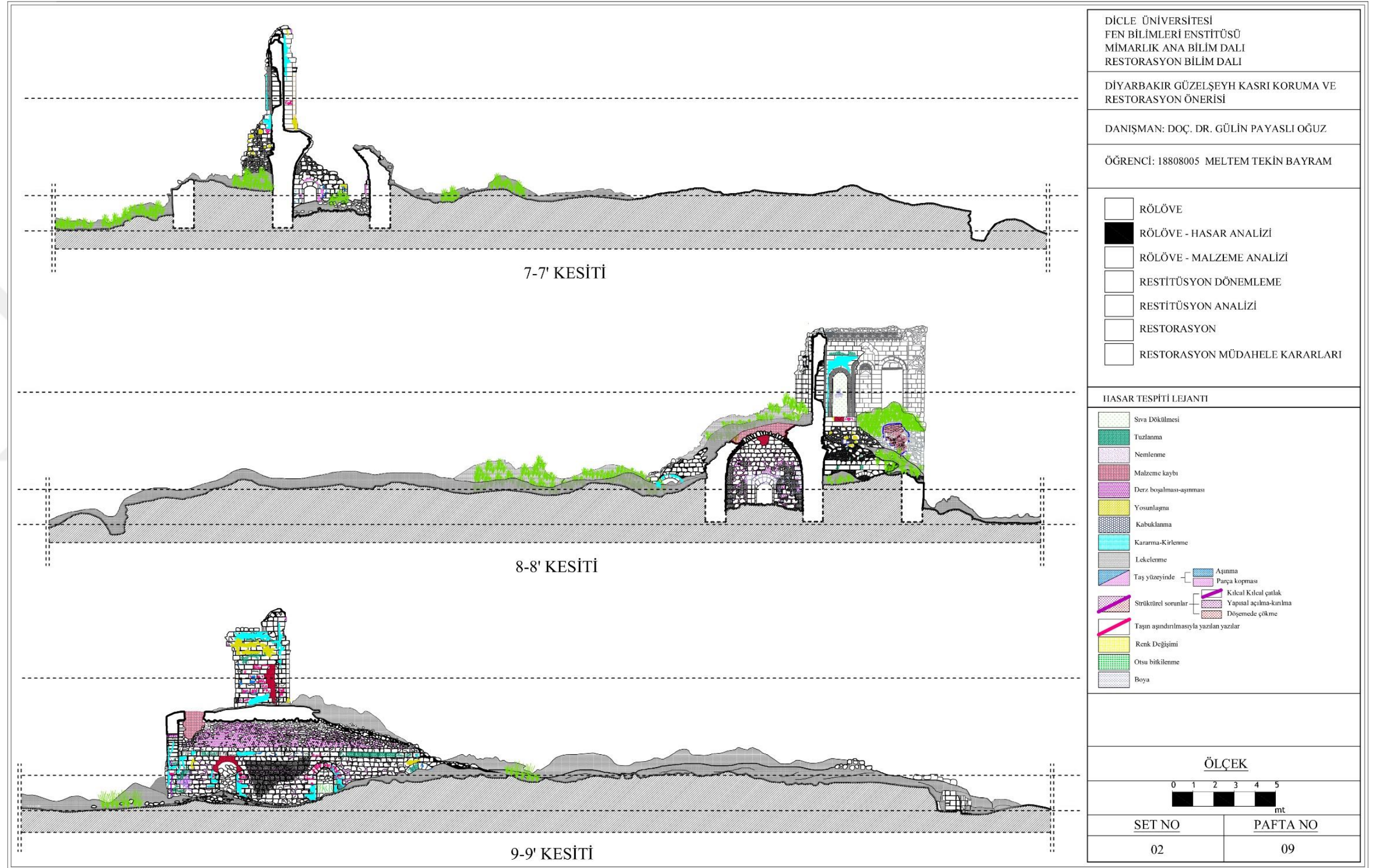
SET NO

PAFTA NO

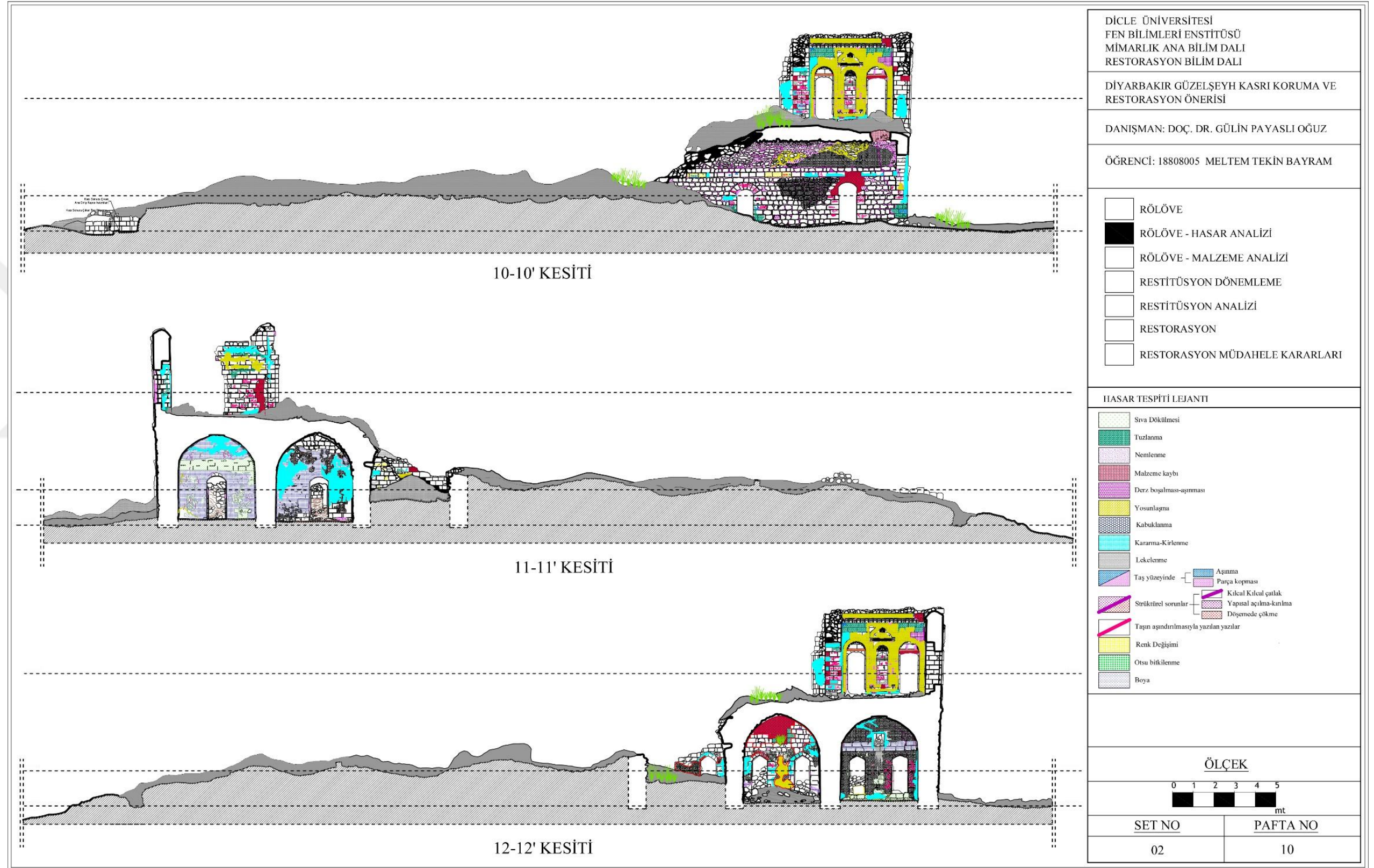
02

08

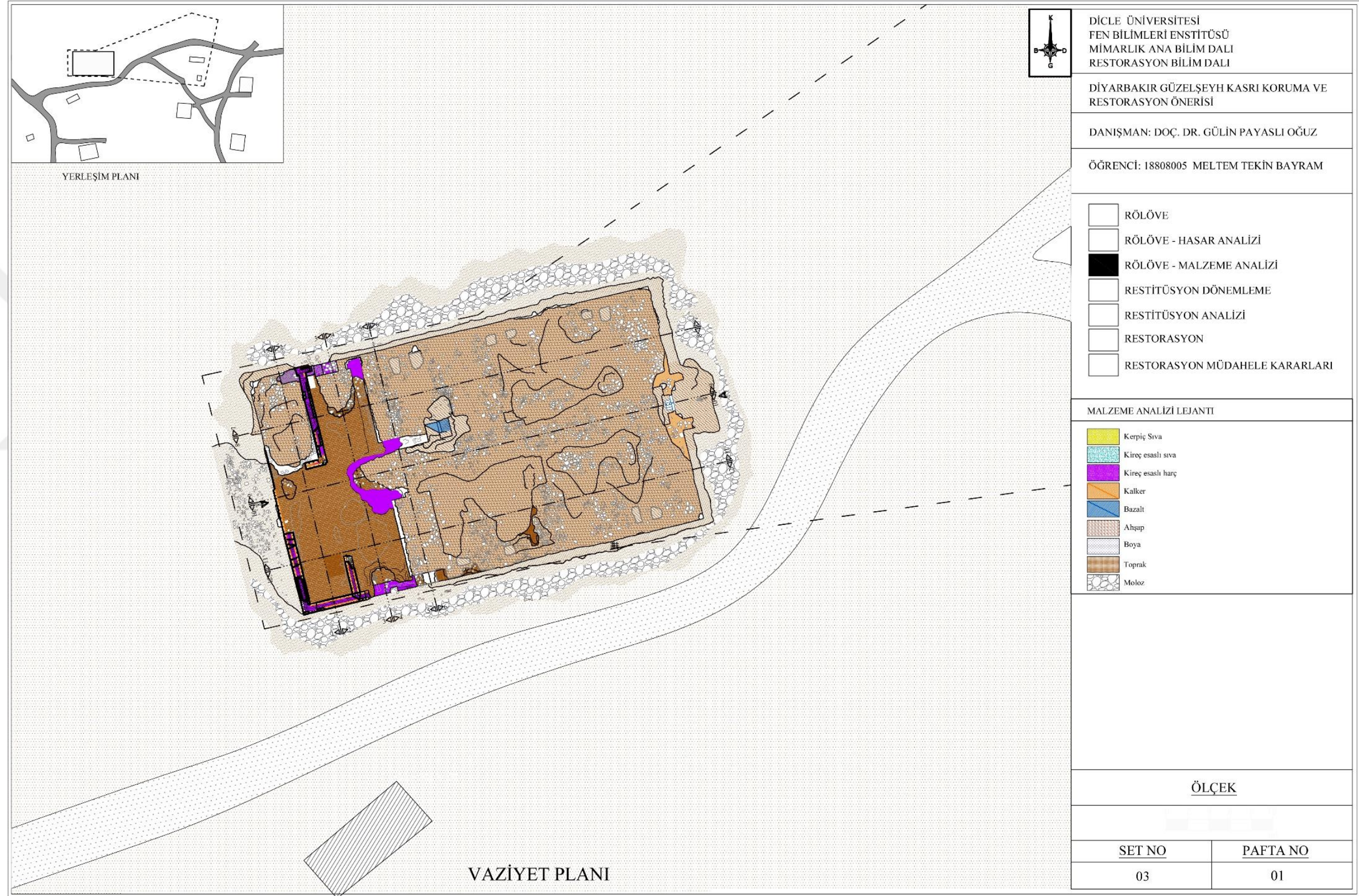
Şekil 4.62 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri

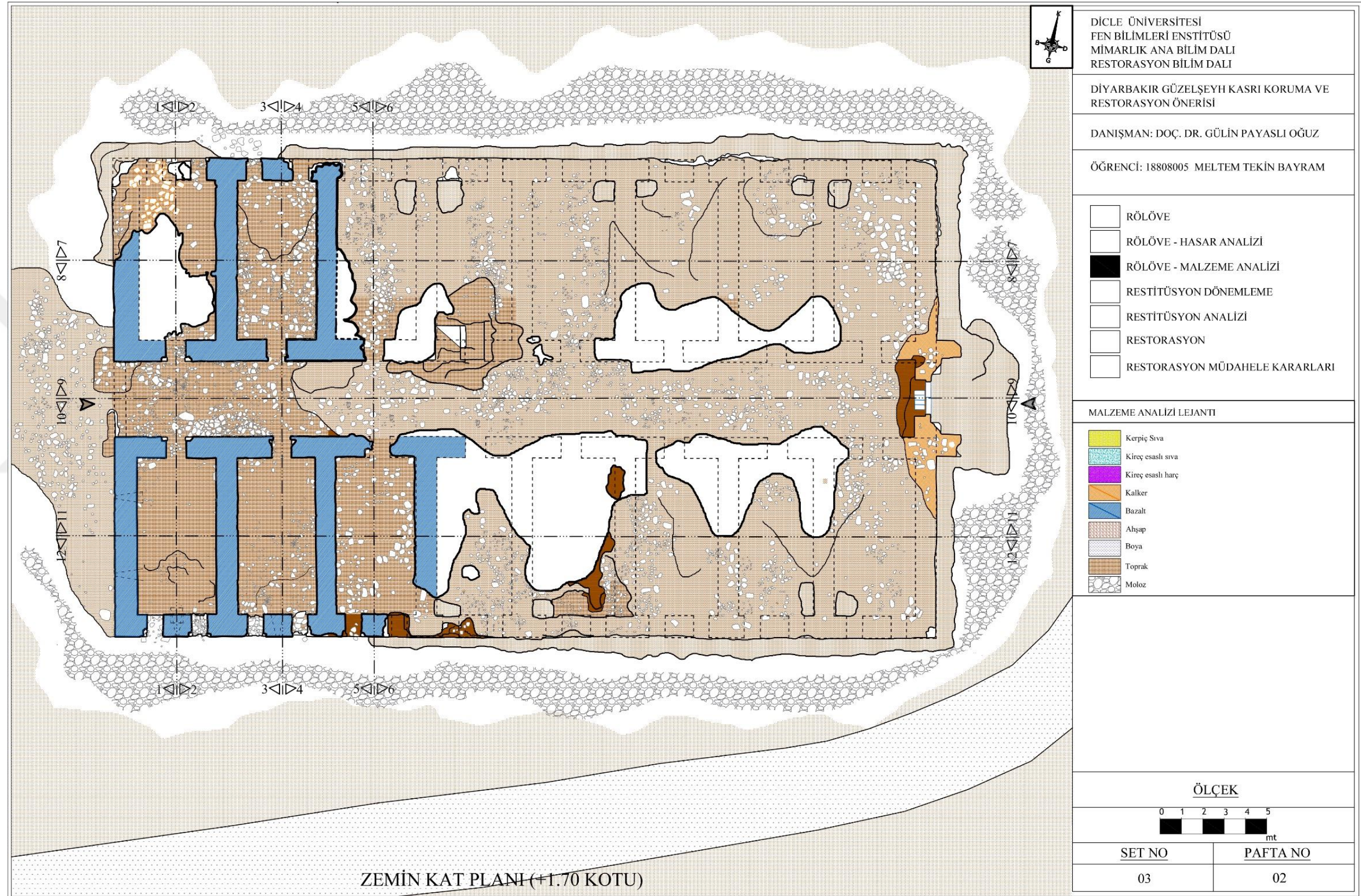
Şekil 4.63 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri

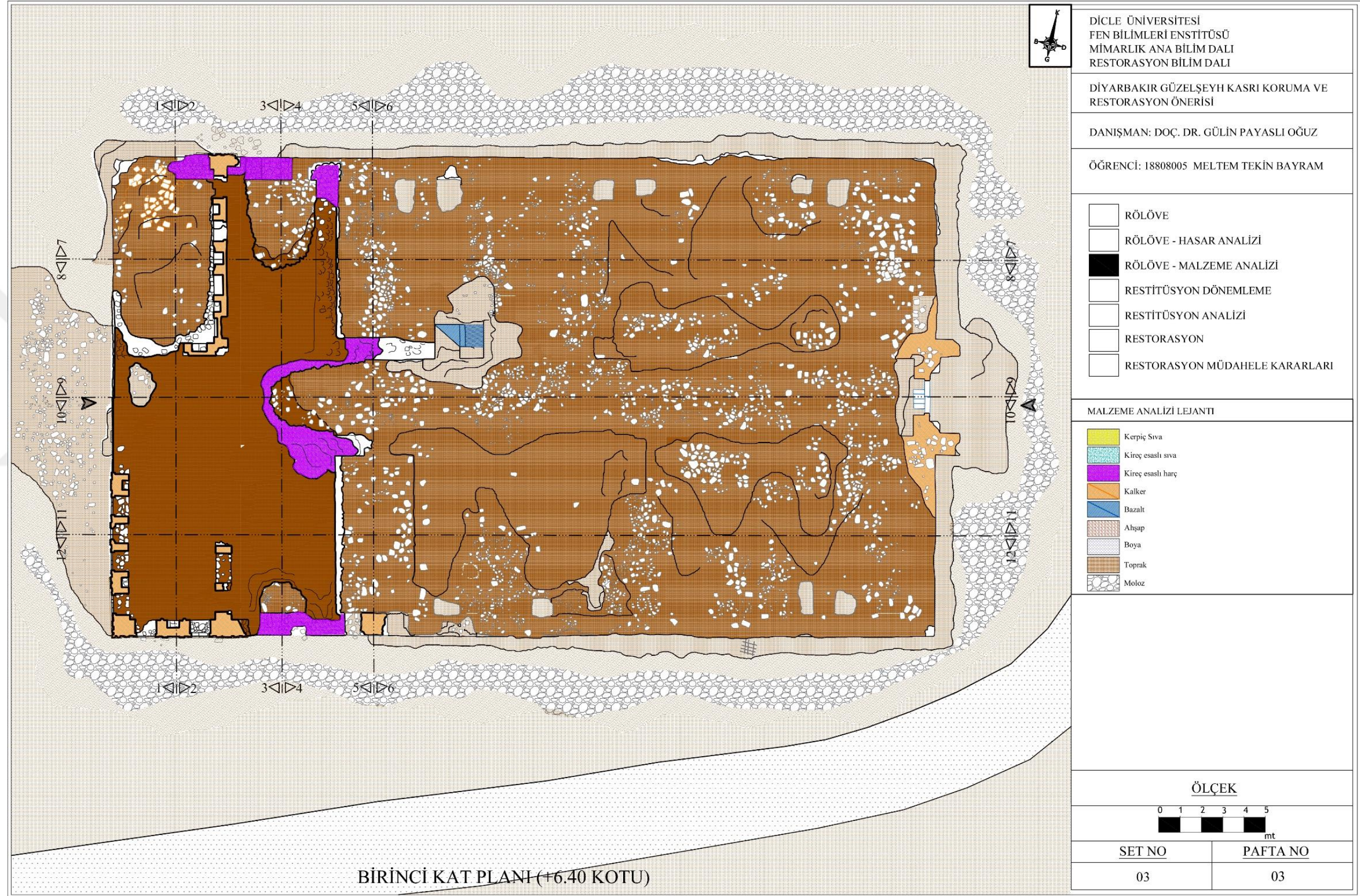
Şekil 4.64 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Hasar Analiz Çizimleri

Şekil 4.65 Vaziyet Planı, Malzeme Analiz Çizimleri

Şekil 4.66 Zemin Kat Planı, Malzeme Analiz Çizimleri

Şekil 4.67 Birinci Kat Planı, Malzeme Analiz Çizimleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

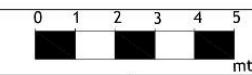
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

MALZEME ANALİZİ LEJANTİ

- ☐ Kerpiç Siva
- ☐ Kireç esaslı sıva
- ☐ Kireç esaslı harç
- ☐ Kalker
- ☐ Bazalt
- ☐ Ahşap
- ☐ Boya
- ☐ Toprak
- ☐ Moloz

ÖLÇEK

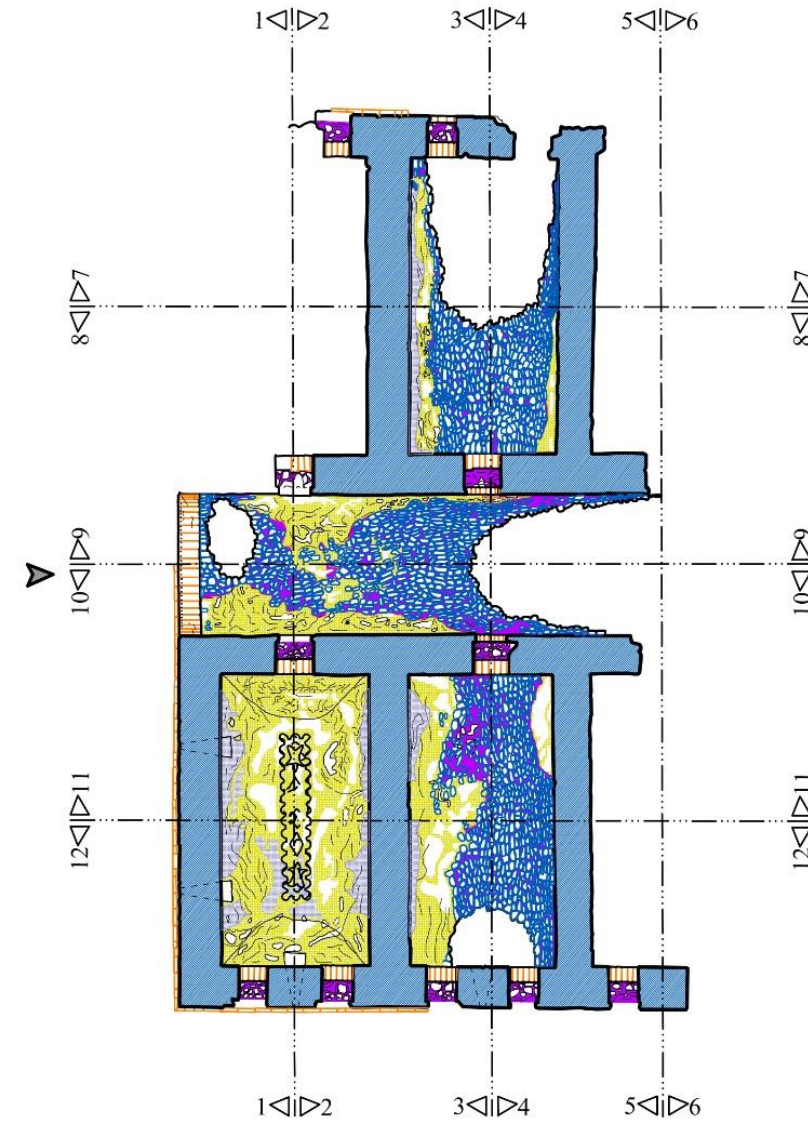

SET NO

PAFTA NO

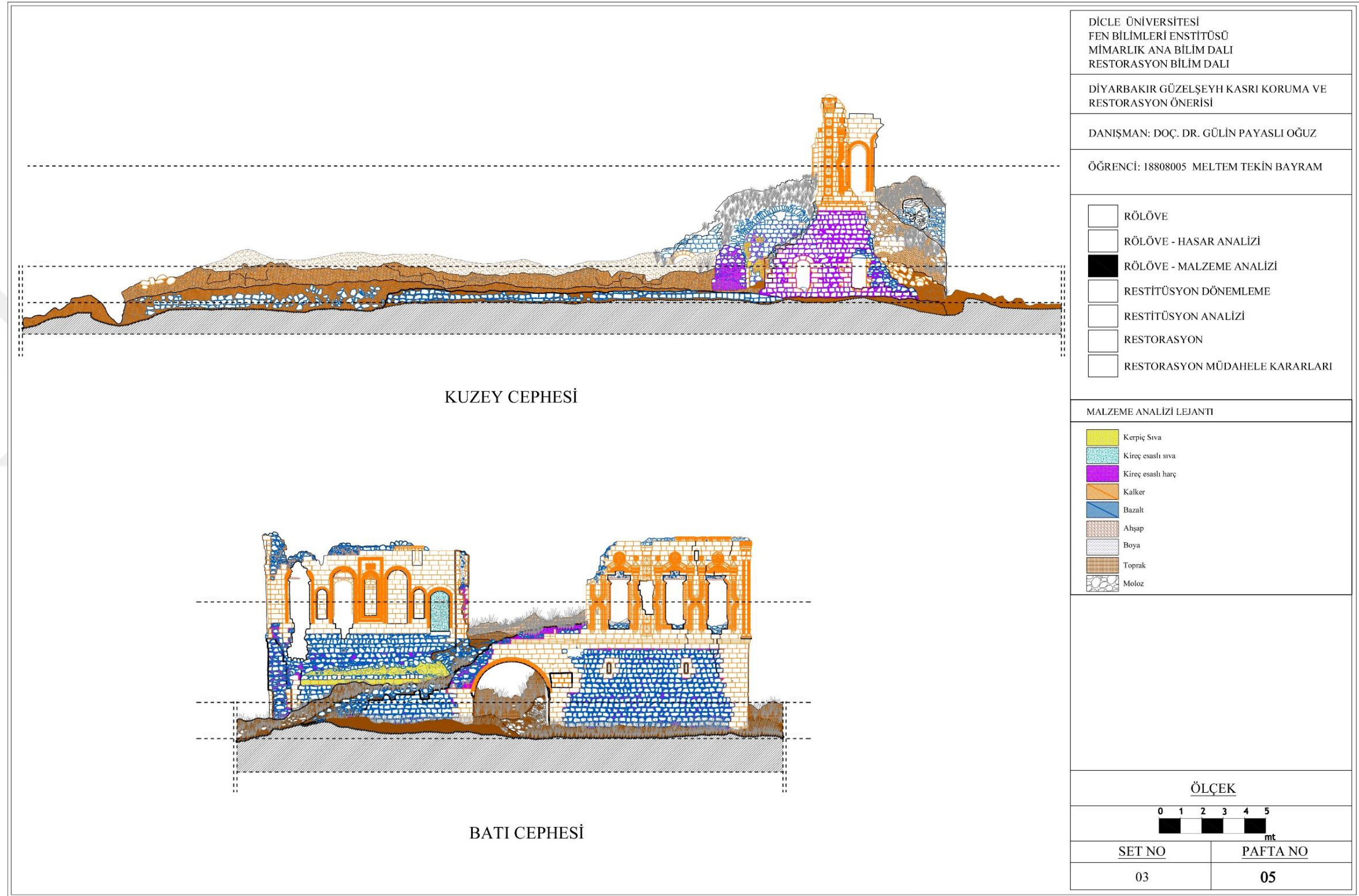
03

04

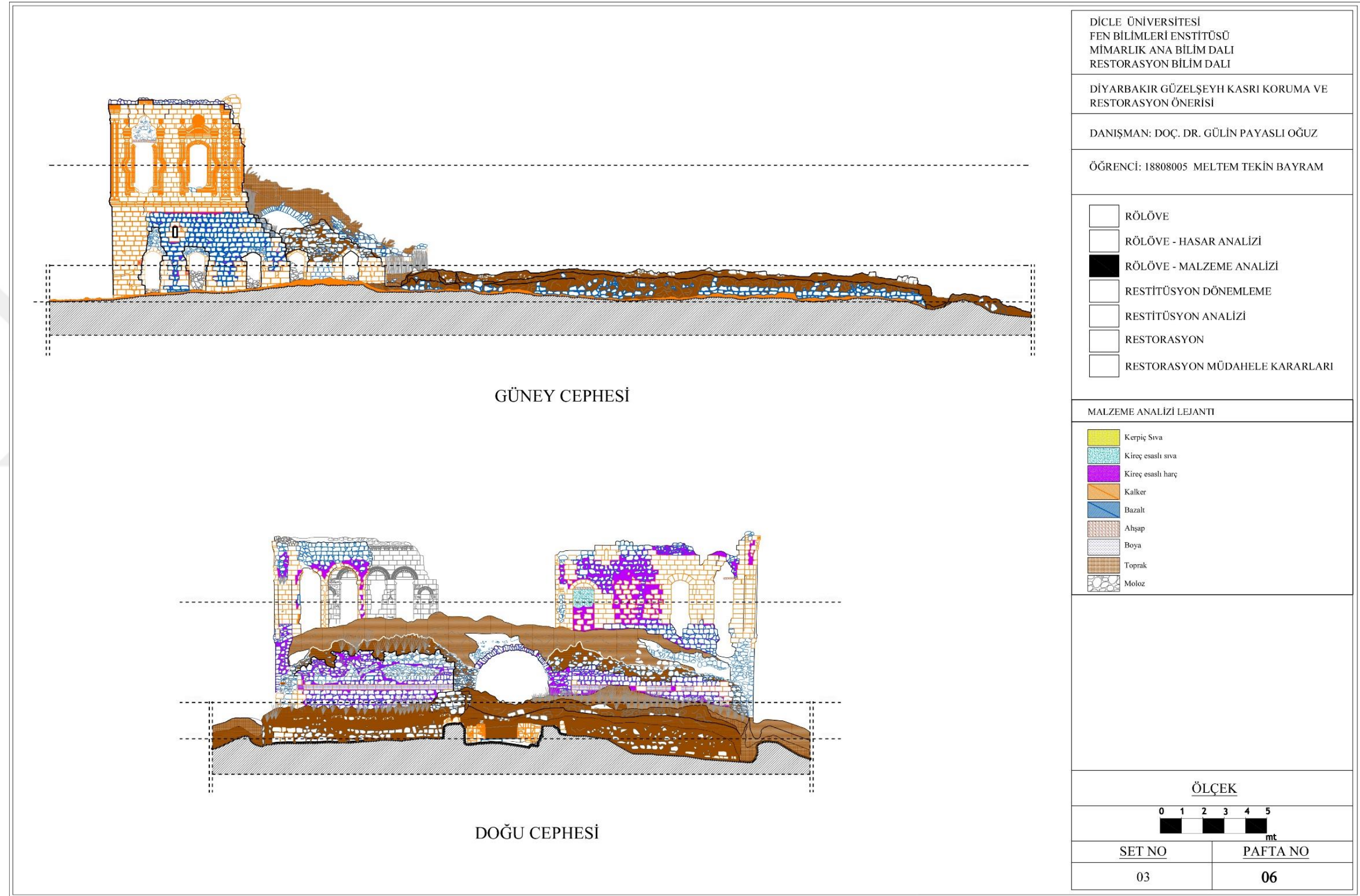

TAVAN PLANI (+1.70 KOTU)

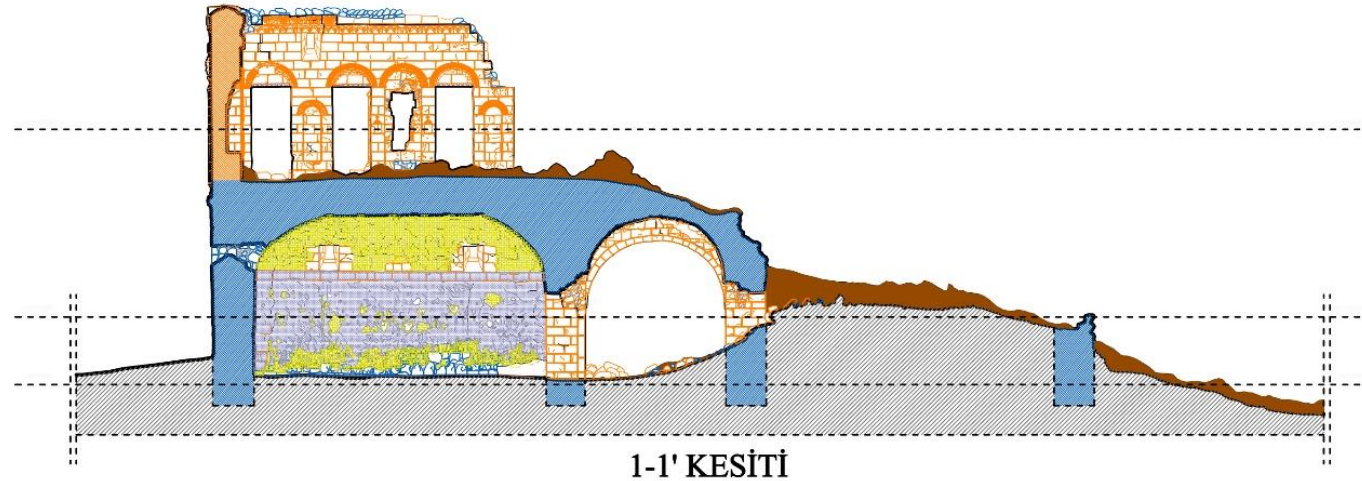
Şekil 4.68 Zemin Kat Tavan Planı, Malzeme Analiz Çizimleri

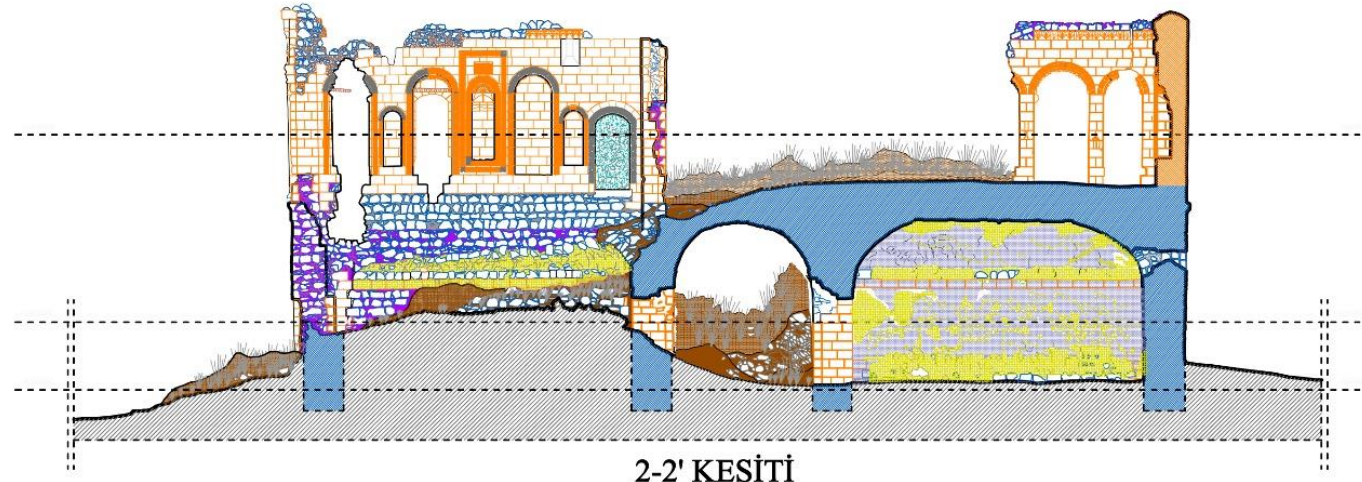
Şekil 4.69 Kuzey ve Batı Cephesi, Malzeme Analiz Çizimleri

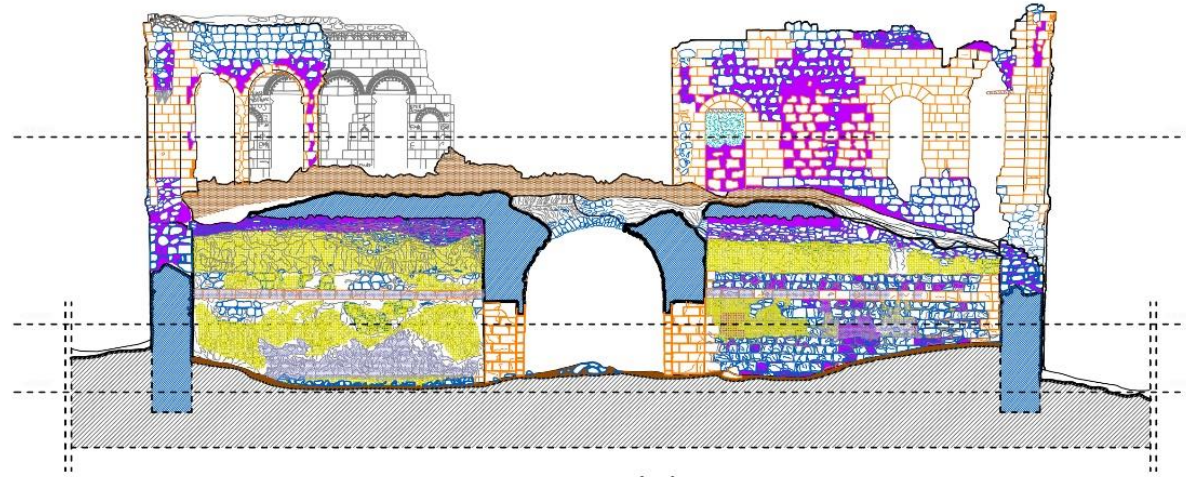
Şekil 4.70 Güney ve Doğu Cephesi, Malzeme Analiz Çizimleri

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

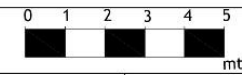
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

MALZEME ANALİZİ LEJANTİ

- ☐ Kerpiç Siva
- ☐ Kireç esaslı sıva
- ☐ Kireç esaslı harç
- ☐ Kalker
- ☐ Bazalt
- ☐ Ahşap
- ☐ Boya
- ☐ Toprak
- ☐ Moloz

ÖLÇEK

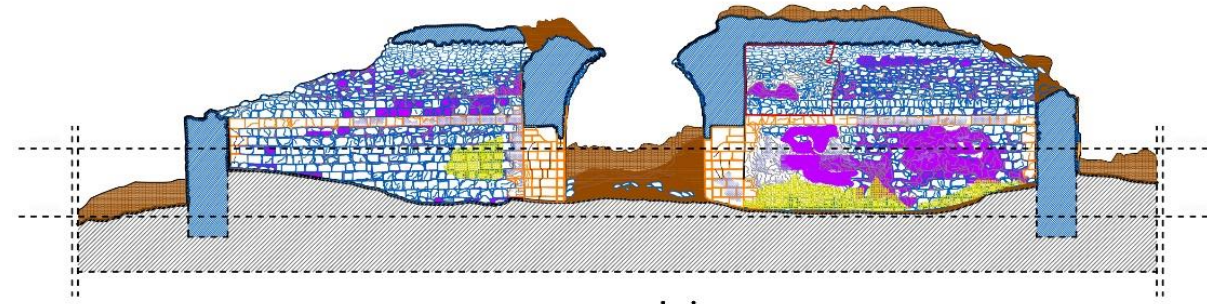
SET NO

PAFTA NO

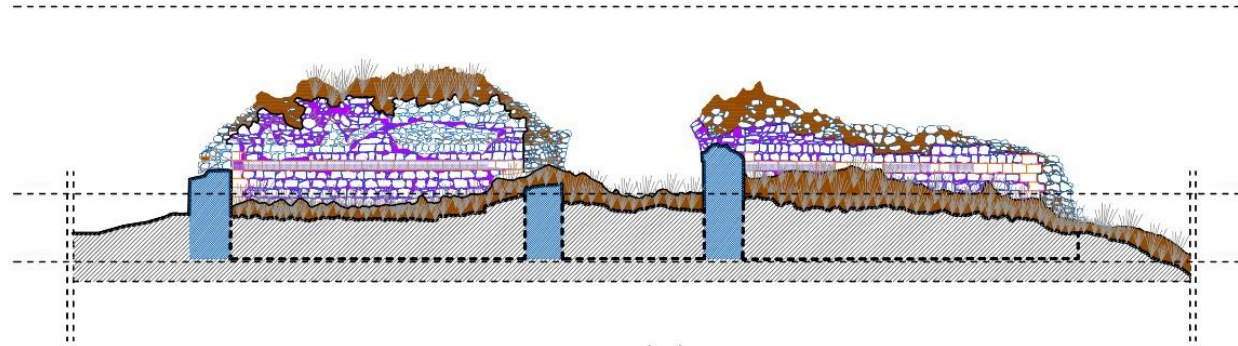
03

07

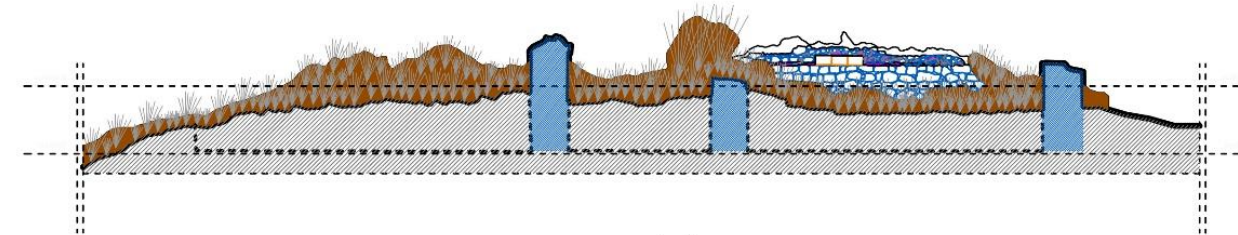
Şekil 4.71 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri

4-4' KESİTİ

5-5' KESİTİ

6-6' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

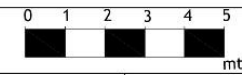
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

	RÖLÖVE
	RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
	RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
	RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
	RESTİTÜSYON ANALİZİ
	RESTORASYON
	RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

MALZEME ANALİZİ LEJANTİ

	Kerpiç Siva
	Kireç esaslı sıva
	Kireç esaslı harç
	Kalker
	Bazalt
	Ahşap
	Boya
	Toprak
	Moloz

ÖLÇEK

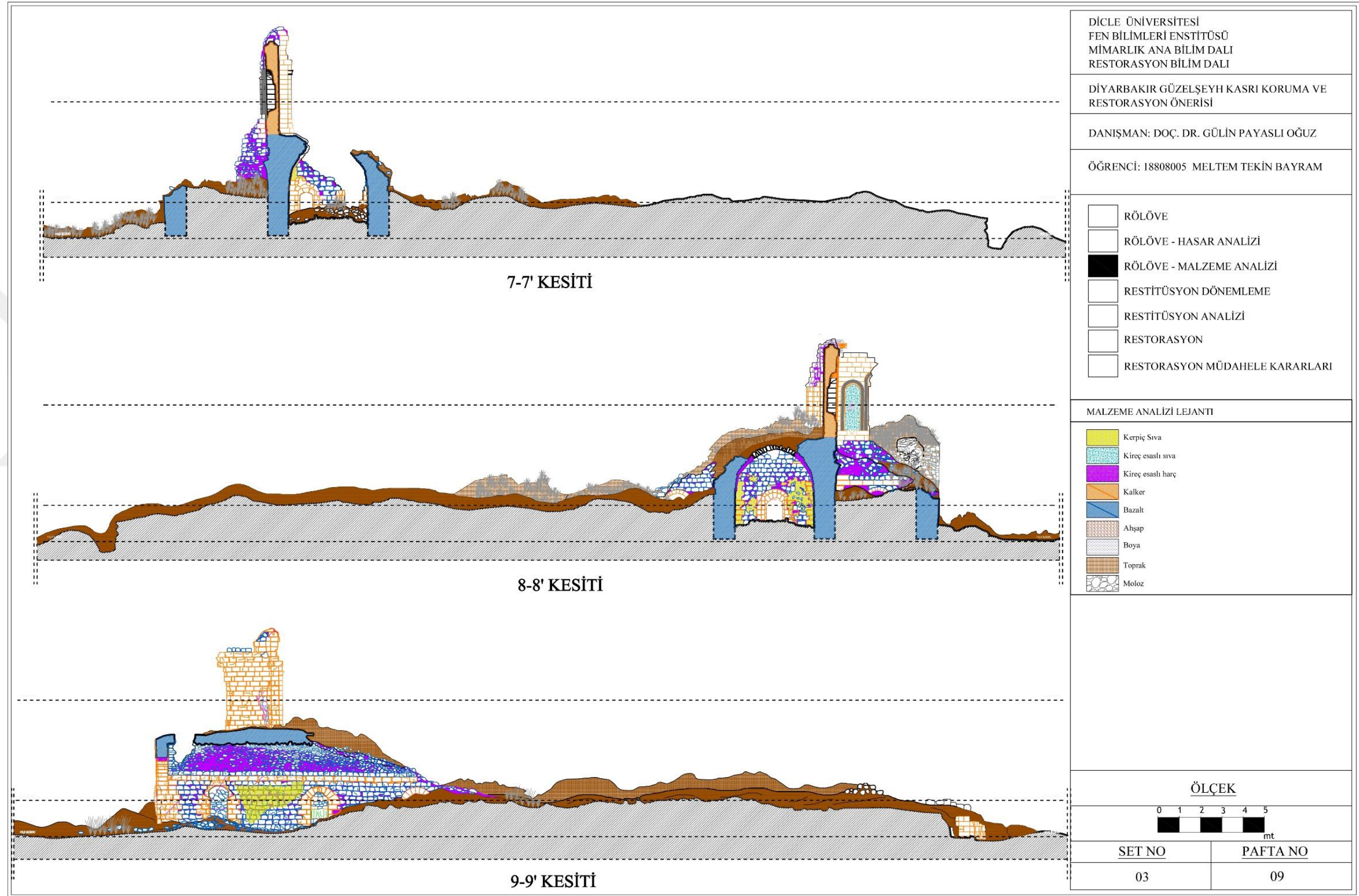
SET NO

PAFTA NO

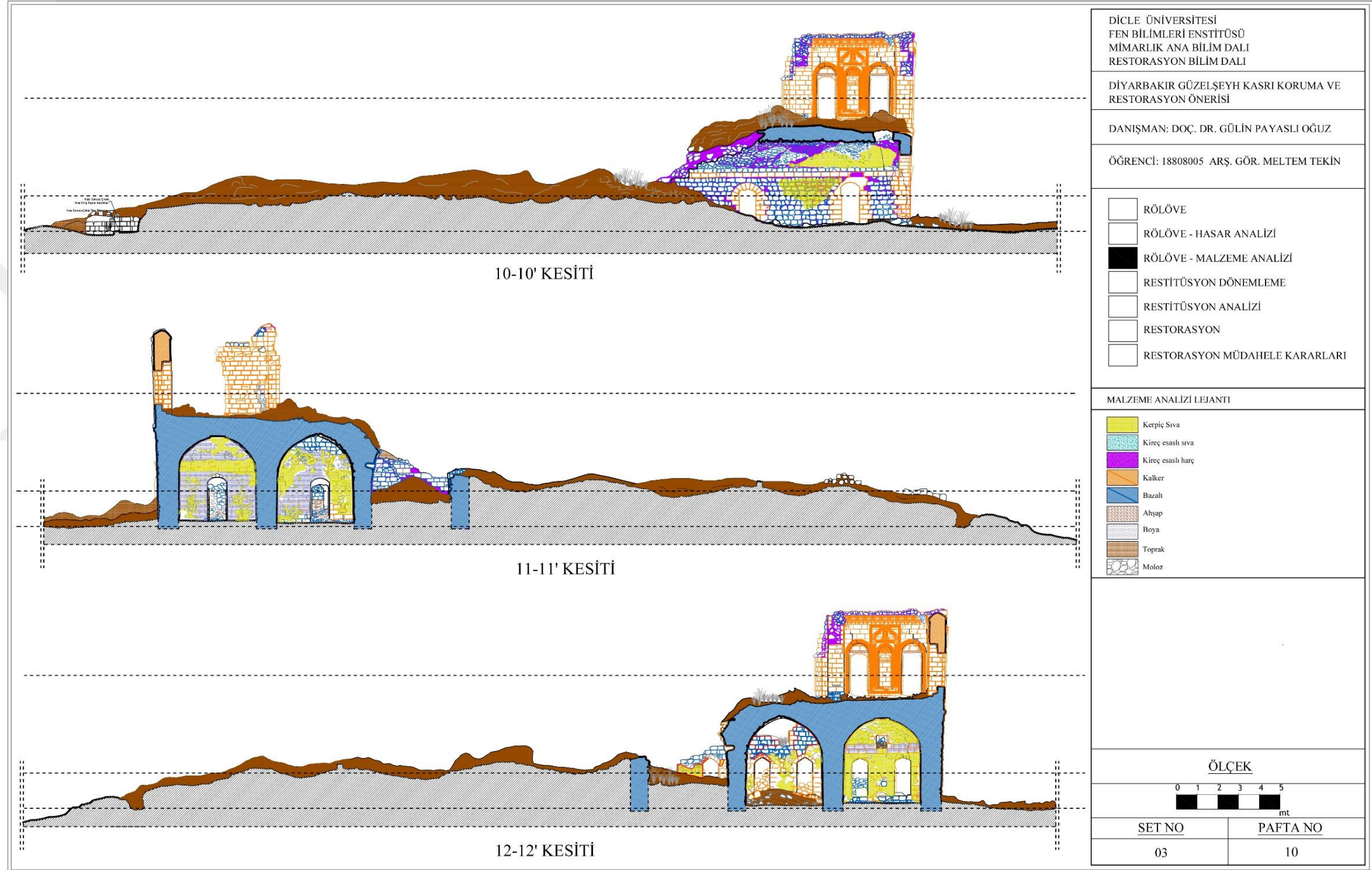
03

08

Şekil 4.72 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri

Şekil 4.73 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri

Şekil 4.74 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Malzeme Analiz Çizimleri

5. RESTİTÜSYON

Tarihi yapılar, inşa edildikleri dönemin ihtiyaç ve estetik kaygısı göz önünde bulundurularak tasarlanmaktadır. Zamanla kullanılmayan, terkedilen yapılar değişikliğe uğratarak tekrar kullanılabilmekte ya da metruk durumda bırakılıp yıkılmaktadır. Bu yapıların ilk tasarım biçimleri ve dönemsel eklerinin tespit edilebilmesi için arşiv kayıtları, yapının bir kısmı veya kalıntısı varsa izler, fotoğraf, çizim, yakın civardaki aynı üslup ve dönemde yapılmış örnekler, sözlü ifadeler vs. ele alınarak oluşturulmuş çizimlere restitüsyon denilmektedir (Ahunbay 2014).

İyi durumda ama dönemsel eklere sahip, tamamı yıkılmış veya kalıntı şeklindeki tarihi yapıların rölöveleri çizilerek mevcut izler, görsel veriler ve sözlü kaynaklar kayıt altına alınır. Görsel veri veya mevcut izlerden biri yoksa yapıldıkları dönem, inşa edildikleri bölge, malzeme, üslup, tasarlayan ve inşa eden kişiler vs. gibi bilgiler toplanarak karşılaştırmalı çalışma yapılır. Sonuç olarak çalışılan tarihi yapıların dönemsel değişimlerini bulmak, özgün durumunu tespit etmek, belgelemek ve bunu restorasyon çizimleri için temel olarak kullanmak restitüsyon çalışmasının ana amacıdır.

Diyarbakır Çınar ilçesinde yer alan Güzelşeyh Kasrı'nın restitüsyon çalışması, büyük bölümü yıkılmış yapının, mevcut izleri yok olmadan eski belge, fotoğraf ve sözlü ifadeleri birlikte kullanarak dönemsel analiz ve restitüsyon analizi olarak ele alınmıştır. Restitüsyon çizimleri, restorasyon projesine kaynak oluşturmak için hazırlanmıştır (Bkz. Bölüm 5.4).

5.1 Dönemsel Analiz Çalışması

Türk İslam mimarisinde yönetici (hükümdar yada beyler) kesimin büyüklüğünü, ihtişamını gösteren kasırlar, mimarlık ve sanat tarihi açısından önemli bir konuma sahiptir. Kasır, köşk, saray, kale gibi binalar, hükümdar veya beylerin evleri olmaları açısından benzerlik göstermektedir (Çoruhlu, 2001).

Şemsettin Sami'nin Kamus-ı Arabi adlı Arapça-Türkçe sözlüğünde kasır ve köşk kelimelerinin ilk anlamı “*taştan ma'mul edilen hısn, hisar, kal'e*” iken ikinci anlamı “*dört köşeli ve üstü musattah kargir bina*” olarak geçmektedir (Jaradat, 2020). Celal

Esad Arseven, köşkü “*bağ ve bahçe içinde nezaretli yazlık ev*”, kasrı ise “*içerisine girilmesi müşkül muhafazalı köşk*” şeklinde tanımlamaktadır (Arseven, 1325). Doğan Hasol, köşkü “*açıklık yerde, bahçe içinde yapılmış çoğu yazın kullanılan süslü ev, villa*” olarak tanımlarken, kasrı “*savunmalı hükümdar sarayı (şato) veya büyük köşk*” şeklinde açıklamaktadır (Hasol, 1993). Sedad Hakkı Eldem’e göre 19. yüzyıla kadar kasır, köşk ve konak kavramlarının aynı anlamda kullanıldığı ve yönetim biriminin konut yapıları anlamı taşıdığı ifade edilmektedir (Eldem, 1974). Köşk için ufak ve mütevazı sıfatlarını kullanılırken, kasır için daha iddialı ve önemli bina şeklinde bir betimleme yapılmaktadır (Eldem, 1969).

Diyarbakır ve Mardin illerinde, varlıklı ailelerin mevsimlik kullanım için kent merkezi dışında, bahçe içinde, suya yakın konumlarda inşa ettirdikleri, tek veya iki katlı gibi özelliklere sahip Diyarbakır Köşkleri ve Mardin Kasırları mevcuttur (Çağlayan, 2010; Bekleyen vd., 2004). Güzelşeyh Kasrı, bölgeye hâkim bir tepe üzerinde yer alan, sürekli kullanılan, farklı özelliklerdeki malzeme ve yapım tekniklerinden oluşan dönemsel eklere sahip, yüklendiği eğitim, yaşam, konaklama gibi işlevleri açısından kasır ve köşk yapılarıyla benzerlik göstermemektedir.

Kasır isminin, yapıda oturan Şeyh Kasım Efendi’nin bölgede söz sahibi ve güçlü olmasından dolayı yapıya atfedildiği düşünülmektedir. Yörede, önemli şahsiyetlerin evlerinin konak veya kasır olarak anılması, sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kasır kelimesi ile birlikte kullanılan Güzelşeyh ifadesinin, yapının yer aldığı Gelensu Mezrası’nın Kürtçe dilinde karşılığı olan Gozelşêx kelimesinden Türkçeye çevrilmiş olması muhtemeldir.

Yapının inşa edildiği kesin tarih ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat yapının; Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerinde yer alması, farklı dönemlere ait yapım tekniklerini bulundurması, kullanılan malzeme çeşitliliği ve yüklendiği farklı işlevlerin, ilçe'deki diğer anıtsal yapıların; dönemleri, malzemeleri, konumları ile ilişkilendirilerek ve resmî belgeler ile desteklenerek bir inceleme yapıldığında, Güzelşeyh Kasrı’nın yapımında dönemsel farklılıkların olduğu ve işlev değişikliği yaşadığı sonucuna varılmaktadır. Hem bazaltın hem kalkerin bölgede bulunması, yapıda her iki malzemenin kullanılmasını anlaşılır kılmaktadır. Fakat bölgede, bu iki

malzemenin, aynı dönemde bir yapı üzerinde Güzelşeyh Kasrı'nda olduğu şekliyle, uygulanmış haline rastlanmamıştır. Zemin kat ve üst kattaki pencere ve kapı açıklıklarının farklılığı, cephe düzenindeki tasarımsal farklılıklar günümüzde bile göze çarpan bir detaydır. Bunun yanı sıra zemin katın bazalt yığma duvar kalınlığı 95-105 cm aralığında iken, üst katın duvar kalınlığı 60-80 cm aralığında değişmektedir. Alt katın duvar örgüsünün moloz, üst katın düzgün kesme taştan olması; alt katın üst örtüsü tonoz iken üst katın ahşap kirişlemeli olması, zemin kat ile üst katın farklı dönemlerde yapıldığını destekler niteliktedir. Bu durum, yapının ilk inşa döneminde bazalt moloz taş ile tek katlı olarak yapılmış olduğunu düşündürmektedir.

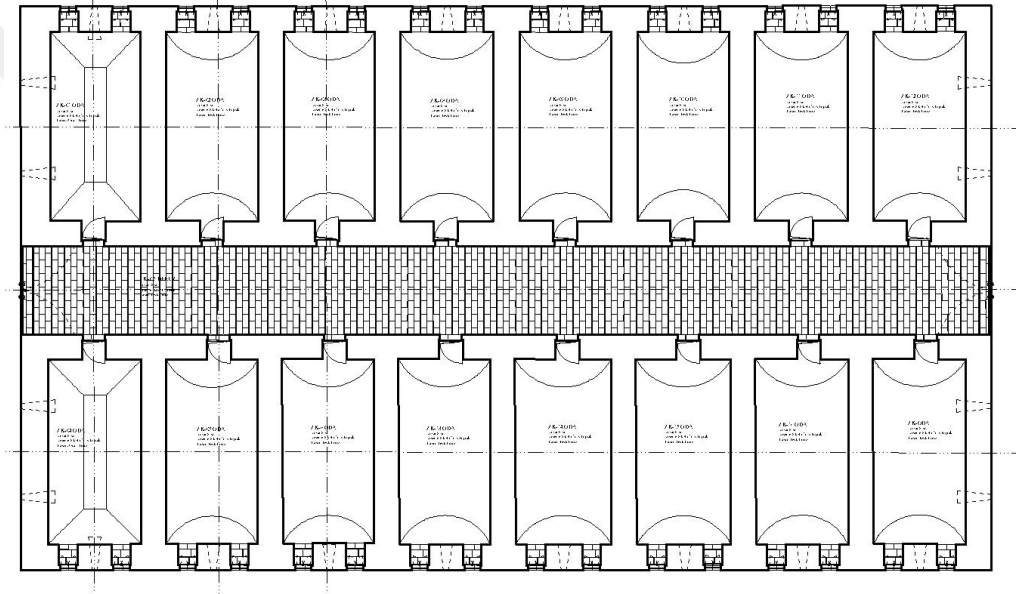
Hangi işlev için inşa edildiği konusunda yapılan araştırmalarda; DKTVKKBK Arşivinde bulunan 1989 yılında başlayan tescil işlemleri yazışmalarında, yapının han olarak kullanıldığı yazmaktadır (Bkz. EK 3). Bu doğrultuda yapının ilk dönem, han yapısı olarak inşa edildiği düşüncesini destekleyecek veriler araştırılmıştır.

Kent merkezlerinde, kervan yolları üzerinde inşa edilen, yolcuların malları ve binek hayvanları ile birlikte konakladıkları, çok fonksiyonlu yapılara **Han, Menzilhane** denilmektedir. Ayrıca mal üretiminin ve ticaretinin yapıldığı bu yapılar, isimlerini üretilen mallardan almaktadır (Eryavuz, 2002). Selçuklu dönemi hanları çok fonksiyonlu konaklama ve ticaret yerleri iken, beylikler döneminde daha küçük yapılar olan menzilhane olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Dönemi'nde 15. yüzyılın başlarında karşılaşılan Menzilhaneler, kervan yolları üzerinde inşa edilen ve şehir içindeki hanlara göre daha mütevazı ve az birimli yapılar olarak görülmektedir (Güreşsever, 1974).

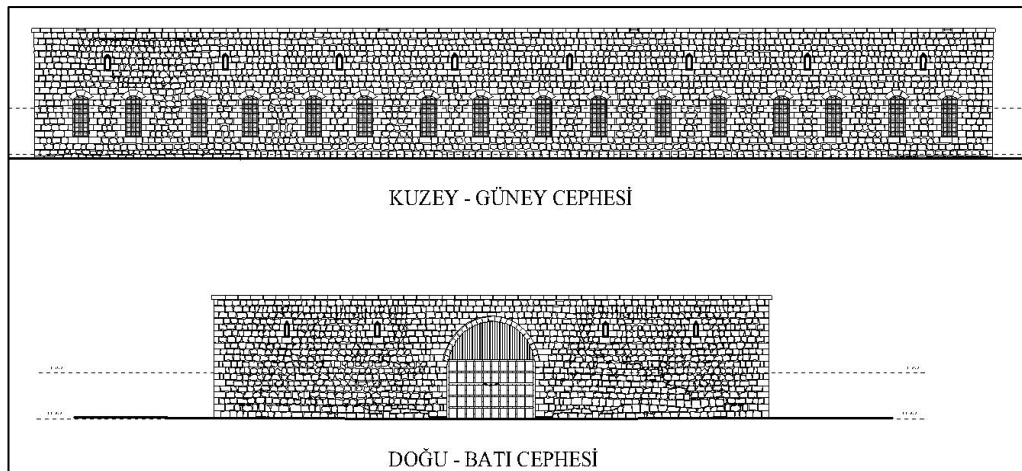
Çınar, Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan yolu güzergahı üzerinde yer almaktadır. Yol üzerinde yer alan bir pınarın yanına han yapılmasıyla ilçenin Hanakpınar olarak anılması ilçede hanların varlığını göstermektedir (Abakay ve Abakay, 2015) (Bkz. Bölüm 3.3). Ayrıca ilçedeki han yapılarına, 1615-1620 yıllarında Diyarbakır'da valilik yapan Dilaver Paşa döneminde de rastlanmaktadır. Paşanın kendi adına yaptırdığı Dilaver Hanı, Tarihi Diyarbakır-Viranşehir Kervan Yolu üzerinde yer alıp, yanı başında aynı isimle bir köprü ve değirmen yer almaktadır. Bu bölge, aynı zamanda yöre halkı tarafından Han Mevkisi olarak da bilinmektedir (Yıldız ve vd., 2015).

Günümüze sadece kalıntıları ulaşan hanın, moloz yapım tekniğine sahip bazalt malzeme ile yapıldığı görülmektedir (Bkz. Bölüm 3.4.3). Aynı malzeme ve örgü tekniğinin kullanılmasından ötürü, Güzelşeyh Kasrı'nın da, Dilaver Hanı ile aynı dönemlerde yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Güzelşeyh Kasrı çevresindeki tarihi yapılar (Köprüler, Dilaver Hanı, Değirmenler) incelendiğinde, bu yapılarda 17. yüzyıla kadar sadece bazalt malzeme kullanılarak inşa edildikleri görülmüştür.

Bu veriler doğrultusunda, Güzelşeyh Kasrı'nın **ilk dönem yapısı** olarak düşünülen bazalt taş kullanılarak inşa edilen zemin katının, 17. yüzyılda ve han/menzilhane olduğu söylenebilir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.2).

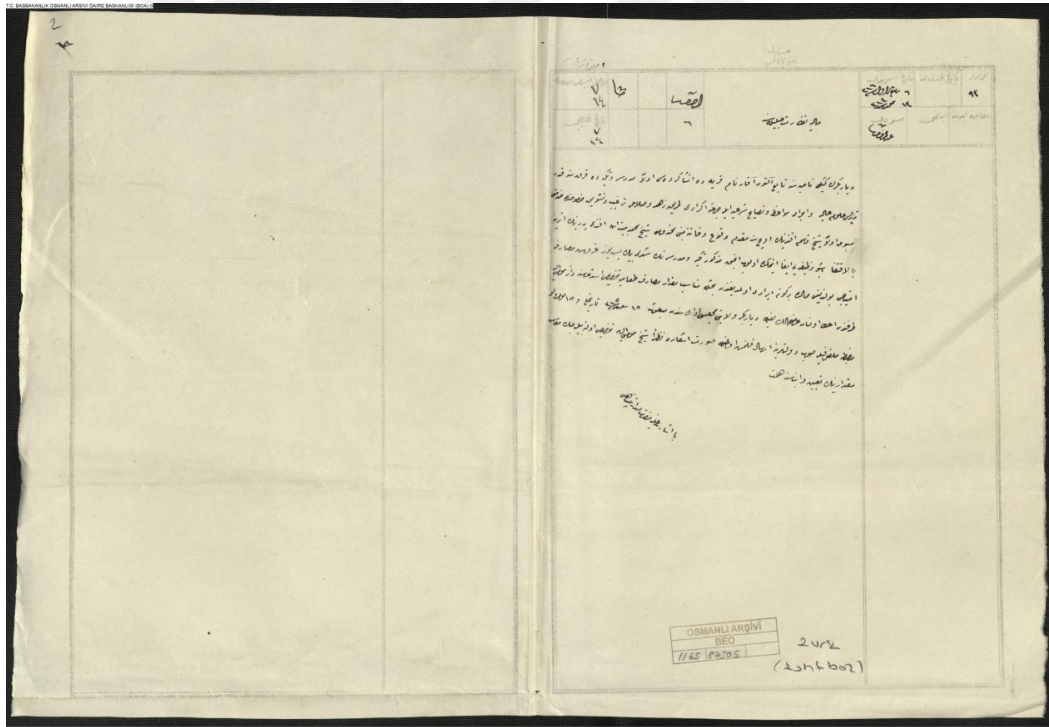
Şekil 5.1 Restitüsyon 1. Dönem zemin kat planı çizimi

Şekil 5.2 Restitüsyon 1. Dönem Cephe çizimleri

Bölgedeki medrese geleneği, Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda bölgeye hâkim olmasından sonra başlamıştır (Yıldız ve vd., 2015). Bazı kaynaklara göre Şeyh Hasan Nurani'nin hocasının padişaha yazdığı mektup sonucunda, Sultan Abdülmecid Han'ın (1839-1861) emriyle Aktepe Köyü'nde, tekke ve medrese inşa ettirdiği geçmektedir (Haspolat, 2011) (Bkz. Bölüm 3.4.7).

Bu dönemle ilgili ulaşılan en eski belge, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan edinilen 25 Temmuz 1898 tarihli BEO.1165/87305,1 sayılı belgedir. Belge, dönemin Diyarbakır İdari Meclisi'nden Şeyh Kasım Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmed Beytullah Efendi tarafından istenilen ta'amiye tahsisi hakkındadır (Şekil 5.3). Belgedeki bilgilere istinaden, Altunakar Köyü'nde yer alan yapının, Şeyh Kasım Efendi tarafından **medrese** ve **tekke** olarak inşa edildiği ve burada 40 yıl dini tedrisat verdiği geçmektedir.

Şekil 5.3 Şeyh Mehmed Beytullah Efendi tarafından Diyarbakır İdari Meclisi'nden istenilen ta'amiye tahsisi hakkındaki Osmanlı belgesi, 1898 (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri)

Belgenin çevirisi; Diyarbakır'ın Kiki Nahiyesine bağlı Altunakar Köyü'nde medrese ve tekke inşa eden Şeyh Kasım Efendi burada yaklaşık 40 sene dini eğitim vermiş ve buradaki Kürtlere nasihat ve vaazlarda bulunmuştur. 1895'te (belgedeki 3 sene

öncesine atfen) şeyh vefat edince bu görevi, oğlu olan Şeyh Mehmed Beytullah Efendi devam ettirmiştir. Fakat bu kurumların herhangi bir geliri olmadığından mali sorunlar yaşanmıştır. Şeyh Mehmed Beytullah Efendi bu yüzden Diyarbekir İdare Meclisi'ne dilekçe yazmıştır. Talep ettiği yardım miktarı aylık 1.500 kuruştur. Diyarbekir İdare Meclisi ise dilekçeyi merkeze göndermiş. Burada da dilekçe ilgili talebin yerine getirilmesi hususunda sadaret makamından Maliye Nezareti'ne havale edilmiştir (Çeviren: Dr. Öğr. Üyesi Serhat Aras TUNA), (Bkz. EK 2).

1895 yılında vefat eden Şeyh'in, 40 yıl kadar eğitim verdiği bilgisine göre, eklenen yapının 1855'ten önce inşa edildiği düşünülmektedir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri). Farklı kaynaklara göre, yapının medresesine vakfedilen bir kitabın arka sayfasında 1871 tarihinin yazılı olduğu ve bu tarihten önce inşa edilmiş olduğu söylenmektedir (Yıldız ve vd., 2015).

Muhtemelen büyük hasar gören veya terkedilen ilk dönem yapısı, o dönemde yöredeki medrese-tekke faaliyetlerinin aktif olması (Bkz. Bölüm 3.4.7) sebebiyle medrese ve tekke olarak, devlete hizmet adına veya farklı nedenlerle yörede söz sahibi olan şeyh ailesinin mülkiyetine verilmiş olabilir. Kalker taşının kullanımı ile kapsamlı onarım gören zemin kata ek olarak, şeyhin yaşam alanı olarak kullanılan birinci kattaki bölümün, aynı dönemde eklenmiş olduğu düşünülmektedir. Mevcut durumda büyük bölümü yıkılmış yapının; zemin katında kabayonu bazalt ve inceyonu kalker malzeme birlikte yer alırken, birinci katın üç cephesinin tamamında inceyonu kalker, bir cephesinde ise inceyonu kalker ve kabayonu bazalt birlikte bulunmaktadır. Bu sebeple alt ve üst katta kullanılan kireç taşlarının boyutları, renkleri, yıpranmışlıkları gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda, alt katın onarım gördükten sonra, aynı dönemde üst katın da eklendiği düşüncesini güçlendirmektedir. Ayrıca zemin katın döşemesinde tonoz kullanımı, duvarlarda kerpiç esaslı sıva izleri ve kabayonu bazalt kullanılarak yapılan moloz taş duvar tekniği görülürken, üst katta; ahşap kirişlemenin olması, niş içlerinde kireç esaslı sıva kullanımı, inceyonu kireç taşı kullanılarak yapılan sandık duvar tekniği ve üst kata ulaşmayı sağlayan sarmal yapıdaki merdivenin açıkta kalması, bu iki katın farklı dönemlere ait olduğu savını desteklemektedir.

Yapıyı inşa eden, 1895 yılında vefat eden Şeyh Kasım Efendi'nin mezarının bulunduğu türbe, yakınlarda yer alıp, bölgede bulunan inceyonu kalker malzeme kullanılarak yapılmıştır (Bkz. Bölüm 3.4.8).

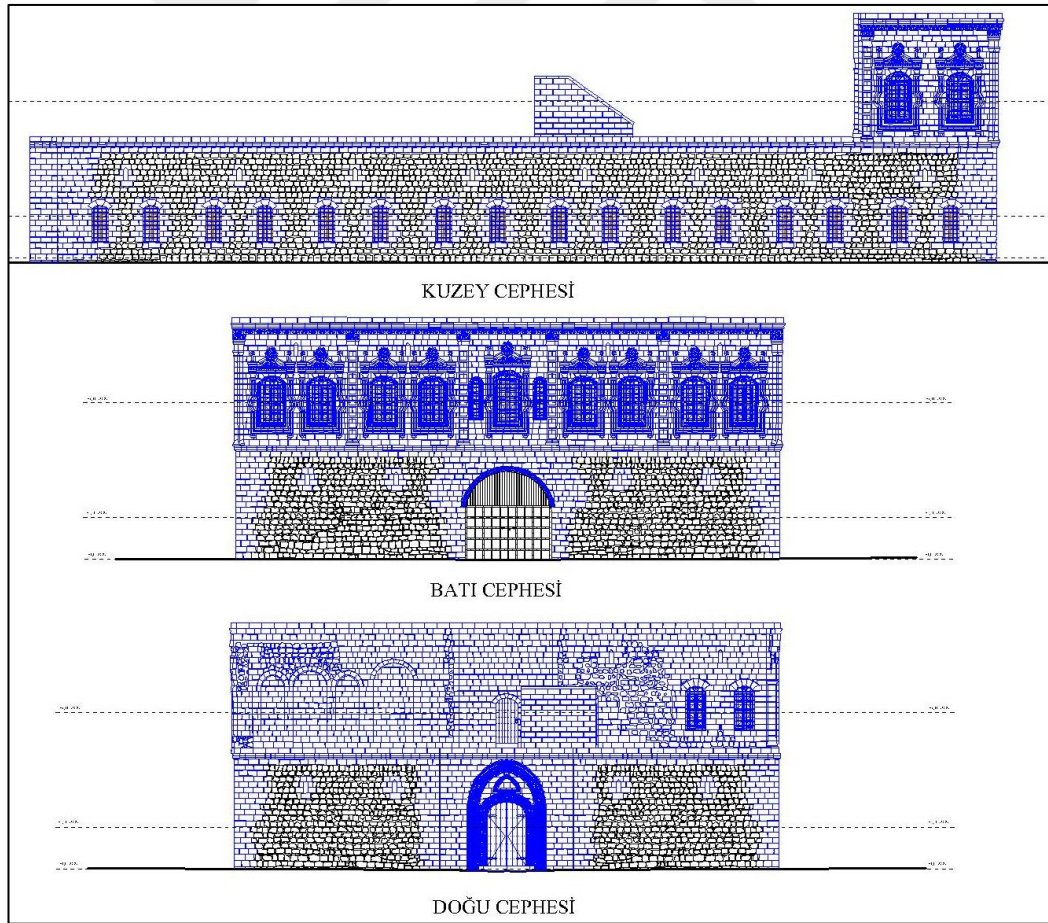
Medrese; İslam tarihindeki eğitim ve öğretimin verildiği kurumların genel adına denilmektedir (Bozkurt, 2003). Medreseler, devlet yöneticileri, varlıklı aileler ve zengin ulemanın desteğiyle alimlerin ilmi ve fenni alanlarda ders vermesi amacıyla inşa edilmektedir. Osmanlı döneminde medrese, sıbyan mektebi özelliğinin yanında ilk, orta, lise, yüksek okul ve üniversite eğitimine denk sistemiyle, gelişmiş bir altyapıya ve mimariye sahiptir (İpşirli, 2003). Medrese mimarisinin ilk dönem örneklerinden tipik dört eyvanlı şemada; avlunun dört tarafında birer eyvan, yanlarında talebe ve müderris odaları bulunmaktadır. Girişteki eyvan derslik, kible yönünde olan eyvan mihrap nişine sahipse, mescit olarak kullanılmaktadır. İlk dönem örneklerinde görülmemesine rağmen sonraki dönemlerde hela, hamam gibi birimlere ve derslik duvarlarında ocak nişlerine rastlanmaktadır. Anadolu'da görülen medrese yapıları, kapalı veya açık avlulu tasarlanmasının yanında revak sistemi, çeşme ve minare olması itibarıyla zengin örneklerle sahiptir (Orman, 2003).

Tekke; 'Dayanmak, dayanılacak yer' anlamına gelen tekke kelimesine, Osmanlı hakimiyetine girmiş topraklarda rastlanmaktadır. 16. yüzyıldan sonra tekke yapılarında artış olduğundan isim bilinir bir duruma gelmiştir (Clayer, 2000). Tekke; bir tarikat adına açılan, müritlerin ve dervişlerin toplandıkları, zikir ettikleri, günlük ihtiyaçlarını karşılayabildikleri, misafirlerinde konaklayabildiği durumlar için inşa edilen veya açılan yapılar olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 1977). Kent merkezleri ve kervan yolları üzerinde inşa edilen tekkelerde, tasavvuf ilminin görülmesi dışında han, imaret, kervansaray ve medrese hizmetleri de görülmektedir (Kara, 2011). Tekke mimarisinin yerel özellikler göstermesi ve bölgeden bağımsız ele alınamamasından dolayı, çok çeşitli plan tipleri görülmektedir. Dört eyvanlı şemaya sahip planlar, avlu etrafında sıralanan tekke birimlerinin olduğu örnekler, türbeye bitişik birimlerin olduğu plan tipleri bulunmaktadır. Tekke yapılarında; ibadet, eğitim, ziyaret, barınma, beslenme ve temizlenme eylemlerinin yapılabildiği birimler mevcuttur. Çoğunlukla ibadet ve eğitim eylemleri aynı mekânda yapılmaktadır (Tanman ve Parlak, 2011). İşlev şemasındaki bu birimlere medrese yapılarında da rastlanmaktadır. Tekkeler;

kişinin ruhunu terbiye etmeye, kemale erdirmeye çalışırken, medreseler; ilmi ve fenni konularda kişiyi eğitmektedir.

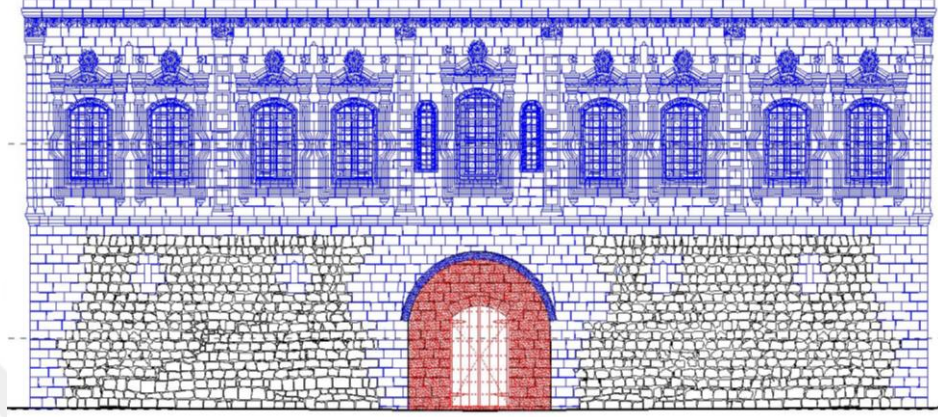
Medrese ve tekke yapılarının fonksiyonları ve bulundurdıkları birimler göz önünde bulundurulduğunda, Güzelşeyh Kasrı'nda ibadet, eğitim, ziyaret, barınma işlevlerinin yapılabileceği mekanlar bulunurken; hela, hamam, ocak nişi gibi mimari plan elemanlarına rastlanmamıştır. Yapının büyük bölümü yıkılmış ve toprak altında olduğundan bu birimlerin varlığı anlaşılmamaktadır. Ancak, ileri dönemlerde yapılacak kazılar sonucunda bu bilgiye ulaşılabilir.

İkinci dönem yapısı; 1800'lü yılların ortalarında, kalker malzeme kullanılarak zemin katın kapsamlı onarımı sonrasında, üst katın eklenmesi olarak düşünülmektedir. Bu dönemde yapı yaşam alanı dışında ayrıca **medrese** ve **tekke** işlevlerini yüklenmiştir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4 Restitüsyon 2. Dönem Cephe çizimleri

Üçüncü dönemde, yapının ana formunda mekânsal bir artış gözlenmemektedir. Fakat Batı cephesinden yapıya girişi sağlayan, yarım daire kemerli kapı boşluğunun iç kısmına, bazalt kullanılarak yapılan ara duvar ve basık kemerli küçük boyutlu kapı geçişinin 1890'dan önce eklendiği, mevcut izlerden ve eski belgelerden anlaşılmaktadır (Şekil 5.5), (DKTVKBK Arşivi).

Şekil 5.5 Restitüsyon 3. Dönem Batı Cephesi çizimi

5.2 Restitüsyon Çalışmasında İzlenen Yöntem

Güzelşeyh Kasrı'nın inşa edildiği tarihten günümüze kadar maruz kaldığı değişiklikleri tespit etmek, mevcut izler baz alınarak eksik kısımların yazılı-çizili-görsel ve sözlü kaynaklardan desteklenerek dönemsel analizlerini belirlemek ve bunu çizime aktararak restorasyon çalışmasına temel hazırlamak, restitüsyon çalışmasının yapılmasındaki ana hedeftir. Yapıya ait özgün öğelerin belirlenip belgelenmesi, çoğunluğu yıkılmış ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan yapının mimari özelliklerinin kaybedilmeden uygun müdahale kararları ile gelecek nesillere aktarılması, kendine has bir tasarımı olan kasrın kayıt altına alınması, kent ve bölge sakinleri için büyük önem taşımaktadır.

Güzelşeyh Kasrı'nın kesin inşa edildiği tarih ile ilgili bir kitabe veya yazılı belgeye ulaşamamıştır. Fakat, yapı üzerindeki mevcut izler, alt ve üst katta kullanılan malzeme ve yapım teknikleri arasındaki farklılıklar, bölgede yer alan anıtsal yapılar üzerinde yapılan incelemeler, resmî belgeler ve araştırmalar, yapının günümüzdeki durumuna 3 dönemde yapılan değişikliklerle geldiğini göstermektedir. İlk dönem; 17. yüzyılda moloz taşın kullanımıyla inşa edilen zemin kat, ikinci dönem; 19. yüzyılda

kireç taşının kullanıldığı zemin katın bir kısmı ve birinci katın tamamı, üçüncü dönem 1989 öncesi batı girişine yapılan küçük boyutlu kapı olarak düşünülmektedir.

Mevcut durumda iki katlı olan kasrın zemin katında medrese bölümü, birinci katında yaşam alanı bulunmaktadır. Diyarbakır Müze Müdürlüğü'nün yaptığı araştırma kazısı sonucu çıkan kalıntılar ve tescil fişindeki eski fotoğraflara dayanarak, zemin katın kuzeyinde sekiz oda, güneyinde sekiz oda bulunmakla birlikte, kuzey yönünde batı kapısından girildiğinde dördüncü, doğu kapısından girildiğinde beşinci odada, birinci kata çıkmayı sağlayan sarmal yapıda merdiven bulunmaktadır. Merdiven, medrese bölümünün damına çıkmaktadır. Damdan, yapının birinci katında yer alan iki köşk odasına ve odalar arasındaki aralığa geçilmektedir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6 Yapıda yapılan lokal kazılar sonucu çıkan duvar ve merdiven kalıntıları

Çalışmanın bu bölümünde, kaynaklar içerdiği bilgilere göre gruplandırılmış olup restitüsyon projesinin hazırlanmasında tüm bu bilgi ve belgeler kullanılmıştır. Güzelşeyh Kasrı'nın restitüsyon çalışmasına yön veren kaynaklar aşağıdaki biçimde sıralanmıştır.

5.2.1 Yapıdan gelen izle elde edilen bilgiler

- Varlığı kesin bilinenler (özgün kısımlar); Yapı alanında yapılan ölçüm ve gözlemler sonucu çizilen rölöve projesi vasıtasıyla elde edilen bilgilerdir.
- Yapıdan gelen mevcut izlere ve yazılı kaynaklara göre yapılan tamamlamalar; Alanda yapılan gözlemler sonucu tespit edilen izler ve yazılı kaynaklar kullanılarak elde edilen bilgilerdir.

5.2.2 Yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen bilgiler

- İzi olmayıp yapıdan gelen verilerle yapılan tamamlamalar; Yapıdaki benzer birimlerden karşılaştırma yapılarak elde edilen bilgilerdir.
- Yazılı kaynaklar kullanılarak yapılan tamamlamalar; Yapıda izi olmayıp, eski fotoğraf, belge ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilerdir.

5.2.3 Benzer örnek ve karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgiler

- Benzer örnek ve karşılaştırmalı çalışmalar doğrultusunda yapılan tamamlamalar; Yapı ile yakın dönemlerde inşa edilmiş, aynı bölgede bulunan örnekler, benzer malzeme ve yapım tekniği kullanılan yapılarla karşılaştırma yapılarak elde edilen bilgilerdir.

5.2.4 Mimari gereklilik

- Mimari gereklilik sebebiyle yapılan tamamlamalar; Yapının özgün öğelerine zarar vermeden kullanım açısından eksik olan elemanların yapılmasıdır.

5.3 Yapının Restitüsyon Çalışmasında Kaynak Kullanımı

Güzelşeyh Kasrı, incelendiğinde yıkılma sonucunda mekân sayısında azalma görülmektedir. Yapının üst katının doğuya bakan köşelerinde dışlar bulunmaktadır. Bu dışlar, geniş aile yapılarındaki kullanıcıların olası mekân artırma girişimleri için yapıyı büyütmeye yönelik bırakılmaktadır. Kasrın birinci katının güneydoğu köşesinde, pencere etrafındaki dış ve iç çerçevenin bir parçası bulunmaktadır. Ayrıca kuzeydoğu noktasındaki duvar parçasına bitişik kalın gövdeli bir sütun yer almaktadır. BK-01 ve BK-02 numaralı odaların doğu duvarlarında simetrik bir dizilimin olmaması, kapatılmış alanların bulunması, üst katın inşası esnasında fikir değiştirildiğini düşündürmektedir (Şekil 5.7).

Şekil 5.7 Yapının tamamlanmadığını gösteren duvar parçaları

Yapı girişler, zemin kattaki mekânlar, birinci kattaki mekânlar ve cepheler olmak üzere dört bölümde detaylı şekilde ele alınmıştır.

5.3.1 Girişler

Yapı, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zemin katta dehlize açılan doğu ve batı girişleri bulunmaktadır.

5.3.1.1 Doğu girişi

Yapının doğu cephesinde yer almaktadır. Yapıda yapılan lokal kazılar sonucunda kapı, eşik ve döşeme kalıntılarına ulaşılmıştır. Kapı eşiğinde iki adet inceyonu bazalt taş kullanılmıştır. Eşik kot olarak döşemeden yüksekte bulunmakta ve eşiğe paralel olacak şekilde inceyonu bazalt taşlar döşemeye dizilmiştir (Şekil 5.8), (Bkz. Bölüm 5.4).

Şekil 5.8 Lokal kazılar sonucu ortaya çıkarılan eşik ve döşeme

İç bükey biçiminde tasarlanan kapının mevcut taşlarının yüzeylerinde erime, aşınma, kabarma gibi bozulmalar olduğundan kullanılan motifleri belirlemek oldukça zor olmaktadır (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 Doğu girişi kalıntıları

DKTVKKBK Arşivi'nden alınan tescil belgesinde, 1989 yılında çekilen fotoğraflarda doğu girişi ve detaylarıyla ilgili bilgiye ulaşılmaktadır. Gösterişli olan cephe batıda olmasına rağmen doğu cephedeki giriş, tezyinatı ve ihtişamıyla yapının ana girişi olduğunu açıkça göstermektedir. Taç kapı, sivri kemerli dört sıra bordür ile iç bükey biçiminde kademeli olarak yapılmıştır. Sivri kemerli alınlıkla nihayetlenen bölümde, basık kemerli bir kapı girişi ve üzerinde çift merkezli tudor kemerli niş biçiminde bir öge yer almaktadır (Şekil 5.10).

Şekil 5.10 1989 yılında çekilmiş doğu girişi fotoğrafı (DKTVKKBK Arşivi)

Niş olarak tanımlanan alan içinde muhtemelen yapının kitabesi bulunmaktaydı. Niş kemeri üzerinde sonsuzluk biçiminde stilize edilmiş motifler yer almaktadır. Dış bordür; sade, az kıvrımlı silme biçimindedir. İç bordürler, palmet ve rumi motiflerinin stilize edilmiş farklı uygulamaları şeklinde tezyin edilmiştir. İç bordür, diğerlerinden farklı olarak her iki tarafta birer sütunce üzerine oturmaktadır. Sütunce kaide, gövde ve başlıktan oluşmaktadır. Gövde bölümünde girift biçiminde zencirek motifî tezyin edilmiştir. Gövdeden sarmal bir silme ile geçilen başlıkta, palmet ve rumi motifleri yer almakta ve tekrar sarmal bir silme ile başlık sonlanmaktadır. Başlık üzerinde çerçeve içine alınmış bitkisel motifleriyle tezyin edilmiş tek taş bulunmakta ve üzeri iç bordür ile devam etmektedir (Şekil 5.10, Şekil 5.11), (DKTVKKBK Arşivi).

Şekil 5.11 Sivri kemerli bordür, alınlık ve niş (DKTVKKBK Arşivi)

Kapı girişinin basık kemeri ve çerçevesi, birbirine geçmeli bitkisel motiflerin stilize edilmiş hali olan kıvrık dallı palmet ve rumi motifleri ile tezyin edilmiştir. Taşlar sonsuzluk biçiminde stilize edilmiş bir silme ile sonlandırılmıştır. Taç kapı, kalker malzeme kullanılarak yapılmıştır (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 Taç kapı tezyinatının detay fotoğrafları (DKTVKKBK Arşivi)

5.3.1.2 Batı girişi

Yapının, batı cephesinin orta kısmında yer almaktadır. Girişin yarım daire kemberi günümüzde mevcut olup, kemer yayı stilize edilmiş palmet ve rumi motifleri ile inceyonu kalker üzerine tezyin edilmiştir. Kullanım amacı belirsiz olmakla birlikte, birinci katın yaşam olarak kullanılması, merdivenin girişe yakın konumda bulunması ve sözlü kaynaklar neticesinde; bu girişin harem, doğu girişinin selamlık olarak işlevlendirilmesi gelen kişileri farklı kapılara yönlendirmek amacıyla yapılmış olma ihtimallerini güçlü kılmaktadır.

Köyün muhtarından alınan batı girişine ait eski bir fotoğrafta, çevresi ve kemberi için inceyonu bazalt taş kullanılan küçük boyutlu, yarım daire ve basık kemberli bir kapı girişi bulunmaktadır. Kapı ile günümüzde hala ayakta olan yuvarlak kember arası inceyonu kalker malzemeyle örülmüştür. Bu kısım yıkılmıştır. Mevcut durumda büyük kember taşlarının içinde yer alan demir parmaklık yuvaları, iç kısmın sonraki dönemlerde eklendiğini göstermektedir (Şekil 5.13) (Bkz. Bölüm 5.4).

Şekil 5.13 Batı girişinin eski bir fotoğrafı (Kudbettin Altınakar albümünden) ve günümüzdeki durumu

5.3.2 Zemin kattaki mekânlar

Bir kısmı yıkılmış fakat duvar izi mevcut, bir bölümü de ayakta olan kuzeyde üç oda güneyde üç oda bulunmaktadır. İçinde 16 oda ve odalara ulaşmayı sağlayan dehliz birimlerini bulunduran medrese bölümünde, 10 oda ve dehlizin bir bölümü yıkılmış ve zamanla toprak altında kalmıştır. Yapıdaki özgün bölümler; mevcut izler, yapı içinde aynı plan ve göreve sahip karşılaştırma yapılabilecek birimler, resmi belgeler, eski fotoğraf ve sözlü ifadeler medrese bölümünün eksik kısımlarının tamamlanması için yol gösterici olmuştur.

5.3.2.1 Dehliz (ZK-07)

Yapının orta aksında doğu batı yönünde uzanan 3.50 m eninde 38.50 m boyunda ortalama 4.25 m iç yüksekliğe sahip dikdörtgen bir plandan oluşmakta olan dehliz birimine ulaşım, doğu ve batı kapılarından sağlanmaktadır. Dehlizin kuzey ve güney duvarlarında, odalara geçişi sağlayan yarım daire kemerli beş kapı girişi mevcuttur. Kapıların kemer ve çerçevesi inceyonu kalker ile örülmüştür. Yapılan lokal kazı sonucunda çıkan duvar izleri, sözlü ifadeler ve eski fotoğraflara dayanarak toplamda 16 oda ve merdivenin varlığı kesinleşmiştir (Şekil 5.14).

Şekil 5.14 Duvar ve merdiven kalıntıları

Odaların girişlerinin diğer odalar gibi yarım daire kemerli olduğu, 1989 yılında tescil işlemleri için yapılan ilk gözlem sırasında çekilen fotoğraflarda da görülmektedir (Şekil 5.15).

Şekil 5.15 1989 yılında çekilen medrese bölümü fotoğrafı (DKTVKKBK Arşivi)

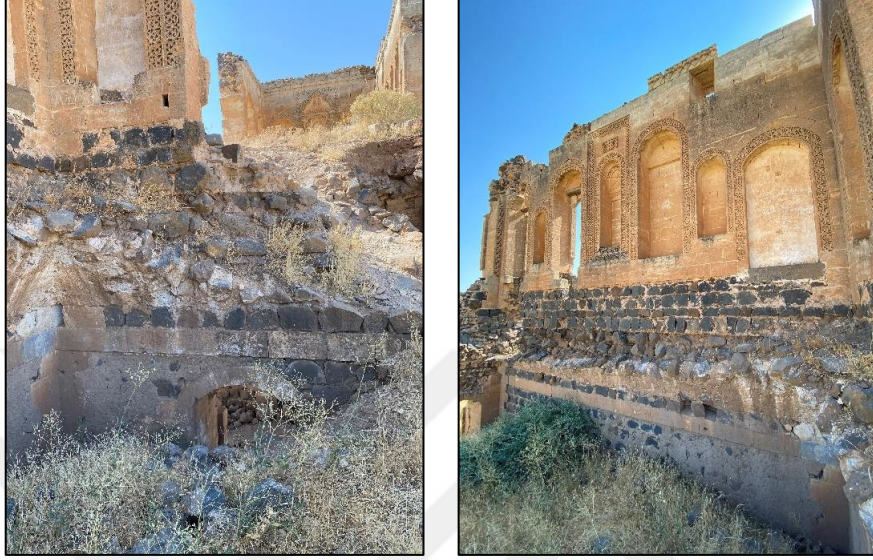
Kuzey ve güney duvarlarının kenarları, kapıların kemer ve çerçevesi, kapı kemerli üzerinde doğu batı yönünde kuşak biçiminde uzanan bölümde, inceyonu kalker kullanılmıştır. Duvar ve kapı arasındaki bölüm ile beşik tonozda kabayonu bazalt malzeme kullanılmış olup üzeri kerpiç esaslı sıva ile sıvandığı, yapıdan gelen izlerde görülmektedir (Şekil 5.16).

Şekil 5.16 Tonoz ve duvar detayları

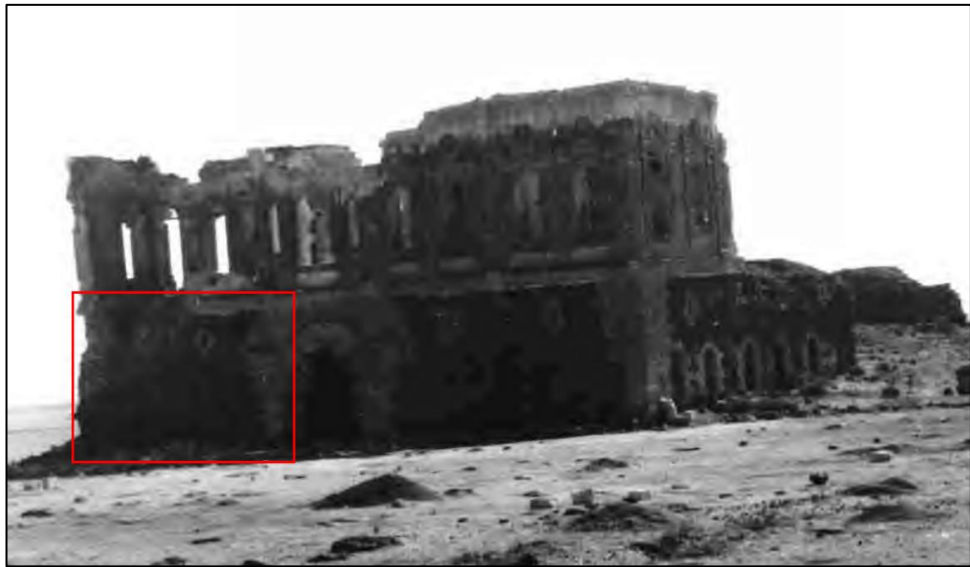
5.3.2.2 ZK-01 numaralı oda

Zemin kat planının kuzeybatı noktasında yer alan odanın, üç duvarının neredeyse tamamı yıkılmıştır. Mevcut izler ve yapıdaki mekanların simetrik dağılımından yola çıkarak odanın üst örtüsünün aynalı tonoz olduğu söylenebilir (Şekil 5.17).

Şekil 5.17 Duvardaki tonoz izleri

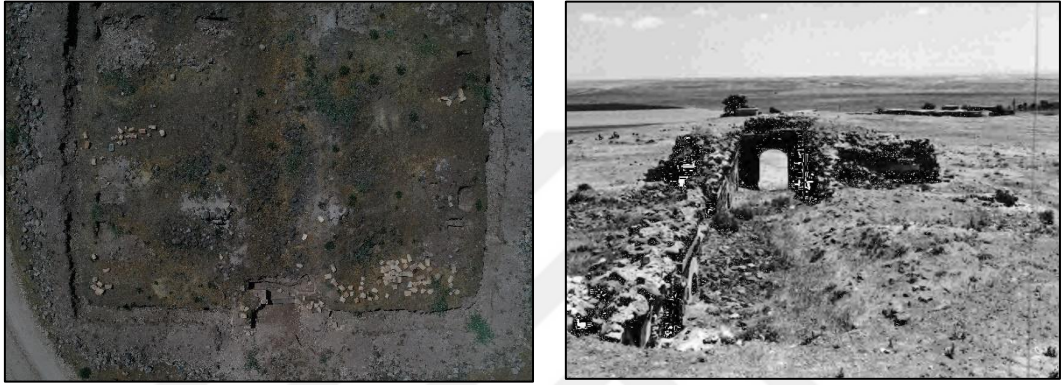
Yapının simetrik bir plan biçiminde tasarlanmış olması, karşısındaki oda ile aynı yer ve sayıda kullanılan yapı elemanlarının varlığı (pencere ve tepe penceresi), odaların büyüklük olarak birbirine yakın olması ve eski fotoğraflardan gelen bilgiler; odanın ZK-04 numaralı oda ile aynı biçimde yapılmış olduğunu göstermektedir (Şekil 5.18).

Şekil 5.18 ZK-01 nolu odanın batı duvarı (DKTVKKBK Arşivi)

5.3.2.3 ZK-03, ZK-06, ZK-08, ZK-09, ZK-10, ZK-11, ZK-13, ZK-14, ZK-15, ZK-16 numaralı odalar

Kuzey ve güney yönünde eşit sayıda sıralanan odalara ait duvar kalıntısı mevcuttur. Odaların girişlerinin ve bazı duvarlarının bütün hali, eski fotoğraflarda görülmektedir. Ayrıca yapıdan gelen iz, birbirine yakın büyüklük, simetrik tasarım, yapı içinde benzer birimlerin olması (ZK-02 ve ZK-05), bu odaların beşik tonozla örtülü ve kuzey-güney yönlerinde içerden sivri dışardan basık kemerli büyük pencerelere ve küçük dikdörtgen tepe penceresine sahip olduğu söylenebilir (Şekil 5.19).

Şekil 5.19 Odaların duvar izlerini gösteren günümüzdeki (Tekin Bayram, 2020) ve 1989 tarihli fotoğrafları (DKTVKBK Arşivi)

5.3.2.4 ZK-12, ZK-17 numaralı odalar

Odalar doğu cephesine denk gelmektedir. Odaların duvar kalıntısı yapılan lokal kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Diğer odalar gibi beşik tonoz üst örtüye, kuzey-güney yönlerinde içerden sivri dışardan basık kemerli büyük pencerelere ve küçük dikdörtgen tepe penceresine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca taç kapının yer aldığı doğu cephesine düşen duvarlarında ZK-01 ve ZK-04 numaralı odalar gibi tepe penceresi olduğu düşünülmektedir (Şekil 5.20).

Şekil 5.20 Doğu cephesinde yapılacak tepe pencereleri

5.3.3 Birinci kattaki mekânlar

Yaşam alanı olarak kullanılan birinci kat, kuzey güney yönünde dikdörtgen biçimde konumlanmıştır. İki köşk odası ve ortalarında geçişi sağlayan aralık bulunmaktadır. Tavan ve duvarların büyük bölümü yıkılmıştır. Doğu duvarında inceyonu kalker ve kabayonu bazalt birlikte kullanılmıştır. Diğer iç ve dış duvarların tamamında inceyonu kalker malzeme kullanılmıştır (Bkz. Bölüm 5.4).

5.3.3.1 BR-01 numaralı oda

Birinci katın kuzeybatısında yer alan 4.00 m eninde, 7.75 m boyunda dikdörtgen planlı bir odadır. Odanın tavanı ve üç duvarının neredeyse tamamı yıkılmıştır. Odaya dair ayrıntılar, 1989 tescil belgesinde yer alan fotoğraflar ve 1989 öncesine ait köy ahalisinden alınan eski fotoğraflarda görülmektedir. Fotoğraflarda görülmeyen bölümlerde ise benzer öge, motif ve simetrik tasarım göz önünde bulundurularak tamamlama yapılmıştır. Tavanda tonoz izi olmadığından, geleneksel ahşap kirişlemeli toprak dam yapılmıştır.

Kuzey duvarında birbirine eş iki pencere ve bir mihrabiye nişi yer almaktadır. Pencere, niş ve sütuncelerde kullanılan taşlara, yapılan lokal kazılarda rastlanmıştır. Eski fotoğraf ve mevcut izler bu taşların kullanım yerini ve yapı elemanlarının sayısını doğrulamaktadır (Şekil 5.21).

Şekil 5.21 Kazı sonrası ortaya çıkan, BK-01 numaralı odanın kuzey iç duvarındaki pencere, niş ve sütuncelerde kullanılan taşlar

Pencerelerin yarım daire kemer ve çerçevesinde, batı girişiyle aynı motifli taşlar kullanılmıştır. Taşların üzeri, stilize edilmiş palmet ve rumi motifleri ile tezyin edilmiştir. Bunun gibi yapının tezyinatının çoğunda sonsuzluk prensibi esas alınmıştır. Pencere kemer içlerinde palmet motifli sarkıtlar mevcuttur. İki pencere arasında mihrabiye nişi yer almaktadır. Eski fotoğraflardan yola çıkarak nişin BK-02 numaralı odadaki mihrabiye nişi ile boyut ve kullanılan motifler itibarıyla büyük benzerlik göstermektedir. Nişin çevresinde pencere ile eş, palmet ve rumi ile süslenmiş dikdörtgen bordür bulunmaktadır. Bordürün içinde, nişin her iki tarafında silindirik sütunce mevcuttur. Kaide üzerinden bir silme ile geçilerek uzanan silindirik gövde bitkisel motifli rumi motifinin bir türü olan ortabağ ile işlenmiştir. Gövdeden bir silme geçilerek kıvrık dallı palmet ve rumiden oluşan başlık ile sütunce sonlanmaktadır. Başlıklar üzerinde bulunan taç ile üç dilimli kemer alınlığa geçilmektedir. Kemer içinde dikdörtgen şeklinde bir levha bulunmaktadır. Üç dilimli kemer ve levha, farklı çeşitlerde uygulanmış bitkisel motifli lotus, palmet ve rumi ile tezyin edilmiştir. Yuvarlak kemerli mihrabiye iç bükey bir forma sahiptir. Nişin içinde yer alan yarım rozet şeklinde güneş ve yaydığı ışık tasviri dışa doğru bombeli yay şeklinde uzanmaktadır. Yarım rozet ile dikey bombeli kıvrımlar arasında bir silme ve kıvrımlı bir şerit bulunmaktadır. Nişin kemeri ve çerçevesi stilize edilmiş bitkisel motifli kıvrımlı dal, yaprak, üzüm salkımı ile tezyin edilmiştir. Odanın dört tarafını kuşak şeklinde saran, duvarın üst noktasında sırasıyla üstte yarım baklava dilimi, ortada yarım rozet ve alt sırada baklava dilimli püskül motifli taşlar bulunmaktadır (Şekil 5.22) (DKTVKBK Arşivi).

Şekil 5.22 BK-01 numaralı odanın 1989 öncesi durumu (Köy Ahalisinden)

Batı cephesindeki simetrik tasarım, BK-01 ile BK-02 numaralı odanın batı duvarlarının aynı biçimde tasarlandığını göstermektedir. Yapı içindeki izler ve fotoğraflara dayanarak aynı tip, sayı ve motifler kullanılarak tamamlama yapılmıştır (Şekil 5.23).

Şekil 5.23 BK-01 numaralı odanın 1989 öncesi durumu (Köy Ahalisinden)

Duvarın ortasında, pencere kemer yüksekliği ile aynı hizada büyük bir niş ve her iki duvarında, küçük kandil nişleri yer almaktadır. Büyük nişin her iki tarafı simetrik olarak tasarlanmış olup, iki pencere ortasında küçük niş ve nişin üst hizasında dikdörtgen tepe penceresi bulunmaktadır. Duvarda toplamda dört yarım daire kemerli büyük pencere, iki tepe penceresi, yarım daire kemerli biri büyük, ikisi küçük niş ve iki kandil nişi yer almaktadır. Büyük pencereler ve nişin kemeri palmet ve rumi ile, küçük nişlerin kemeri bitkisel motifli lotus ve palmet ile, kandil nişinin üstü filizlenen palmet motifi ile tezyin edilmiştir.

Odanın güney duvarı mevcut iz ve eski fotoğraflardan yola çıkarak, ortada üç dilimli kemer ve çerçeveye sahip alınlıklı basık kemerli kapı ile her iki tarafında eşit büyüklükte yarım daire kemerli nişler olduğu görülmektedir. Nişin kemer ve çerçevesi stilize edilmiş palmet ve rumi ile kapının kemer ve çerçevesi birbirine geçmeli palmet ve rumi motiflerinin farklı uygulamaları ile tezyin edilmiştir (Şekil 5.24).

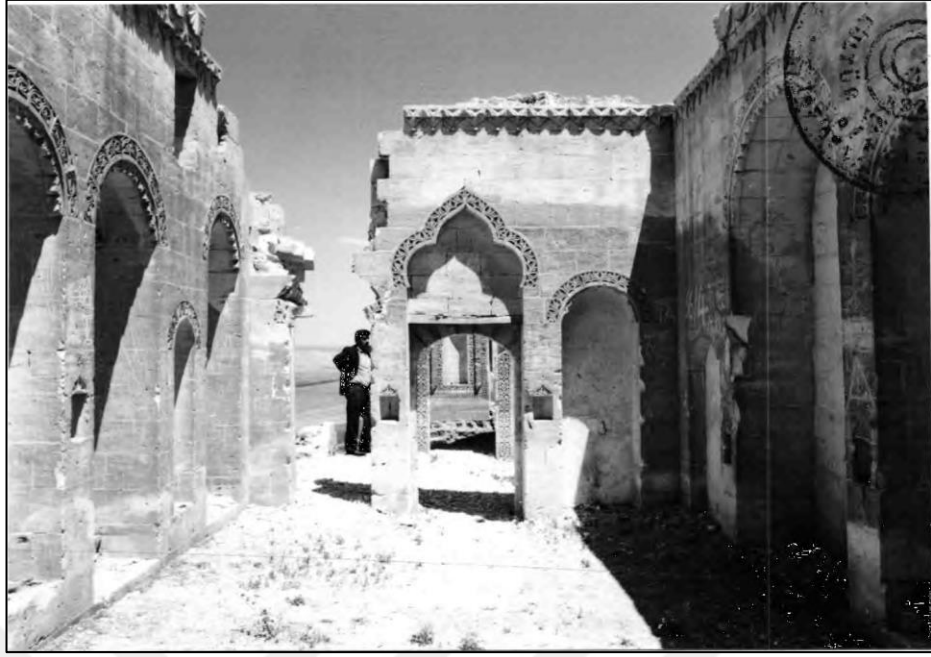

Şekil 5.24 BK-01 numaralı odanın güney duvarı (Kudbettin Altınakar albümünden)

5.3.3.2 BR-02 numaralı oda

Birinci katın güneybatısında yer alan dikdörtgen planlı bir odadır. Odanın tavanı tamamen ve duvarların bir kısmı yıkılmıştır. Odaya dair ayrıntılar, 1989 tarihli tescil belgesinde yer alan fotoğraflar ve 1989 öncesine ait köy ahalisinden alınan eski fotoğraflarda görülmektedir. Tavanda tonoz izi olmadığından, geleneksel ahşap kirişlemeli toprak dam yapılmıştır.

Kuzey duvarı tamamen yıkılmıştır. Duvar, BK-01 numaralı odanın güney duvarı ile eş yapılmıştır. Duvarın ortasında üç dilimli kemer ve çerçeveye sahip alınlıklı basık kemerli kapı ile her iki tarafında eşit büyüklükte yarım daire kemerli nişler olduğu görülmektedir. Nişin ve kapının kemer ve çerçevesi, odadaki pencere kemerlerinde kullanılan motiflerle eş, palmet ve rumilerle tezyin edilmiştir. Odanın batı duvarında yıkılmış olan pencere yanındaki pencerelere bakılarak tamamlanmıştır (Şekil 5.25).

Şekil 5.25 BK-02 numaralı odanın kuzey duvarı (DKTVKKBK Arşivi)

Doğu duvarında tümü yarım daire kemerli olan iki pencere, farklı boyutlarda üç niş ve dört kandil nişi bulunmaktadır. Mevcut izlerden yola çıkarak kemerler stilize edilmiş şeşberk ile, kandil nişleri filizlenen palmet motifi ile süslenmiştir. Odanın dört tarafını kuşak şeklinde saran, duvarın üst noktasında sırasıyla üstte yarım baklava dilimi, ortada yarım rozet ve alt sırada baklava dilimli püskül motifli taşlar bulunmaktadır (Şekil 5.26).

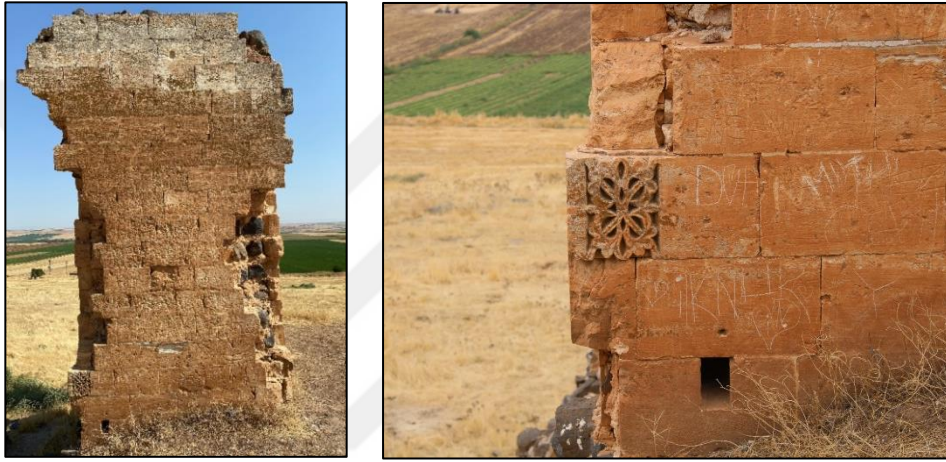

Şekil 5.26 BK-02 numaralı odanın doğu duvarı (DKTVKKBK Arşivi)

5.3.3.3 Aralık (BR-03)

Birinci katın ortasında yer alan bölümün, kuzey duvarının bir parçası dışında tüm duvarları ve tavanı yıkılmıştır. Mevcut izler ve eski fotoğraflara dayanarak tamamlamalar yapılmıştır. Tavan için geleneksel ahşap kirişlemeli toprak dam yapılmıştır.

Kuzey ve güney duvarları birbirine simetrik ve eş olarak tasarlanmıştır. BK-01 ve BK-02 numaralı odalara geçişi sağlayan basık kemerli kapı girişleri mevcuttur. Kapı kimeri ve çerçevesi palmet ve rumi motifleriyle tezyin edilmiştir (Şekil 5.27).

Şekil 5.27 BK-03 numaralı odanın kuzey duvarı

Eski fotoğraflarda, batı duvarının ortasında büyük bir pencere, yanlarda küçük iki pencere açıkça görülmektedir. Büyük pencere, birinci katta günümüzde de hala ayakta olan pencereler ile eş yapılmıştır. Küçük pencereler yarım daire kemerli ve ince uzun dikdörtgen biçimde yapılmıştır (Şekil 5.28).

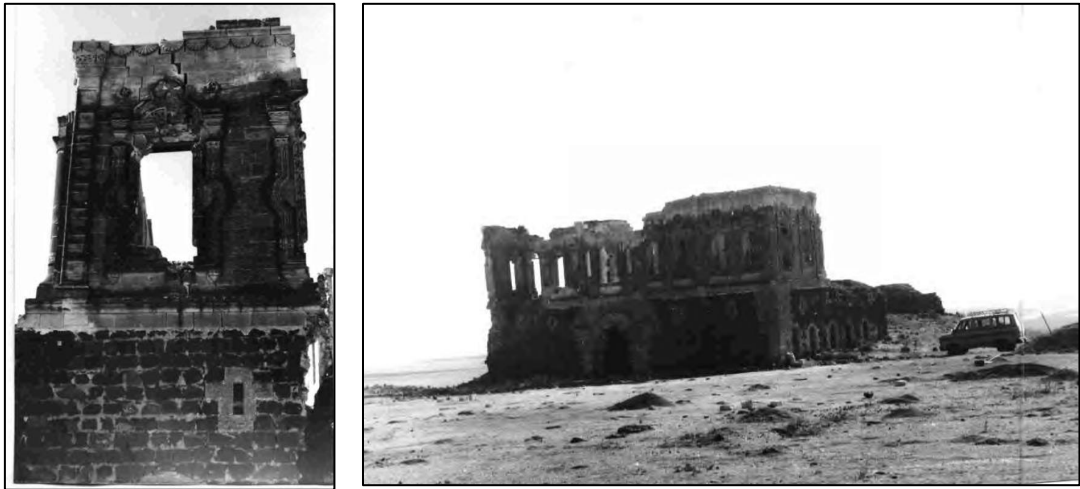
Şekil 5.28 BK-03 numaralı odanın batı duvarı (Bkz. Şekil 5.13) (Kudbettin Altınakar albümünden)

5.3.4 Cepheler

Kuzey, güney ve batı cephelerinin bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Kazı sonrası çıkan taç kapı ve duvar kalıntıları dışında, doğu cephesinin tamamı yıkılmıştır. Eski fotoğraflar, yapıdan gelen iz ve yapı içindeki benzer öğeler baz alınarak eksik bölümler tamamlanmıştır. Kasrın cepheleri ağırlıklı olarak neoklasik tarzda ve islami öğeler kullanılarak, odaların iç duvarları klasik tarzda tezyin edilmiştir (Bkz. Bölüm 5.4).

5.3.4.1 Kuzey ve güney cepheleri

Yapının simetrik tasarımı, mevcut izler ve eski fotoğraflara dayanarak, bu cephelerin kuzeydoğu ve güneydoğu köşelerinde bulunan duvar parçaları dışında neredeyse eş oldukları söylenebilir. Eldeki veriler kullanılarak, eksik bölümlerde tamamlama yapılmıştır. Kuzey ve güney cephelerinde birimler yan yana sıralandığından öğelerde tekrar görülmektedir. Cephelerin zemin katında her odaya ait basık kemerli iki büyük pencere ve üstünde tepe penceresi bulunmaktadır. Kazı sonrası ortaya çıkartılan demir parmaklık parçasına bakarak, ahşap pencerelerin üzerine uygun malzeme ve büyüklükte yeniden yapılmıştır. Mevcut izler, eski fotoğraf ve sözlü ifadeler değerlendirilerek, yapının inşa edildiği dönemde, birinci katının tespit edilemeyen sebeplerden yarım bırakılmış olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeple birinci kat kuzey güney yönünde sadece bir oda genişliğinde yükselmiştir. Her iki cephenin birinci katında, iki eş pencere yer almaktadır. Duvarlarda kullanılan tezyinatın, yapı genelinde uygulanan simetri anlayışı ve izlerden yola çıkarak aynı olduğu söylenebilir (Şekil 5.29).

Şekil 5.29 Kuzey ve güney cepheleri (DKTVKBK Arşivi)

5.3.4.2 Batı cephesi

Mevcut izler ve eski fotoğraflar esas alınarak, cephenin ortasında yarım daire kemerli bir giriş ve her iki tarafında ikişer adet dikdörtgen tepe penceresine sahip kalker ve bazalt taşının beraber kullanıldığı duvarlar bulunmaktadır. Batı girişi yarım daire kemerli olup, kemer yayı stilize edilmiş palmet ve rumi ile inceyonu kalker üzerine tezyin edilmiştir. Katlar arasında, S kıvrımlı kat silmesi bulunmaktadır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30 Batı cephesi (Bkz. Şekil 5.28) (Kudbettin Altınakar albümünden)

Birinci katın bir kısmı dışında, tamamı yıkılmıştır. Mevcut izler ve eski fotoğraflara bakılarak, cephede tamamlama yapılmıştır. BK-03 numaralı odada biri basık kemerli büyük, ikisi yarım daire kemerli küçük pencere yer almaktadır. Büyük pencere tezyinatı mevcutta bulunan pencereler ile aynı, küçük pencerenin kemer ve çerçevesi ise zencirek motifi ile süslenmiş olup kemer ve çerçeve içinde palmet motifli sarkıt detayları mevcuttur. BK-03 numaralı odanın, her iki tarafında bulunan odaların batı duvarlarında eş büyüklükte dörder pencere ve ikişer dikdörtgen tepe penceresi yer almaktadır. Pencerelerin çerçevesi, neoklasik tarzda kabartma biçiminde dikey şeritler ve ortasında C kıvrımlı taşlarla çevrelenmiştir. Sütunvari tarzda oluşturulan çerçeve bir kaideyle başlamış, kabartmalı dikey şeritler ile gövde oluşturulmuştur. Yukarı

doğru düz devam eden şeritler gövdenin ortasında C kıvrımı şeklini almış ve sonrasında düz devam etmiştir. İki tarafı kıvrımlı dorik başlıkla sonlanmıştır. Dorik başlık üzerine oturtulan palmet ve rumi motiflerle süslenmiş ikinci başlık bulunmaktadır. Bir sıra ters S kıvrımlı, bir sıra dışa doğru bombeli C kıvrımlı silmelerle çerçevenin üst kısmı oluşturulmuştur. Silmelerin üzeri ve alın kısmı, palmet ve rumi ile süslenmiştir. Çerçevenin her iki kenarına, kaide üzerine oturtulmuş ay ve yıldız, ortasına çelenk motifli taşlar ile tezyinat yapılmıştır. Pencerelelerin iç çerçevesi, zencirek motifi ile süslenmiştir (Şekil 5.31), (DKTVKKBK Arşivi).

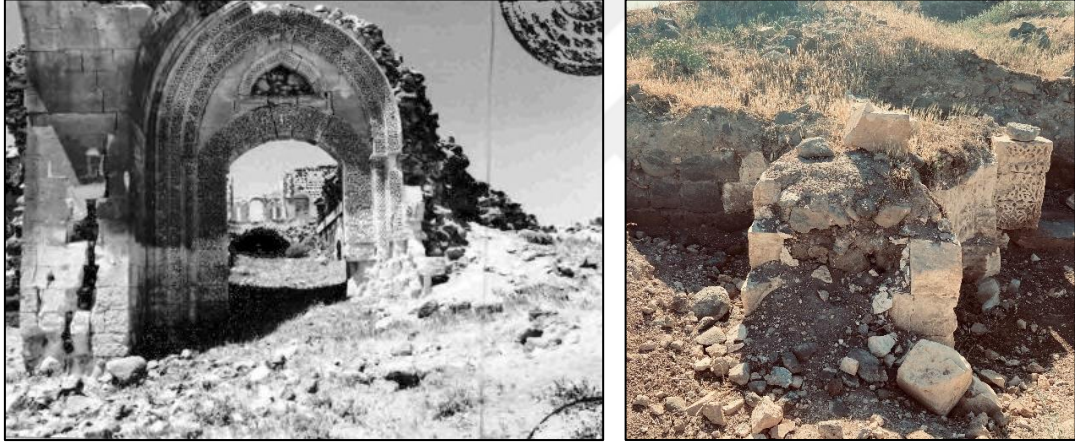

Şekil 5.31 Batı cephesi

Duvarın güneybatı ve kuzeybatı köşelerinde iki pilastr bulunmaktadır. Kaide üzerinden bir silme geçilerek silindirik gövdeye ulaşılmaktadır. Gövdeden bir silme ile dorik başlığa geçilmektedir. Pilastr üstünde palmet ve rumi motiflerle tezyin edilmiş bir başlık ile duvar kenarı sonlanmaktadır. Duvar kenarından kuzeye doğru iki pencere sonrasında, neoklasik tarzda stilize edilmiş bir sütunce ile sınır oluşturulmuştur ve pencere düzeni aynı şekilde devam etmektedir. Kuzey, güney ve batı cephesinin üst noktasına, kuşak biçiminde sırasıyla dikdörtgen bordür, ortada S kıvrımlı silme ve en altta yarım rozet ile tamamlama yapılmıştır (Şekil 5.31).

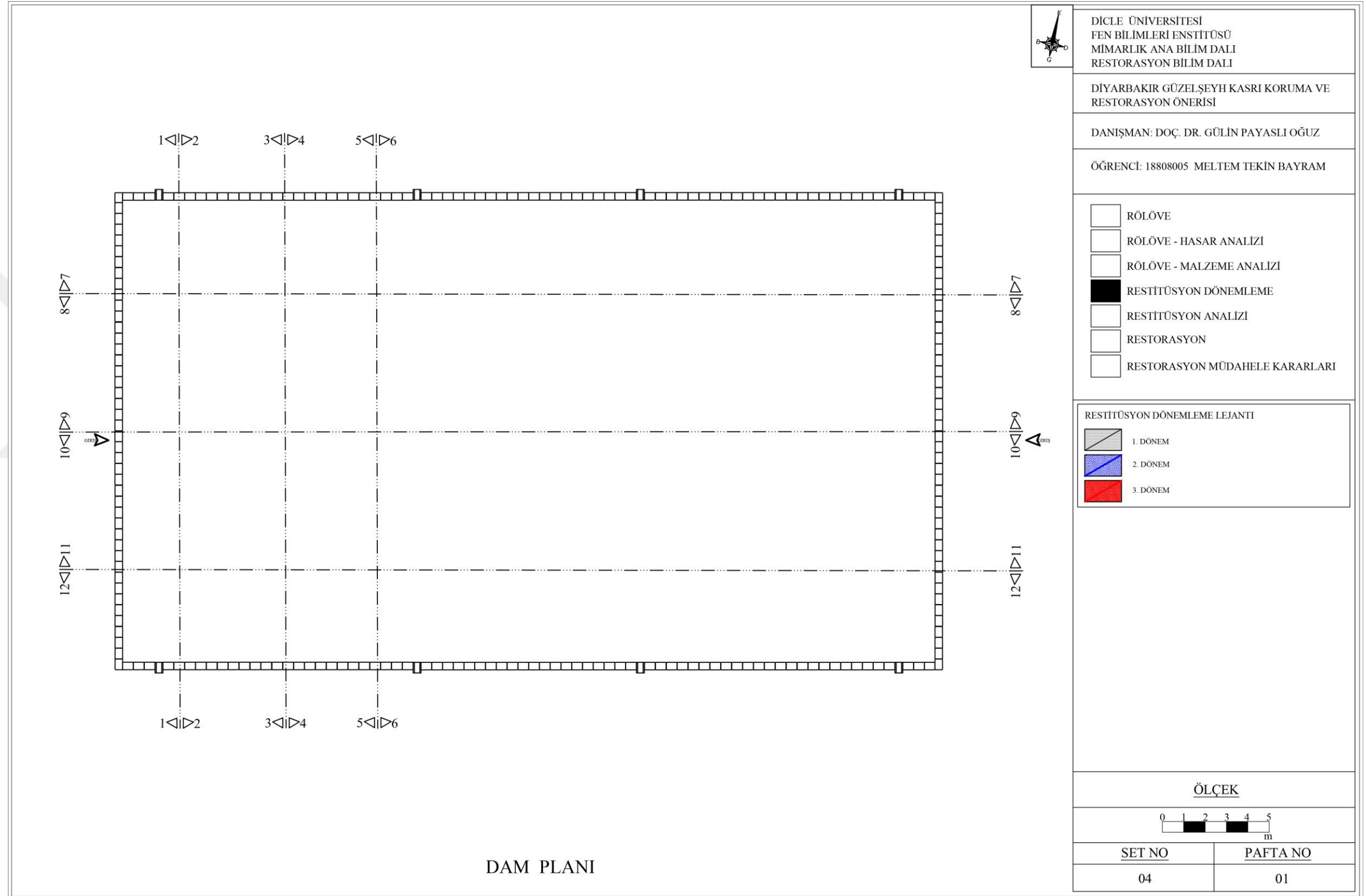
5.3.4.3 Doğu cephesi

Cephede yer alan medrese bölümü, tamamen yıkılmış olup kazı sonrası sadece duvar hizasını gösteren iki, üç sıra dizilmiş bazalt-kalker duvar ve büyük bölümü yıkılmış taç kapı kalıntısı mevcuttur. Mevcut izler, eski fotoğraflar ve yapı içindeki benzer ögelere bakılarak cephede tamamlama yapılmıştır. Batı girişinin sade, doğu girişinin gösterişli olması dışında büyük farklılık taşımayan bu iki cephede, yapının genel kurgusundaki simetrik tasarım anlayışı devam etmektedir. Dışa doğru çıkıntısı olan taç kapının her iki tarafındaki odaların ikişer tepe penceresi yer almaktadır. Doğu cephesinin üst noktasında kuşak biçiminde sırasıyla dikdörtgen bordür ve altta S kıvrımlı silme ile tamamlama yapılmıştır. Taç kapının tamamı, duvar kenarları ve üst kısımlarında inceyonu kalker, ara duvarlarda kabayonu bazalt malzeme kullanılmıştır (Şekil 5.32).

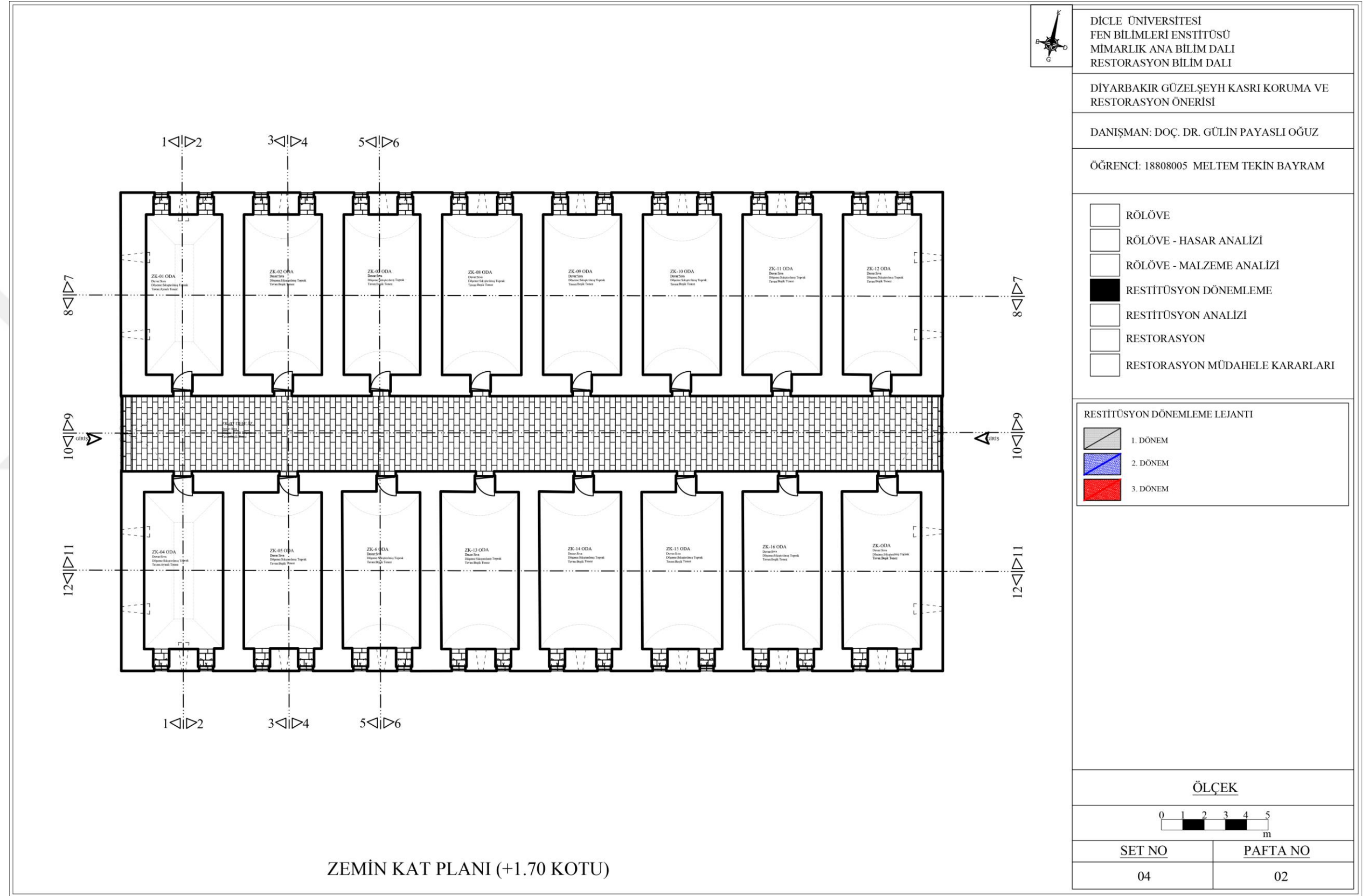

Şekil 5.32 Doğu duvarına ait eski bir fotoğraf ve mevcut kalıntılar (DKTVKKBK Arşivi)

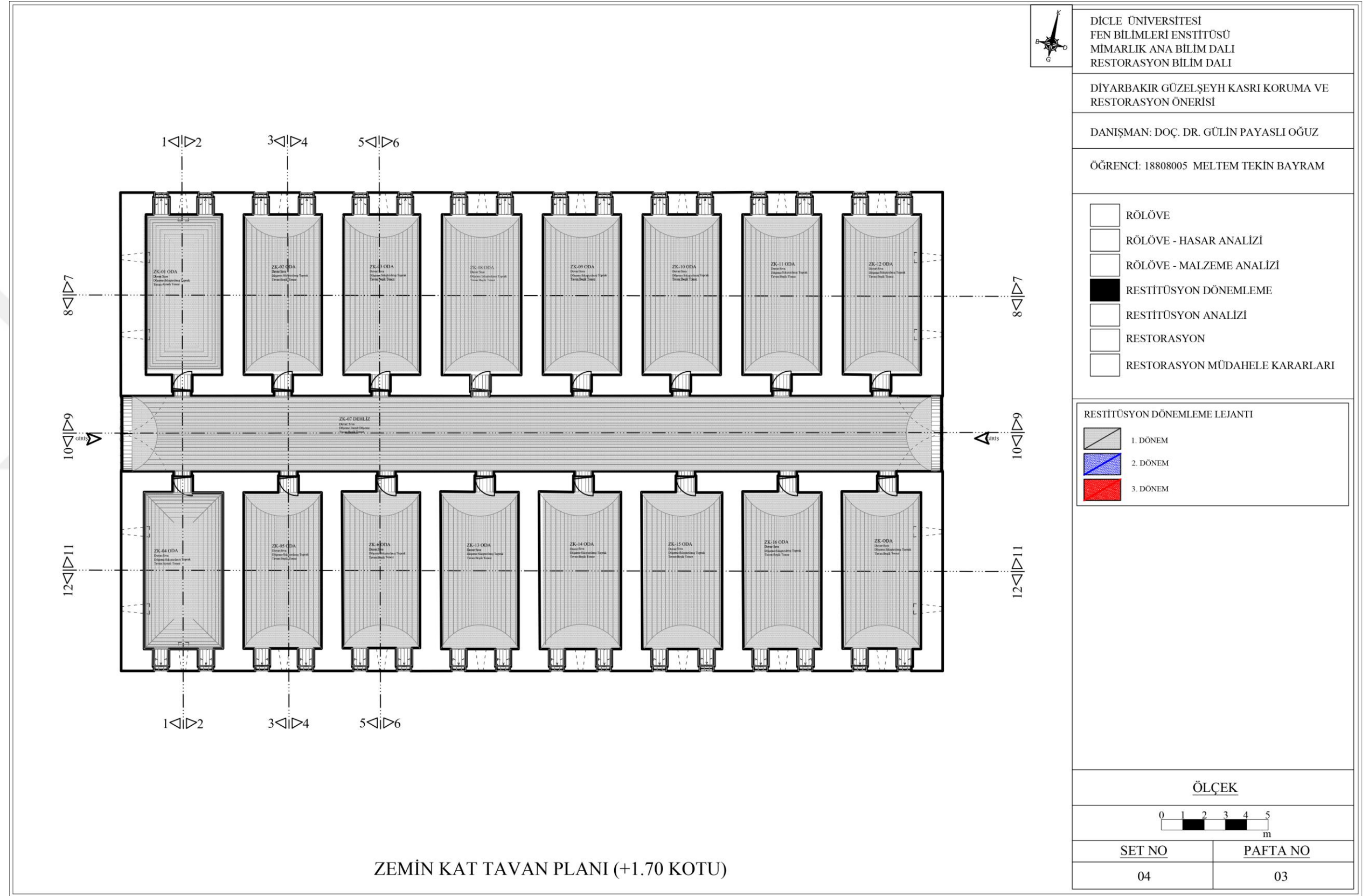
5.4 Restitüsyon Çizimleri

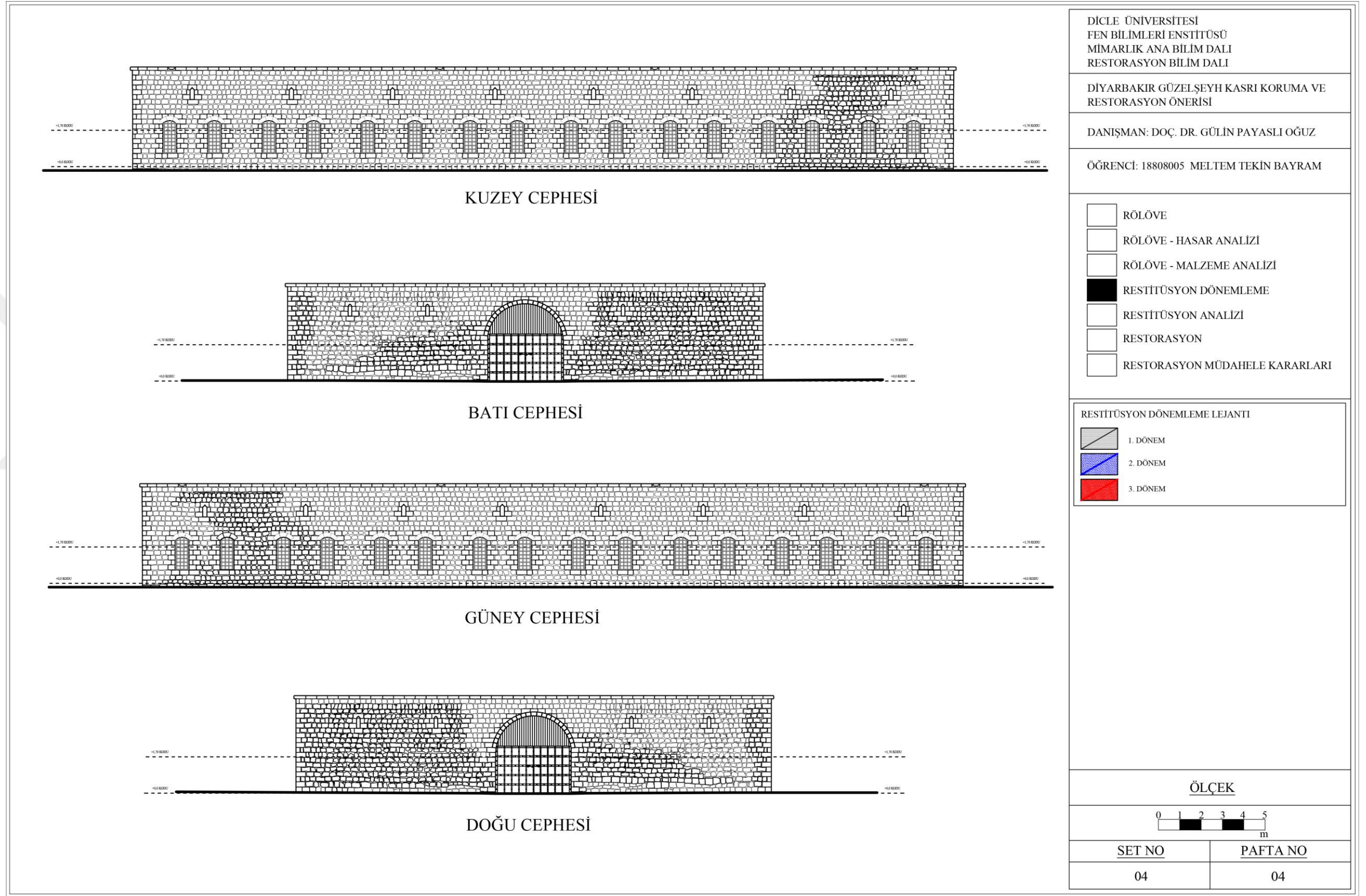
Şekil 5.33 1. Dönem Dam Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

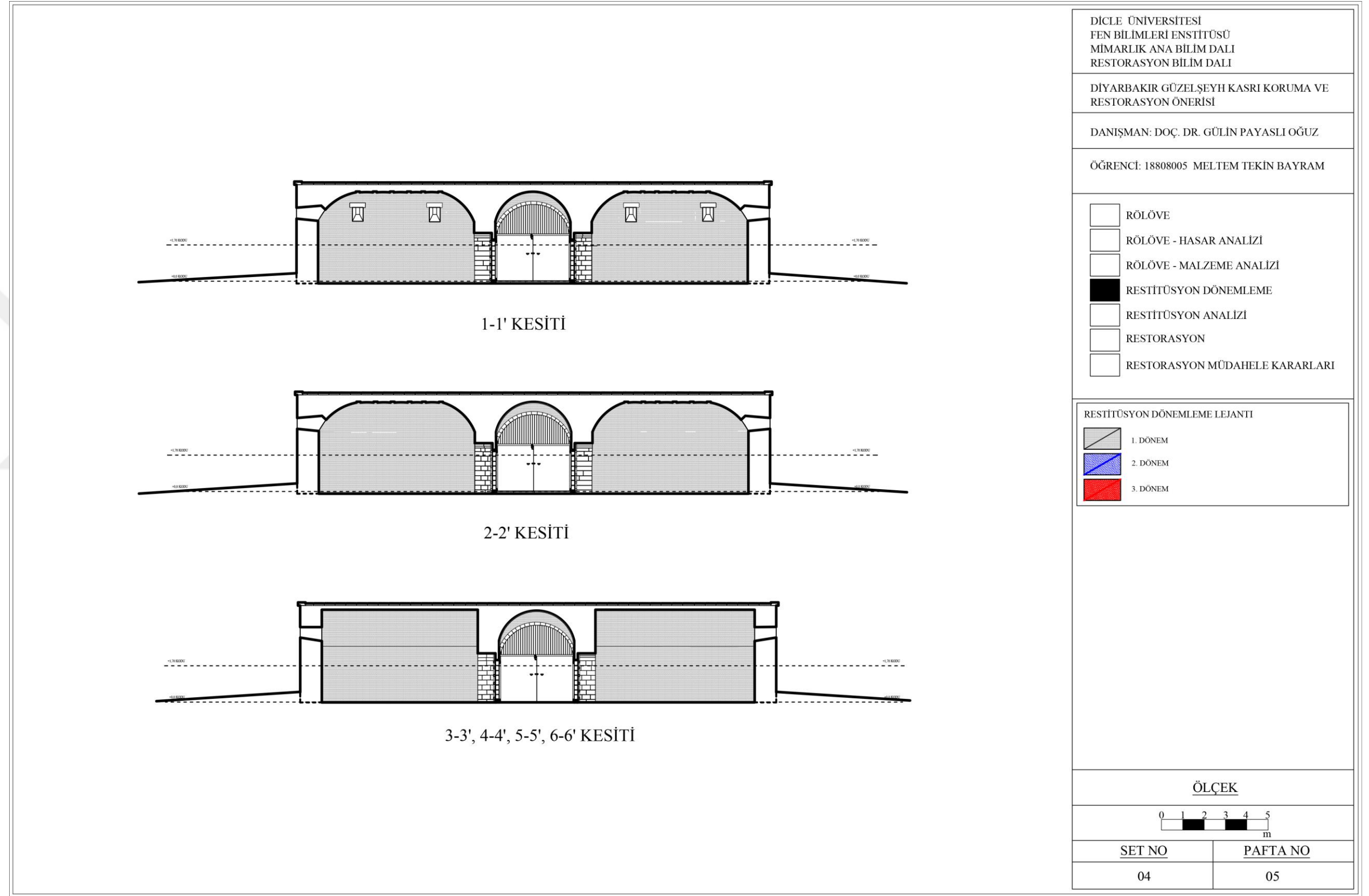
Şekil 5.34 1. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

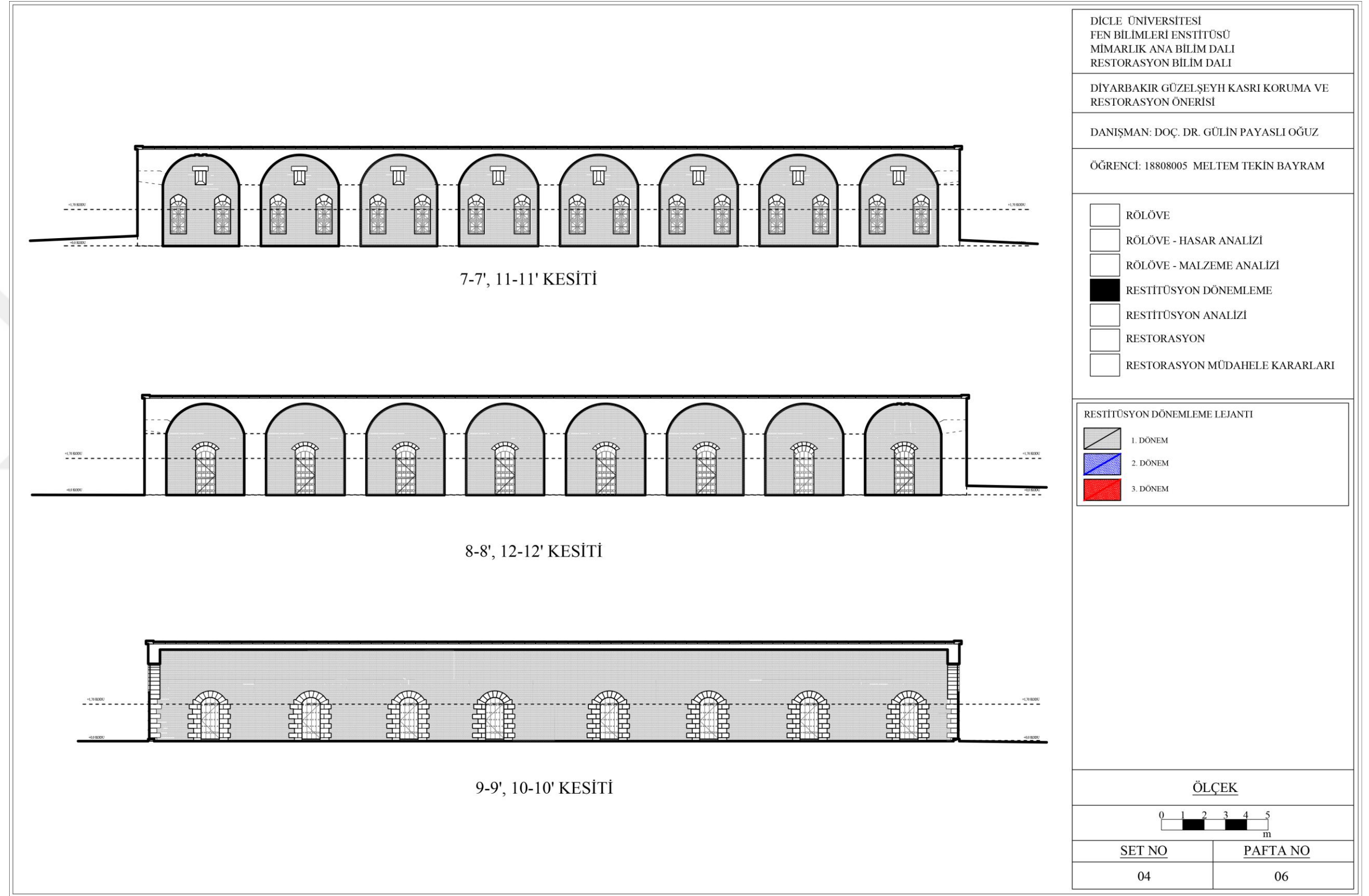
Şekil 5.35 1. Dönem Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

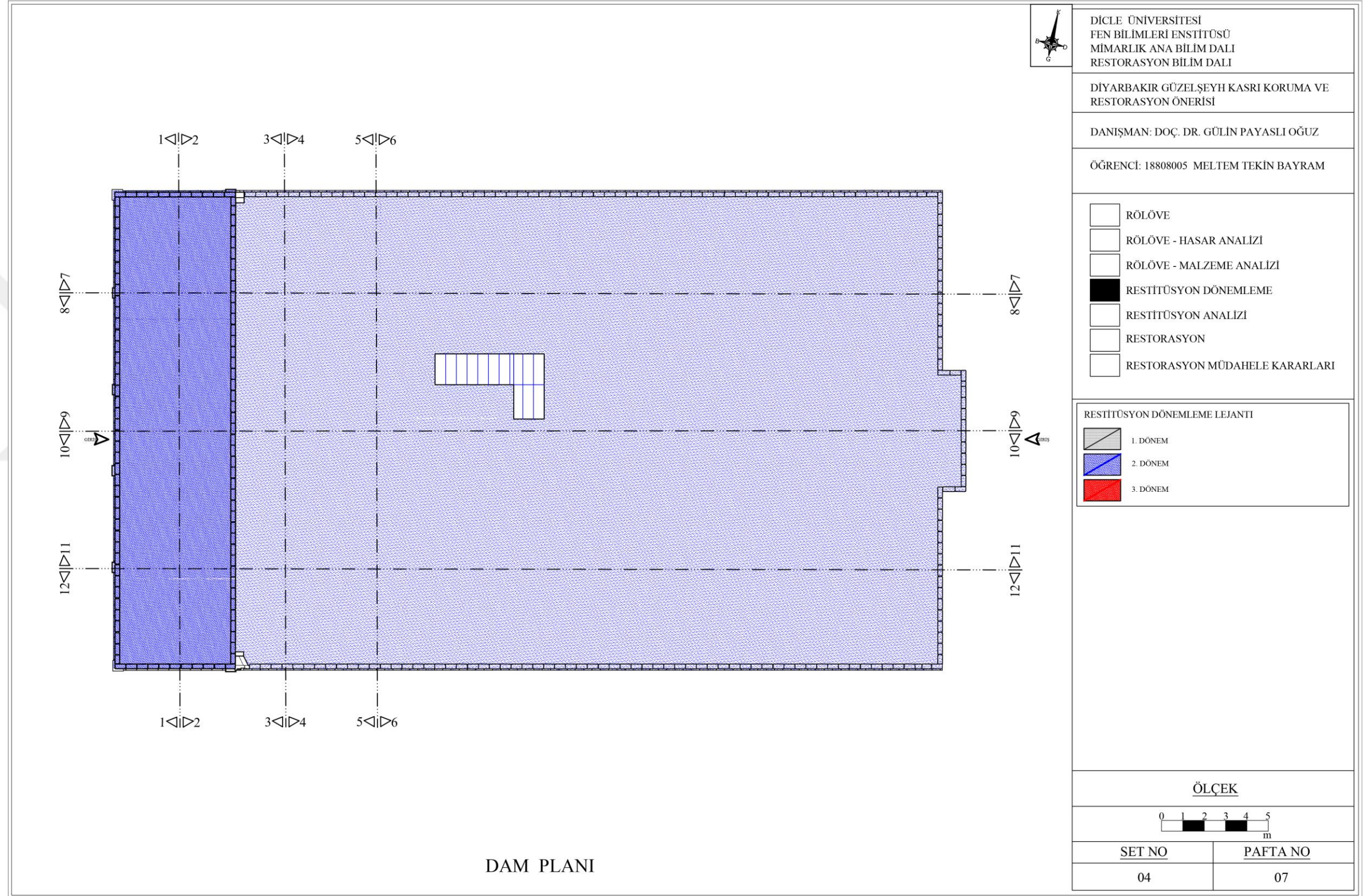
Şekil 5.36 1. Dönem Cepheler, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

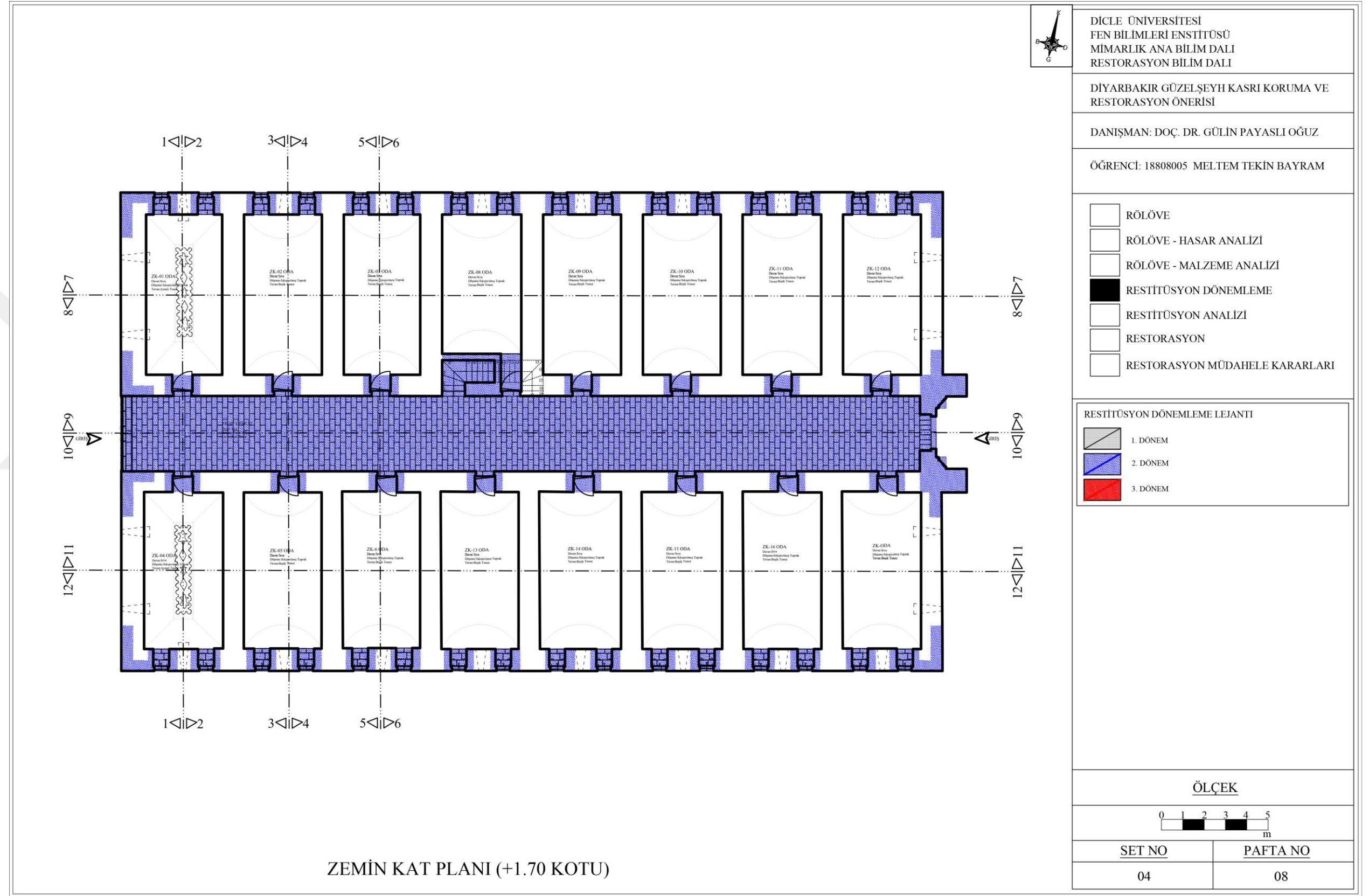
Şekil 5.37 1. Dönem Kesitler (1-6), Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

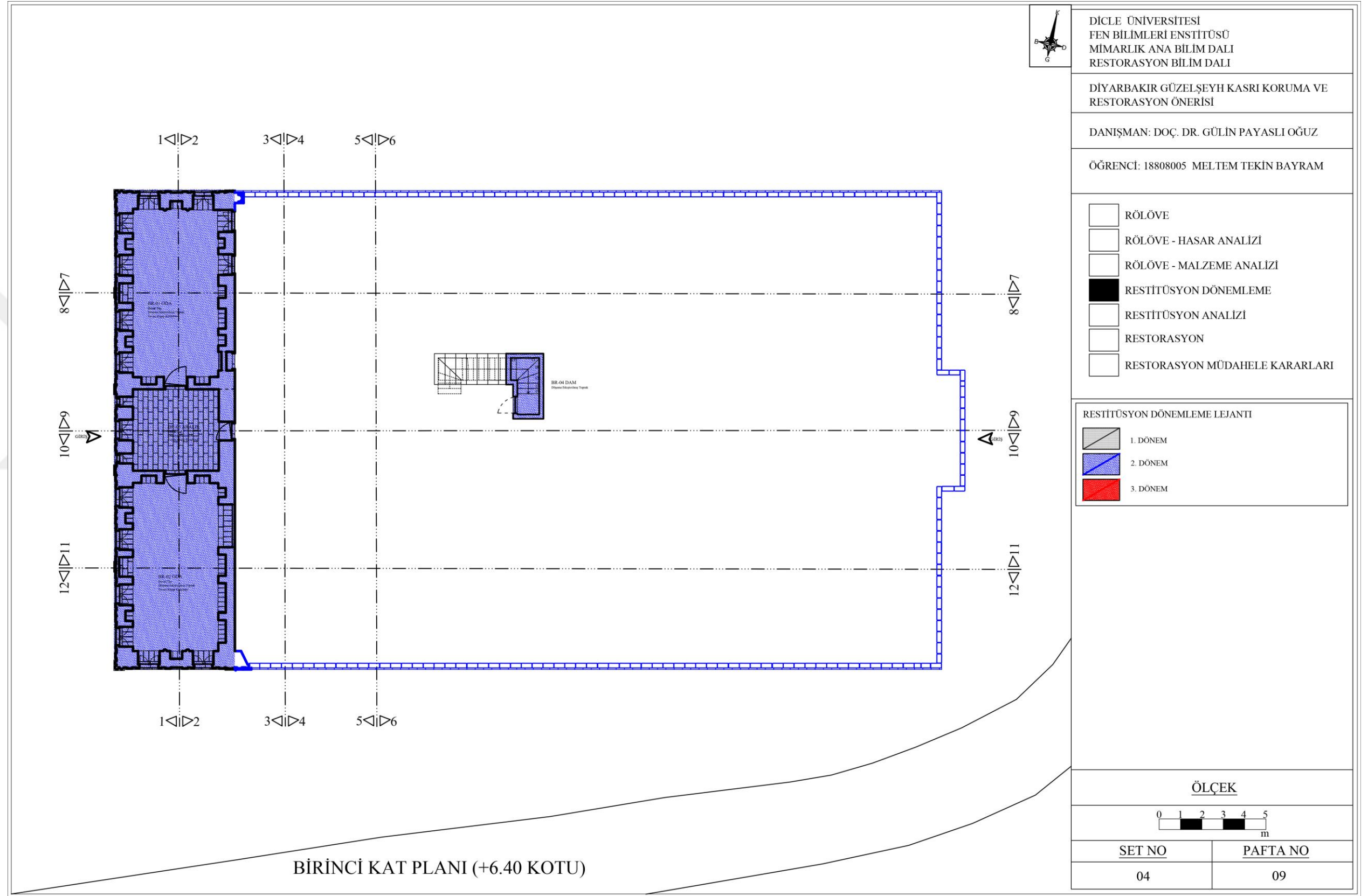
Şekil 5.38 1. Dönem Kesitler (7-12), Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

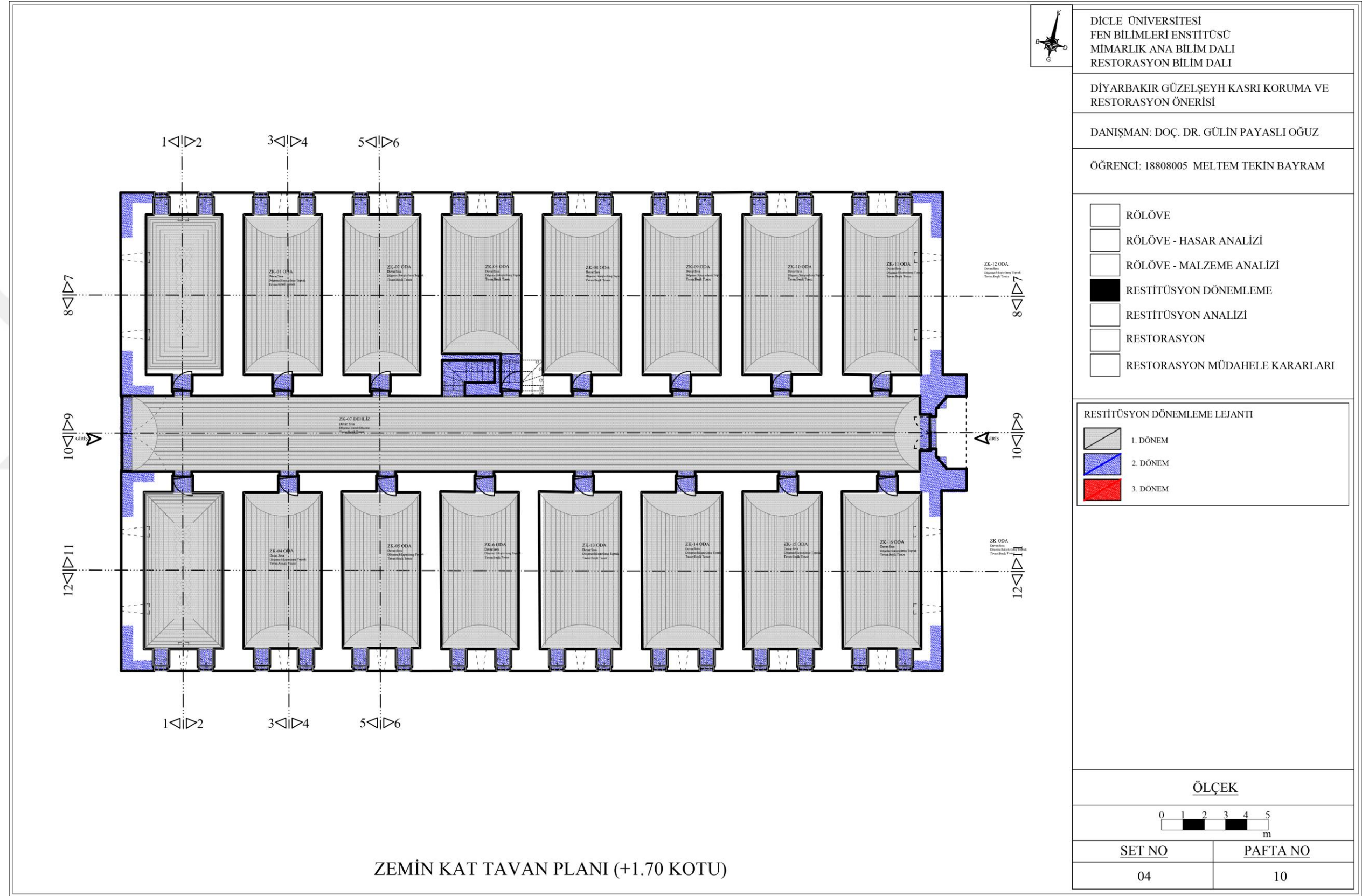
Şekil 5.39 2. Dönem Dam Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

Şekil 5.40 2. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

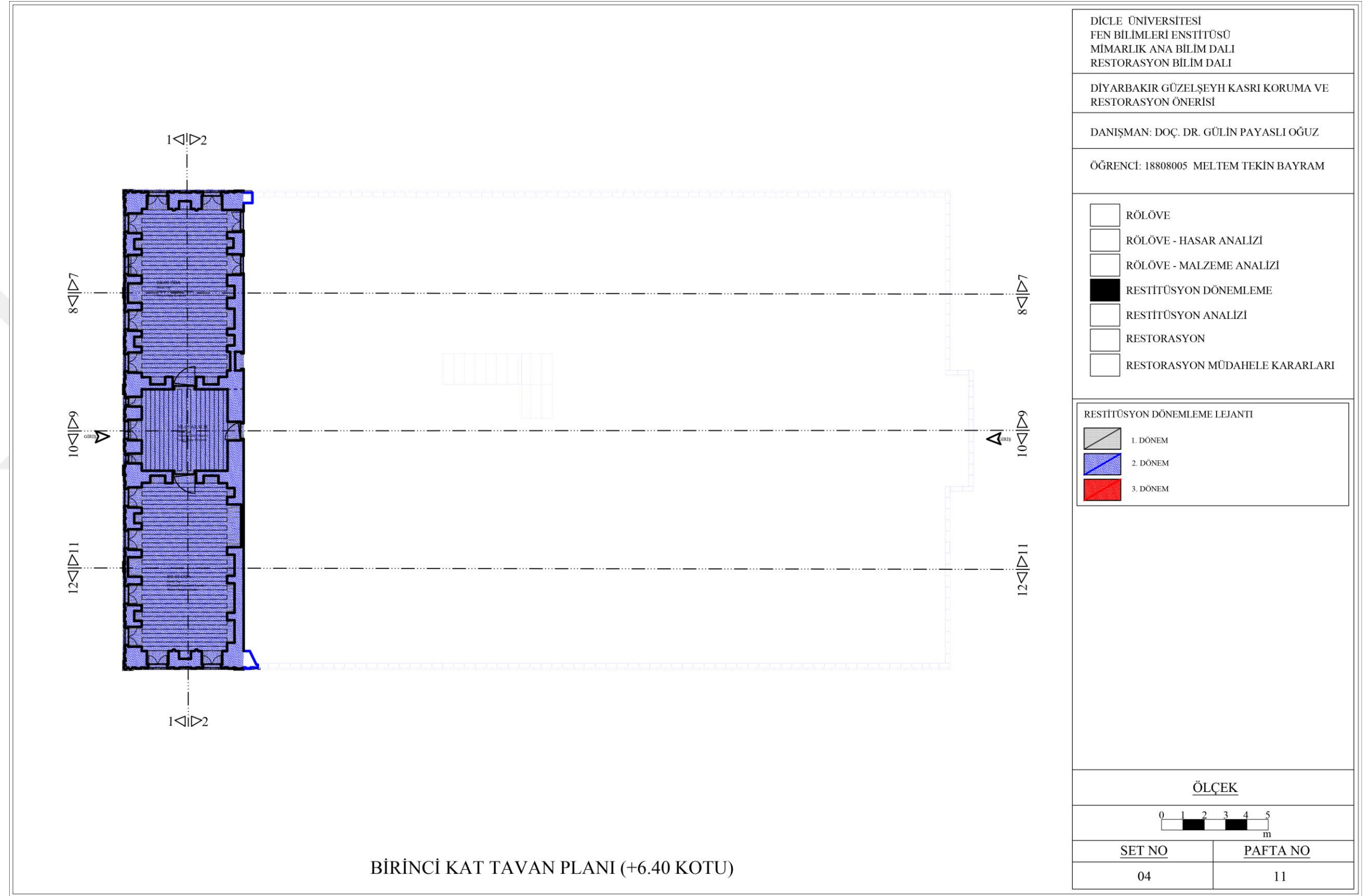
Şekil 5.41 2. Dönem Birinci Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

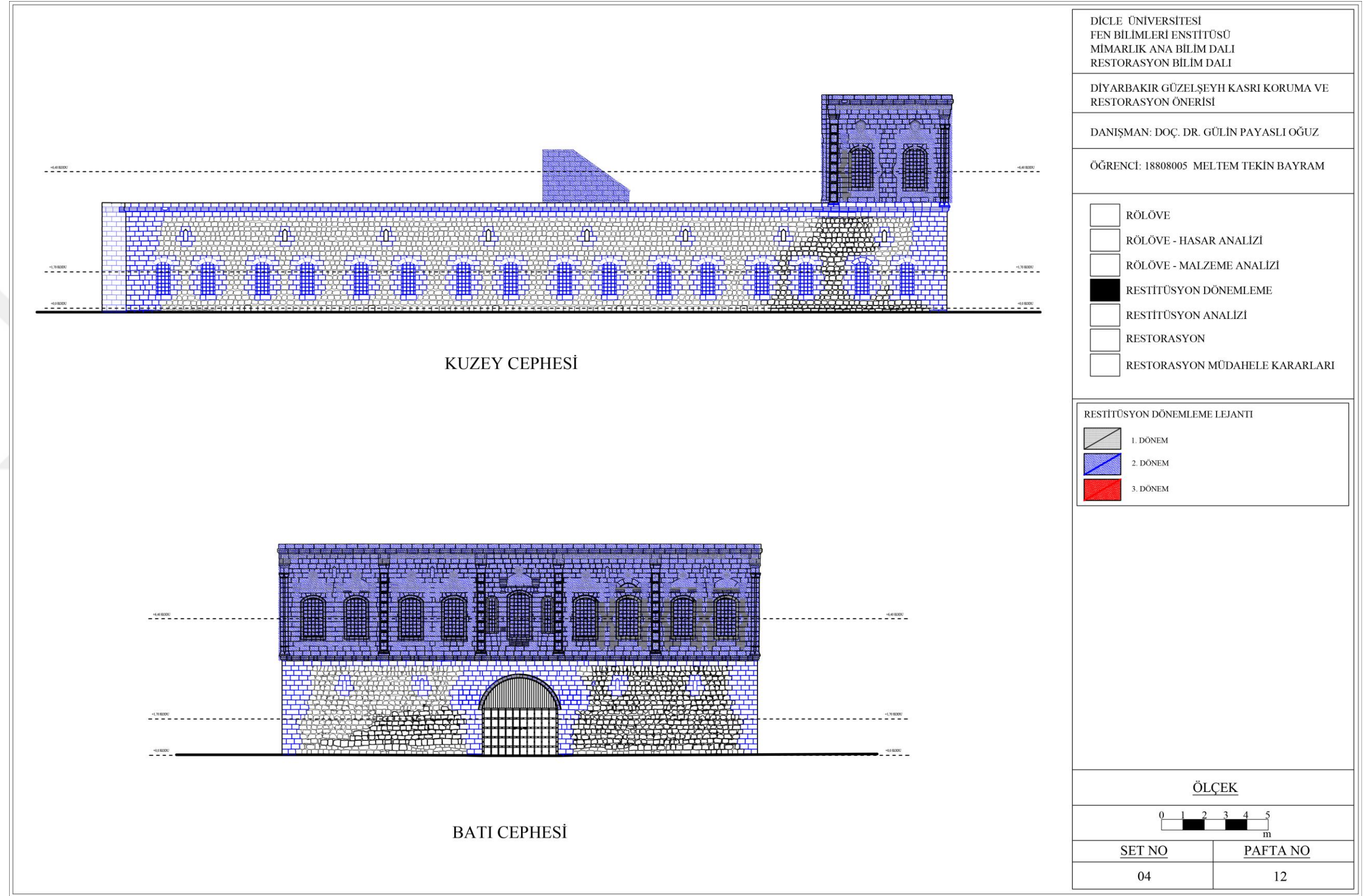
ÖLÇEK

SET NO	PAFTA NO
04	10

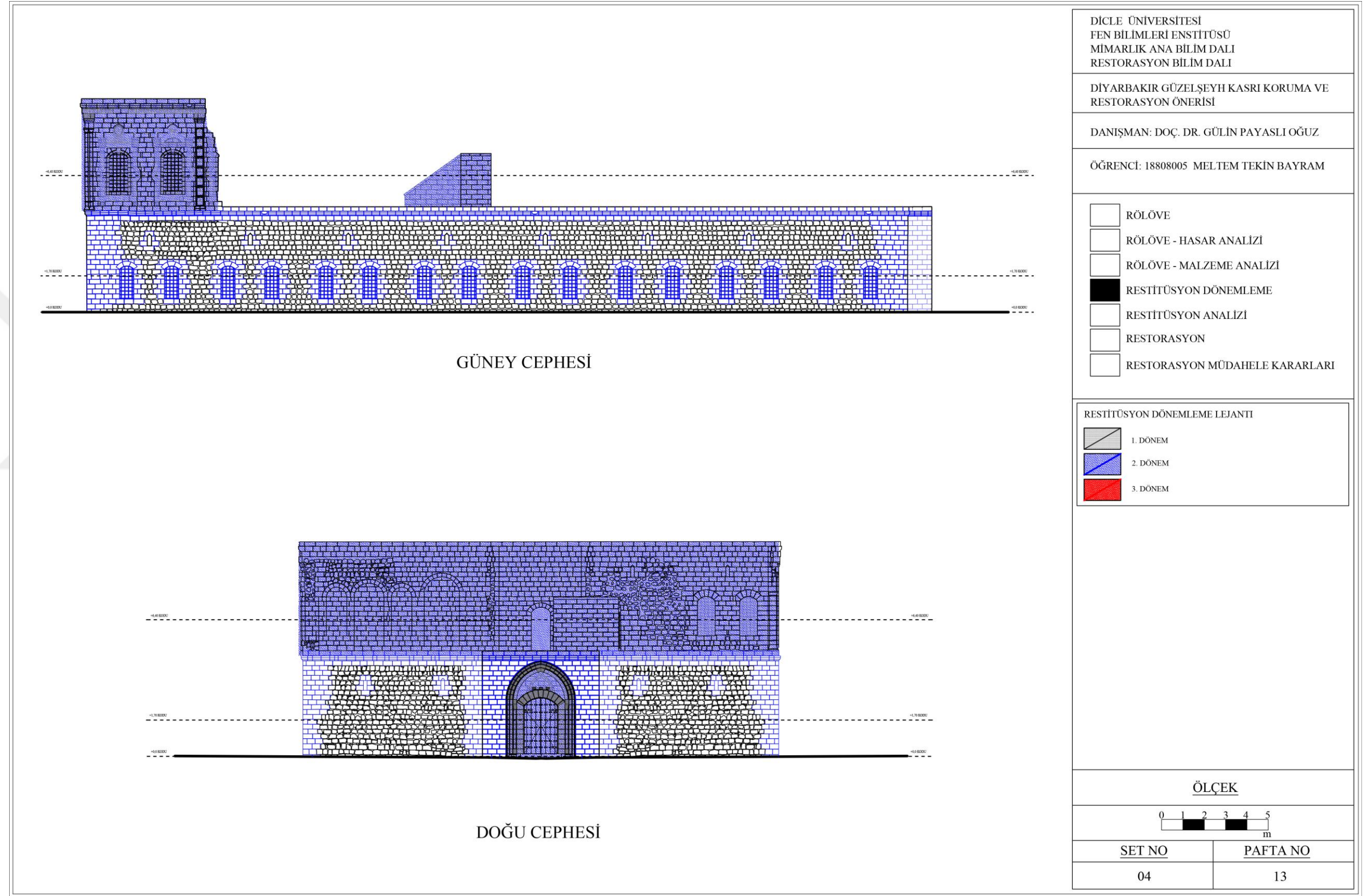
Şekil 5.42 2. Dönem Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

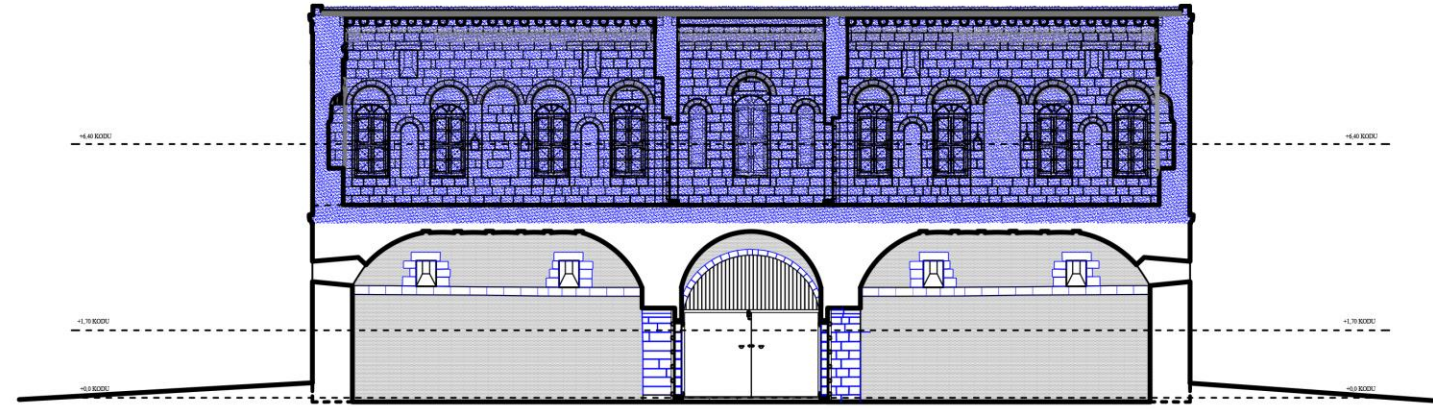
Şekil 5.43 2. Dönem Birinci Kat Tavan Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

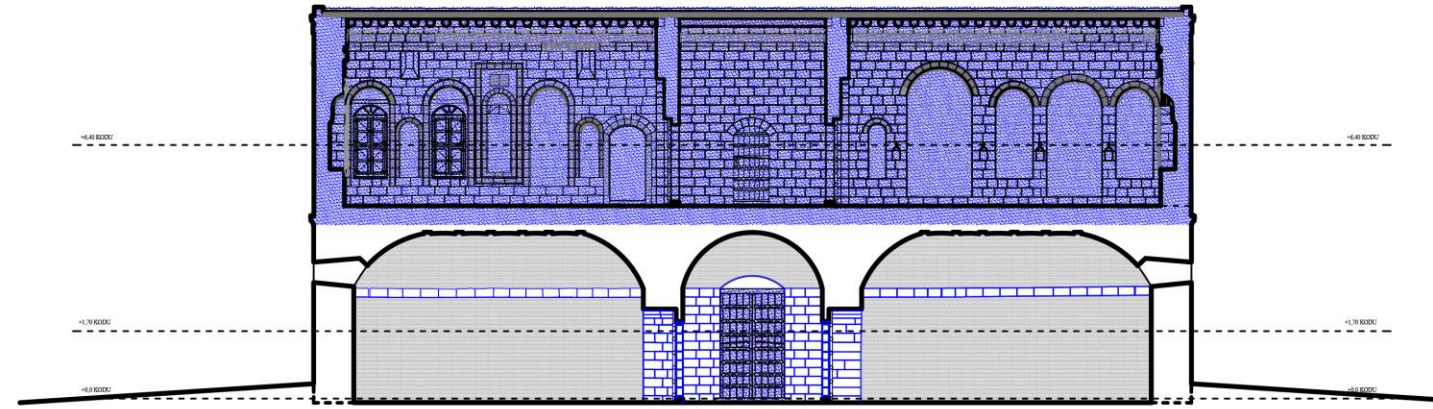
Şekil 5.44 2. Dönem Kuzey ve Batı Cephesi, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

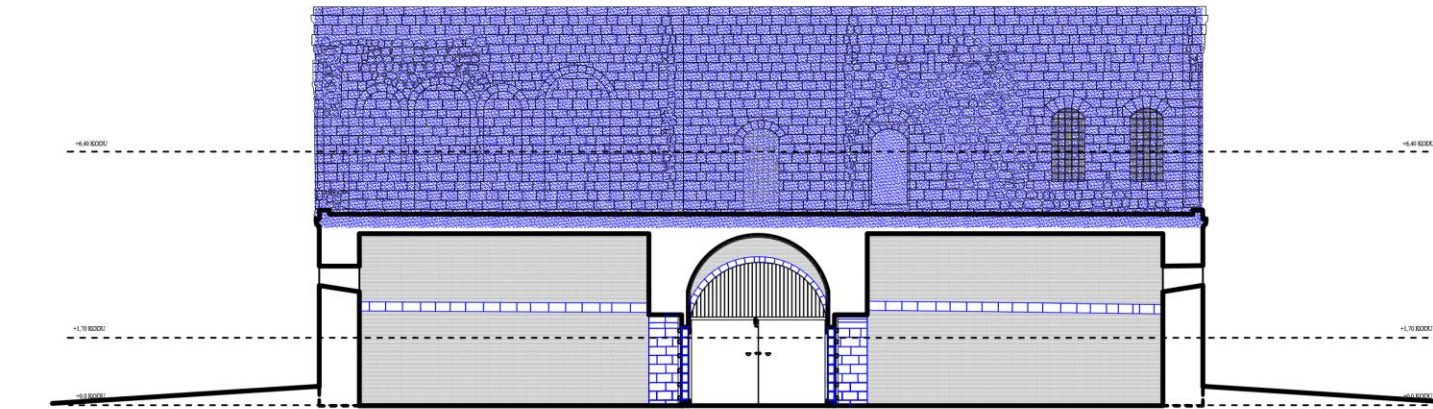
Şekil 5.45 2. Dönem Güney ve Doğu Cephesi, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DIYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

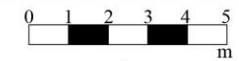
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☒ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTİTÜSYON DÖNEMLEME LEJANTİ

- ☒ 1. DÖNEM
- ☒ 2. DÖNEM
- ☒ 3. DÖNEM

ÖLÇEK

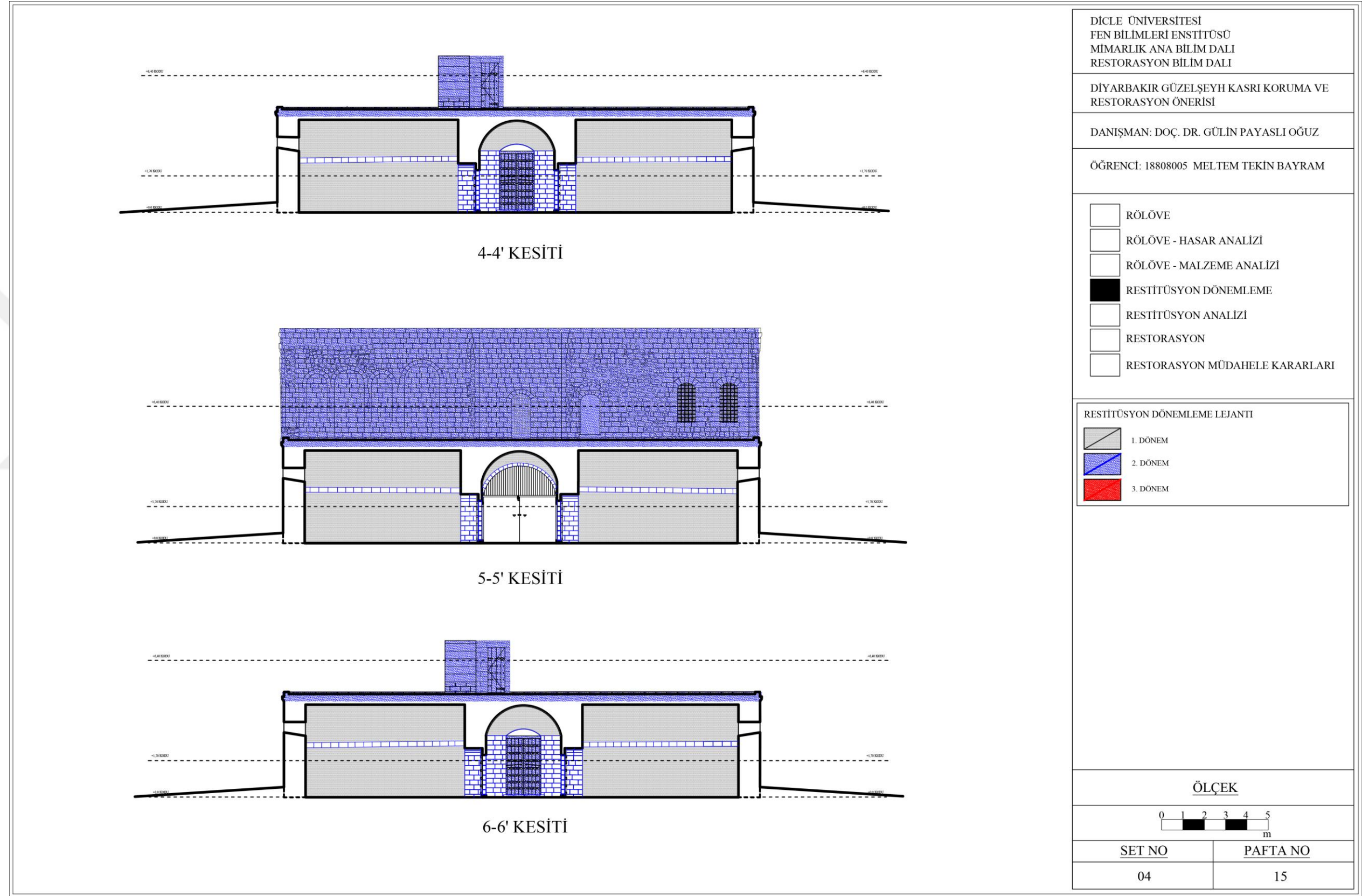
SET NO

PAFTA NO

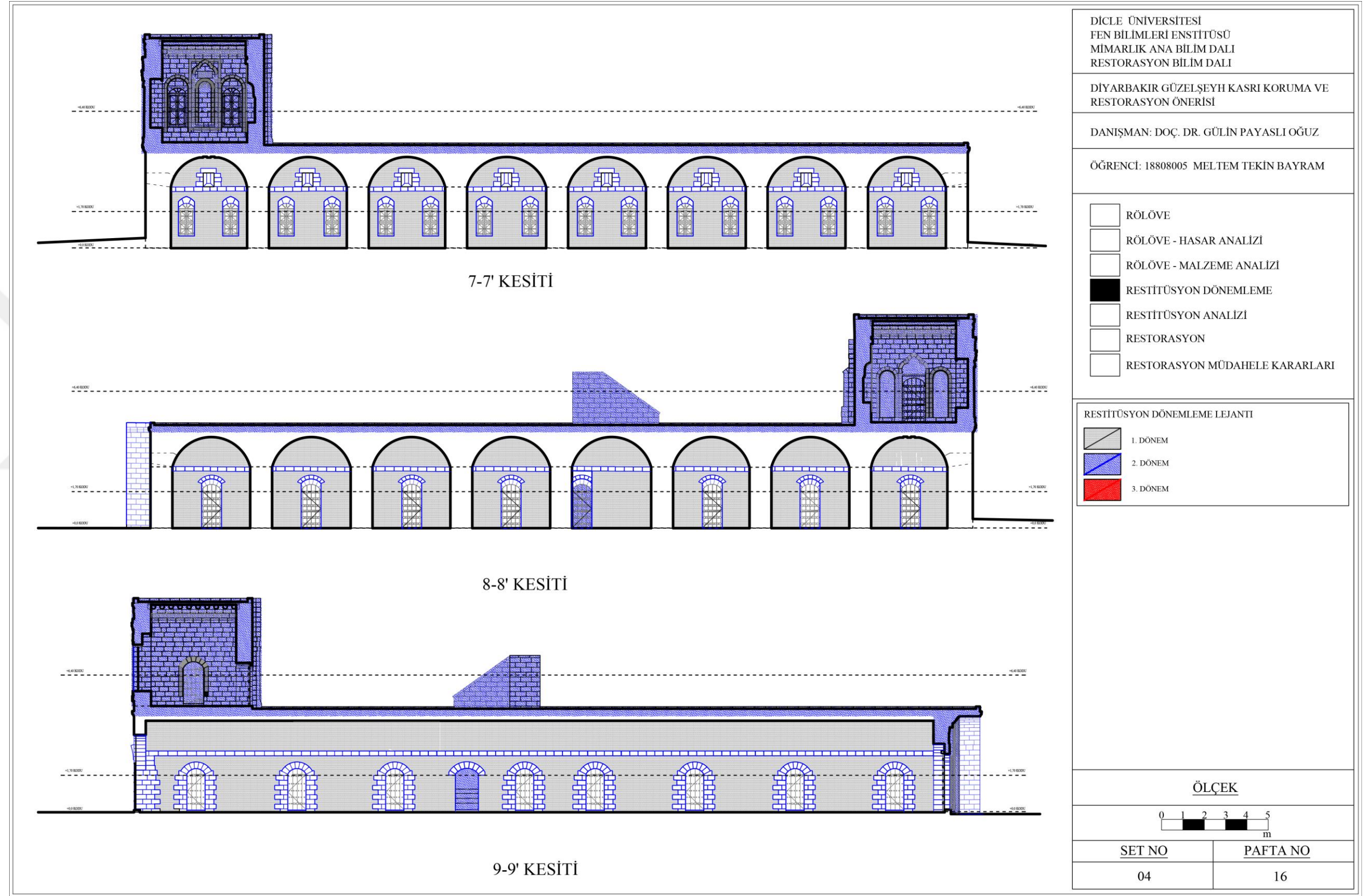
04

14

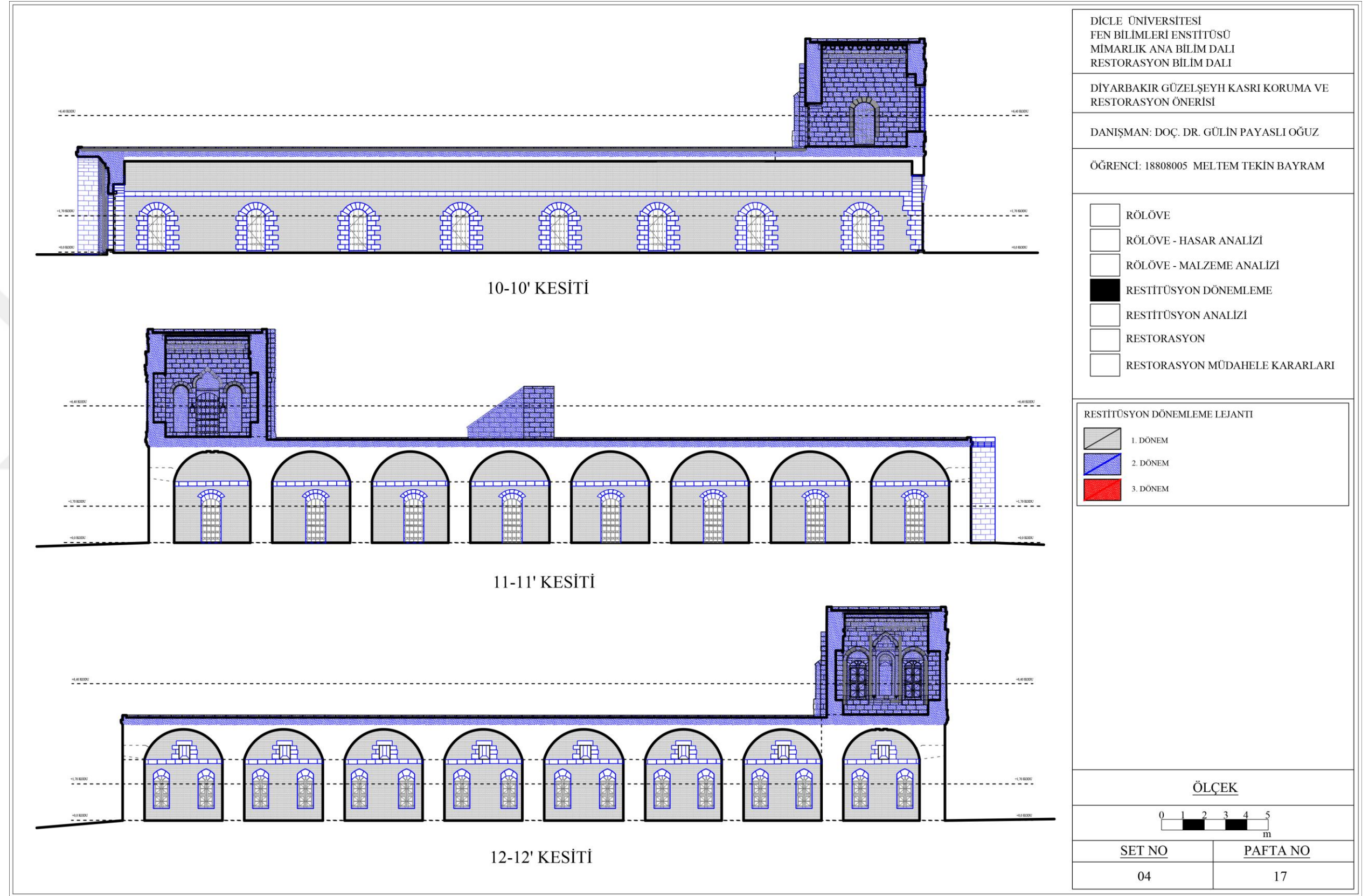
Şekil 5.46 2. Dönem 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

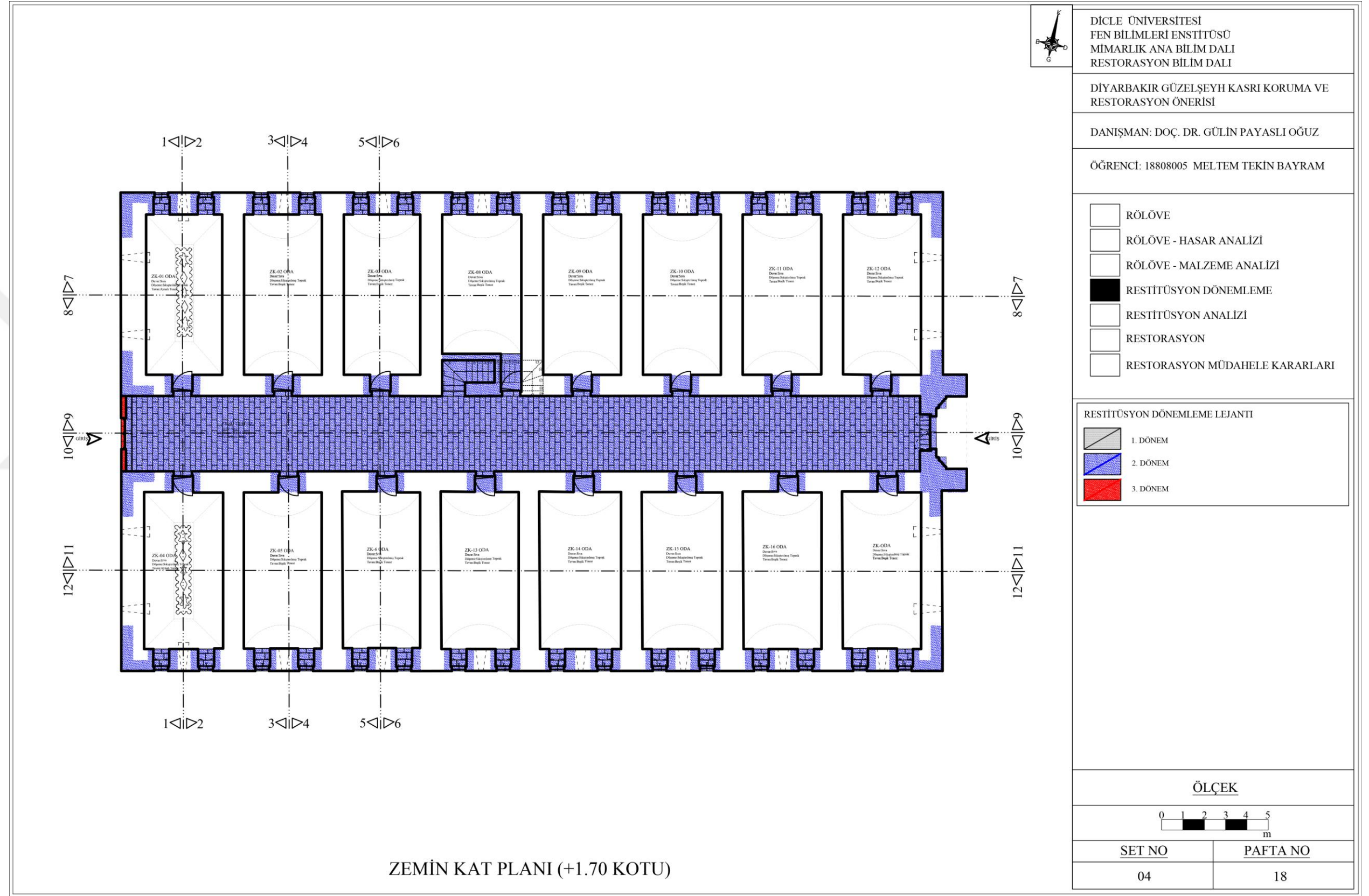
Şekil 5.47 2. Dönem 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

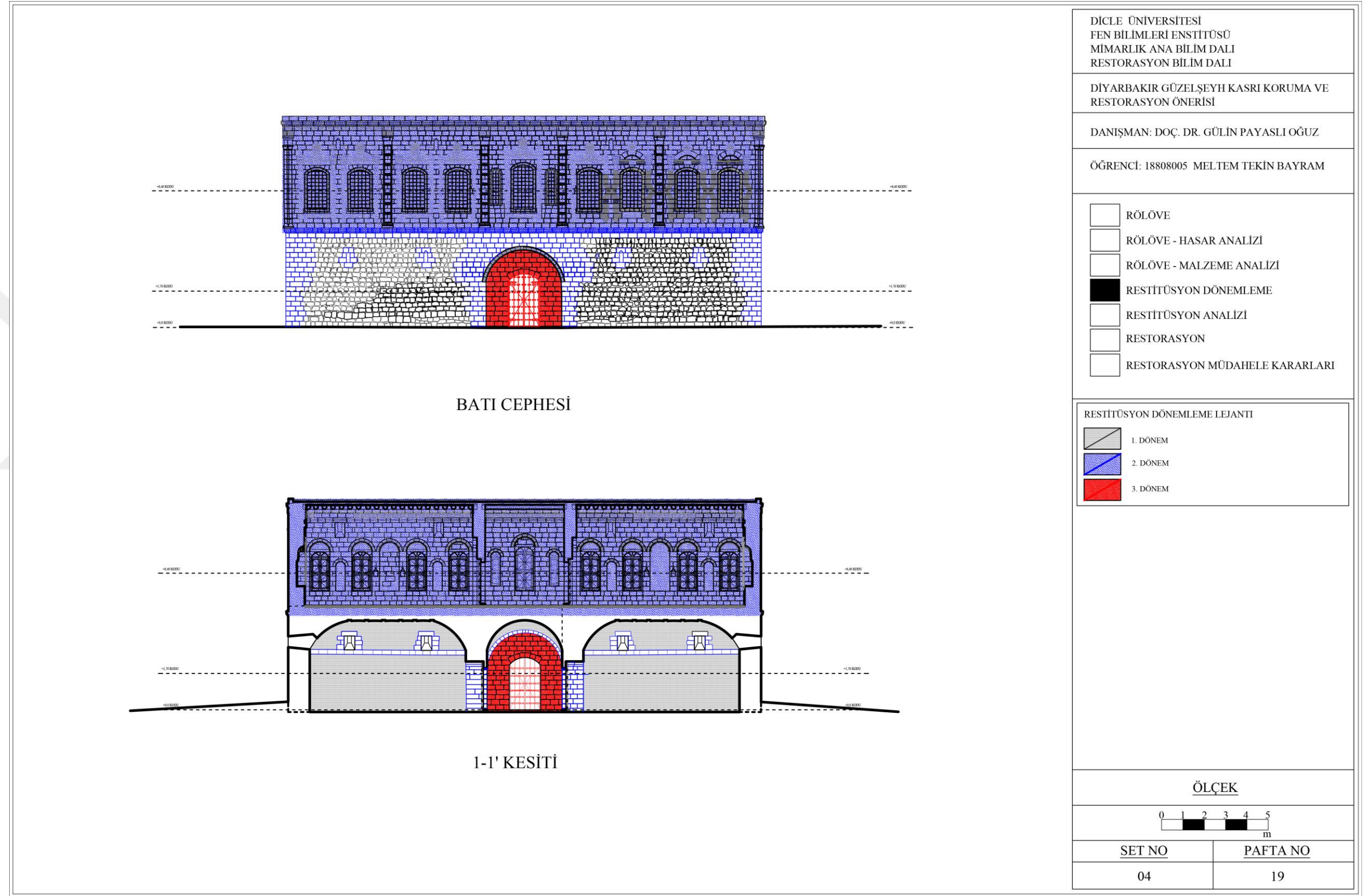
Şekil 5.48 2. Dönem 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

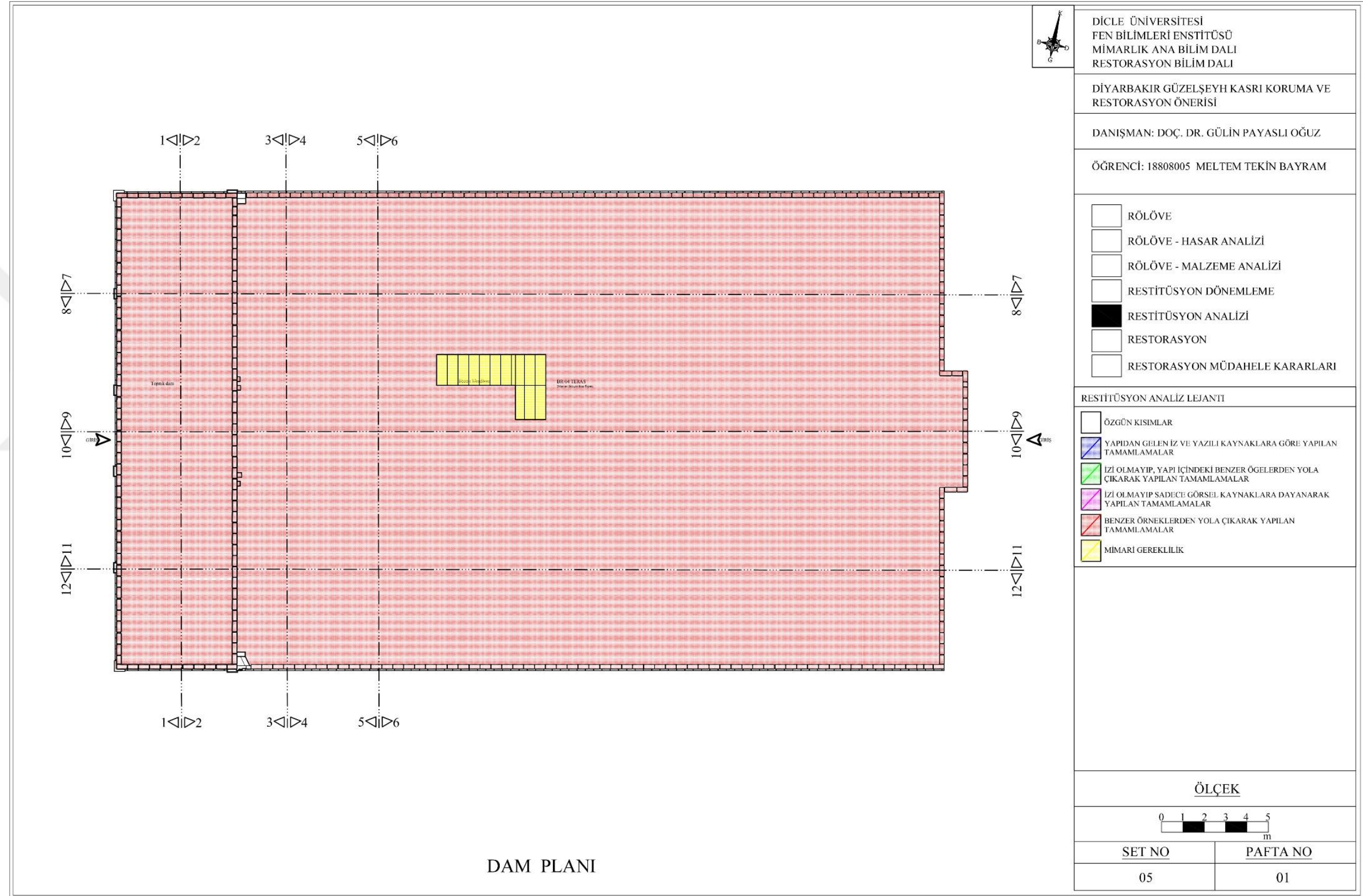
Şekil 5.49 2. Dönem 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

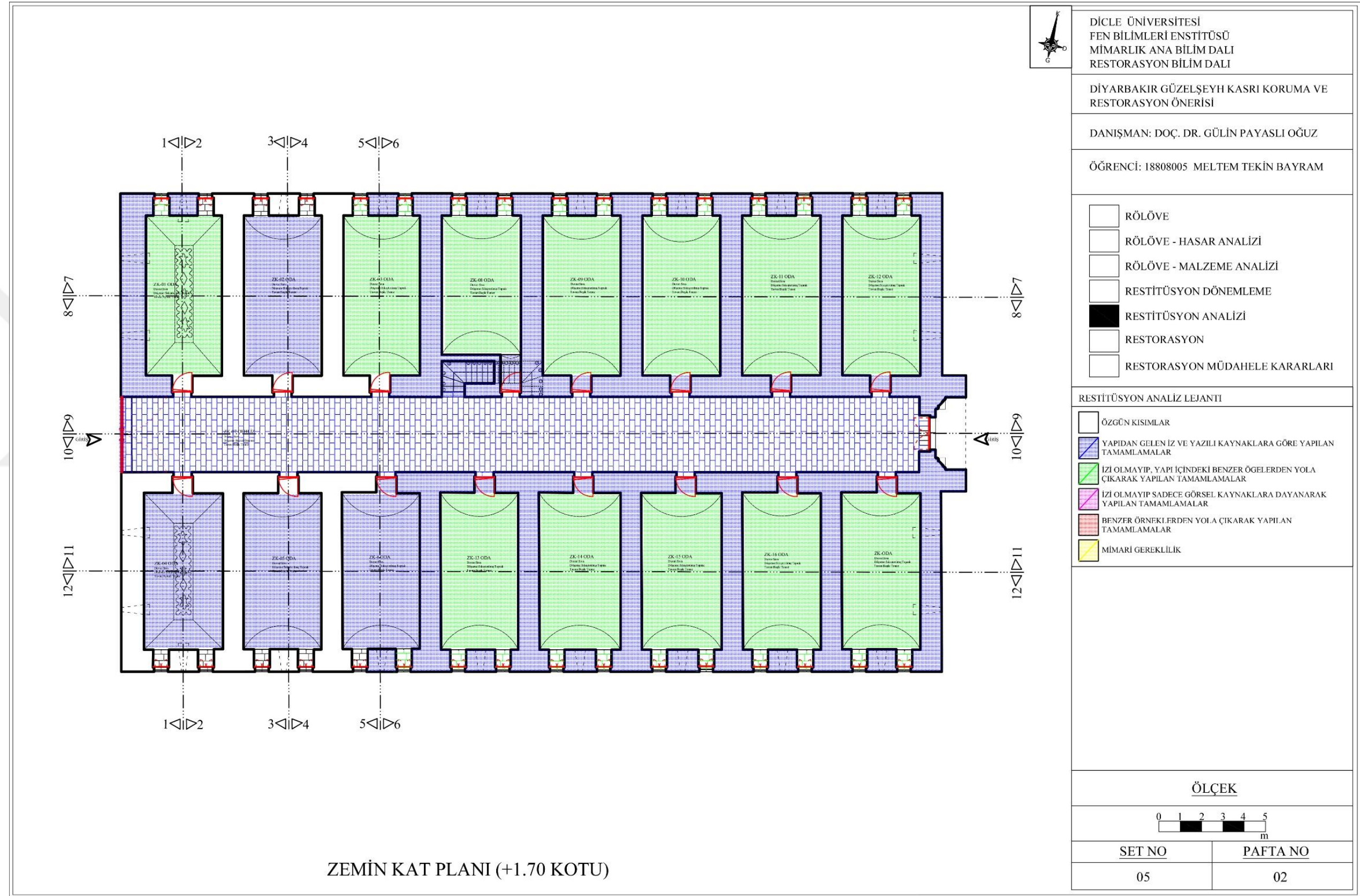
Şekil 5.50 3. Dönem Zemin Kat Planı, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

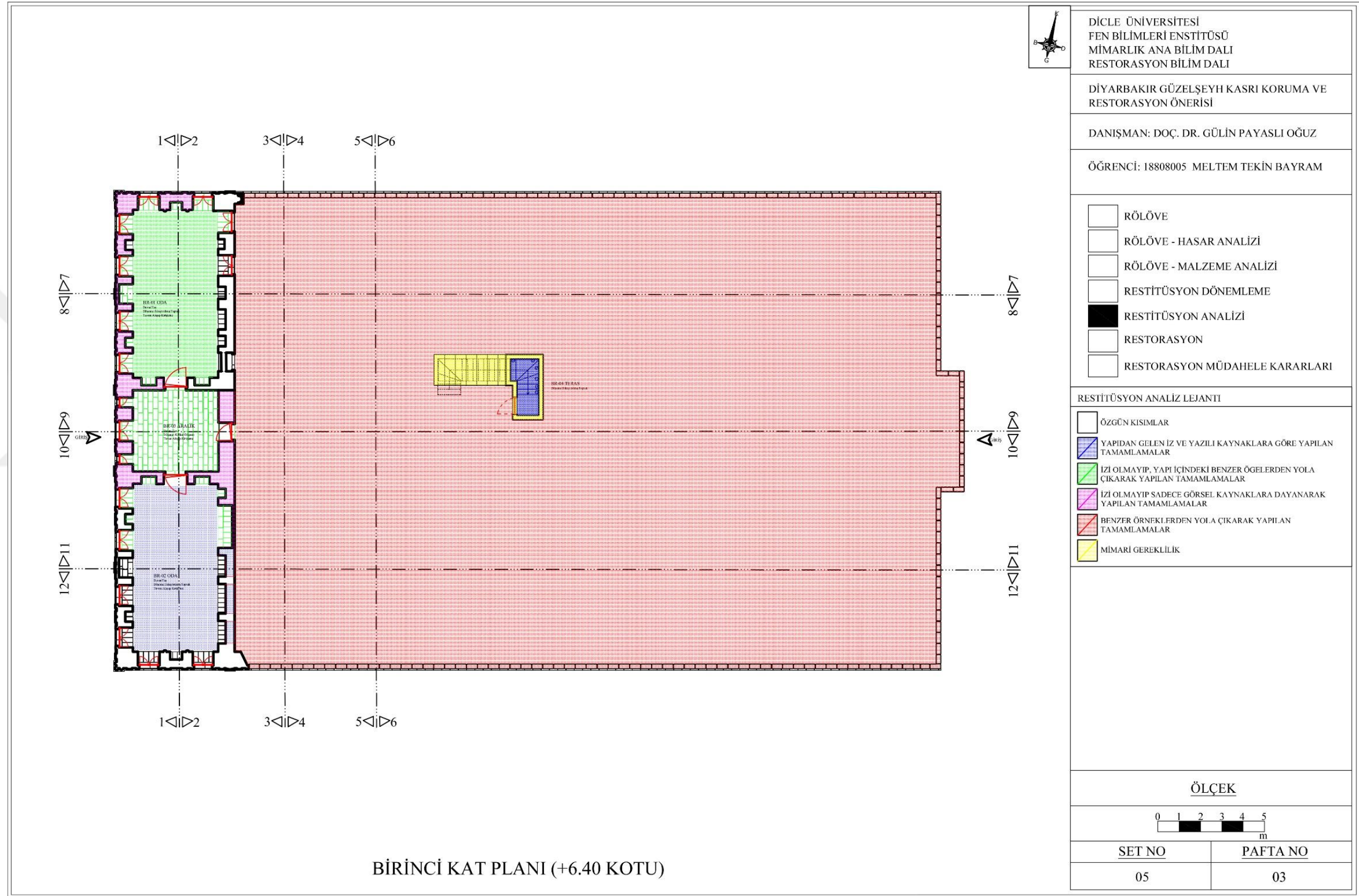
Şekil 5.51 3. Dönem Batı Cephesi ve 1-1’Kesiti, Restitüsyon Dönemleme Çizimleri

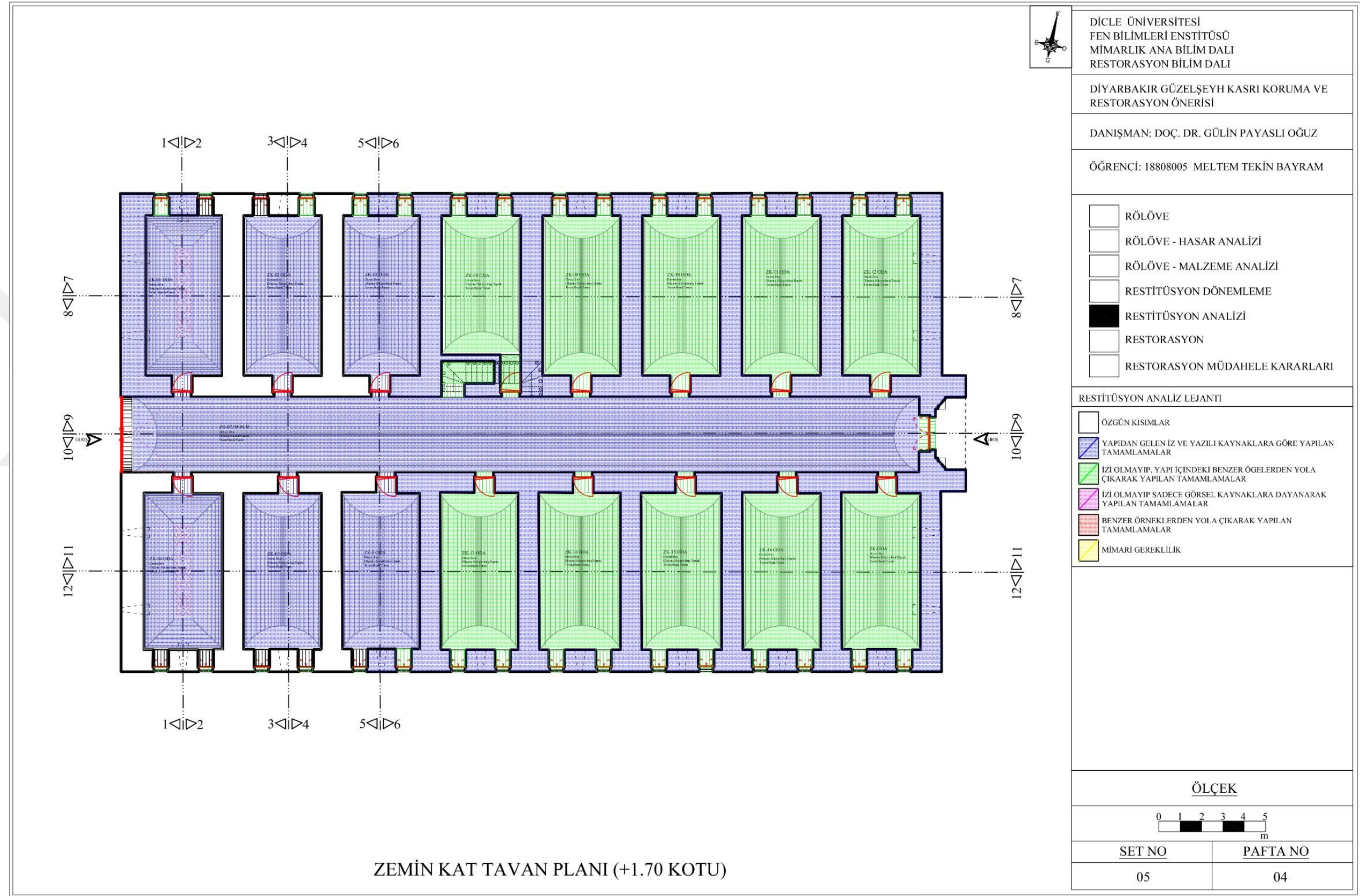
Şekil 5.52 Dam Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri

Şekil 5.53 Zemin Kat Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri

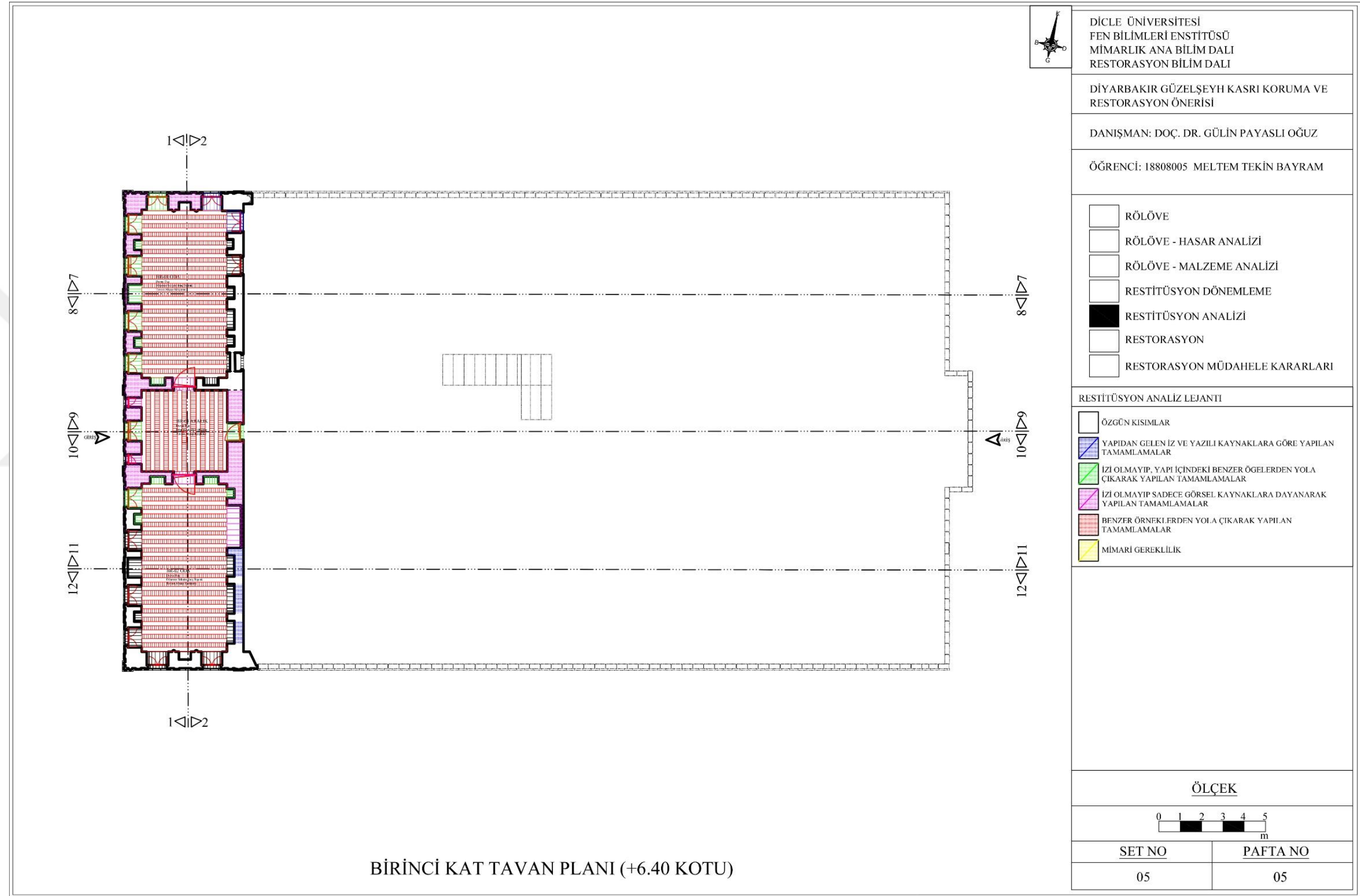

Şekil 5.54 Birinci Kat Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri

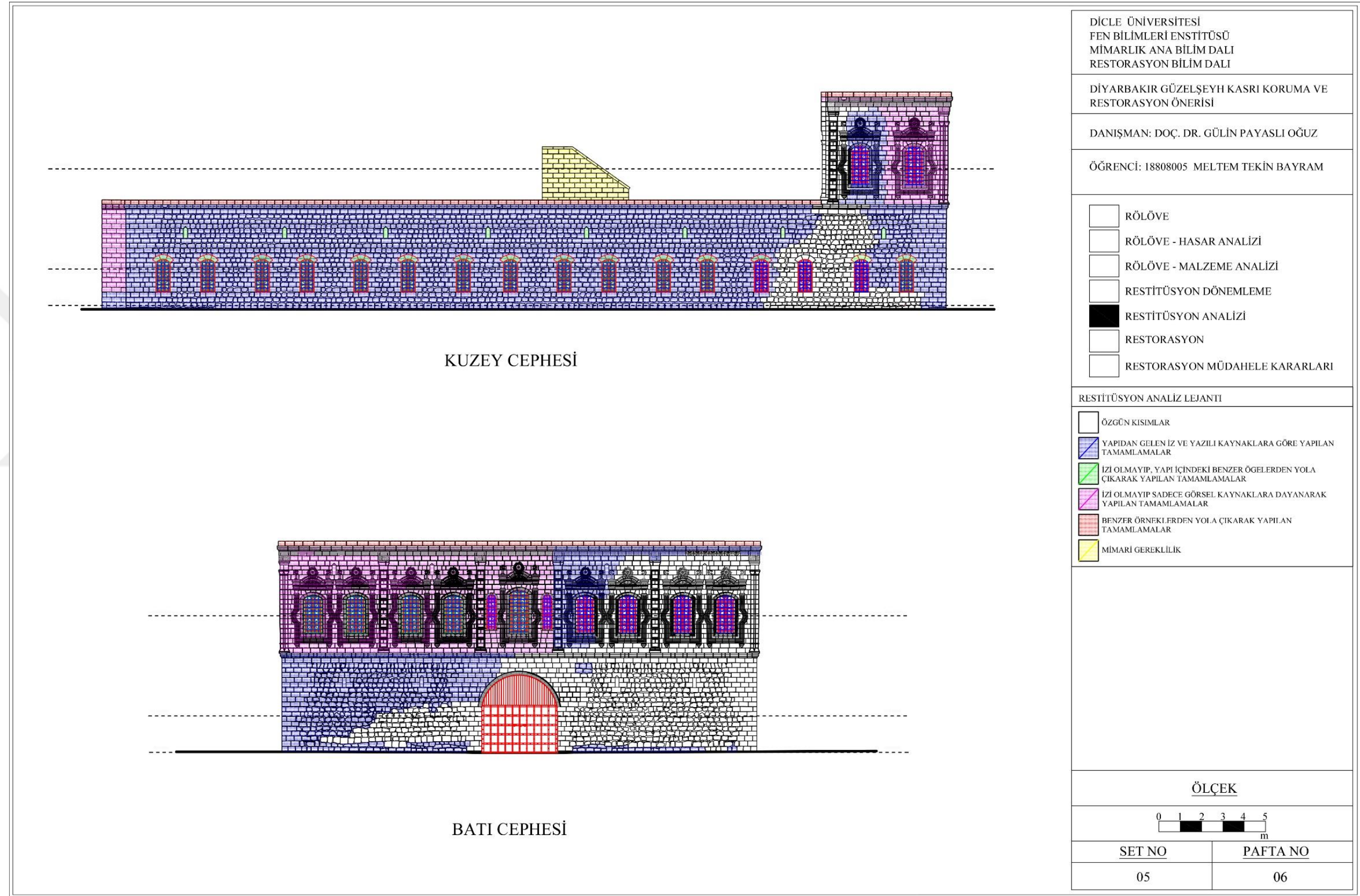

ZEMİN KAT TAVAN PLANI (+1.70 KOTU)

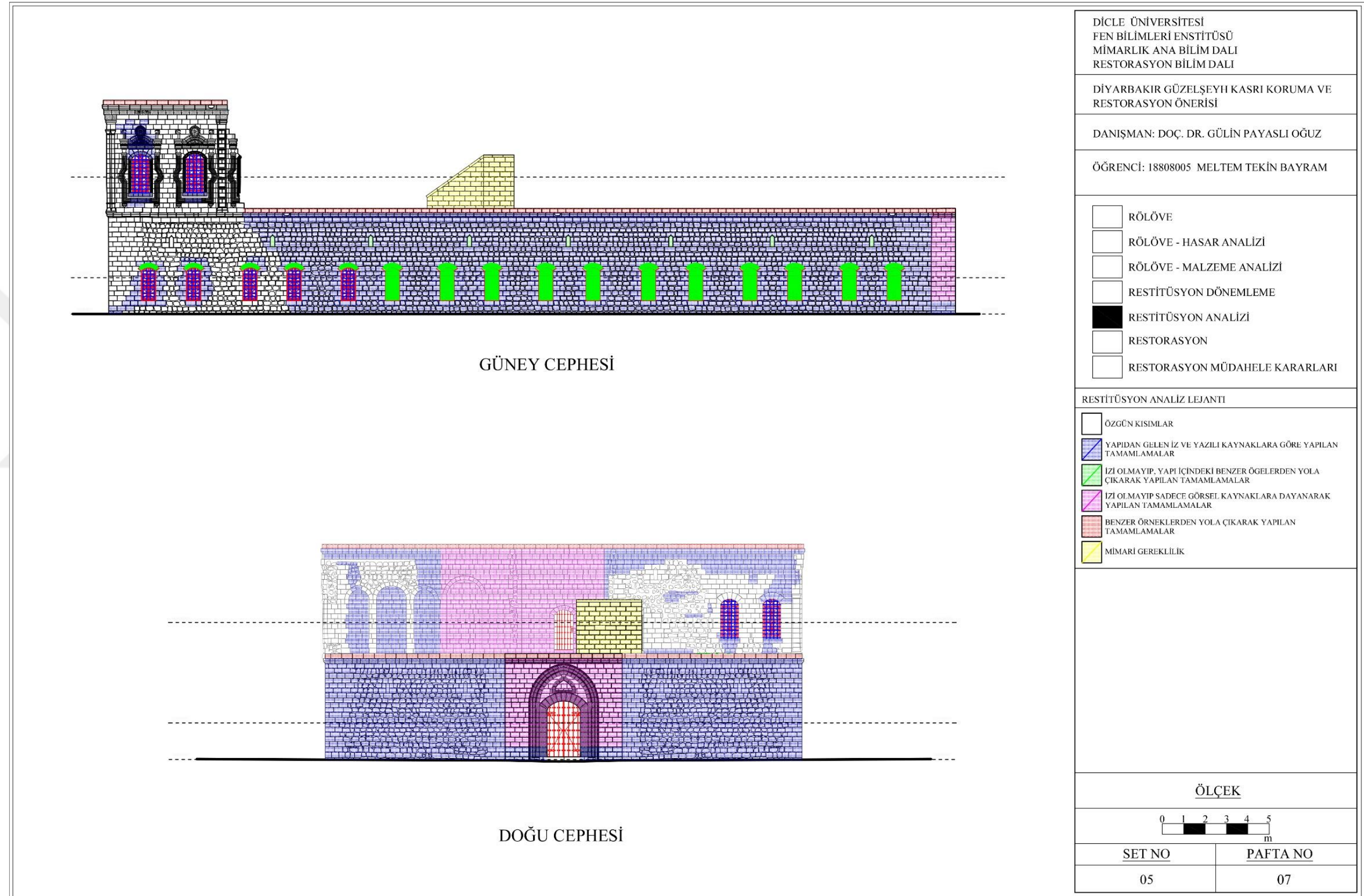
Şekil 5.55 Zemin Kat Tavan Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri

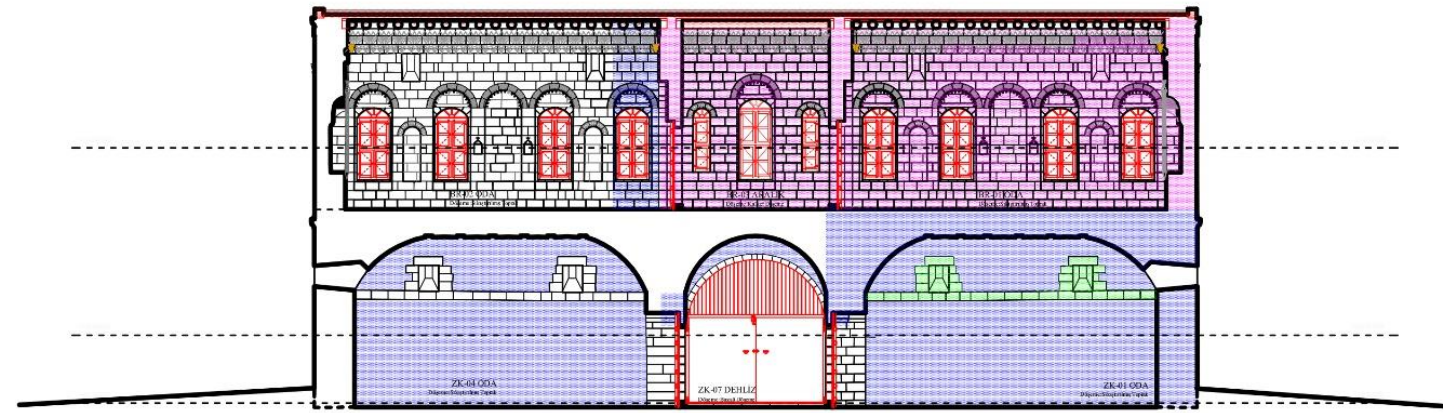
Şekil 5.56 Birinci Kat Tavan Planı, Restitüsyon Analiz Çizimleri

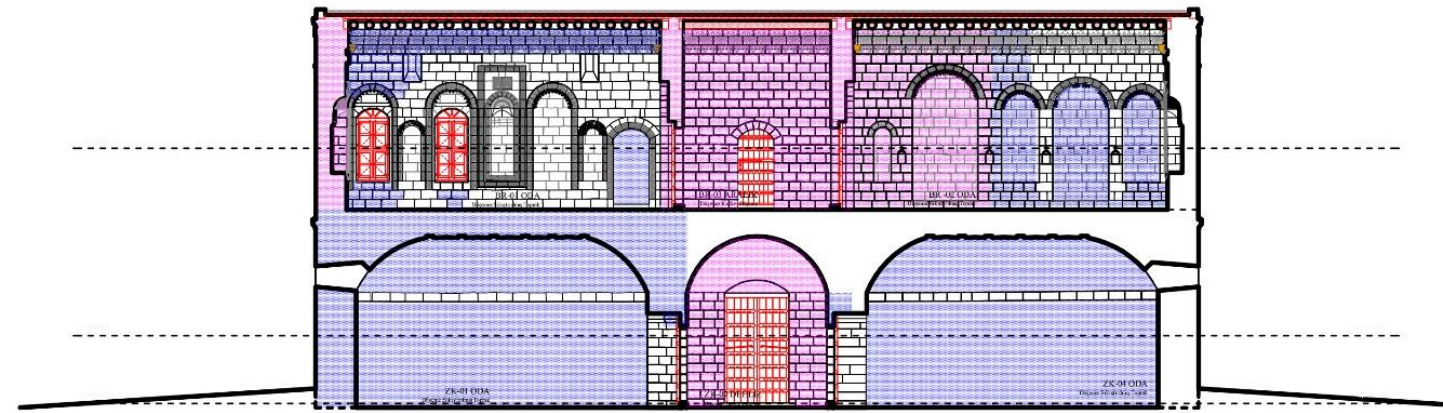
Şekil 5.57 Kuzey ve Batı Cephesi, Restitüsyon Analiz Çizimleri

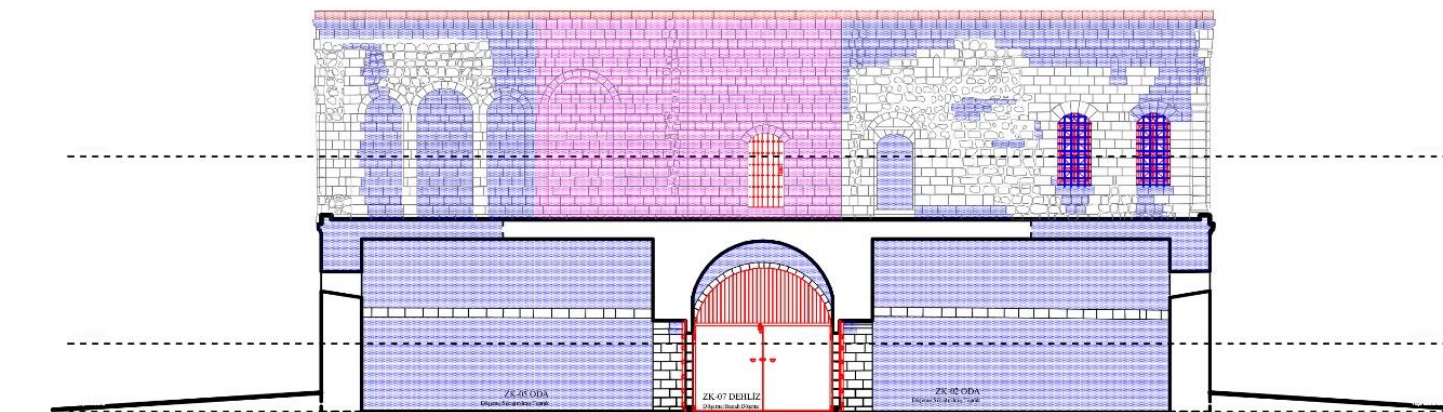
Şekil 5.58 Güney ve Doğu Cephesi, Restitüsyon Analiz Çizimleri

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTİTÜSYON ANALİZ LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN KISIMLAR
- ☐ YAPIDAN GELEN İZ VE YAZILI KAYNAKLARA GÖRE YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP, YAPI İÇİNDEKİ BENZER ÖGELERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP SADECE GÖRSEL KAYNAKLARA DAYANARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ BENZER ÖRNEKLERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ MİMARİ GEREKLİLİK

ÖLÇEK

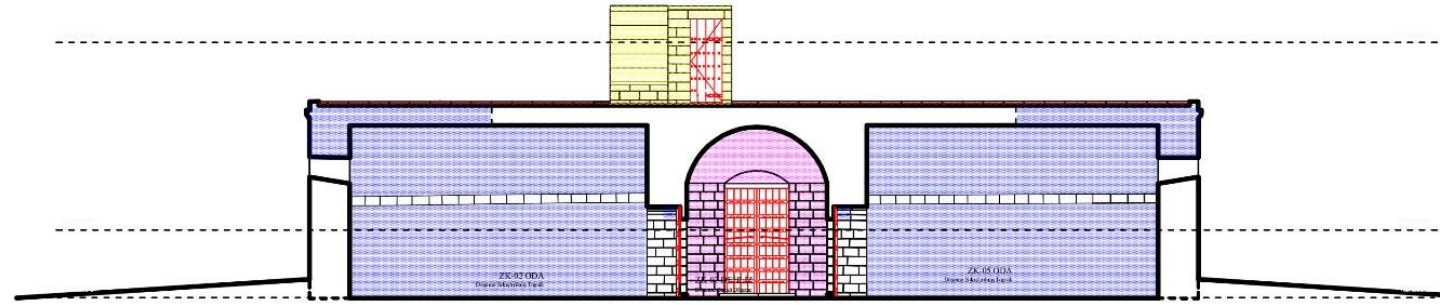
SET NO

PAFTA NO

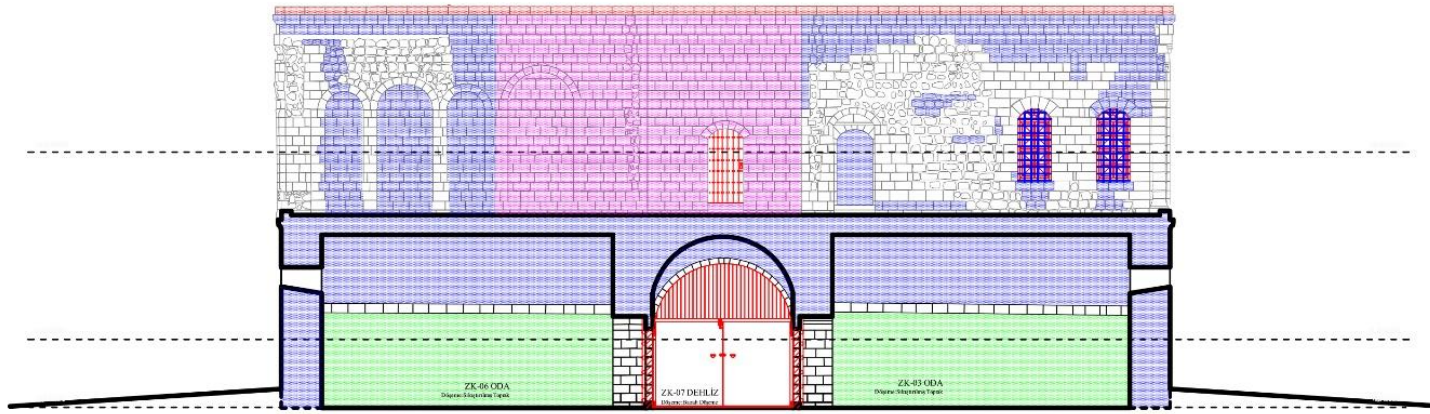
05

08

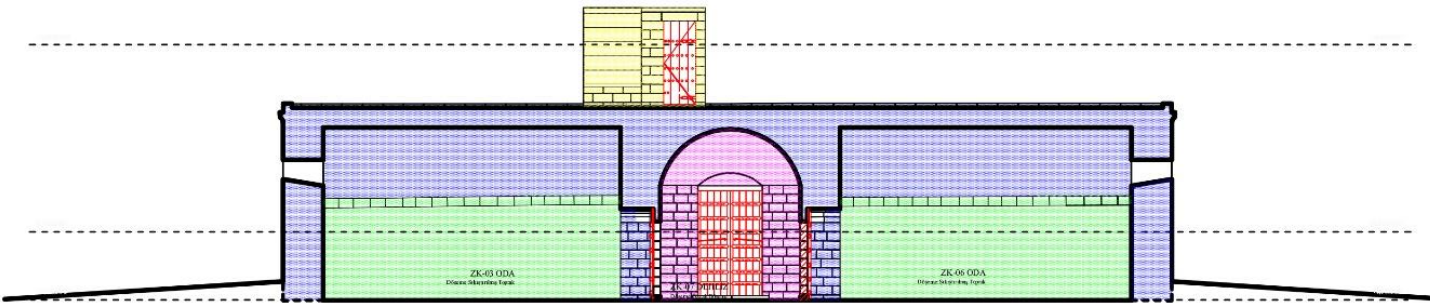
Şekil 5.59 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri

4-4' KESİTİ

5-5' KESİTİ

6-6' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTİTÜSYON ANALİZ LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN KISIMLAR
- ☐ YAPIDAN GELEN İZ VE YAZILI KAYNAKLARA GÖRE YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP, YAPI İÇİNDEKİ BENZER ÖGELERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP SADECE GÖRSEL KAYNAKLARA DAYANARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ BENZER ÖRNEKLERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ MİMARİ GEREKLİLİK

ÖLÇEK

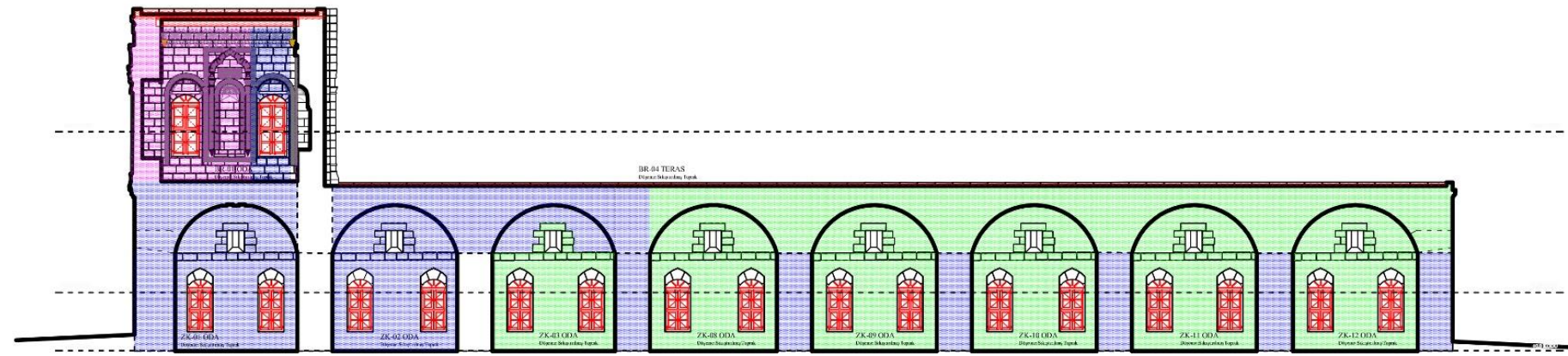
SET NO

PAFTA NO

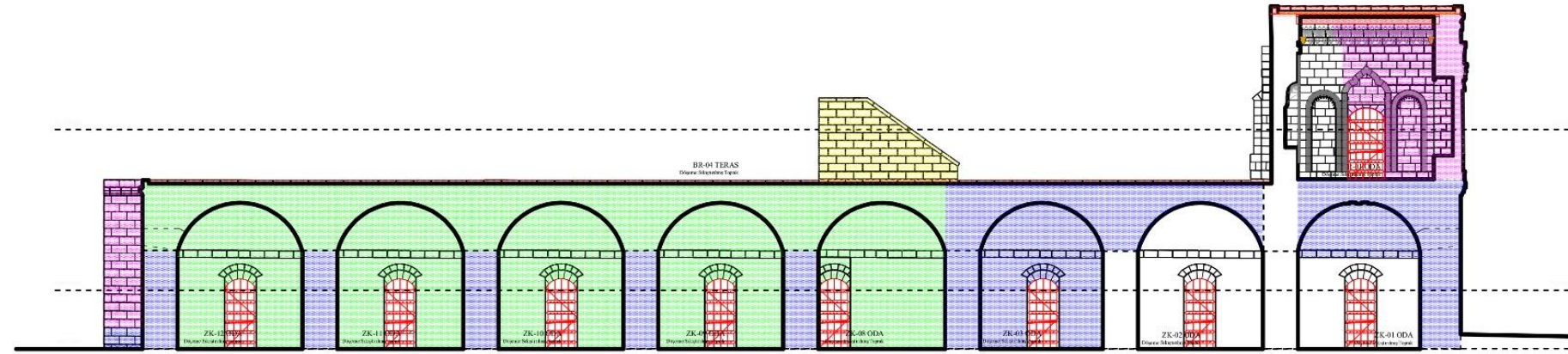
05

09

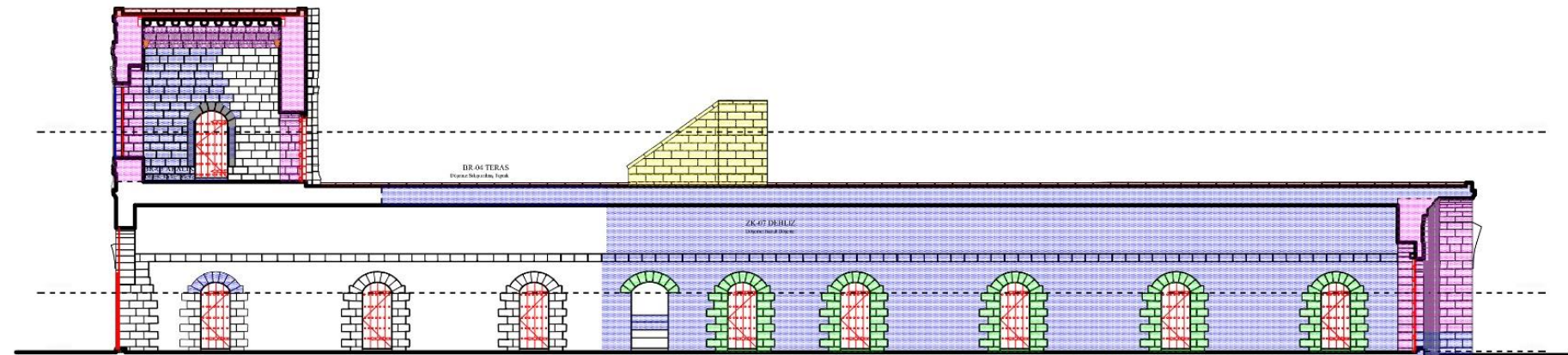
Şekil 5.60 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri

7-7' KESİTİ

8-8' KESİTİ

9-9' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

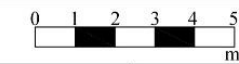
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTİTÜSYON ANALİZ LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN KISIMLAR
- ☐ YAPIDAN GELEN İZ VE YAZILI KAYNAKLARA GÖRE YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP, YAPI İÇİNDEKİ BENZER ÖGELERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP SADECE GÖRSEL KAYNAKLARA DAYANARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ BENZER ÖRNEKLERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ MİMARİ GEREKLİLİK

ÖLÇEK

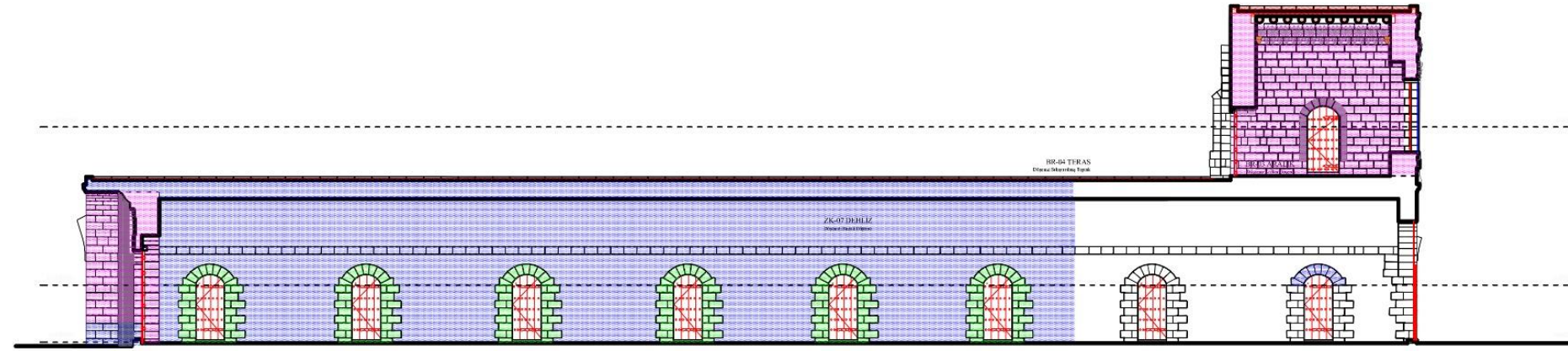
SET NO

PAFTA NO

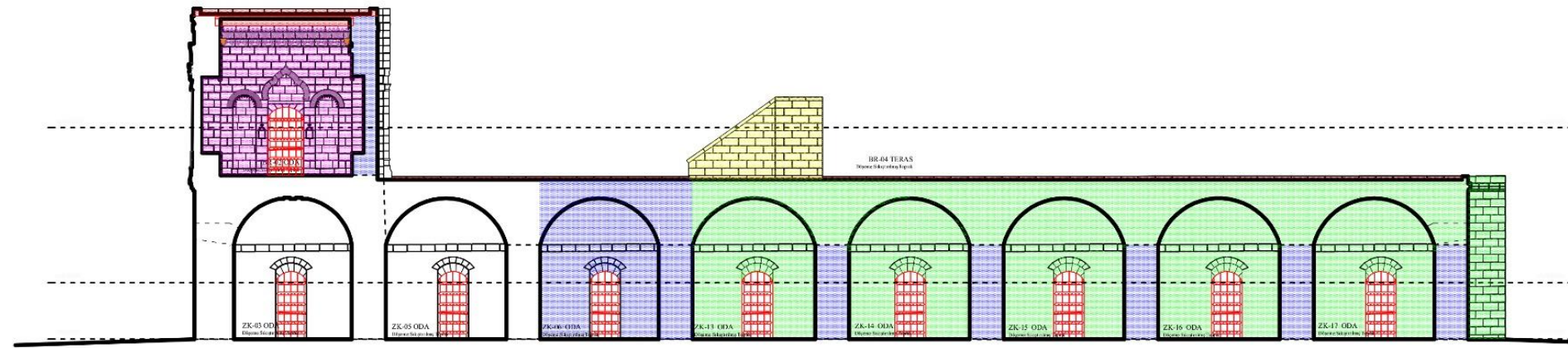
05

10

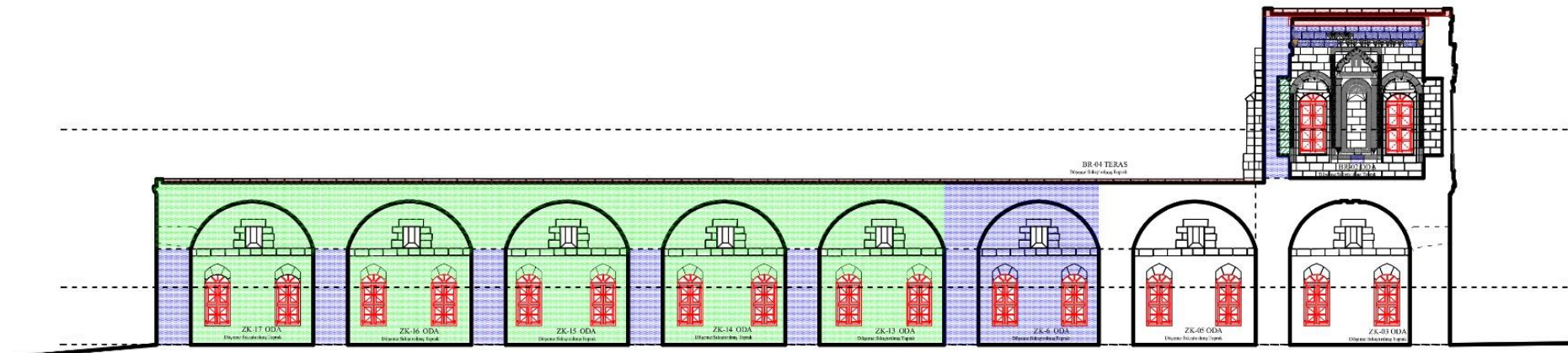
Şekil 5.61 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri

10-10' KESİTİ

11-11' KESİTİ

12-12' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTİTÜSYON ANALİZ LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN KISIMLAR
- ☐ YAPIDAN GELEN İZ VE YAZILI KAYNAKLARA GÖRE YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP, YAPI İÇİNDEKİ BENZER ÖGELERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ İZİ OLMAYIP SADECE GÖRSEL KAYNAKLARA DAYANARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ BENZER ÖRNEKLERDEN YOLA ÇIKARAK YAPILAN TAMAMLAMALAR
- ☐ MİMARİ GEREKLİLİK

ÖLÇEK

SET NO

PAFTA NO

05

11

Şekil 5.62 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restitüsyon Analiz Çizimleri

6. RESTORASYON

Kültür varlığının belgelendiği, inşa edildiği tarihten itibaren geçirdiği tüm evrelerin tespit edildiği, mevcut sorunların ve olanakların belirlenip koruma, kuram ve yaklaşımlarla uyumlu çözümlerin sunulduğu, müdahaleler silsilesine restorasyon denilmektedir (Asatekin, 2004).

6.1 Restorasyon Yaklaşımı

Piero Gazzola², *“Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır”* söylemiyle kültürel varlıkların kendi haline terkedilmemesi, toplum tarafından sahiplenilmesi ve önemsenmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Güzelşeyh Kasrı'nın inşa edildiği kesin tarihin bilinmemesi ve büyük bölümünün yıkılmış olmasına rağmen, dönem mimari özelliklerin izlerini üzerinde taşıması, kullanılan malzemelerin ve motiflerin çeşitliliği, yüklendiği işlev bakımından tarihe kaynaklık etmesi önemlidir. Yapıdaki yapısal, mekânsal ve malzemeye bağlı sorunlar ileri düzeydedir ve restorasyonun ivedilikle yapılmaması halinde, yapının yok olma ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Kasrın, özgün malzeme ve tekniklerle restore edilip, kullanımını sürekli kılacak bir işlev verilerek ve düzenli bakımı yapılarak gelecek nesillere aktarılması hedeflenmektedir. Bu sebeple Güzelşeyh Kasrı'nın restorasyon ve müdahale kararları, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ulusal ve uluslararası tüzüklere dayandırılarak oluşturulmuştur (Bkz. Bölüm 6.4).

² Piero Gazzola, eski ve yeninin doğal süreklilik içinde var olabileceğini ve olması gerektiğini savunan korumacı mimardır. 1964 yılında kabul edilen, tarihi yapıları koruma kriterlerini barındıran ve günümüzde halen geçerliliği devam eden Venedik Tüzüğü'nün hazırlanmasında büyük rol sahibi olmuştur (ICOMOS).

6.2 Restorasyon Müdahaleleri

Güzelşeyh Kasrı müdahale kararları, alanda tespit ve belgeleme ile ulaşılan araştırma verileri sonucu oluşturulan restitüsyon projesi ve restorasyon teknikleri yardımıyla belirlenmiştir. Yapının büyük kısmı uzun yıllar toprak altında kaldığından ilk olarak araştırma kazısı, ardından sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, temizleme ve yeniden yapım başlıkları altında restorasyon önerileri geliştirilmiş olup yapıya yeni bir işlev kazandırılmıştır.

6.2.1 Temizleme

Tarihi değer taşıyan anıtların ve sit alanlarının güzelliğini örten eklerden uzaklaştırılması işlemidir. Buradaki amaç üslup birliği kaygısıyla tüm katmanların yok edilmesi değildir. Dönemsel eklerden korunmaya değer olanların korunması, olmayanların kaldırılıp özgün olanın ortaya çıkarılmasıdır (Ahunbay, 2014).

Temizleme işlemine başlanan yüzeydeki kir ve kabuk oluşumunun miktarı bilinmediğinden, uygulanacak tekniğin daha çok zarar verme olasılığı olduğunu düşünüp, hassas ve sabırlı davranmak gerekmektedir. Bu yüzden temizleme esnasında ortaya çıkabilecek estetik değerlere göre yöntem değiştirilebilir ve birden fazla teknik aynı yüzey için kullanılabilir (Ersen, 2011). Tarihi yapı temizliğinde kullanılan yöntemler şunlardır;

6.2.1.1 Mekanik temizlik

Bisturi, çekiç, murç, fırça gibi küçük aletler ile elle, basınçlı hava veya azot kullanılarak, aşındırıcı agrega püskürtülerek kontrollü kumlama yapılan işlemdir (Zakar ve Eyübgiller, 2020).

6.2.1.2 Lazer ile temizleme

Yüzeydeki kirin, lazerden çıkan radyasyonu emmesi ve açık renk taş yüzeyinin lazer ışınlarını yansıtması esasına dayanmaktadır. Genelde kireç taşı, kumtaşı heykel ve bezemeler gibi yüzeylerin temizliğinde kullanılmaktadır (Ersen, 2011).

6.2.1.3 Kimyasal temizlik

Tarihi ve sanatsal değeri yüksek yüzeylerde ve bezemelerde kullanılan tekniktir. Kir, tuz, bakteri, mantar gibi biyolojik oluşumları temizlemek için kullanılmaktadır. Kimyasal madde kâğıt hamuruna emdirildikten sonra yüzeye uygulanmaktadır. Belirlenen süre bekletildikten sonra bol su ile yıkanmaktadır (Küçükkaya, 2004).

6.2.1.4 Suyla yıkama

Suyun zerre halinde püskürtülmesini sağlayan özel uçlarla yüzeyin yıkanması işlemidir. Basınçlı ve çok miktarda su ile yıkama, yüzeydeki kılcal boşluklardan suyun içeri nüfuz etmesine ve sonrasında tuzlanmaya sebebiyet vermektedir (Ahunbay, 2014).

6.2.1.5 Emici kil ve kâğıt hamuru uygulama

Kirlenme, islenme, yağ ile lekelenme ve tuzlanmanın yoğun olduğu yüzeylerde tercih edilmektedir. Sepiolite gibi özel killerle hazırlanan hamur yüzeye sürülmektedir. Kuruduktan sonra yüzeyden kaldırılmaktadır (Ahunbay, 2014).

6.2.1.6 Emici jel uygulama

Bazık karışım olan emici jeller fırça yardımıyla yüzeye sürülmektedir. Çözücü maddenin buharlaşmasını engellemek için üzeri folyo veya plastik ile örtülmektedir. Örtü malzemesi bir süre sonra açılır ve deiyonize su ile yüzey iyice yıkanmaktadır. Gözenekli taş yüzeylerde uygulamak için uygun değildir (Ahunbay, 2014).

6.2.1.7 Yapıda uygulanacak temizleme müdahale kararları

Güzelşeyh Kasrı, kullanılmamasından dolayı uzun süre onarım ve bakım görmemiş, bu da zamanla yıkılmasına sebep olmuştur. Doğal ve insan kaynaklı etkilere karşı savunmasız kalan yapıda; kirlenme, islenme (kararma), tuzlanma, nemlenme, yosunlaşma, lekelenme, kabuklanma, renk değişimi, otsu bitkilenme ve boya gibi bozulmalar meydana gelmiştir. Gerekli askılama ve iskele sistemi kurulup, çevre güvenliği sağlandıktan sonra yapı, restorasyon müdahale teknikleri uygulamaya hazır hale gelmiş olmalıdır.

İlk olarak, Kültür Bakanlığı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı tarafından incelenmek üzere, yapıda kullanılan malzemelerin numuneleri gönderilmelidir. İnceleme sonucu kullanılan taşın yapısına, kirlenme tipine göre uygun  z lti maddelerinin tespiti yapılmalı ve müdahale kararına göre temizleme işlemine başlanmalıdır.

Güzelşeyh Kasrı'nda yapılması önerilen temizleme  alışmaları (Bkz. Bölüm 6.4) şu şekildedir;

- Yıkılıp toprak altında kalmış bölümlerde toprak itinalı bir şekilde kaldırılmalıdır.  nceki tarihlerde yapı sınırları belirlemek için yapılmış araştırma kazısında, ortaya çıkan duvarların büyük bölümünde eksenel kayma ve dağılma olduğundan, temel üzerine kadar hassas bir şekilde söküm yapılmalıdır. Temel ve zeminde yapılacak incelemeler sonucunda çıkan verilere göre uygun tekniklerle güçlendirme yapılmalıdır.
- Zemin katta toprak altından çıkan bazalt taş döşeme ve merdiven basamakları düşük basınçta su püskürtülerek temizlenmelidir. Döşemenin durumuna göre gerekli görülürse mikro kumlama veya kimyasal temizleme yapılmalıdır.
- ZK-01, ZK-03 ve ZK-06 numaralı odaların zemininde yer alan toprak yığını itinalı bir şekilde kaldırılmalıdır. Toprak altından yapıya ait çıkacak taşlar sonradan kullanılmak üzere istiflenmelidir. Duvarlarda yer alan hasar almış sıvalar ve derzler kalem keski, spatula, m r  gibi aletler ile altında yer alan taşlara zarar vermeyecek şekilde raspalanmalıdır. Lekelenme bulunan taşlar, ilk olarak hava püskürtme tekniğiyle daha sonra mikro kumlama tekniğiyle temizlenmelidir.
- ZK-02, ZK-04, ZK-05 ve ZK-07 numaralı birimlerin zemininde yer alan toprak itinalı bir şekilde kaldırılmalıdır. Toprak altından yapıya ait çıkacak taşlar sonradan kullanılmak üzere istiflenmelidir. Duvar ve tonozda yer alan hasar almış sıvalar ve derzler kalem keski, spatula, m r  gibi aletler ile altında yer alan taşlara zarar vermeyecek şekilde raspalanmalıdır. Lekelenme bulunan taşlar, ilk olarak hava püskürtme tekniğiyle daha sonra mikro kumlama tekniğiyle temizlenmelidir. Boyanmış taşlar ve yosunlaşmanın olduğu yüzeylere su ve hava püskürtüldükten sonra duruma göre mikro kumlama veya kimyasal temizleme yapılmalıdır.

- BR-01 ve BR-02 numaralı odaların zemininde yer alan toprak itinalı bir şekilde kaldırılmalıdır. Bitkilenmenin olduğu yüzey kimyasal madde bulunan bir sıvı ile yıkanmalıdır. Daha sonra yüzeyden solmuş bitki kalıntıları temizlenmelidir. İnceyonu kalker malzeme ile yapılmış duvarlarda yer alan hasar almış sıvalar ve derzler; kalem keski, spatula, murç gibi aletler ile altında yer alan taşlara zarar vermeyecek şekilde raspalanmalıdır. Taş yüzeylerinde oluşan kirlenme, tuzlanma, yosunlaşma ilk olarak hava ve su püskürtülerek, ardından mikro kumlama yöntemi kullanılarak temizlenmelidir. Yüzeyi oymalı taşlar, kimyasal maddeler emdirilmiş kağıt hamuru ile temizlenmelidir. Ardından hava ve su püskürtülerek iyice yıkanmalıdır.
- Yapıda kabayonu bazalt malzeme ile yapılan cephe duvarlarında, hasar görmüş ve niteliğini yitirmiş derzlerin tümü kalem keski, spatula, murç gibi aletler kullanılarak hassas bir şekilde raspa edilmelidir. Taş yüzeylerine plastik esaslı boya ile yazılan yazılar mikro kumlama ve gerekli görülürse kimyasal maddelerle temizlenmelidir. Taş yüzeylerinde oluşan kirlenme, islenme, yosunlaşma ilk olarak hava ve su püskürtülerek, ardından mikro kumlama yöntemi kullanılarak temizlenmelidir.
- Birinci katta yer alan inceyonu kalker malzeme ile yapılan cephe duvarlarında hasar görmüş veya niteliğini yitirmiş sıva ve derzlerin tamamı kalem keski, spatula, murç gibi aletler kullanılarak hassas bir şekilde raspa edilmelidir. Taş yüzeylerinde oluşan kirlenme, tuzlanma, yosunlaşma ilk olarak hava ve su püskürtülerek, gerekli görülen durumlarda mikro kumlama yöntemi kullanılarak temizlenmelidir. Yüzeyi oymalı taşlar kimyasal maddeler emdirilmiş kâğıt hamuru ile temizlenmelidir. Ardından su püskürtülerek iyice yıkanmalıdır.
- Çürümüş ve niteliğini kaybetmiş ahşap lentolar sökülmelidir.

6.2.2 Sağlamlaştırma

Sağlamlaştırma çalışmaları için yapının konumlandığı zemin, taşıyıcı sistem ve malzeme dikkat edilmesi gereken unsurlardır (Ahunbay, 2014).

6.2.2.1 Zemine yönelik yapılan müdahaleler

Yeraltı su seviyesindeki oynamalar, deprem etkisi ve zemin şartlarının değişmesi gibi nedenler, yapıların temellerinde oturmalar ve zemin üstü yapı elemanlarından gelen yük aktarımının dengesiz olmasına sebep olmaktadır. Bu da zamanla yapının taşıyıcı sistemi ve zemininde ciddi sorunlara yol açmaktadır (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Zemin güçlendirmede en yaygın olarak kullanılan teknik, enjeksiyondur. Zeminin bozulma sebeplerine göre enjeksiyon türü (Hydrofracture Enjeksiyonu, Sıkılama Enjeksiyonu, Geçirimsizlik Enjeksiyonu) ve kullanılan malzeme değişiklik gösterebilir (Toğrol ve vd., 1994). Temel oturmalarında genellikle temellerin derinleştirilmesi (burgulu veya mikro kazıklar ile daha derine inilmesi), genişletilmesi (ek sömel yapılması) veya desteklenerek güçlendirilmesi (jet-grout sisteminin kullanılması) gibi yöntemler kullanılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, tarihi yapılara müdahale edilmeden önce zemin davranışı ve yapı sistemi hakkında derin incelemeler yapılması gerektiğidir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Yapıda zemine yönelik yapılan müdahaleler şunlardır;

- Kasrın uzun süre toprak altında kalmış ve niteliğini kaybetmiş duvar kalıntılarının sökülme işleminden sonra, ortaya çıkan temel ve zemininde yapılacak incelemeler sonucunda elde edilen verilere göre uygun tekniklerle güçlendirme yapılmalıdır.

6.2.2.2 Taşıyıcı sisteme yönelik yapılan müdahaleler

Taşıyıcı sistemden kaynaklı sorunlar taşıma kapasitesine ulaştırmaya yönelik onarım, taşıma kapasitesine artırmaya yönelik güçlendirme ve yeni elmanlar ile destekleme şeklinde sıralanmaktadır (Gomez, 2007).

Taşıma kapasitesine ulaştırmaya yönelik onarım

Düşey eksenden ayrılmış, iç yapısı bozulmuş, bütünlük göstermeyen ve üzerinde çatlak bulunan taşıyıcı elemanlara yönelik yapılan onarımlardır. Derz onarımı ve çatlak onarımı (enjeksiyon, dikiş, kenetleme ve donatı ile destekleme) bu grupta yer alan hasarlara yönelik müdahalelerdir.

Taşıma kapasitesini artırmaya yönelik güçlendirme

Deprem, hareketli yükteki değişim, ek birimlerin yapılması gibi etkiler, yapının güçlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Metal veya ahşap gergilerle sağlamlaştırma, çemberleme, karbon elyaf kumaş veya fiber çubuklar ile güçlendirme yapı elemanının taşıma kapasitesini artırmaya yönelik müdahalelerdir.

Yeni elemanlar ile destekleme

Özgün malzemenin yeni elemanlar ile kaplanması, giydirilmesi veya yeni bir malzeme ile değiştirilmesi esasına dayanmaktadır. Hatıl ekleme, betonarme mantolama, çelik ve benzeri yapı elemanları ile ahşap konstrüksiyonlu sistemlere eklemeler yapılması, desteklemeye yönelik müdahalelerdir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Yapıda taşıyıcı sisteme yönelik yapılan müdahaleler şunlardır;

- Doğu, batı, güney cepheleri ve iç duvarlarda çatlağın bulunduğu alanlar temizlik ile ortaya çıkarıldıktan sonra belli aralıkla plastik borular yerleştirilmelidir. Çevreleri hidrolik kireç esaslı malzeme ile kaplanmalıdır. Harç kuruduktan sonra enjeksiyon malzemesi pompa ile borulardan duvar içlerine enjekte edilmelidir. Enjeksiyon maddesi dışa akmaya başlayınca işlem durdurulmalıdır. Boruların dışa sarkan kısımları kesilmeli ve yüzey temizlenmelidir.
- Zemin kat tonozlarında ve duvarlarda kullanılan kerpiç sıvanın hasar almış kısımları raspa işlemi gördükten sonra, iç yüzeylere özgün malzeme ile hazırlanan harç uygulanmalıdır ve mikro enjeksiyon ile güçlendirme yapılmalıdır.
- Eksenel kayma bulunan batı cephesinin üst duvarında, yapılacak statik ölçümler sonucu çıkacak veriye göre askılama ve güçlendirme yapılmalıdır.
- Mevcut tüm duvarlara, analiz sonucunda hazırlanacak kimyasal madde ile mikro enjeksiyon uygulaması yapılmalıdır.

6.2.2.3 Malzemeye yönelik yapılan müdahaleler

Tarihi yapılarda kullanılan taş, tuğla, ahşap, metal, sıva ve harç gibi geleneksel malzemelerde meydana gelen bozulmalar ve sonrasında yapılan müdahaleler malzeme türlerine göre farklılık göstermektedir (Bkz. Bölüm 6.4).

Taş ve tuğla

Kirlenme, kavlanma, islenme, lekelenme, çürüme, tuzlanma, yosunlaşma, yüzey aşınması, erime, çatlama, kırılma, parça kaybı gibi bozulmalar bu malzemelerde en fazla meydana gelen hasarlardır.

Taş yüzeyinde oluşan oyuklara, epoksi reçineleri veya akrilik reçinelerin enjeksiyonu ve dolgu harcı ile sağlamlaştırma yapılmaktadır. Parça kayıplarının olduğu taşlarda, kopan parça mevcut ise akrilik esaslı reçine harç veya metal kenet ile bütünlük sağlanmaktadır. Özgün parça kayıp ise eklenecek parçanın özgün taş ile uyumlu özellikler göstermesi gerekmektedir. Taş kayıplarının büyük olduğu kısımlarda yapay taş ile plastik onarım yapılmaktadır. Hasarlı kısım çürütülerek çıkarılır. Sağlam özgün taş üzerine delikler açılarak, epoksi veya benzer özellikteki yapıştırıcılar kullanılarak çelik lamalar yerleştirilir. Eski ile yeni taş arasında bağlantı kurmak için çelik lamalara armatürler takılır. Üzerine kaba harç uygulanır. Son olarak ince harç kullanılarak istenen şekildeki yapay taş oluşturulmuş olacaktır (Küçükkaya, 2004).

Sağlamlaştırıcı maddeler, taş yüzeyine fırça ile emdirilerek, atomize uygulanarak veya kılcallara emdirilerek uygulanmaktadır. Bu işlem için kireç suyu, akrilik reçineler, etil silikat gibi kimyasallar kullanılmaktadır (Ersen, 2011). Sağlamlaştırma tekniklerinden herhangi biri uygulanmış taş malzemeye, son olarak uyumlu yüzey koruyucu kimyasallar uygulanmaktadır.

İyi durumda olan tuğla yüzeylerine, temizlikten sonra su itici kimyasal uygulanmaktadır. Silikon bazlı su iticiler, bu işlem için çokça tercih edilmektedir. Tuğlanın bozulmasını geciktirici etkisi olan alkoxy-silan bazlı sağlamlaştırıcılar kullanılmaktadır (Ashurst, 1990). Yüzeyinde çatlama, parça kaybı bulunan veya deformasyona uğramış tuğla malzeme yenisiyle değiştirilmektedir.

Ahşap

Çürüme, küflenme, parça kaybı, şişme, mantar oluşumu, renk değişimi, kabuklanma, kirlenme, yangın ve deformasyon ahşap yüzeyinde en fazla meydana gelen hasarlardır. Ahşap üzerindeki delikler ve çatlaklar enjeksiyon ile doldurulmaktadır. Parça kaybı bulunan ahşap elemanlarda, hasarlı kısım ile birlikte çevresi de kesilerek atılmaktadır.

Yerine getirilecek parça, özgün ile uyumlu ve uygun birleşim detaylı eski parça ile birleştirilmektedir. Eklenen yeni parçalar emprenye edilerek güçlendirilmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020). Böcek ve biyolojik tehditlere karşı ahşap malzemelere fümigasyon tekniği uygulanmaktadır (Beşkonaklı, 2011). Çeşitli katranlar, vernik, hidrokarbon reçine, bezir yağı ve korozyon önleyici maddelerle birlikte kullanılan amonyum sülfat/fosfat yüzey koruyucu olarak yaygın olarak kullanılmaktadır (Hafızoğlu, 2001).

Metal

Korozyon, çatlak, kırılma, kesit kaybı, kavlanma, aşınma, yorulma, yangın, akma ve deformasyon metal yüzeyinde en fazla meydana gelen hasarlardır. Boyama, yama, dolgu kaynak, kenet, donatı, dikiş, yeni elemanlar ile destekleme, şerit bant, levha uygulamaları hasara uğramış metal malzemeye uygulanabilecek tekniklerdir. Epoksi reçine çatlak ve deliklerin doldurulmasında kullanılmaktadır. Çeşitli yağlar ve boyalar yüzey korucu olarak sıkça kullanılmaktadır. Bozulmanın ileri derecede olduğu durumlarda metal elemanlar özgüne uygun şekil ve teknikte yenilenmektedir (Uluengin, 2006).

Sıva ve harç

Kesit kaybı, yosunlaşma, bitkisel oluşum, çözülme, şişme, kavlanma, dökülme, çatlak, yarık, renk değişimi ve deformasyon sıva ve harç yüzeyinde en fazla meydana gelen hasarlardır.

Bozulmaya uğramış sıva veya harçlara müdahale edilmeden önce özgün malzemenin numunesi laboratuvar ortamında incelenilerek bileşimindeki elemanların belirlenmesi gerekmektedir. Ona göre malzemeye uyumlu sıva veya harç hazırlanarak müdahale türüne göre uygulama yapılmaktadır. Enjeksiyon, yamalama ve derz onarımı sağlamlaştırmada kullanılan müdahale teknikleridir. Hidrolik özellik gösteren puzolan katkılı horasan harcı, sıva ve harç tamirlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Ashurst, 1990).

Güzelsayh Kasrı'nda malzemeye yönelik yapılan müdahaleler şunlardır;

- Parça kayıplarının olduğu taşlar, metal kenet kullanılarak sağlamlaştırılmalıdır.

- Mevcut derz boşalmaları ve dayanıklılığını kaybetmiş derzlerin sökülmesinden sonra oluşan boşluklara, analiz sonucu çıkacak verilere göre hazırlanan kireç esaslı harç malzemesi ile derz uygulaması yapılmalıdır.
- Birinci katta niş içlerine ve doğu cephe yüzeyine yapılan kireç esaslı sıvanın, dayanıksız kısımlarının sökülmesi yapıldıktan sonra, özgün malzeme ile sağlamlaştırma yapılmalıdır.
- Zemin kat; duvar ve tonozlarında niteliğini kaybetmiş kerpiç esaslı harç ve sıvaların sökülmesi yapıldıktan sonra, özgün malzeme ile sağlamlaştırma yapılmalıdır.

6.2.3 Tamamlama (Bütünleme)

Yıkılmış veya bir bölümü hasar almış yapı elemanı, yapı sistemi veya yapının bir bölümünün, geleneksel ya da çağdaş malzeme ile tamamlanarak bütünlüğü kavuşturulması işlemidir (Ahunbay, 2014). Tamamlama, farklı bir malzeme veya aynı malzemeye doku, renk, hiza gibi ayırt edilebilir özellikler eklenerek yapılabilmektedir (Venedik Tüzüğü, 1966). Yapı elemanı veya sisteminde meydana gelen hasar, onarım ile giderilebiliyorken yıkılmış bir bölümün tamamlanması için veri ve belge ışığında restorasyon kararının alınması gerekmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güzelşeyh Kasrı'nın kullanılmamasından dolayı doğal ve insan kaynaklı malzeme kayıpları meydana gelmiştir. Zamanla bu kayıplar kısmi veya mekân boyutunda yıkılmalara sebep olmuştur. Bu kısımlar tamamlama tekniği kullanılarak yapılmalıdır. Güzelşeyh Kasrı'nda yapılması önerilen tamamlama çalışmaları (Bkz. Bölüm 6.4) şu şekildedir;

- ZK-02, ZK-04, ZK-05 ve ZK-07 numaralı birimlerin tonozlarında gerekli sağlamlaştırma işlemleri yapıldıktan sonra yıkılmış veya eksik olan kısımlar, uygun boyut ve biçimde hazırlanmış özgün malzeme kullanılarak tamamlanmalıdır.
- BR-01 ve BR-02 numaralı odalarda malzeme kayıplarının olduğu kısımlar uygun biçim ve boyutta kalker kullanılarak tamamlanmalıdır. Yıkılmış ve eksik olan duvarlar, eski belge ve fotoğraf yardımıyla çizilen detaylara uygun inceyonu kalker kullanılarak yapılmalıdır. Eksik parçaların bulunduğu kemer,

niş ve kapı çerçevelerindeki motifli taşlar, mevcut izler ve eski fotoğraflar yardımıyla özgüne uygun şekilde yapılmalıdır.

- Cephelerde ve iç duvarlarda kırılan ya da parça kayıplarının olduğu kısımlar çürütülerek yeri boşaltılmalıdır. Boşalan kısım özgün malzeme ile tamamlanmalıdır.

6.2.4 Yeniden yapım

Özgün malzeme ile uygun biçim ve detay kullanılarak yok olmuş olanın inşa edilmesidir (Burden, 2004). Var olanı koruma amacı göz ardı edilmeden, mimari eserin özgünlük değerinin sürdürülmesi bakımından zorunlu durumlarda yapılması önerilmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020). Ayrıca tarihi belleğin yitirilmesini önlemek amacıyla eski belgeler kullanılarak yapılan ve canlandırma esasına dayanan bu teknik, tarihi bir değer taşımamaktadır (Ahunbay, 2014).

Güzelşeyh Kasrı'nda yapılması önerilen yeniden yapım çalışmaları (Bkz. Bölüm 6.4) şu şekildedir;

- Ahşap kapı ve pencere doğramaları, birinci sınıf çam malzeme ile yeniden yapılmalıdır. Bu işlemde ahşap elemanlar ilk olarak zımparalanmalıdır. Üzeri solvent esaslı boya ile iki kat boyanmalıdır. Son olarak üç kat reçine esaslı vernik sürülmelidir.
- Metal kapı doğramaları ve pencere korkulukları, aslına uygun malzeme ve biçimde yeniden yapılmalıdır. Üzerine bir kat antipas, üç kat siyah mat boya sürülmelidir.
- Tamamı yıkılmış tonozlar, uygun boyut ve biçimde malzeme kullanılarak yeniden yapılmalıdır. Üzeri kerpiç esaslı harç malzemesi ile sıvanmalı ve son katman olarak su geçirmez koruyucu sürülmelidir.
- Mevcut duvar izleri ve araştırma kazısından çıkacak izlere göre yıkılmış duvarlar, özgün malzeme kullanılarak yeniden yapılmalıdır. İç duvarlardaki pencere-kapı çerçeveleri ve tonozun duvarla birleştiği noktada dizilen kalker sırası hariç tüm duvar yüzeyi, kerpiç esaslı harç malzemesi ile sıvanmalı ve üzerine su geçirmez koruyucu sürülmelidir.
- BK-01, BK-02 ve BK-03 numaralı mekanların üst döşemesi ahşap kirişleme sistemi kullanılarak yeniden yapılmalıdır. Geleneksel dam şeklinde yapılacak

döşemede, sırasıyla ahşap kirişleme, kaplama tahtası, yalıtım malzemeleri ve dam malzemeleri kullanılmalıdır.

- Parsel sınırları içinde tuvalet, yürüme yolları, yeşil alan ve park yapılmalıdır.

6.2.5 Yenileme

Mevcut bir yapı veya bileşenin eski özgün durumuna geri getirilmesidir (Burden, 2004). Yeniden yapım tekniğinden farklı olarak özgün yapı parçasının mevcut olması durumlarında, kısmen veya tamamen yapılabilmektedir. İşlevini yerine getiremeyen, sağlamlaştırma yapılarak yeniden kullanılması mümkün olmayan, malzeme dayanımının düşük olduğu kısımların, yeni malzemeler kullanılarak üretilmesi esasına dayanmaktadır. Kullanılacak malzemenin eski ile uyumu göz ardı edilmeden müdahalenin minimumda tutulması gerekmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2020).

Güzelşeyh Kasrı'nda yapılması önerilen yenileme çalışmaları (Bkz. Bölüm 6.4) şu şekildedir;

- Çürümüş ve niteliğini kaybetmiş ahşap lentolar yenilenmelidir.
- Zemin ve birinci katta yer alan toprak döşemeler yenilenmelidir.
- Niteliğini kaybetmiş sıva ve derzler yenilenmelidir.

6.2.6 Yeni işlev verme

Yararlı toplumsal amaç için yeniden kullanılan anıtların, korunmasının daha kolay olduğu belirtilmektedir. Yapının planı veya süslemeleri değiştirilmediği takdirde yeni işlev daha anlamlı ve koruma odaklı olacaktır (Venedik Tüzüğü, 1966). Bu ilke doğrultusunda yapıların metruk duruma düşmesini önlemek, yaşayan bir yapı olmasını sağlamak ancak doğru bir işlev ile mümkün olacaktır. Geçmişte yaşam ve eğitim amaçlı inşa edilen kasır, günümüzde Kültür, Sanat ve Eğitim Merkezi olarak yeniden işlevlendirilecektir. Bu kullanımla kasır, sürekli ve geçici kullanıcılara hizmet edecektir. Sürekli kullanıcılar idari çalışan, temizlik ve bakım çalışanları ile yöre halkı iken geçici kullanıcılar turistik amaçlı bölgeye gelen ziyaretçilerdir. Bu bakımdan kasırda yer alan mekanlara, gereksinimlere göre farklı işlevler verilmiştir.

- ZK-01 ve ZK-04 numaralı mekanlar; **İdari Personel Odaları** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-02 ve ZK-03 numaralı mekanlar; **Depo** olarak işlevlendirilmiştir.

- ZK-05 numaralı mekân; **Arşiv** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-06 ve ZK-13 numaralı mekanlar; Araştırma, çalışma ve kitap edinme birimleri olan **Kütüphane** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-07 numaralı mekân; Üst kata ve tüm birimlere ulaşımı sağlayan **Hol** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-08 numaralı mekân; **Mutfak** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-09, ZK-10, ZK-14 ve ZK-15 numaralı mekanlar; **Atölye** olarak işlevlendirilmiştir.
- ZK-11, ZK-12, ZK-16 ve ZK-17 numaralı mekanlar; **Derslik** olarak işlevlendirilmiştir.
- Batı ve doğu girişlerinin ön kısımları **Bekleme Alanı** olarak düşünüldüğünden sert zemin yapılmıştır. Ayrıca ziyaretçiler için oturma ve park alanları oluşturulmuştur (Bkz. Bölüm 6.4).

6.2.7 Çağdaş mekanik sistemler

Güzelşeyh Kasrı'nın inşa edildiği tarihlerde elektrik olmadığı ve yapı içinde herhangi bir su sistemi izine rastlanmadığından taşıma su kullanıldığı tahmin edilmektedir. Isıtma sistemi izleri bulunmadığından muhtemelen bu ihtiyaç sobalarla sağlanmaktaydı. Verilen yeni işleve yönelik elektrik, su ve ısıtma sistemi projeleri, yapının özgün mimari nitelikleriyle uyumlu ve minimum derecede zarar verecek şekilde hazırlanmalıdır. Zemin suyunun yapıya zarar vermesini engellemek için drenaj sistemi kurulmalıdır.

6.3 Restorasyon Müdahaleleri Sonucunda Yapının Boyutlandırılması

Restitüsyon ve restorasyon müdahale kararları baz alınarak Güzelşeyh Kasrı'nın üç boyutlu görsel çalışmaları yapılmış olup, yapının özgün tasarımı yansıtılmaya çalışılmıştır (Şekil 6.1, Şekil 6.2 ve Şekil 6.3).

Şekil 6.1 Kasrı'nın batı cephesi

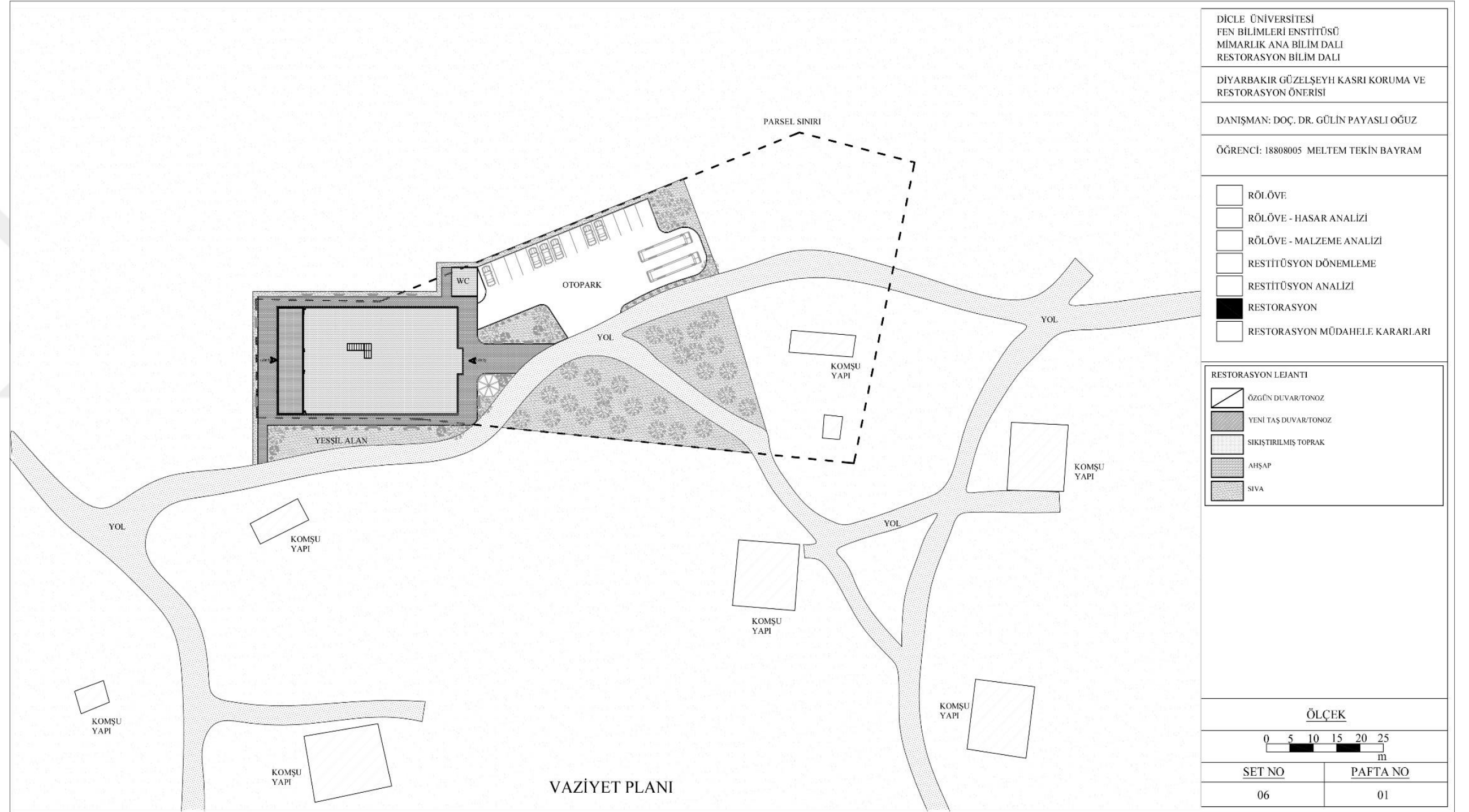

Şekil 6.2 Kasrı'nın güney cephesi

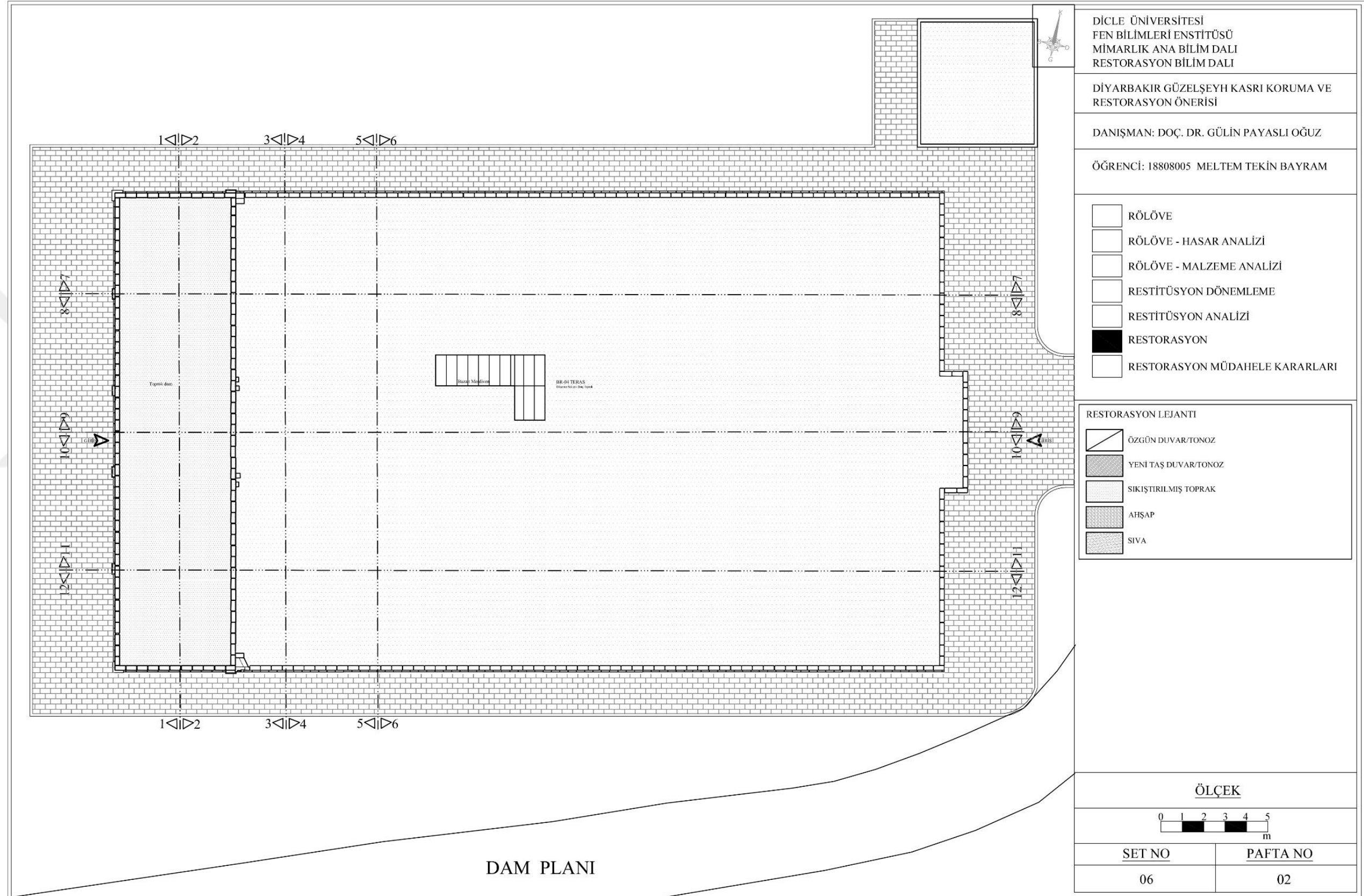

Şekil 6.3 Kasrı'nın doğu cephesi

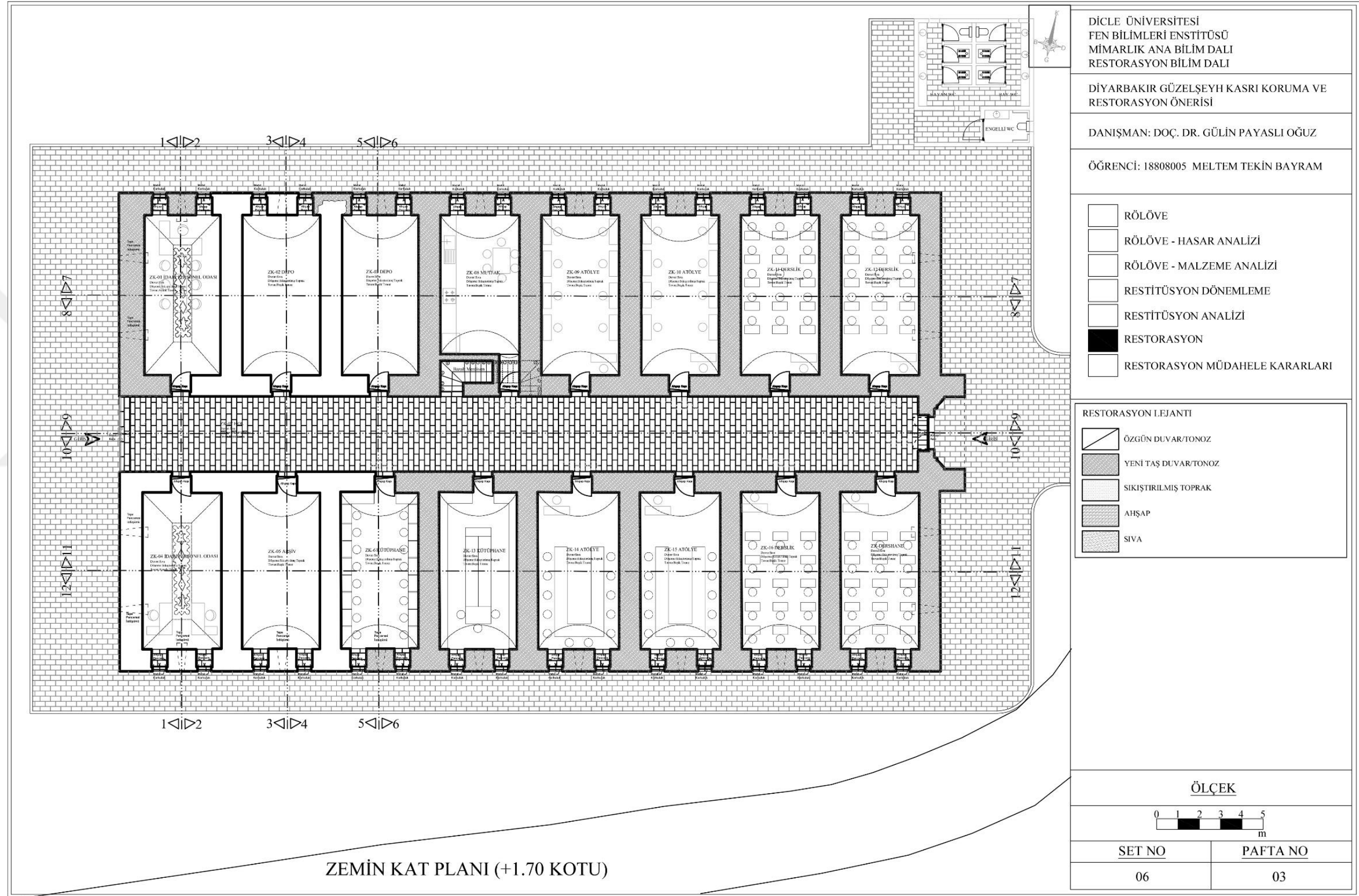
6.4 Restorasyon Çizimleri

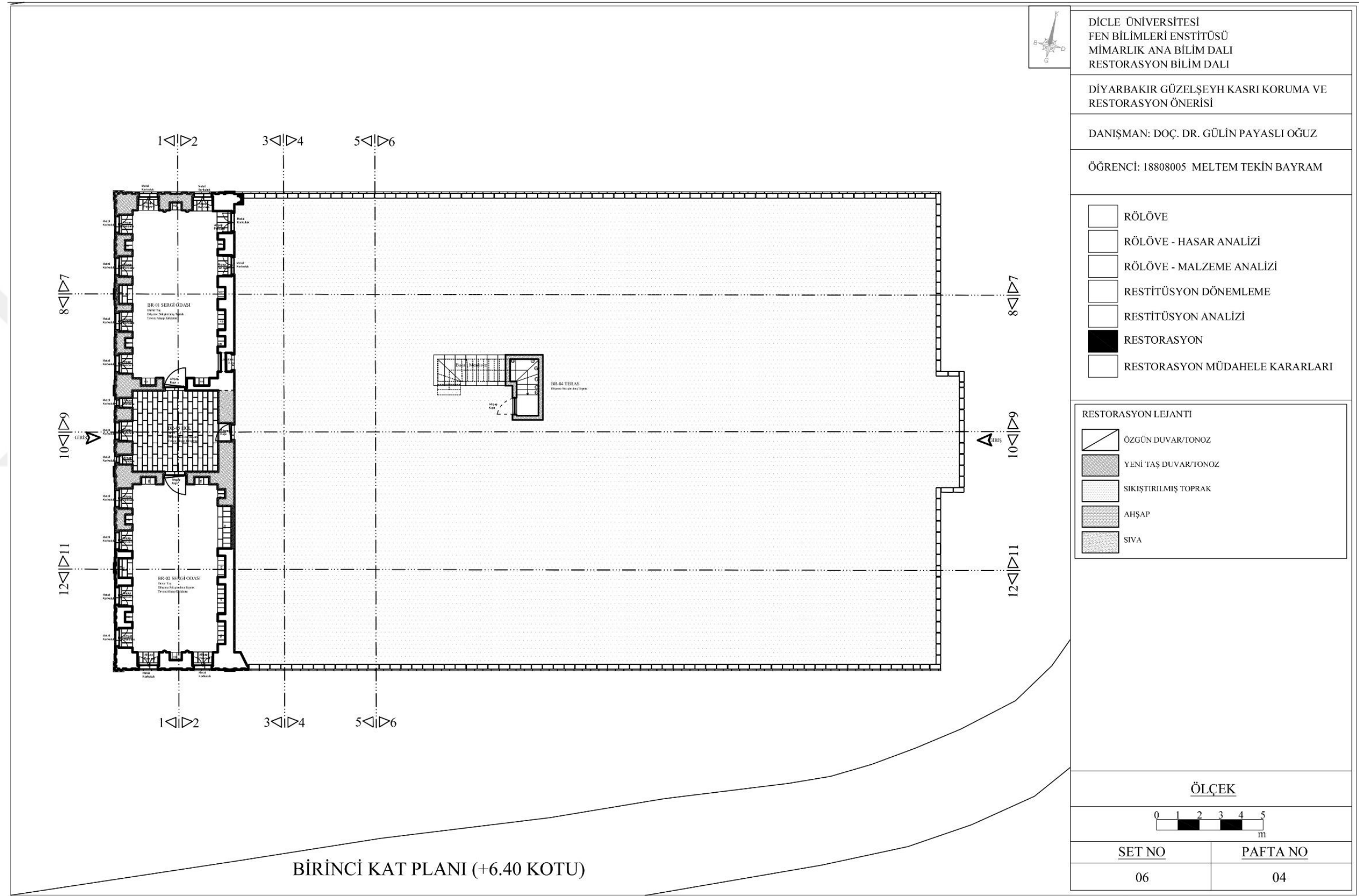
Şekil 6.4 Vaziyet Planı, Restorasyon Çizimleri

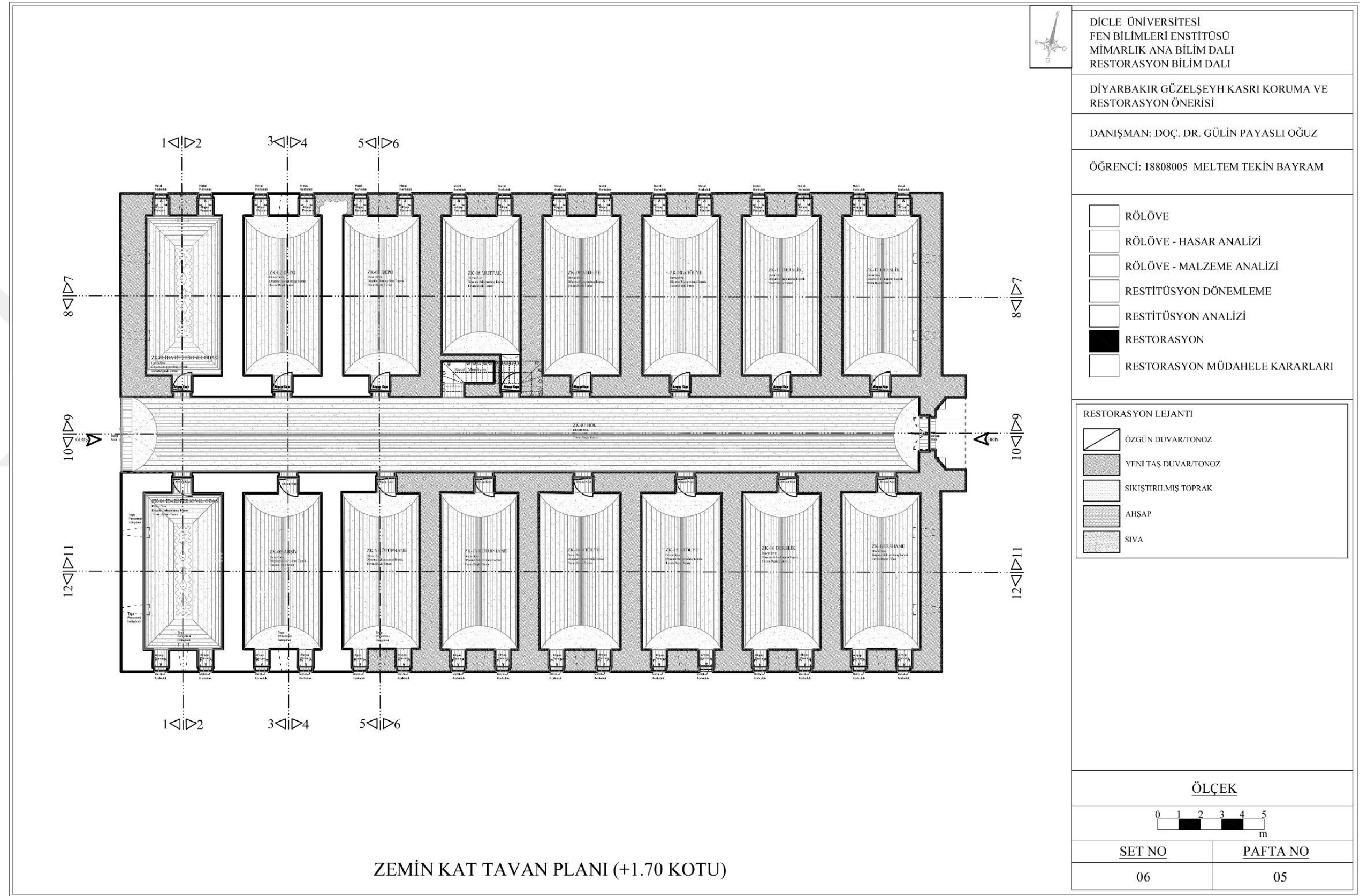

Şekil 6.5 Dam Planı, Restorasyon Çizimleri

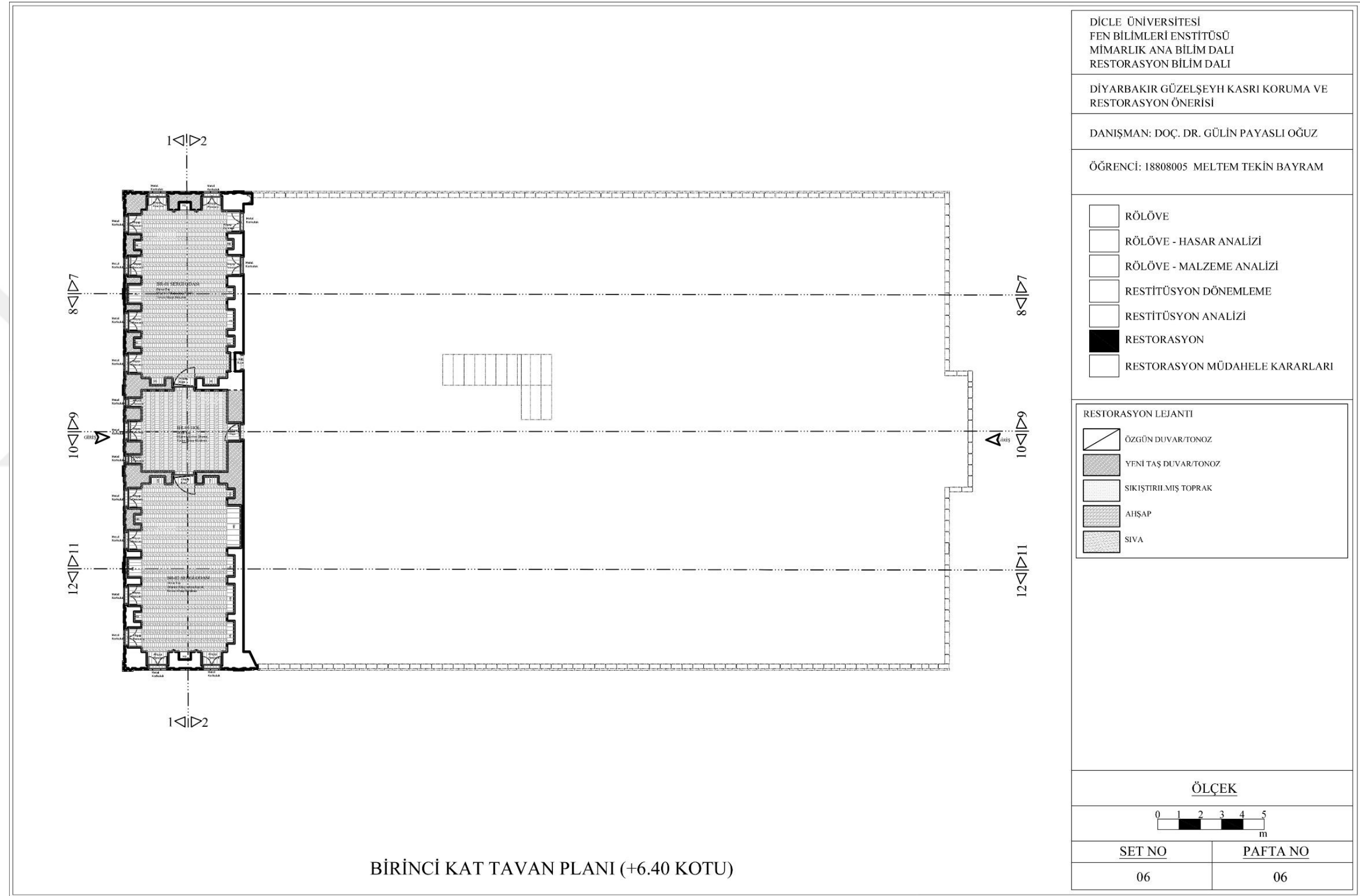

Şekil 6.6 Zemin Kat Planı, Restorasyon Çizimleri

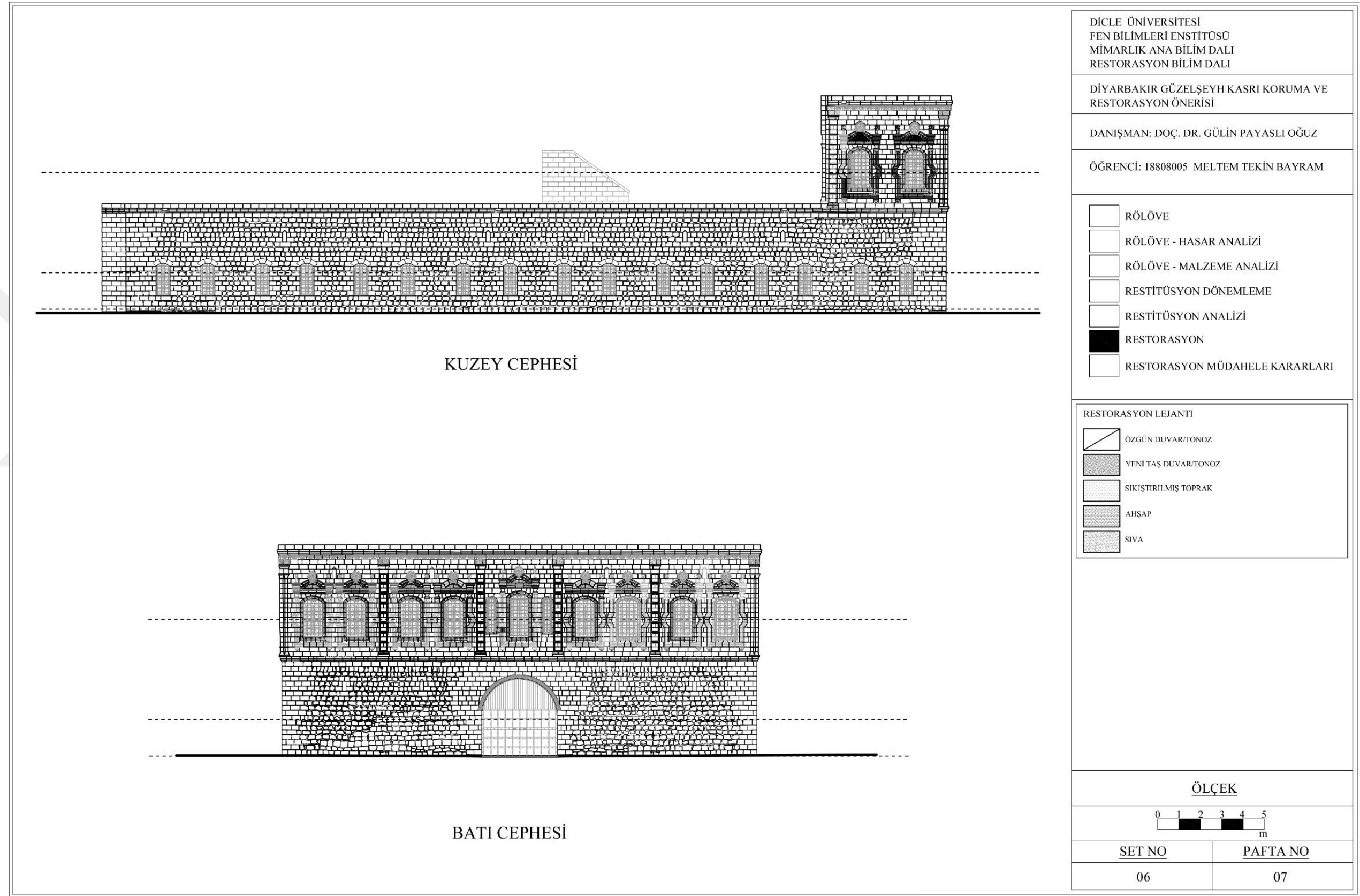

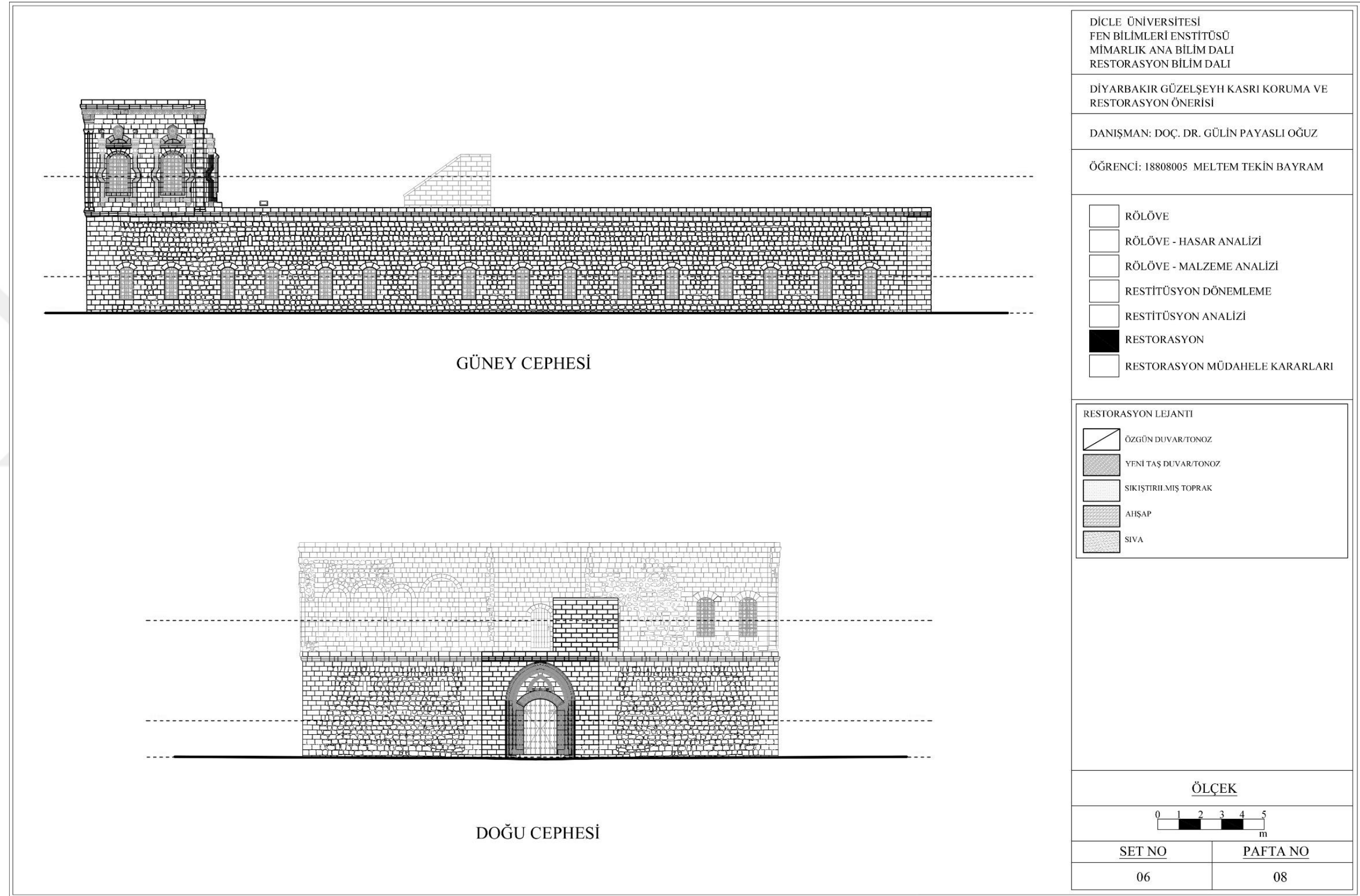
Şekil 6.8 Zemin Kat Tavan Planı, Restorasyon Çizimleri

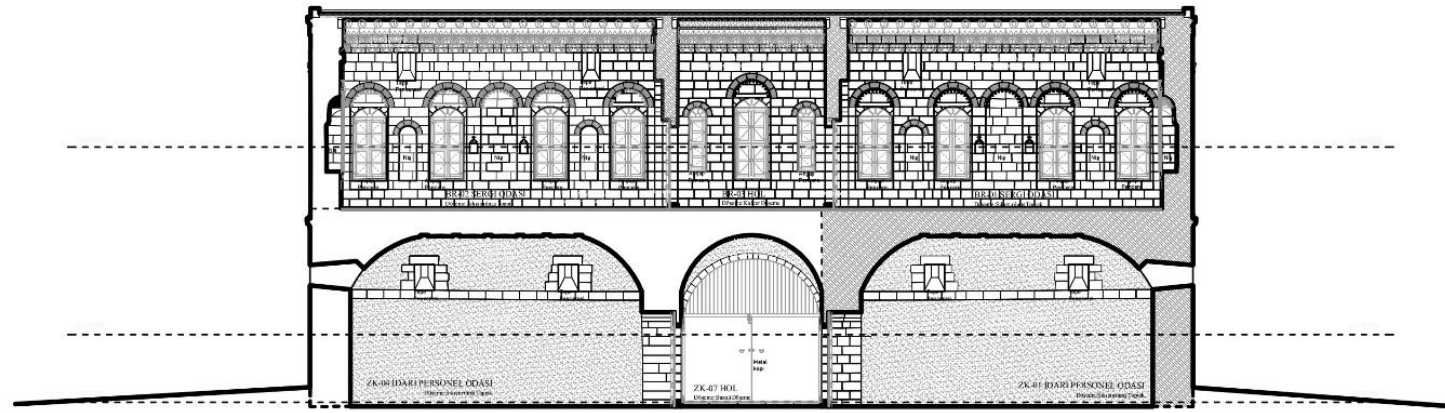
Şekil 6.9 Birinci Kat Tavan Planı, Restorasyon Çizimleri

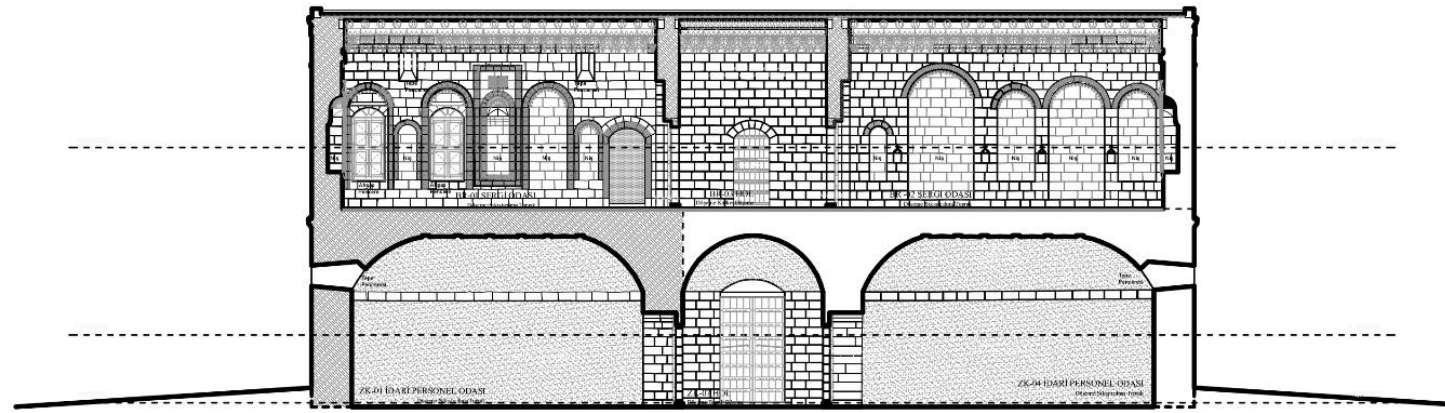
Şekil 6.10 Kuzey ve Batı Cephesi, Restorasyon Çizimleri

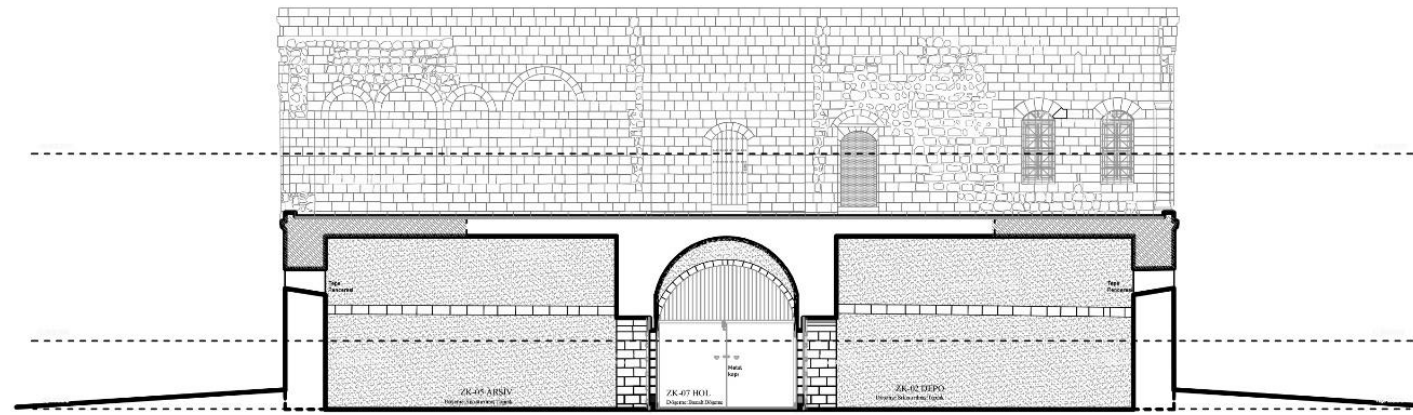
Şekil 6.11 Güney ve Doğu Cephesi, Restorasyon Çizimleri

1-1' KESİTİ

2-2' KESİTİ

3-3' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

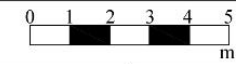
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

	RÖLÖVE
	RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
	RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
	RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
	RESTİTÜSYON ANALİZİ
	RESTORASYON
	RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTORASYON LEJANTİ

	ÖZGÜN DUVAR/TONUZ
	YENİ TAŞ DUVAR/TONUZ
	SIKIŞTIRILMIŞ TOPRAK
	AHŞAP
	SIVA

ÖLÇEK

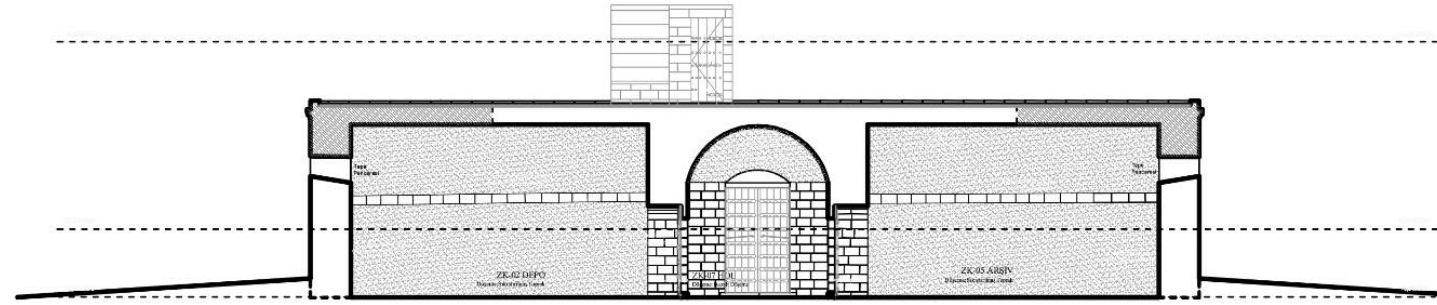
SET NO

PAFTA NO

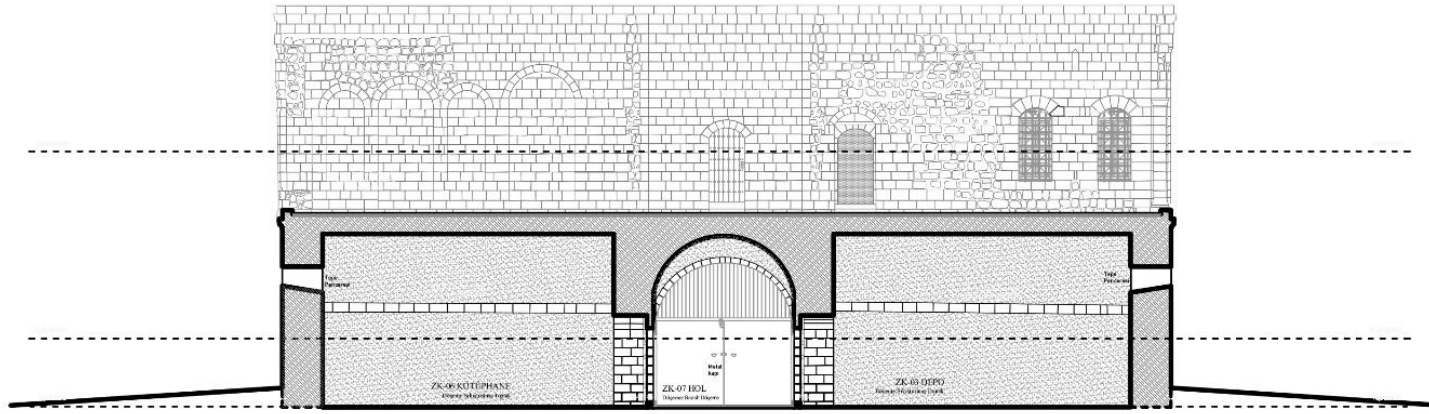
06

09

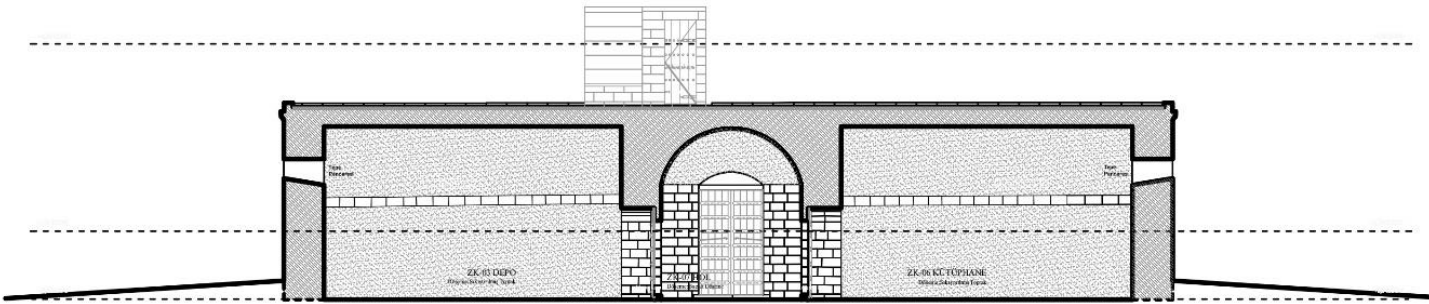
Şekil 6.12 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri

4-4' KESİTİ

5-5' KESİTİ

6-6' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☒ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTORASYON LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN DUVAR/TONUZ
- ☐ YENİ TAŞ DUVAR/TONUZ
- ☐ SIKIŞTIRILMIŞ TOPRAK
- ☐ AHŞAP
- ☐ SIVA

ÖLÇEK

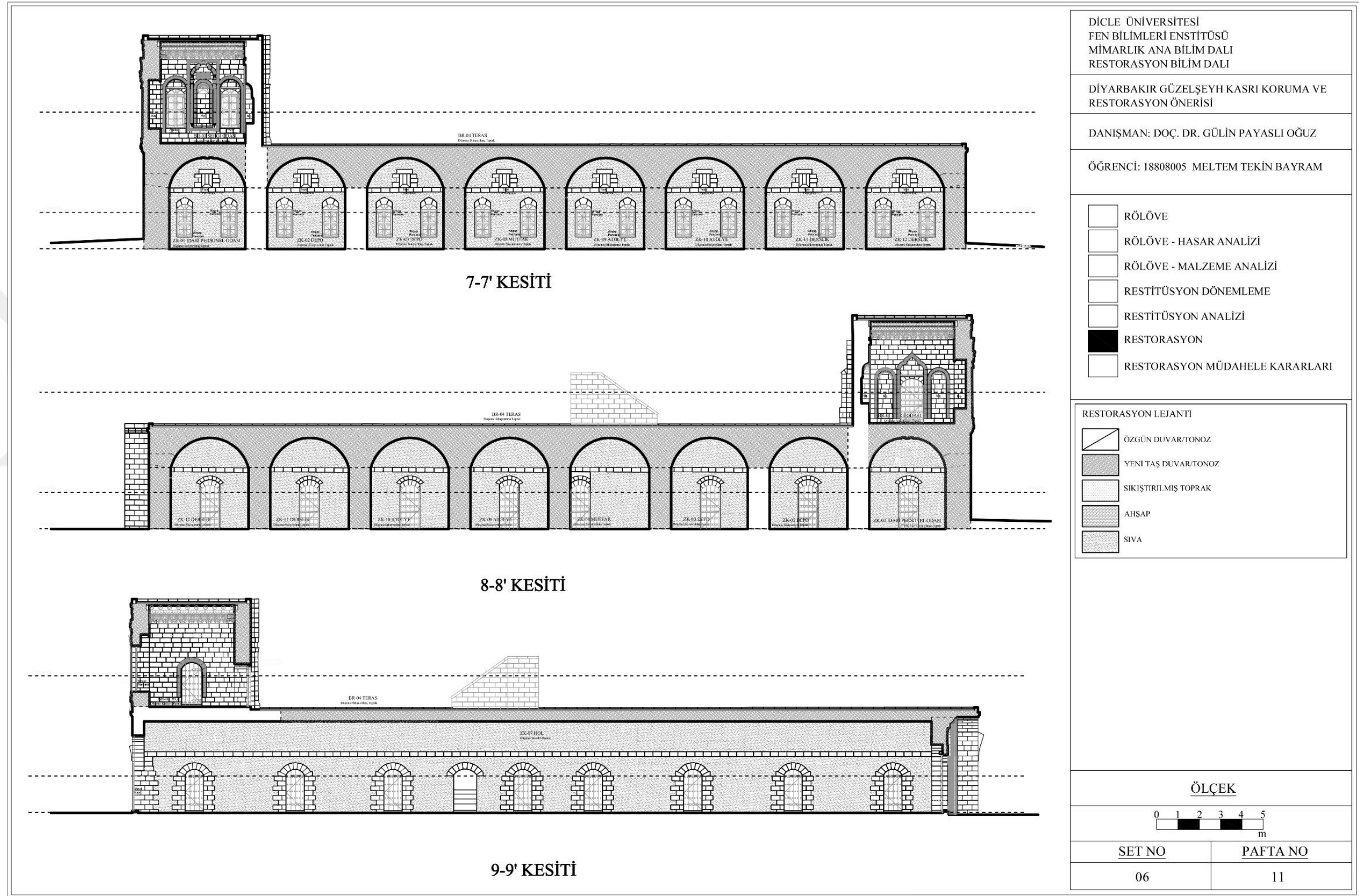
SET NO

PAFTA NO

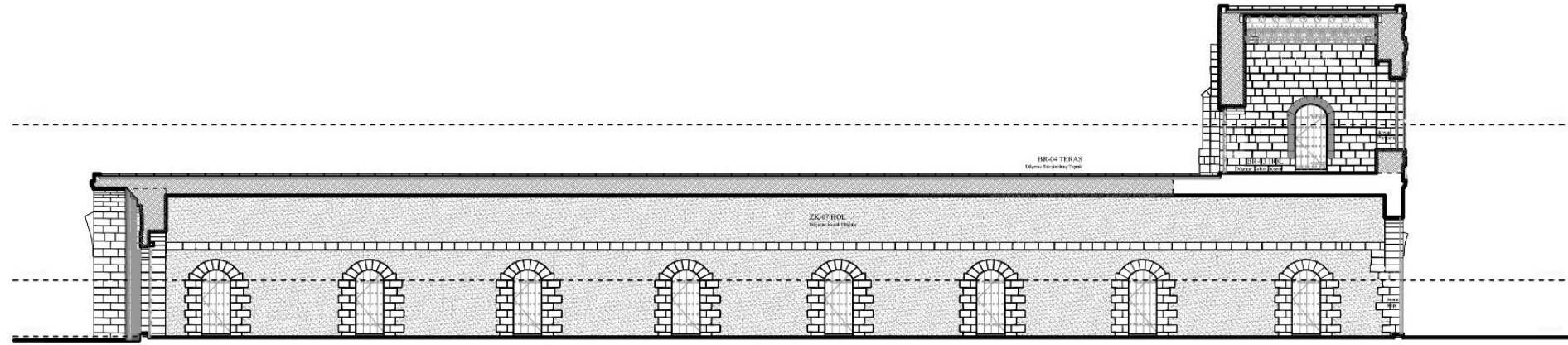
06

10

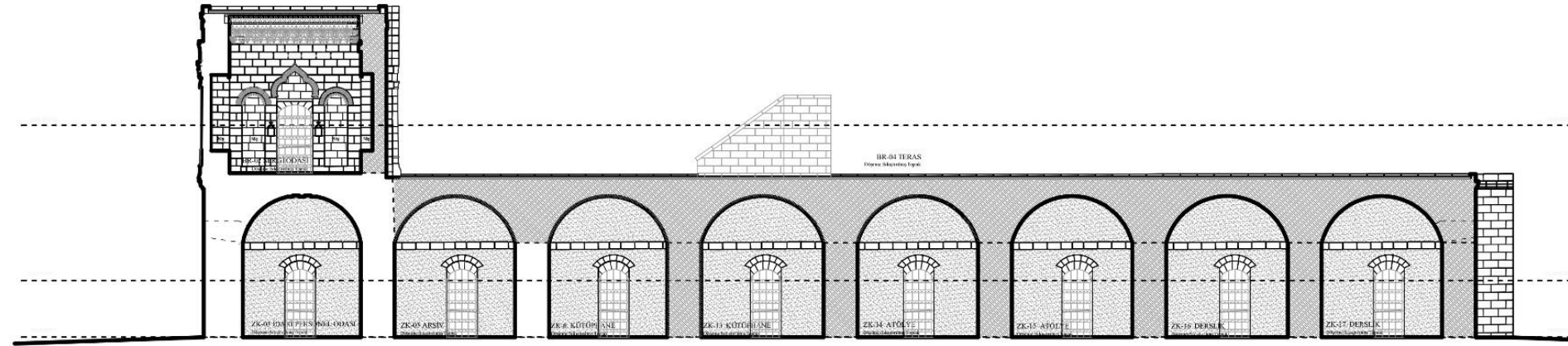
Şekil 6.13 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri

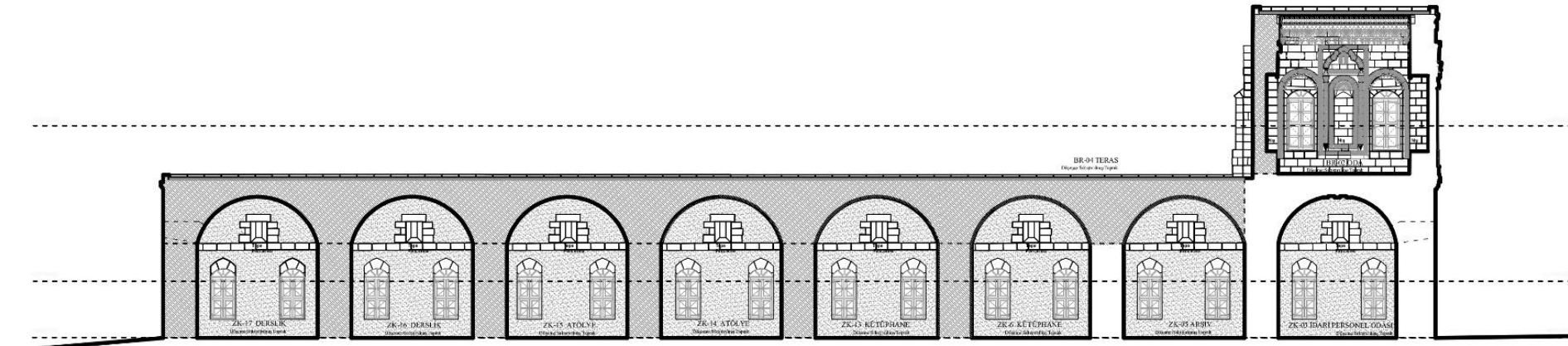
Şekil 6.14 7-7', 8-8' ve 9-9' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri

10-10' KESİTİ

11-11' KESİTİ

12-12' KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

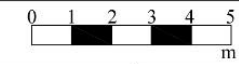
ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☒ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RESTORASYON LEJANTİ

- ☐ ÖZGÜN DUVAR/TONUZ
- ☐ YENİ TAŞ DUVAR/TONUZ
- ☐ SIKIŞTIRILMIŞ TOPRAK
- ☐ AHŞAP
- ☐ SIVA

ÖLÇEK

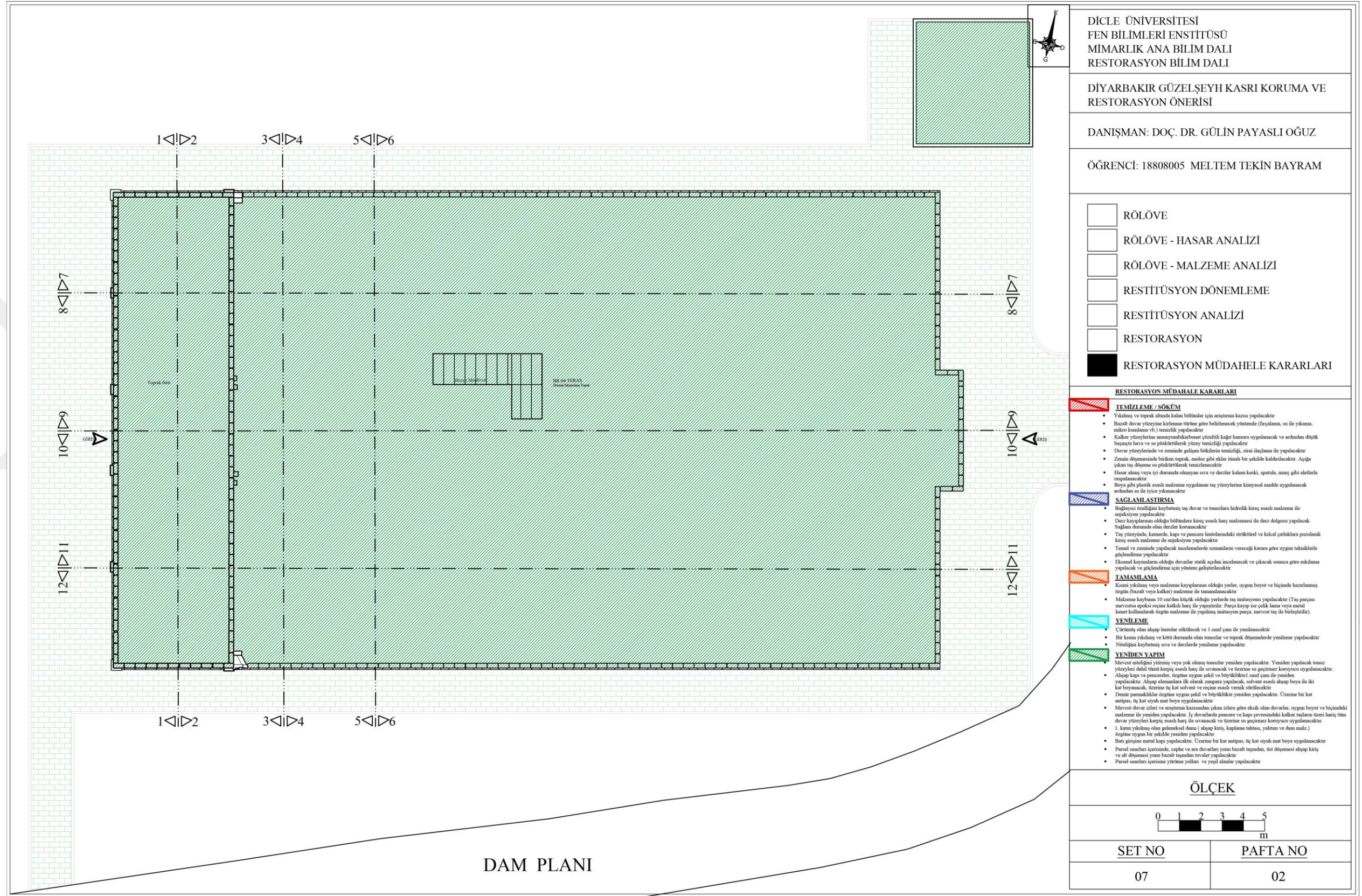
SET NO

PAFTA NO

06

12

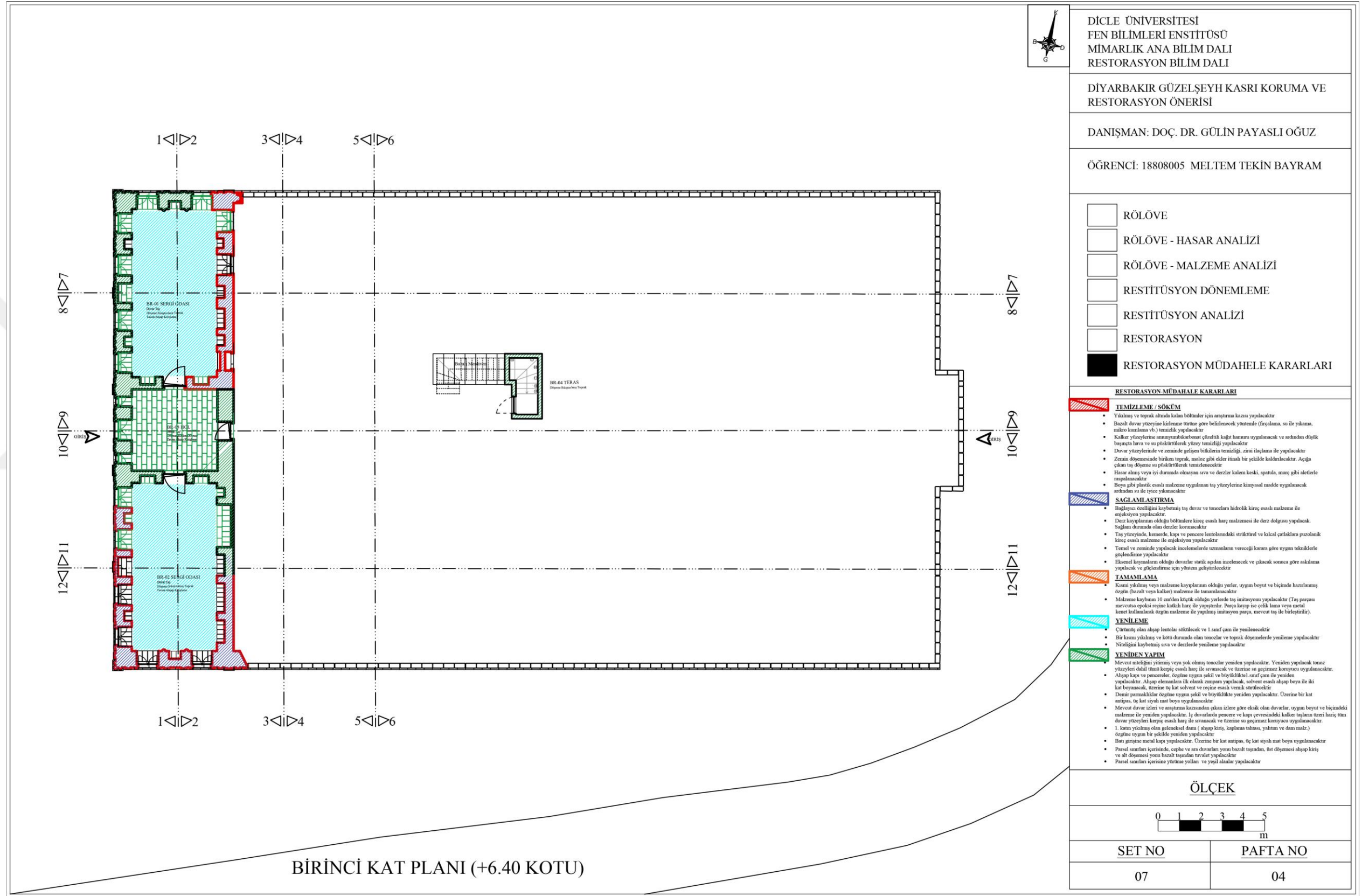
Şekil 6.15 10-10', 11-11' ve 12-12' Kesitleri, Restorasyon Çizimleri

Şekil 6.17 Dam Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri

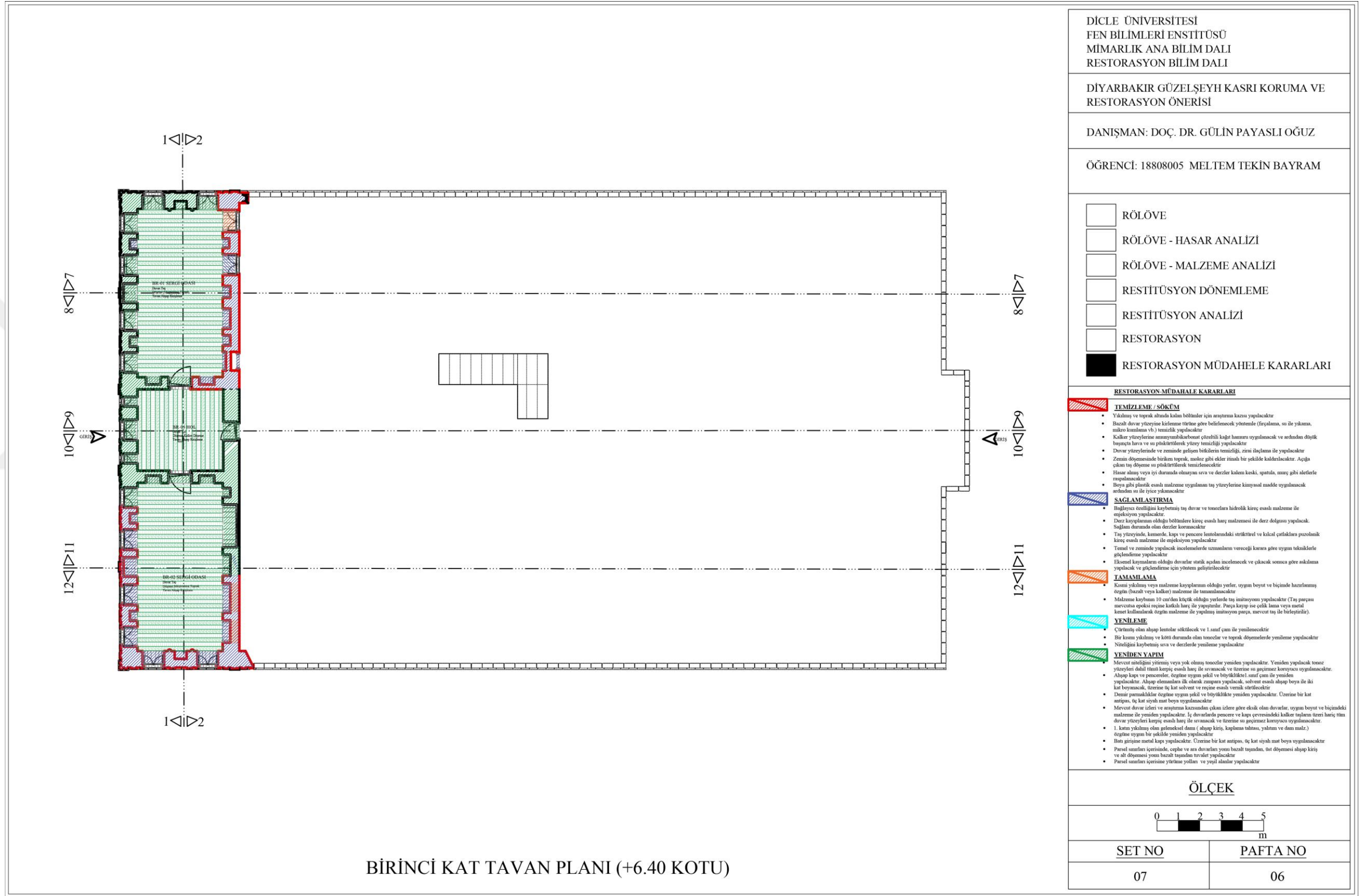

Şekil 6.18 Zemin Kat Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri

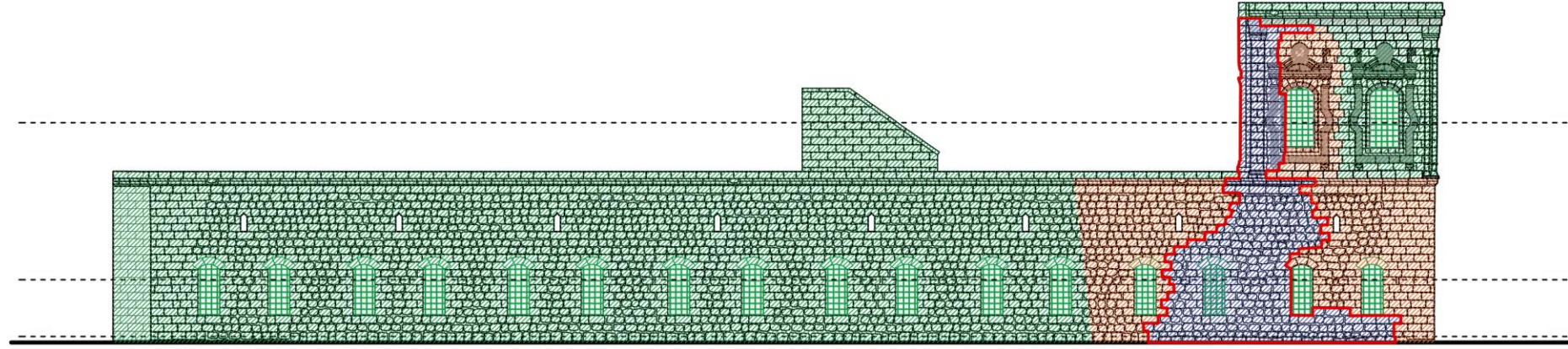

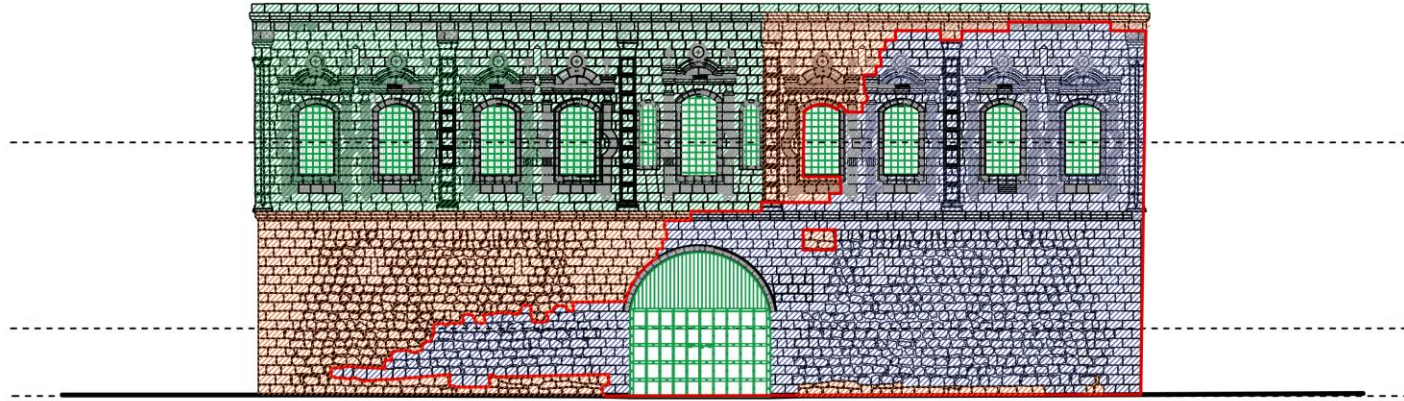
Şekil 6.20 Zemin Kat Tavan Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri

Şekil 6.21 Birinci Kat Tavan Planı, Restorasyon Müdahale Çizimleri

KUZEY CEPHESİ

BATI CEPHESİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☒ RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

TEMİZLEME / SÖKÜM

- Yıkılmış ve toprak altında kalan bölümler için arınma kazısı yapılacaktır.
- Bazalt duvar yüzeyine kirlenme tırneğe göre belirlenecek yöntemle (fırçalama, su ile yıkama, mikro kumlama vb.) temizlik yapılacaktır.
- Kalker yüzeylerine amonyumkarbonat çözeltisi kağıt hamuru uygulanacak ve ardından dişli bayaçla lava ve su püskürtülerek yüzey temizliği yapılacaktır.
- Duvar yüzeylerinde ve zeminde gelişen bitkilerin temizliği, zirai ilaçlama ile yapılacaktır.
- Zemin döşemesinde biriken toprak, moloz gibi ekler ritimeli bir şekilde kaldırılacaktır. Açığa çıkan taş döşeme su püskürtülerek temizlenecektir.
- Hasar alması veya iyi durumda olmayan sıva ve derzler kalem keski, spatula, mürç gibi aletlerle temizlenecektir.
- Boya gibi plastik esaslı malzeme uygulanan taş yüzeylerine kimyasal madde uygulanacak ardından su ile iyice yıkanacaktır.

SAGLAMLAŞTIRMA

- Bağlayıcı özelliklerin kaybetmiş taş duvar ve tonozların hidrolik kireç esaslı malzeme ile enjeksiyon yapılacaktır.
- Derz kaplamasının olduğu bölümlere kireç esaslı harç malzemesi ile derz dolgusu yapılacaktır.
- Saglam durumda olan derzler korunacaktır.
- Taş yüzeyinde, kornişlerde, kapı ve pencere kenarlarındaki strüktürel ve kalcal çatlakların parolanak kireç esaslı malzeme ile enjeksiyon yapılacaktır.
- Temel ve zeminde yapılacak incelemelerde uzmanların vereceği karara göre uygun tekniklerle güçlendirme yapılacaktır.
- Eklenen kayıpların olduğu duvarlar statik açıdan incelenecek ve çıkacak sonucu göre ağırlama yapılacak ve güçlendirme için yöntem geliştirilecektir.

TAMAMLAMA

- Kusurlu yıkılmış veya malzeme kayıplarının olduğu yerler, uygun boyut ve biçimde hazırlanmış örgüt (bazalt veya kalker) malzeme ile tamamlanacaktır.
- Malzeme kayıpların 10 cm'den büyük olduğu yerlerde taş imitasyonu yapılacaktır. (Taş parçası mevcutsa epoksi reçine katkılı harç ile yapıştırılır. Parça kayıp ise çelik lama veya metal kenet kullanılarak örgüt malzeme ile yapılmış imitasyon parça, mevcut taş ile birleştirilir).

YENİLEME

- Çürümüş olan ahşap lentolar sökülecek ve 1.sınıf çam ile yenilenecektir.
- Bir kısmı yıkılmış ve kötü durumda olan tonozlar ve toprak döşemelerde yenileme yapılacaktır.
- Nitelikli kaybetmiş sıva ve derzlerde yenileme yapılacaktır.

YENİDEN YAPIM

- Mevcut niteliğini yitirmiş veya yok olmuş tonozlar yeniden yapılacaktır. Yeniden yapılacak tonoz yüzeyleri dahil tüm kireç esaslı harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- Ahşap kapı ve pencereler, örgüte uygun şekli ve büyüklükte 1.sınıf çam ile yeniden yapılacaktır. Ahşap elemanları ile oluk olukta uygulanacak, solvent esaslı ahşap boya ile iki kat boyanacak, üzerine üç kat solvent ve reçine esaslı vernik sürülecektir.
- Demir parnaklıklar örgüte uygun şekli ve büyüklükte yeniden yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat siyah mat boya uygulanacaktır.
- Mevcut duvar izleri ve anahtarın kazısından çıkan izlere göre eksik olan duvarlar, uygun boyut ve biçimdeki malzeme ile yeniden yapılacaktır. İç duvarlarda pencere ve kapı çevresindeki kalker taşların üzeri hariç tüm duvar yüzeyleri kireç esaslı harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- 1. katta yıkılmış olan galeriye ait duvar (ahşap kiriş, kaplama tahtası, yalıtım ve dam malz.) örgüte uygun bir şekilde yeniden yapılacaktır.
- Batı girişine metal kapı yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat siyah mat boya uygulanacaktır.
- Parset sınırları içerisinde, cephe ve ara duvarları yeni bazalt taşından, üst döşemesi ahşap kiriş ve alt döşemesi yeni bazalt taşından revaket yapılacaktır.
- Parset sınırları içerisinde yürütme yolları ve yeşil alanlar yapılacaktır.

ÖLÇEK

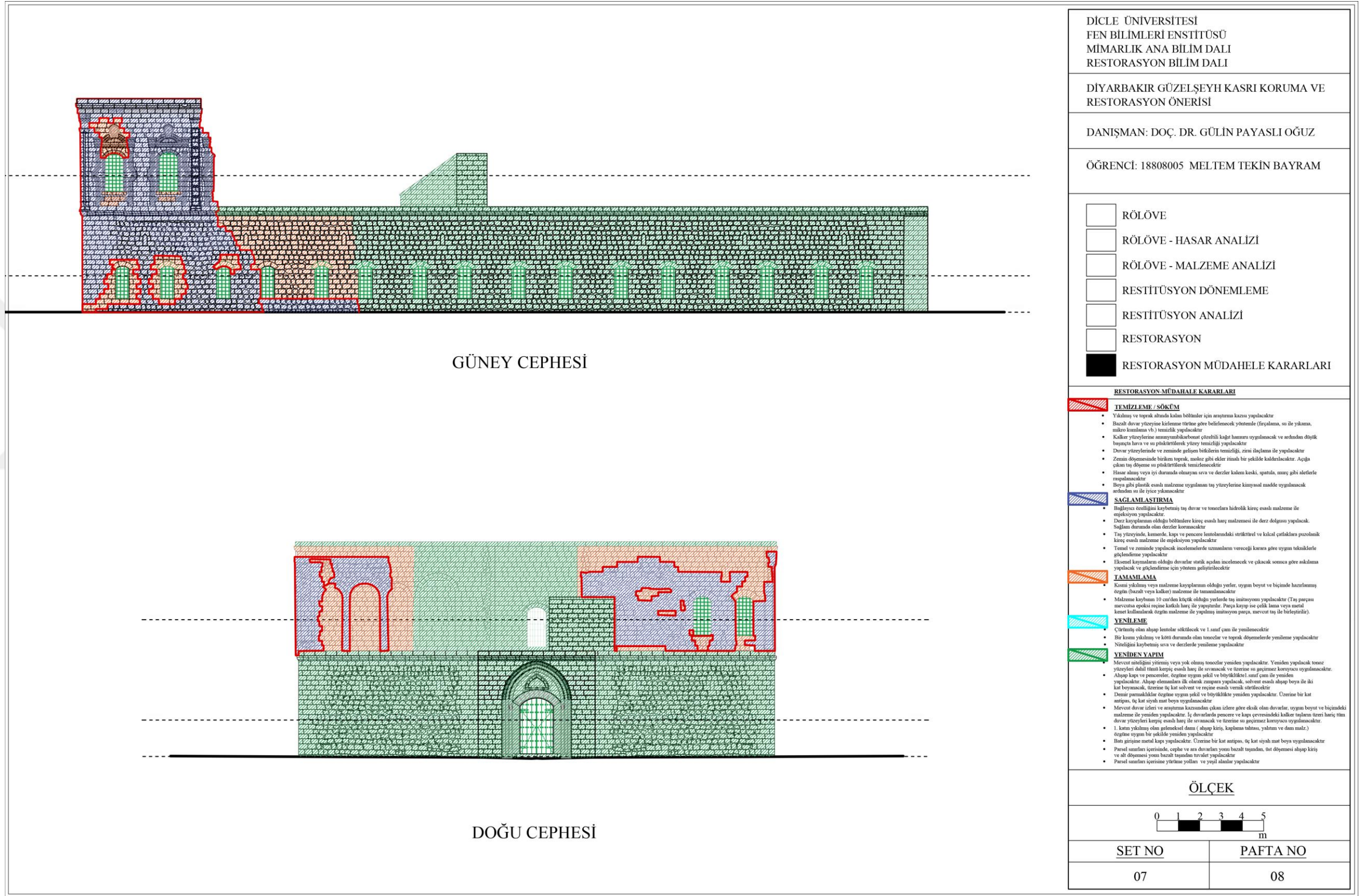
SET NO

PAFTA NO

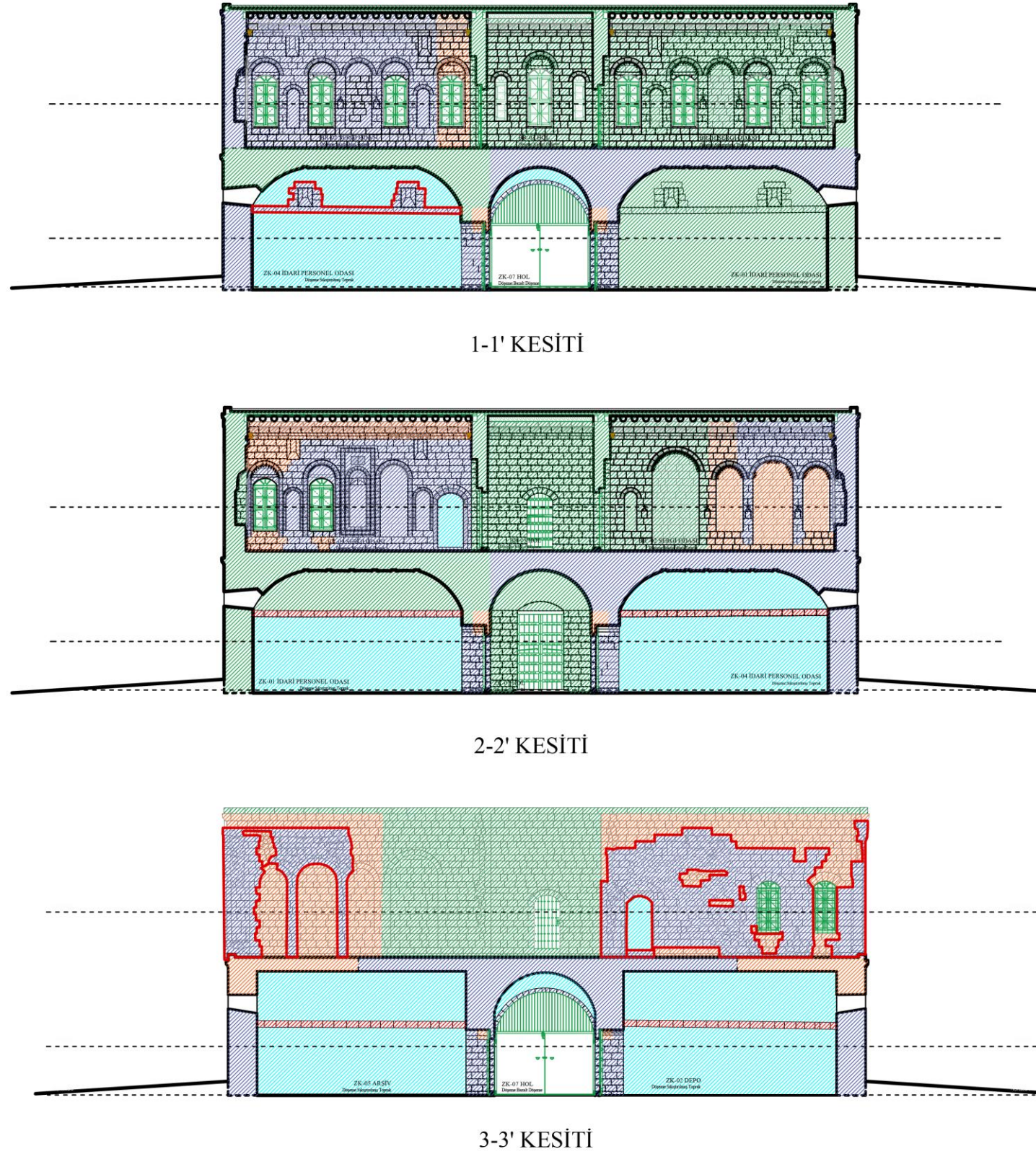
07

07

Şekil 6.22 Kuzey ve Batı Cephesi, Restorasyon Müdahale Çizimleri

Şekil 6.23 Güney ve Doğu Cephesi, Restorasyon Müdahale Çizimleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☒ RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

TEMİZLEME / SÖKÜM

- Yıkılma ve toprak altında kalma bölümler için arınma kazısı yapılacaktır.
- Bazalt duvar yüzeyine kirlenme tırneğe göre belirlenecek yöntemle (fırçalama, su ile yıkama, mikro kumlama vb.) temizlik yapılacaktır.
- Kalkar yüzeylerine anımsunlarla beton çözücü kağıt hamuru uygulanacak ve ardından dişik boyaçta lava ve su püskürtülerek yüzey temizliği yapılacaktır.
- Devir yüzeylerinde ve zeminde gelişen bitkilerin temizliği, zıncı ilaçlama ile yapılacaktır.
- Zemin döşemesinde biriken toprak, moloz gibi ekler ritimeli bir şekilde kaldırılacaktır. Açığa çıkan taş döşeme su püskürtülerek temizlenecektir.
- Hasar alması veya iyi durumda olmayan sıva ve derzler kalem keski, spatula, mürç gibi aletlerle temizlenecektir.
- Boya gibi plastik esaslı malzeme uygulanan taş yüzeylerine kimyasal madde uygulanacak ardından su ile iyice yıkanacaktır.

SAGLAMLAŞTIRMA

- Bağlayıcı esatılma kaybetmiş taş duvar ve tonozlara hidrolik kireç esaslı malzeme ile enjektasyon yapılacaktır.
- Derz kırıklarının olduğu bölümlere kireç esaslı harç malzemesi ile derz dolgu yapılacaktır.
- Saglam durumda olan derzler korunacaktır.
- Taş yüzeyinde, kornişlerde, kapı ve pencere kenarlarındaki strüktürel ve kalcal çatlaklara parozal kireç esaslı malzeme ile enjektasyon yapılacaktır.
- Temel ve zeminde yapılacak incelemelerde uzmanların vereceği karara göre uygun tekniklerle güçlendirme yapılacaktır.
- Eklenen kapıların olduğu duvarlar statik açıdan incelenecek ve çıkacak sonucu göre ağırlama yapılacak ve güçlendirme için yöntem geliştirilecektir.

TAMAMLAMA

- Kısmi yıkılmış veya malzeme kırıklarının olduğu yerler, uygun boyut ve biçimde hazırlanmış örgüt (bazalt veya kalkar) malzeme ile tamamlanacaktır.
- Malzeme kalınlığı 10 cm'den küçük olduğu yerlerde taş imitasyonu yapılacaktır (Taş parçası mevcutsa epoksi reçine katkılı harç ile yapıştırılır. Parça kırık ise çelik lama veya metal kenet kullanılarak örgüt malzeme ile yapılmış imitasyon parça, mevcut taş ile birleştirilir).

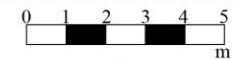
YENİLEME

- Çürümüş olan ahşap lentolar sökülecek ve 1.sınıf çam ile yenilenecektir.
- Bir kısmı yıkılmış ve kötü durumda olan tonozlar ve toprak döşemelerde yenileme yapılacaktır.
- Niteliksiz kapıbetonu sıva ve derzlerde yenileme yapılacaktır.

YENİDEN YAPIM

- Mevcut niteliğini yitirmiş veya yok olmuş tonozlar yeniden yapılacaktır. Yeniden yapılacak tonoz yüzeyleri dahil ritim kireç esaslı harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- Ahşap kapı ve pencereler, örgüte uygun şekli ve büyüklükte 1.sınıf çam ile yeniden yapılacaktır. Ahşap elemanları ilk olarak suya geçirilmeli, solvent esaslı ahşap boya ile iki kat boyanacak, üzerine üç kat solvent ve reçine esaslı vernik sürülecektir.
- Demir parnaklıklar örgüte uygun şekli ve büyüklükte yeniden yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat sıyah mat boya uygulanacaktır.
- Mevcut duvar izleri ve anımsun kazılarından çıkan izlere göre eksik olan duvarlar, uygun boyut ve biçimdeki malzeme ile yeniden yapılacaktır. İç duvarlarda pencere ve kapı çevresindeki kalke taşların üzeri hariç ritim duvar yüzeyleri kireç esaslı harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- 1. katın yıkılmış olan galeriyele demir (ahşap kiriş, kaplama tahtası, yalıtım ve demir malz.) örgüte uygun bir şekilde yeniden yapılacaktır.
- Batı girişine metal kapı yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat sıyah mat boya uygulanacaktır.
- Parset sınırları içerisinde, cephe ve ara duvarları yeni bazalt taşından, üst döşemesi ahşap kiriş ve alt döşemesi yeni bazalt taşından revaket yapılacaktır.
- Parset sınırları içerisinde yürütme yolları ve yeşil alanlar yapılacaktır.

ÖLÇEK

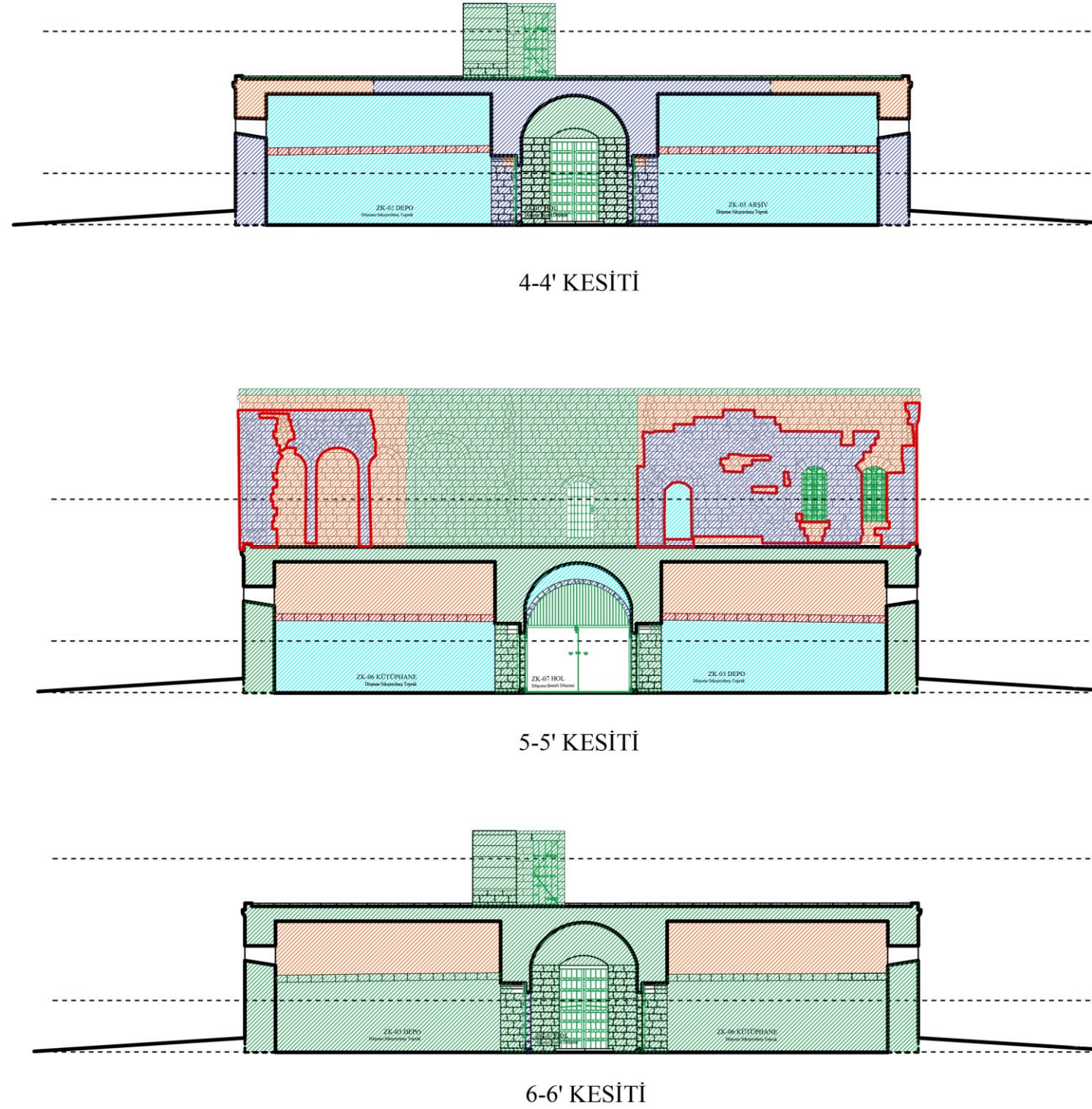
SET NO

PAFTA NO

07

09

Şekil 6.24 1-1', 2-2' ve 3-3' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE
RESTORASYON ÖNERİSİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLİN PAYASLI OĞUZ

ÖĞRENCİ: 18808005 MELTEM TEKİN BAYRAM

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON DÖNEMLEME
- ☐ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☒ RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

RESTORASYON MÜDAHALE KARARLARI

TEMİZLEME / SÖKÜM

- Yıkılma ve toprak oluşu kalın bölümler için arıyama kazısı yapılacaktır.
- Bazalt duvar yüzeyine kirlenme tırne göre belirlenecek yöntemle (tırıyalma, su ile yıkama, mikro kumlama vb.) temizlik yapılacaktır.
- Kalker yüzeylerine amonyumkarbonat çözeltisi kağıt hamuru uygulanacak ve ardından dişik boyaçta lava ve su püskürtülerek yüzey temizliği yapılacaktır.
- Devir yüzeylerinde ve zeminde gelişen bitkilerin temizliği, ziri ilaçlama ile yapılacaktır.
- Zemin döşemesinde biriken toprak, moloz gibi ekler ritiml bir şekilde kaldırılacaktır. Açığa çıkan taş döşeme su püskürtülerek temizlenecektir.
- Hasar alması veya iyi durumda olmayan sıva ve derzler kalem keski, spatula, mürç gibi aletlerle temizlenecektir.
- Boya gibi plastik esasl malzeme uygulanan taş yüzeylerine kimyasal madde uygulanacak ardından su ile iyice yıkamaktır.

SAGLAMLAŞTIRMA

- Boğayısı esatılma kaybetmiş taş duvar ve tonozlara hidrolik kireç esasl malzeme ile enjektasyon yapılacaktır.
- Derz kapılarının olduğu bölümlere kireç esasl harç malzemesi ile derz dolguu yapılacaktır.
- Saglam durumda olan derzler korunacaktır.
- Taş yüzeyinde, kenelerde, kapa ve pencere lentolarındaki strüktürel ve kalcal çatlakların parolanak kireç esasl malzeme ile enjektasyon yapılacaktır.
- Temel ve zeminde yapılacak incelemelerde uzmanların vereceği karara göre uygun tekniklerle güçlendirme yapılacaktır.
- Ekonoel kapıların olduğu duvarlar statik açıdan incelenecek ve çıkacak sonucu göre ağırlama yapılacak ve güçlendirme için yöntem geliştirilecektir.

TAMAMLAMA

- Kısmi yıkılmış veya malzeme kayıplarının olduğu yerler, uygun boyut ve biçimde hazırlanmış örgin (bazalt veya kalker) malzeme ile tamamlanacaktır.
- Malzeme kaybının 10 cm'den küçük olduğu yerlerde taş imitasyonu yapılacaktır (Taş parçaları mevcut epoksi reçine katkılı harç ile yapıştırılır. Parça kayıp ise çelik lama veya metal kenet kullanılarak örgin malzeme ile yapılmış imitasyon parça, mevcut taş ile birleştirilir).

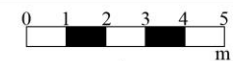
YENİLEME

- Çürümüş olan ahşap lentolar sökülecek ve 1.sınıf çam ile yenilenecektir.
- Bir kısmı yıkılmış ve kötü durumda olan tonozlar ve toprak döşemelerde yenileme yapılacaktır.
- Nitelikli kaybetmiş sıva ve derzlerde yenileme yapılacaktır.

YENİDEN YAPIM

- Mevcut niteliğini yitirmiş veya yok olmuş tonozlar yeniden yapılacaktır. Yeniden yapılacak tonoz yüzeyleri dahil tümü kireç esasl harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- Ahşap kapı ve pencereler, örgüne uygun şekil ve büyüklükte 1.sınıf çam ile yeniden yapılacaktır. Ahşap elemanları ile oluklu yapıştırma yapılacaktır, solvent esasl ahşap boya ile iki kat boyanacak, üzerine üç kat solvent ve reçine esasl vernik sürülecektir.
- Demir parnaklıklar örgüne uygun şekil ve büyüklükte yeniden yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat siyah mat boya uygulanacaktır.
- Mevcut duvar izleri ve sırtımsı kazımdan çıkan izlere göre eksik olan duvarlar, uygun boyut ve biçimdeki malzeme ile yeniden yapılacaktır. İç duvarlarda pencere ve kapı çevresindeki kalker taşların üzeri hariç tüm duvar yüzeyleri kireç esasl harç ile sıvanacak ve üzerine su geçirmez koruyucu uygulanacaktır.
- 1. katta yıkılmış olan galeriyelel demir (ahşap kiris, kaplama tahtası, yalıtım ve dem malz.) örgüne uygun bir şekilde yeniden yapılacaktır.
- Batı girişine metal kapı yapılacaktır. Üzerine bir kat antipas, üç kat siyah mat boya uygulanacaktır.
- Parset sınırları içerisinde, cephe ve ara duvarları yeni bazalt taşından, üst döşemesi ahşap kiris ve alt döşemesi yeni bazalt taşından revaket yapılacaktır.
- Parset sınırları içerisinde yürütme yolları ve yeşil alanlar yapılacaktır.

ÖLÇEK

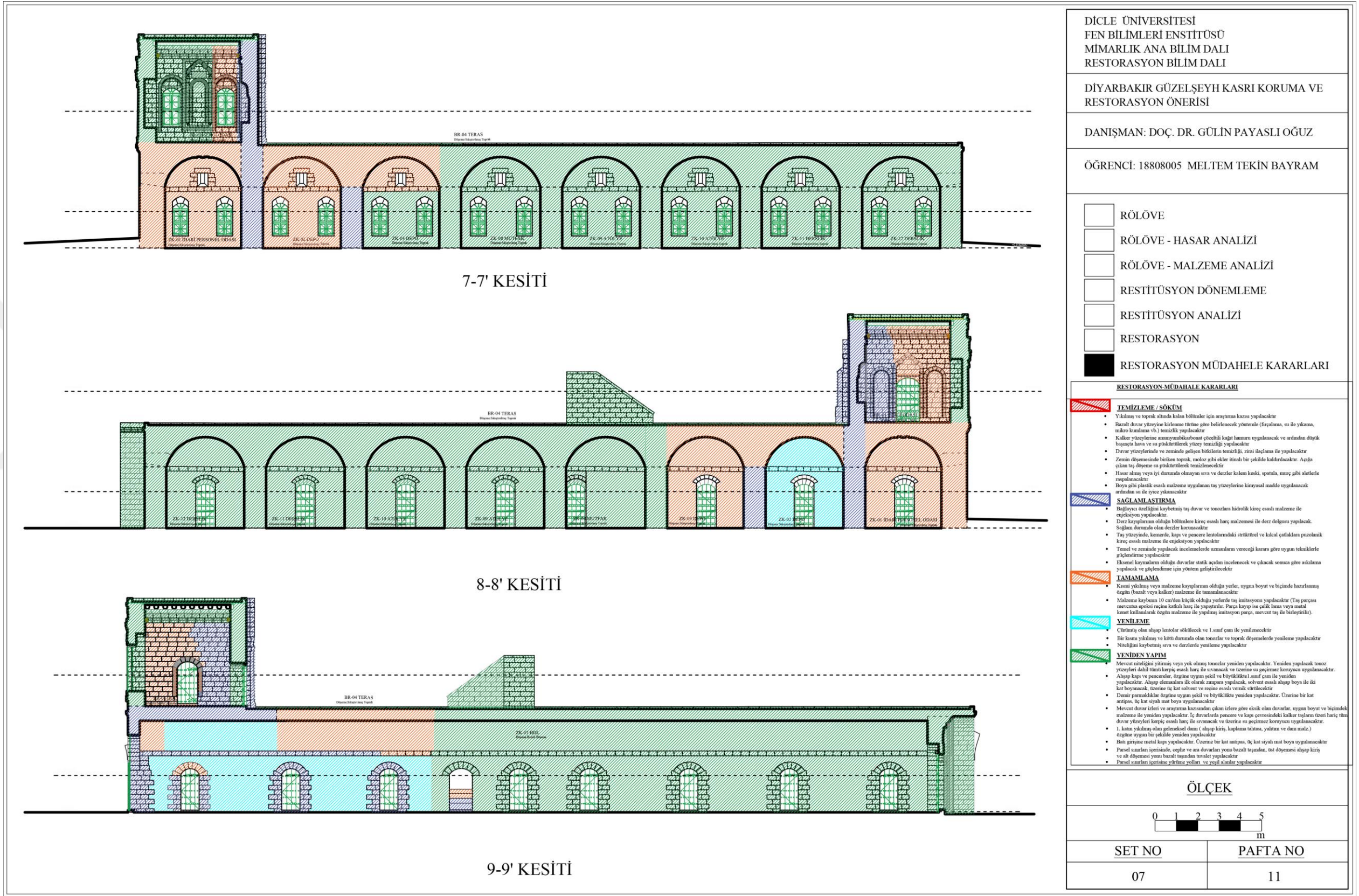
SET NO

PAFTA NO

07

10

Şekil 6.25 4-4', 5-5' ve 6-6' Kesitleri, Restorasyon Müdahale Çizimleri

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Binlerce yıllık medeniyetlerin ticaret ve yaşam merkezi konumundaki Mezopotamya toprakları, zengin kültürel bir mimariye sahip olup bünyesinde birçok değer barındırmaktadır. Ulusal belleğin korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için bu değerlerin ortaya çıkarılması, belgelenmesi ve bu konuda farkındalık oluşturulması, tüm ülke adına üzerinde durulması gereken önemli bir mevzudur.

Diyarbakır, yüzyıllar boyunca birçok medeniyetin izini taşımış, kültür, sanat, bilim merkezi ve önemli ticaret yollarının kavşak noktasında bulunmasından dolayı çok sayıda anıtsal yapıya sahiptir. Bu yapılar; inşa edildikleri dönemin mimari, teknik, estetik ve malzeme özelliklerini yansıtmaları açısından korunması çok değerlidir ve halk için önemlidir. Diyarbakır kent merkezine hükmeden devletlerin neredeyse tamamı, jeopolitik öneme sahip yollar ve kaleler bulunduran Çınar ilçesinde de hakimiyet kurmuş ve dönemsel izler bırakmıştır. Diyarbakır ilinin güney sınırlarında yer alan ve eski adı Melkiş olan ilçe, Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerinde yer almaktadır. Kuruluşu, MÖ 2000’li yıllarda bölgede hakimiyet kuran Hurriler dönemine kadar uzanmaktadır. Çeşitli medeniyete ev sahipliği yapmış ilçede; eski çağlara ait höyükler, Roma, Bizans, İslam Devletleri ve Osmanlı Devleti gibi medeniyetlere ait kale, köprü, kale kent, antik yerleşme, ören yeri, han, değirmen, medrese, cami, kasır, çeşme vs. gibi birçok tarihi unsurun varlığı mevcutken, halen gün yüzüne çıkarılmamış kültürel ve tarihi değerler de tespit edilmeyi beklemektedir. Çalışmanın amacı, bazalt ve kalkerin birlikte kullanımı ile kendine has mimari ve yerel üslubu itibarıyla özgün bir yapı olan ve inşa edildiği dönemden günümüze kadar birçok işlev yüklenen Güzelşeyh Kasrı’nın yok olmadan belgelenmesi ve korunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar, kültürel, sosyal ve tarihi açıdan hem yerel halk hem de kent için önemli ve değerlidir.

Çalışma kapsamında, Çınar ilçesinin tarihi ve kültürel zenginlikleri araştırılmış olup kasrın, yüklendiği işlevlerin tanımsal analizleri verilmiş, mimari ve yapım özellikleri incelenmiştir. Güzelşeyh Kasrının zamanla geçirdiği değişimler gözlenmiş ve

sorunları tespit edilmiştir. Mimari ve yapıım özellikleri detaylı bir şekilde anlatılmış olup mevcut durumu rölöve çizimlerine aktarılmıştır. Mevcut izler, eski belgeler, eski fotoğraflar ve sözlü kaynaklar kullanılarak restitüsyon çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda restorasyon ve koruma önerileri geliştirilmiş ve projelendirilerek belgelemiştir.

Belgeleme çalışmalarında, yapının laser scanner cihazı ile verileri alınarak, iki boyutlu orthofotoğraflar sayesinde rölöve çizimleri yapılmıştır. Detaylı ve sistematik bir şekilde oluşturulan görsel arşiv ve laser scanner verileri birlikte kullanılarak, malzeme ve hasar analizleri belirlenmiş olup yapının mevcut durumu ayrıntılı bir şekilde çizilmiştir. DKTVKBK Arşivi'nden alınan tescil fişi, kasırla ilgili resmi yazışmalar, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Arşivi'nden alınan eski fotoğraflar, Devlet Arşivleri'nde yapıyla ilgili belgeler, mülk sahipleri ile yapılan görüşmeler ve civar kentler ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen veriler kullanılarak dönemsel analiz ve restitüsyon çalışması hazırlanmıştır.

Tüm veriler incelendiğinde; Güzelşeyh Kasrı, bölgeye hâkim bir tepe üzerinde yer alan, farklı özelliklerdeki malzeme ve yapıım tekniklerinden oluşan dönemsel eklere sahip, yüklendiği eğitim, yaşam, konaklama gibi işlevleri açısından kasır ve köşk yapılarıyla benzerlik göstermemektedir. Kasır isminin, bölgede bir güce sahip Şeyh Kasım Efendi'den dolayı yapıya atfedildiği düşünülmektedir.

Yapının inşa edildiği kesin tarih ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat, yapılan araştırmalar sonucu yapının üç dönem eki veya onarımı sonrasında günümüze ulaştığı sonucuna varılmıştır. Yapının; Tarihi Diyarbakır-Mardin Kervan Yolu üzerinde yer alması, farklı dönemlere ait yapıım tekniklerini bulundurması, kullanılan malzeme çeşitliliği ve yüklendiği farklı işlevlerin, bölgede yer alan anıtsal yapıların; dönemleri, malzemeleri, konumları ile ilişkilendirilerek ve resmî belgeler ile desteklenerek bir araştırma yapıldığında, Güzelşeyh Kasrı'nın yapıımında dönemsel farklılıkların olduğu ve işlev değişikliği yaşadığı görülmektedir. Bazalt ve kalker malzemelerinin bölgede bulunması, yapıda her iki malzemenin kullanılmasını anlaşılır kılarsa dahi, bölgede bu iki malzemenin aynı dönemde bir yapı üzerinde Güzelşeyh Kasrı'nda olduğu şekliyle, uygulanmış haline rastlanmamıştır. Zemin kat ve üst kattaki pencere ve kapı

açıklıklarının farklılığı, cephe düzenindeki tasarımsal farklılıklar günümüzde bile göze çarpan bir detaydır. Bununla birlikte, zemin katın bazalt yığma duvar kalınlığı 95-105 cm aralığında iken, üst katın duvar kalınlığı 60-80 cm aralığında değişmektedir. Alt katın duvar örgüsünün moloz, üst katın düzgün kesme taştan olması; alt katın üst örtüsü tonoz iken üst katın ahşap kirişlemeli olması, zemin katta kerpiç sıva uygulaması görülürken üst katta kireç esaslı sıvanın olması, zemin kat ile üst katın farklı dönemlerde yapıldığını desteklemektedir.

Araştırmalar doğrultusunda, Güzelşeyh Kasrı'nın ilk dönem yapısı olarak düşünülen bazalt taş kullanılarak 17. yüzyılda inşa edilen zemin katının han/menzilhane olduğu söylenebilir (Bkz. Bölüm 5.1). Han/Menzilhane yapılarının barındırdığı tüm birimleri, yapı büyük oranda yıkık ve toprak altında olduğundan mevcut durumunda karşılayamamaktadır. Ancak ileri bir dönemde yapılacak kazı çalışmaları sonucunda belirlenemeyen detaylar ortaya çıkabilecektir. İkinci dönem yapısı; 1800'lü yılların ortalarında, kalker malzeme kullanılarak zemin katın kapsamlı onarımı sonrasında, üst katın eklenmesi olarak düşünülmektedir. Bu dönemde yapı yaşam alanı dışında, medrese ve tekke işlevlerini yüklenmiştir. Üçüncü dönemde, batı cephesinden yapıya girişi sağlayan, yarım daire kemerli kapı boşluğunun iç kısmına, bazalt kullanılarak yapılan ara duvar ve basık kemerli küçük boyutlu kapı geçişinin 1890'dan önce eklendiği, mevcut izlerden ve eski belgelerden anlaşılmaktadır (DKTVKBK Arşivi).

Yapının mevcut durumu ve restitüsyon çalışması göz önünde bulundurularak, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ulusal ve uluslararası tüzüklere uygun müdahale kararları alınıp, yeni işlev verilerek restorasyon çizimleri oluşturulmuştur. Restorasyon çizimleri kullanılarak yapı, üç boyutlu olarak canlandırılmıştır.

Güzelşeyh Kasrı'na projeler dahilinde müdahale edilebilmesi ve yeni verilecek işlevin uygulanabilmesi için ilk olarak kamulaştırılması ve koruma altına alınması gerekmektedir.

Venedik tüzüğünde belirtildiği üzere “Anıtların korunması her zaman onları yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir” ilkesi baz alındığında, tarihi

yapıların metruk duruma düşmesini önlemek, sürdürülebilir bir yapı olmasını sağlamak ancak doğru verilen bir işlev ile mümkün olacaktır. Müdahale kararları kasrın özgün karakterini korumaya yönelik alınmıştır. Kasrın büyük bölümü yıkılmış olduğundan yeniden yapım işlemi yapının ikinci dönem özelliklerini canlandırma üzerine olmuştur. Restorasyonu tamamlandığında Kültür, Sanat ve Eğitim Merkezi olarak işlev verilecek olan kasırda, sergileme alanları, okuma, çalışma ve araştırma olanaklarının mevcut olacağı kütüphane, teorik anlatımların olacağı derslikler, uygulamalar için atölyeler, arşiv, depo, mutfak ve idari personel odaları planlanmıştır. Yapı dışında ama parsel sınırları içinde kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilecek büyüklükte tuvalet, yeşil alan ve araç park alanları tasarlanmıştır. Sergileme odalarında kentin tarihi, kültürel ve mimari değerlerini anlatan geleneksel öğelerin sergilenmesi amaçlanmıştır.

Kasır yeni işleviyle sürekli ve geçici kullanıcılara hizmet edecektir. Sürekli kullanıcılar idari çalışan, temizlik ve bakım çalışanları ile yöre halkı iken geçici kullanıcılar turistik amaçlı bölgeye gelen ziyaretçilerdir. Altınakar Köyü sınırlarında yer alan yapıyı, aktif olarak bulunduğu köy, çevre köyler, ilçe merkezi ve kent merkezindeki halk kullanacaktır.

Kullanımdaki sürekliliğin sağlanması için resmî kurumların desteği alınarak kültür, sanat ve eğitim odaklı organizasyon ve projeler geliştirilerek, yöre halkının tarihi kültürel zenginliklerin önemini öğrenmesi ve koruması adına bir bilinç oluşturulması amaçlanmaktadır. Eğitim kurumlarının da bu sürece dahil edilmesi gelecek kuşakların daha bilinçli olması için çok önemlidir. Yapının modüler sistemi, eğitim amaçlı kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Bu kullanım, gelecekte ilk, orta, lise ve mimarlık, tasarım, sanat tarihi, sosyal bilimler gibi daha birçok alanı barındıran yüksek öğretim kurumlarının bir kısım teorik derslerini yapmalarına olanak sağlayacaktır. Tarihi, kültürel, mimari açıdan özgün bir tasarıma sahip ve birçok işlevi yüklenmiş olan Güzelşeyh Kasrı, uygun malzeme ve tekniklerle restore edildiği takdirde, gelecekteki misafirlerine eşsiz bir deneyim sunma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKLAR

- Abakay, M.A., Abakay, A.Ü. (2015). Çınar Üzerine Notlar. *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, Ankara, Sayfa:148-149.
- Ahunbay, Z. (2014). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yem Yayın, İstanbul.
- Arseven, C. E. (2017). *Istılâhât-ı Mimariye*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul.
- Asatekin, G., (2004). *Kültür ve Doğa Varlıklarını Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:104, Sayfa 54, Ankara.
- Ashurst, J., Ashurst, N., (1990). *Practical Building Conservation: English Heritage Technical Book*, Volume 2: Brick, Terracotta and Earth, Gower Technical Press, İngiltere.
- Ashurst, J., Ashurst, N., (1990). *Practical Building Conservation: English Heritage Technical Book*, Volume 3: Mortars, Plasters and Renders, Gower Technical Press, İngiltere.
- Bekleyen, A., Yıldırım, M., Sarıgöl, H. (2004). Güneydoğu Anadolu'da Eyvanlı Ev Geleneği; Diyarbakır Köşkleri, *Mimarlık, Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayfa:89-94, İstanbul.
- Beşkonaklı, J., (2011). Ayanalıkavar Kasrı'nda Taşıyıcı Olmayan Ahşap Elemanların Restorasyonu ve Konservasyonu, Tarihi Yapıları Koruma ve Onarım Sempozyumu- TAYKON 2011, 26-29 Ekim, İstanbul.
- Bozkurt, N. (2003). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 28.Cilt, Sayfa:323-327.
- Burden, E.E., (2004). *İllustrated Dictionary Of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse*, McGraw-Hill.
- Clayer, N., 2000. *Tekke*, Encyclopaedia of İslam, C:10, S:415, Leiden.
- Coşanel, D. (1991). 19. Yüzyıl Mimarlığı İçinde Dolmabahçe Sarayı'nın Yeri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ SBE, Sayfa:26, İstanbul.
- Coskun, A., (2021). Doğu Roma'dan Bugüne Zerzevan Kalesi, *Kültür ve Medeniyet Dergisi*, C:1, S:90-97, Diyarbakır.
- Çağlayan, M. (2010). Geleneksel Mardin Kasırlarının Mimari Özellikleri ve Korunması Üzerine Bir Yöntem Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sayfa:45, Diyarbakır.
- Çoruhlu, Y. (2001). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 24. Cilt, 555-558.
- Diyarbakır İl Yıllığı 1973, (1973). İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Eski fotoğraflar.

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Tescil Belgesi ve resmi yazışmalar, 1989.

DKTVKKBK, Güzelşeyh Kasrı Sanat Tarihi Raporu, 2021.

Doğan, A.I., 1977. *Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütuvvet Yapıları*, Doktora Tezi, İTÜ Müh-Mim. Fakültesi, İstanbul.

Doru, A., Aksoy, H. (2015). Çınar İlçesi ve Yaşam. *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, Ankara, Sayfa:136-137.

Doru, A., Ay, E. (2015). Çınar Tarihi. *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, Ankara, Sayfa:12.

Ekim, Z. E. (2018). İstanbul'da Sultan Abdülaziz Dönemi Kasırları Arasında Ayazağa Kasırlarının Yeri, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Sayfa: 20-74.

Eldem, S. H. (1969). *Köşkler ve Kasırlar I*, Kutulmuş Matbaası, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü, Cilt I, İstanbul.

Eldem, S. H. (1974). *Köşkler ve Kasırlar II*, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, Cilt II, İstanbul.

Ersen, A., (2011). Taş Korumada Son 20 Yılda Gelişmeler ve Yenilikler, *Restorasyon ve Konservasyon Dergisi*, Sayı 20, Sayfa: 3-19.

Eryavuz, Ş., 2002. *Kervansaray*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:25, Sayfa:299-302.

Gomez, D.C., (2007). Rehabilitation Techniques: Reinforcing Structures, Rehabimed Method, Traditional Mediterranean Architecture II Rehabilitation Buildings. Barcelona.

Güran, C., 1978. *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

Güreşsever, G., 1974. *Anadolu'da Osmanlı Devri Kervansaraylarının Gelişmesi*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Hafızoğlu, H., (2001). Ahşap Malzemenin Kimyasal Maddelerle Korunma Teknikleri, Ahşap Kültürü: Anadolu'nun Ahşap Evleri, Editör: Aysun Özköse, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Halifeoğlu, F. M., Dalkılıç, N. (2015). Tarihi Diyarbakır Köprüleri, *Diyarbakır Kültür Envanteri I*, Sayfa:216-217, Diyarbakır.

- Haspolat, Y.K. (2011). *Diyarbakır'ın Manevi Envanteri; Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır*, Dicle Üniversitesi, S: 130, Diyarbakır.
- Haspolat, Y.K., Alyamaç, A., (2013). *Her Yönüyle Diyarbakır İlçeleri*, Dicle Üniversitesi, S: 254-275, Diyarbakır.
- Haspolat, Y.K. (2014). *Diyarbakır İlçelerinde Kaleler*, Dicle Üniversitesi, S: 17-28, Diyarbakır.
- Haspolat, Y.K. (2015). *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, S: 192, Ankara.
- İpşirli, M. (2003). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 28.Cilt, Sayfa:327-333.
- Jaradat, S. (2020). Şemseddin Sami-Kâmûs-ı Arabi. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, Bursa, Sayfa:110.
- Kahraman, S.A, Dağlı, Y. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Bağdad- Basra- Bitlis- Diyarbakır- İsfahan- Malatya- Mardin- Musul- Tebriz- Van (4. Kitap 1. Cilt)*, Yapı Kredi Yayınları, Sayfa: 39, İstanbul.
- Kara, M., 2011. *Tekke*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C:40, S:368-370.
- Kavak, O. (2015). Çınar İlçesi ve Çevresinin Jeolojik Özellikleri. *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, Ankara, Sayfa:220-222.
- Kuran, A. (1992). Mimarlıkta “Yeni-Türk Üslubu” ve Osman Hamdi Bey, 1. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler, Yayına Haz: Zeynep Rona, 2-5 Ekim 1990, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, Sayfa:113, İstanbul.
- Küçükkaya, A.G., (2004). *Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri*, Birsan Yayınevi, İstanbul.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863 Numaralı), (1983). TBMM.
- Orman, İ. (2003). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 28.Cilt, Sayfa:338-340.
- Sözen, M. (1970-1972). *Anadolu Medreseleri*. İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, Sayfa:128-130.
- Tanman, M.B, Parlak, S., 2011. *Tekke*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:40, Sayfa:370-379.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı, 1898 tarihli Osmanlı belgesi.
- Toğrol, E., Özkan, M.T., Ören, F., Özbatır, M., (1996). Fethi Ahmet Paşa Yalısı Temel Takviyesi, Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği Altıncı 112 Ulusal.
- Uluengin, M. B., (2006). *Mimari Metaller: Özellikleri, Bozulma Nedenleri, Koruma ve Restorasyon Teknikleri*. Birsan Yayınevi.

Venedik Tüzüğü, (1966). ICOMOS.

Yıldız, İ., Erdal, Z., Yıldız, D. (2015). Çınar İlçesindeki Kültür Varlıkları, *Medeniyetler Kavşağında Bir İlçe Çınar*, MRK Matbaası, Ankara, Sayfa:26-90.

Zakar, L., Eyüpgiller, K.K. (2020), *Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri*, Ömür Matbaacılık A.Ş. 4. Baskı, İstanbul.

İnternet kaynakları

URL-1:<https://www.lafsozluk.com/2009/02/cinar-nerededir-nereye-baglidir-cinar-hangi.html> Erişim Tarihi:27.05.2021

URL-2: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kom> Erişim Tarihi:21.01.2021

URL-3: https://www.zerzevan.org/?page_id=32 Erişim Tarihi: 14.12.2021

URL-4:<https://seyyahdefteri.com/midyat-gezi-rehberi-midyat-nerede-nasil-gidilir-gezilecek-yerler/> Erişim Tarihi:11.01.2022

URL-5:<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/#ara/idari/35124/0/32/1622308483394> Erişim Tarihi:29.05.2021

T. G.								
Dahiliye Vekâleti								
..... U. M.	Hulâsa:							
Ş. M.								
Sayı								
Esbabımucibe								
Diyarbakir Vilâyeti merkez kazasına bağlı Hanakpınar nahiye merkezinin üç beş haneden ibaret hava ve suyu fena ve hiç bir veçhile nahiye merkezi ittihazına elverişli olmayan bu köyden kaldırılarak merkezî bir vaziyette ve ehemmiyeti mevkiyeyi haiz bulunan Aşağıhanık köyüne naklinin muvafık ve faydalı olacağına dair mezkûr Vilâyet Umumi Meclis ve İdare heyeti tarafından ittihaz olunan kararlar Vilâyet İdaresi kanununun ikinci maddesi ahkâmına uygun bulunarak merbut kararname tanzim olunmuştur.								
Cevaben yazılacak Evrak: Cevap olduğu muharreratin tarih numarasile hangi daire ve şube iladesile yazıldığının dercolumması rica olunur								
<table border="1"><tr><td>030</td><td>11</td><td>1</td><td></td><td>86</td><td>11</td><td>14</td></tr></table>		030	11	1		86	11	14
030	11	1		86	11	14		

T. C.
Dahiliye Vekâleti

U. M.

Ş. M.

Sayı

Hulâsa:

N° 10432

Kararname

Madde.1.Diyarbakir Vilayeti merkez kazasına bağlı Hanakpınar nahiyesi merkezi Akpınar köyünden aşağıhanık köyüne kaldırılmıştır.

Madde.2.Bu kararnamenin icrasına Dahiliye vekili memurdur.

8 Mayıs 1934

REİSİCÜMHUR

BAŞVEKİL

DAHİLİYE VEKİLİ

Cevaben yazılacak Evrakta : Cevap olduğu muharreratin tarih numarası ile hangi daire ve şube ile yazıldığına derecelenmesi rica olunur

030	11	1		86	11	16
-----	----	---	--	----	----	----

T. C.
Dahiliye Vekâleti

.....U. M.

Ş.....M.

Sayı

Halâsa :

E s b a b ı M u c i b e

6 hane ve 37 nufustan ibaret olan Çınar kazasının merkezi Melkiş köyü şosa itibarile her bir yerle irtibatı bulunmayıp havası gayri sıhhi ve suyu da bataklık suyundan ibaret olduğundan,merkezin Diyarbakır - Mardin şosası üzerinde üç dört menba suyu bulunan bağlık ve bahçelik,civarındaki köylere olan mesafeleri birbirine müsavi bulunan aşağı Hanık nahiyesinin merkezi Hanakpınar köyüne kaldırılması iktisadi, idari ve inzibati bakımdan muvafık görüldüğünden Diyarbakır - Ergani şosasından ayrılan Eğil kazasının bu günkü merkezinin yegâne irtibatı ancak 66 kilometrelik ve üzerinde hiç bir tekerlekli vasıta işleyemeyecek kadar dağlık ve kışın tamamen kapanan bir yolla Diyarbakırla olduğundan ve taşlık bir sahada kayalıklar arasında ziraate gayri müsait içinde ne içecek ne de kullanılacak suyu bulunmadığından merkezin 340 hane ve 1800 nüfuslu Dicle nahiyesi merkezi (Piran)köyüne nakli ile her mevsimde tekerlekli vesaitin işlemesine müsait bir yol vasıtasile prejmında işletilmekte olan madenin de sevk mahreci olacağından,

Çınar kazası merkezinin aşağı Hanık nahiyesi merkezi Hanakpınar köyüne ve aşağı Hanık nahiyesinin de Kilvan köyüne nakli ile Eğil kazası merkezinin Piran kasabasına ve Dicle nahiyesi merkezinin de Eğil köyüne kaldırılması muvafık görülerek Birinci umumî mü-

030	11	1		126	44	11
-----	----	---	--	-----	----	----

Cevaben yazılacak evrak : Cevap olduğu muharreratin tarih numarasıyla hangi daire ve şube ifadesile yazıldığına dercoluması rica olunur.

I. C.

ve Vekâleti

V. l. U. M.

Ş. 2. M.

Sayı

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Hulâsa: _____

14465

K A R A R N A M E

Birinci Madde: Diyarbakır Vilâyetine bağlı Çınar kazası merkezi, aşağı Hanık Nahiyesinin merkezi olan Hanakpınar köyüne, aşağı Hanık Nahiyesi merkezi de Kilvan köyüne ve aynı Vilâyetin Eğil kazası merkezi, Dicle Nahiyesinin merkezi olan Piran köyüne ve Dicle Nahiyesi merkezinde Eğil köyüne kaldırılmıştır.

İkinci Madde: Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

20 K. Evvel 1938

REİSİCUMHUR

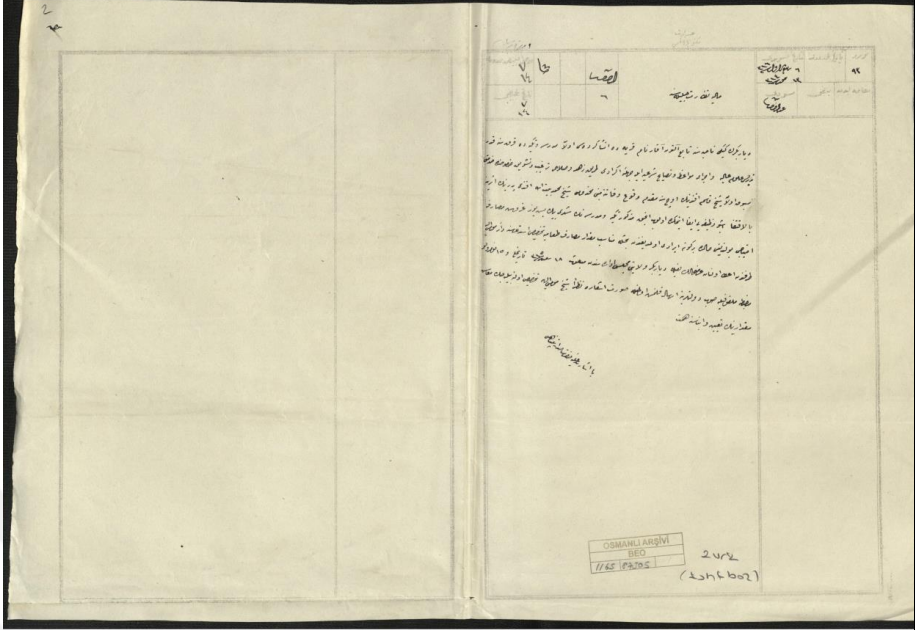
BAŞVEKİL

DAHİLİYE VEKİLİ

Cevaben yazılacak Evrak: Cevap olduğu muharreratın tarih numarası ile hangi daire ve şube ifadenile yazıldığına derc olunması rica olunur

030	11	1		126	44	11
-----	----	---	--	-----	----	----

EK 2 Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yazılmış, yapıyla ilgili bilgi veren 1898 tarihli belge ve çevirisi (Devlet Arşivleri Başkanlığı)

Belgenin Aşlı	
Osmanlıca Çevirisi	Diyarbakir'in Kiki Nahiyesi'ne tabi Altunakar nam karyede inşakerdesi olan medrese ve tekyede kırk sene kadar tedris-i ulum-ı ilmiye ve icra-yı meva'ız ve nesayih-i şerrie ile cehele-i Ekradı tarik-i zühd ve salaha tergib ve teşvik hususunda hizmeti mesbuk olan Şeyh Kasım Efendi'nin üç sene mukaddem vuku'-ı vefatına mebni mahdumu Şeyh Mehmed Beytullah Efendi pederinin eserine bi'l-iktiza işbu vazifeyi ifa etmekte olup ancak mezkur tekye ve medresenin şehri bin beş yüz kuruş masrafa ihtiyacı bulunduğu halde bir gûna iradı olmadığından bahisle münasib miktar masraf-ı ta'amiye tahsisi istidasına dair mumaileyh tarafından i'ta olunan arzuhalin leffiyile Diyarbakir vilayeti meclis-i idaresinden meb'us 19 Şaban sene 1315 tarihli ve 15 numaralı mazbata melfufatıyla savb-ı devletlerine irsal kılınmış olmakla suret-i iş'ara nazaran şeyh-i mumaileyhe tahsis olunabilecek maaş miktarının ta'yin ve inbasına himmet (Çeviren: Dr. Öğr. Üyesi Serhat Aras TUNA).
Türkçe Çevirisi	Diyarbakir'in Kiki Nahiyesine bağlı Altunakar Köyü'nde medrese ve tekke inşa eden Şeyh Kasım Efendi burada yaklaşık 40 sene dini eğitim vermiş ve buradaki Kürtlere nasihat ve vaazlarda bulunmuştur. 1895'te (belgedeki 3 sene öncesine atfen) şeyh vefat edince bu görevi, oğlu olan Şeyh Mehmed Beytullah Efendi devam ettirmiştir. Fakat bu kurumların herhangi bir geliri olmadığından mali sorunlar yaşanmıştır. Şeyh Mehmed Beytullah Efendi bu yüzden Diyarbakir İdare Meclisi'ne dilekçe yazmıştır. Talep ettiği yardım miktarı aylık 1.500 kuruştur. Diyarbakir İdare Meclisi ise dilekçeyi merkeze göndermiş. Burada da dilekçe ilgili talebin yerine getirilmesi hususunda sadaret makamından Maliye Nezareti'ne havale edilmiştir (Çeviren: Dr. Öğr. Üyesi Serhat Aras TUNA).

*BEO.1165/87305,1 sayılı belge, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın web ana sayfasındaki belge tarama sisteminden edinilmiştir.

EK 3 Güzelşeyh Kasrı'nın Tescil Fişi ve yapı adına yapılan resmi yazışmalar (DKTVKKBK Arşivi)

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI DIYARBAKIR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU BÜRO MÜDÜRLÜĞÜ	
Sayı : D.K.T.V.K.K. / 690-153	D.BAKIR
Konu : Diyarbakır ili, Tepe ilçesi, Güzelşih köyündeki; Güzelşih kasrı	8.2.1989
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne)	
<u>ANKARA</u>	
İlgi: 2.2.1989 gün ve 00941 sayılı yazınız. İlgi yazınız ve ekleri incelenmiş olup, Diyarbakır Valiliği mahalli idareler şefliği ile İstatistik Bölge Müdürlüğünden edinilen bilgiye göre, Diyarbakır'a bağlı Tepe ilçesi'nin bulunmadığı, sadece Bismil ilçesine bağlı Tepe Bucağının olduğu öğrenilmiştir. Bismil Belediye Başkanlığı ile yapılan telefon görüşmesinde adı geçen kasrı bilmediklerini, ve Tepe bucağında da Güzelşih kasrı bulunmadığı belirtilmektedir. Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.	
Nilgün SAVAŞ	
8-ŞUB-1989-DAK:F.İŞMEN	
8-ŞUB-1989-Şef:M.TÜRK	

20. 3. 1989

Sayın Nernin Beşbaş
Kültür Bakanlığı
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürlüğü
Daire Başkanı
06100 - ANKARA

İlgi: 08. 03. 89 tarih ve 02064 sayılı yazınız. *Tesbit 48*
Diyarbakır

23. 12. 1988 tarihli raporumuzda, 19. yüzyıldan kalma Güzelşih Kasrı'nın yeri, bir yanlışlık sonucunda, olmayan Tepe ilçesi içinde gösterilmiştir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün size bildirmiş olduğu gibi, Tepe aslında Bismil ilçesine bağlı bir bucaktır ve Güzelşih Kasrı ile hiçbir ilgisi yoktur.

Güzelşih - Güzelşeyh kasrı Diyarbakır ilinin Çınar ilçesine bağlıdır. Günümüzde Gelensu adını taşıyan eski Güzelşeyh köyü ve yakınındaki kasra, en iyi şekilde, Diyarbakır-Çınar karayolu ile gitmek mümkündür. Söz konusu köy Diyarbakır-Çınar karayolu üzerinde, Diyarbakır'ın yaklaşık olarak 25 km. kadar güneydoğusunda, Çınar ilçe merkezininse 6 km. kadar kuzeybatısındadır. Diyarbakır'dan gelindiğinde, karayolundan kuzeydoğuya sapan 2 km. uzunluğunda asfalt bir köy yoluyla kasra ulaşılabilir.

Köyün konumunu gösteren harita (1/200 000 ölçekli) ilişikte-
dir.

Yaptığımız yanlışlık için özür diler bu vesileyle en derin -
saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Veli Sevin

TC
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı

SAYI : Tesbit Şb.690/48/ 02.05.89* 04284
KONU : Diyarbakır İli, Çınar İlçesindeki
Gelensu Köyündeki, Güzelşeyh Kasrı.

Kayda 9.5.89
12

Gereği
Sn. İsmail S.
Sn. M. H. İbrahim S.
ANKARA

10/5

DİYARBAKIR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU BÜRO MÜDÜRLÜĞÜNE
DİYARBAKIR

- İLGİ: a) 2.2.1989 gün ve 00941 sayılı yazımız.
b) 8.2.1989 gün ve DKTVKK/690-153 sayılı yazınız.
c) Prof. Dr. Veli Sevin'in 20.3.1989 günlü yazısı.

Diyarbakır İli, Çınar İlçesi, Gelensu Köyündeki, Güzelşeyh Kasrı'na ilişkin ilgi (b) yazınızla istenen bilgiler ilgi (c) yazıda yer almakta olup, yazımız ekinde gönderilmektedir.

Konunun Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda değerlendirilerek alınacak kararın bir örneğinin Başkanlığımıza gönderilmesini rica ederim.

BAŞKAN ADINA

Nermin BEŞBAŞ
Daire Başkanı

Eki: Rapor 1 sayfa
Harita 1 adet

21.4.1989 ÖÇ/BÇ

363
Sayısı 363 Tarih 9.5.89
(21.03/2

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
BÜRO MÜDÜRLÜĞÜNE

DIYARBAKIR

R A P O R

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığının 2.5.1989 gün ve 4284 sayılı yazısına ilişkin;

İlgili yazıda Diyarbakır ili, Çınar ilçesi, Gelensu köyündeki Güzelşeyh kasrının incelenilerek alınacak kararın bir örneğinin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığına gönderilmesi istenmektedir.

17.5.1989 günü yerinde yaptığımız incelemeler neticesinde kasrın halen Gelensu köyünün 200 metre batısında köye hakim bir tepe üzerinde olduğunu tespit ettik. Yapı zemin+1 katlı olup, zemin, bazalt-Kalker karışık, üst kat ise kalker taşından imar edilmiştir.

Güzelşeyh kasrı yaklaşık 100 yıl önce Mardin'den getirilen Süryani ustalara yaptırılmış, zamanında han olarak kullanılmış, köye gelen misafirler burada ağırlanmıştır.

Kasra Batı cephesinden sivri kemerli etrafı bordürlü bir niş içinde bulunan kemerli bir kapıdan girilerek tonozlu bir delhize geçilmektedir. Tonozlu bölüm yapıda boydan boya uzanmakta olup, ileri taraflarda yıkılmış vaziyettedir. Bu bölümün iki yanında da kemerli girişleri bulunan odalar mevcuttur.

Yapının üst katında sadece iki oda ayaktadır. Üst örtüleri yıkılmış vaziyette olup yan duvarlarda bitkisel bördürlerle çevrili nişler, Kemerli pencereler, mihrabiyeler mevcuttur. Pencerelerin dış cepheden görünüşleri alınlıklı olup, etrafı hareketli simeler ve örgü motifleriyle çevrelenmiştir.

Kasrın Doğu cephesinde bulunan ana girişi anıtsaldır. Giriş sivri kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır.

Yapı halihazır haliyle yıkık görünümündedir. onarılması gerekmektedir.

Bilgilerinize sunulur. 17.5.1989

Mihriban SEÇGİN

Fikret GÜRBÜZER

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarih ve No. : 6.6.1990-65

Karar Tarihi ve No. : 6.6.1990-482

Toplantı Yeri :
DİYARBAKIR

Diyarbakır ili, Çınar ilçesindeki Gelensu köyündeki Güzel-Şeyh Kasrına ilişkin; Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 2.2.1989 gün ve 00941 sayılı yazısı ve ekleri (rapor, fotoğraf), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı'nın 2.5.1989 gün ve 04284 sayılı yazısı ve ekleri (rapor, harita) Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü elemanlarının 17.5.1989 günlü raporları ve tescil fişi okundu, incelendi ve yapılan görüşmeler sonunda;

Diyarbakır ili, Çınar ilçesi, Gelensu Köyündeki Güzel-Şeyh Kasrı "korunması gerekli kültür varlığı yapılarından olup, bu amaçla hazırlanan tescil fişinin tastik edilerek, adı geçen kasrın tescilinin yapılmasına karar verildi. (Olumlu)

B A Ş K A N
Prof. Dr. Erol TUGAL

BAŞKAN YARDIMCISI
Yrd. Doç. Dr. Zülküf GÜNELİ

Ü Y E
Doç. Dr. Günkut AKIN
(Bulunmadı)

Ü Y E
Necdet İNAL

Ü Y E
Ülker ARDIÇOĞLU

Ü Y E
Ferdî ERDİL
(Valilik Tems.)

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

BÜRO MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : D.K.T.V.K.K./ 21.03/2- 435
Konu: Diyarbakır ili, Çınar ilçesindeki
Gelensu Köyündeki Güzel-göylü Köşrine
ilişkin.

DİYARBAKIR
15 / 6 / 1990

D.G.Y.Y.

Özü yukarıda belirtilen konu hakkında Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
tarafından alınan 6.6.1990 gün ve 482 sayılı kara ekte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim:

EKLER 1- Karar(4 adet)
2- Tescil fişi(2 adet)
3-

DAGITIM :
GEREĞİ :

-Diyarbakır Valiliğine
Ek 2 komada
-Çınar Kaymaklığına
Ek 2 komada

BİLGİ

-Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Genel Müdürlüğü(Kurullar
Dairesi Başkanlığına)
-Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Genel Müdürlüğü(Tespit ve
Arşiv Dairesi Başkanlığına)

15.HAZ.1990 Mem:M.T.KAYNAK
15.HAZ.1990 Mm:M.SEÇGİN /

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü

Sayı : 21.03/2- 250
Konu : Tapuya gerh konulması
hakkında.

DIYARBAKIR
27.3.1991

D.G.Y.Y.

Diyarbakır ili, Çınar ilçesi, Gelensu Köyündeki Güzel-Şeyh Kasrına ilişkin; Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 6.6.1990 gün ve 482 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösterdiğinden; 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereğince korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

23 Temmuz 1983 gün ve 18113 sayılı resmi gazetede yayınlanan kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanununun 7.maddesinin 5.paragrafında korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tapu kütüklerinin beyanlar hanesine korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olduğu hususunda gerh(tescil) konulması hükmü getirilmiştir.

Gereğini bilgilerinize arz ve rica ederim.

Mehriban KARAASLAN

EK:1.Karar

DAĞITIM

Gereği

-Tapu Sicil Müdürlüğüne

ÇINAR

-Gelensu Köyü Muhtarlığına

27.MAR.1991 Mem:M.T.KAYNAK

27.MAR.1991 Müze Arş:F.GÜRBÜZER

T.C.
BAŞBAKANLIK
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Çınar Tapu Sicil Müdürlüğü

8.4.

(8.4.1991)

SAYI : 225

KONU : Kültür ve Tabiat Varlıklarının
Tapu Siciline Şerhi Hakkında.

ÇINAR

04.04.1991

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU BÜRO MÜDÜRLÜĞÜNE

DIYARBAKIR

İlgi : 27.3.1991 gün ve 21.03/2-250 Sayılı yazınız.

İlgi yazınız ile İlçemiz Altınakar (Gelensu) köyündeki Güzelşeyh Kasrına ilişkin; Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun almış olduğu karara istinaden, Güzelşeyh Kasrının Tapu kütük sayfelerinin beyanlar hanesine korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olduğu hususunda şerh konulması istenilmiş olup ancak;

Bahsi geçen köye ait tüm parseller üzerinde yapılan inceleme sonunda Güzelşeyh Kasrının hangi parsel nolu taşınmaz üzerinde mevcut olduğu Müdürlüğümüzce bilinemediğinden, konulması istenilen şerhin tatbiki'nde mümkün olmamıştır;

Büro Müdürlüğümüzce bu taşınmaz kültür varlığının bulunduğu Parsel numarasının İdaremize bildirilmesi halinde gerekli şerhin verileceği hususu;

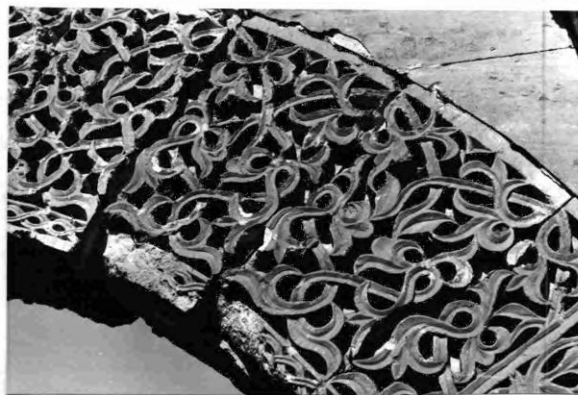
Bilgilerinize arz ve rica olunur.

Nezayi ASLANPENÇESİ
Tapu Sicil Müdürü.

GELEN EVRAK

Sayı: 267 Tarih: 8.5.91

21-03/2

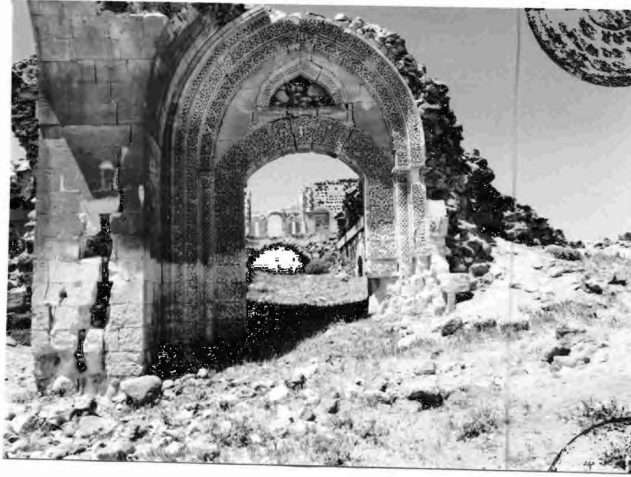

Resim 5

Kasrı
yüksek durum
da olan
bölümünü

Resim 6

Kasrı'nın doğu
ana giriş
Kapısı

Resim 7

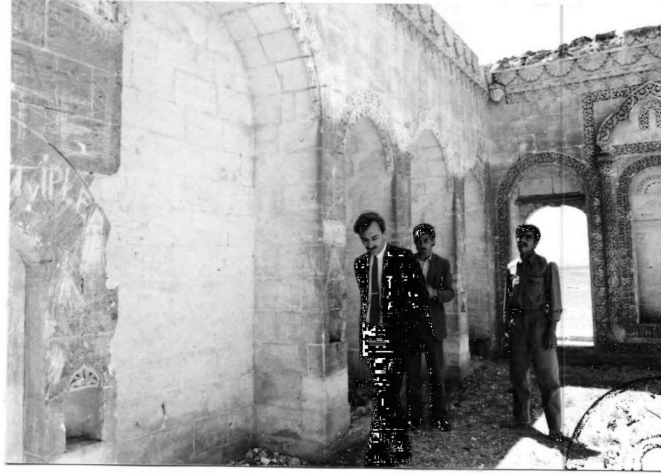
üst katlı
odaların
pencere ve
niş aygırları

Resim 8 Üst kattaki odaların içinden görünüm

Resim 9 İsten ota içindeki sistemeler

Resim 10 Üst katteki odalardan dışarıya

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, Ad

TEKİN BAYRAM, Meltem

Web sayfası
(Research Gate, Academia, vs.)

<https://www.researchgate.net/profile/Meltem-Tekin-Bayram>

Eğitim Bilgileri

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Dicle Üniversitesi	2022
Lisans	Dicle Üniversitesi	2016
Lise	Bismil Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi

Dönem (Yıl)	Şirket, Kurum	Görev
2017-2018	MNK PROJE MÜŞAVİRLİK İNŞ.TİC.	Mimar
2019-2020	FMZ PROJE MÜHENDİSLİK MÜŞAVİRLİK İNŞ. TİC. LTD. ŞTİ.	Mimar
2020	MUŞ ALPARASLAN ÜNİVERSİTESİ	Araştırma Görevlisi
2020-Devam	DİCLE ÜNİVERSİTESİ	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

- 1.TEKİN Meltem, PAYASLI OGUZ Gülin (2019). Tarihi Yapılarda Mekânsal Bellegin Korunması:Vahap Ağa Hamamının Dönüşümü. Anadolu 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi, 2(2), 403-419. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:6921052)
- 2.HALİFEOĞLU Fatma Meral, ISIK Nursen, TEKİN Meltem, ERKOÇ Büşra, İPEKYÜZ Dilan, GÜZEL Esra (2020). Geleneksel Mimaride Yeniden Kullanım Kaynaklı Sorunlar: Diyarbakır Evleri Örneklemesi. Uluslararası Sosyal Arastirmalar Dergisi, 13(75), 382-395. (Yayın No: 6747523)

Özel İlgiler

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ BENZERLİK BİLDİRİMİ FORMU

Öğrencinin Adı, Soyadı	Meltem TEKİN BAYRAM
Öğrenci No	18808005
Ana Bilim Dalı	Mimarlık
Program Türü	Proje ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı (Ünvanı, Adı, Soyadı)	Doç. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ
(Varsa) II. Tez Danışmanı (Ünvanı, Adı, Soyadı)	
Tez Başlığı	DİYARBAKIR GÜZELŞEYH KASRI KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ
RAPOR BİLGİLERİ	
Raporlama Aşaması	Tez Savunma Sınavı Sonrası
Sayfa Sayısı	232
Raporlama Tarihi	24.01.2022
Benzerlik Oranı (%)	%4

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmamın toplam 232 sayfalık kısmına ilişkin, 24/01/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından *Turnitin* isimli intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %4 olarak tespit edilmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

- ☐ Başlangıç Bölümleri (Kabul ve Onay sayfası, Teşekkür sayfası, Özet/Abstract) hariç
☒ Kaynaklar hariç
☐ Alıntılar hariç
☐ Diğer (Açıklayınız)

Tezimin benzerlik oranı, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İntihal Raporu Uygulama Esaslarında belirtilen üst sınır benzerlik oranını aşmamaktadır. Benzerlik oranım üst sınır benzerlik oranının altında olsa dahi aksinin tespit edilmesi durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabul ettiğimi ve hukuki sonuçlarına razı olduğumu bildirir, gereğini arz ederim.

Öğrencinin Adı, Soyadı: Meltem TEKİN BAYRAM

Tarih:24.01.2022

İmza:

Danışman Doç. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ

İmza:

Tarih:24.01.2022

Ana Bilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Havva ÖZYILMAZ

İmza:

Tarih:24.01.2022